**RALPH FOX**
**GINGIS-HAN**

G&NGUIS4CHAN
Bv
RALPH FOX Aibalross Verlpg C.m.b. H, Hunborg. IftJS
Traductre de: h COMSA
Bucureşti, 19, 58

DESPRE RALPH FOX

„Opera şi viaţa Iui Ralph Fox stau şi azi că o pildă nobila ai plină de sugeraţii pentru toţi luptătorii peatm pace, democraţie? I socialism".

R. POMBRAKTZ8VAI

În epopeea internaţională a luptei contemporane contra fascismului» atunci clnd se va scrie istoria acestei lupte, se va acorda un loc de frunte şi scriitorului englez Ralph. Fox. Născut în 1900 la capă tui «pocii viotoriem din Anglia În aimosiera calmă a burgheziei britanice care domina încă piaţa mbh-. Diată şi se aventurase în războiul de jaf contra burilor din Africa. - Ralph Fox era menit vieţii burgheze pe care i-o oferjea familia sa bogată trimiţându-i să urmeae cursurile universităţii. Din Oxford. Ca student trăieşte în atmosfera frământata a Angliei de după. Primul război mondial, cu şomaj şi criză economică acută. Asistă la întărirea mişcării muncitoreşti şi a: partidului laburist, la naşterea partidului comunist din rMarea Britanfe.

În aceste împrejurări o mare influenţa asupra for. Mării convingerilor lui Ralph Fox a avut-o mai ales călătoria s& în Rusia în 1920. Influenţat de cele ce a văzut în Rusia, ţşi Începe colaborarea la revista de stingă „Plebs" şi în 1925 devine membru al Partidului comunist din Marea Brilanie. Paralel cu acti «vitatea sa publicistică de ziarist şi critic literar, Ralph Fox devine şi un activist de partid. În acest

I & PomcratifzeoQ, „Ralph ftix" tn Soviet Literature rtr.. 1 (1952), p. 182.



În ii jţ>i publică impresiile sale din Asia Centralii, iltv iiv care pomeneşte în primele pagini ale cărţii ik: E. i (ă. Lucrarea care cuprinde aceste impresii a apărut.sub numele de „People of the Stepp.es".

Evoluţia4ut Ralpli Fox spre comunism se poate înţelege că o urmare a contactului pe care l-aavut cu începuturile de realizare a socialismului, Jn prima sa vizită m IT.R.S.S. În această privinţă romanul său „Storming Ueaven" (Asaltul cerului) scris în 1929 este o mărturie a acestei evoluţii, el opune reprezentanţilor burgheziei engleze omul de tip nou care se năştea în Rusia şi

luptă pentru transformarea vieţii. Tsnărul John din roman este însuşi autorul care admiră şi înţelege uriaşele transformări din U.H.S.S. şi care este puternic influenţat în concepţia şi activitatea sa de aceste realizări

În calitate de activist în presa comunistă, Ralph Fox scrie arlicolc combative împotriva ideologiei laburiste precum şi împotriva concepţiilor politiccMdeo-logice ale claselor exploatatoare. Cel mai cunoscut articol este cel scris în 1927 sub titlul „Răspuns d-lul Lusky", care se atlâ în culegerea „în apărarea comunismului 4.

Activitatea critico-Hlerară a lui- Fox deslâşurată în articole publicate în presa comunistă engleză intre 1920—1930, ajunge la o sinteză în lucrarea „The Novei and the people" (romanul. Şi poporul). În care ocupindu^se de romanul realist în ţările din Occident, vede ca o cauză a decăderii acestui gen criza. Societăţii burgheze. Bl pune astfel pentru prima oară În Anglia problema principiilor estetice marxiste. În acelaşi timp Fox ridică şi problema responsabilităţii. Scriitorului faţă de societatea În care trăieşte.

Şi mai clar şi a exprimat Fox părerile despre. Lotul artistului în viaţă în celebrul său articol despre Henry Barbusse apărut ir» august 1935. Pentru Fox, Bar

6

Busse e un exemplu de „erou al timpurilor noastre, de cetăţean şi scriitor inseparabil de destinele poporului.

Rox nu se mărgineşte a ţi numai un estetician paşnic, păşeşte în arenă şi luptă pentru ideile sale estetice. Este semntfîcntiVă cuvântarea ţinută de Fox la Mitingul comemorativ din iunie 1936 pentru Maxim Gbrkî, cfnd Fox ia pozitte contra acelora care susţineau că valoarea operei marelui scriitor rus a fost diminuată de amestecul, politicii în operă sa.

Consecvent cu ideile sale, Fox a trăit în contemporaneitate şi a căutat să explice maselor lucrurile ce se petreceau pe plan politic sub ochii săi. Pentru orientarea sa e toarte important faptul că în anul 1930 Fox vine pentru a doua oară în U.R.S.S. şf de astă dată studiază la Institutul Manc-Engels din Moscova, desăvlrşindu-se în problemele marxismului şi ale ştiinţei politice, dar mai ales în istoria mişcării revoluţionare din Rusia şi China.

După 1930 opera lui Ralph Fox este legată de orizonturile pe care i le-au deschis studiile de la Moscova. Astfel, în 1933. Publică „Biografia Iul Lenin", „Politică colonială a imperiului britanic", în 1934 „Lupta de clasă fn BrMania în epoca imperialismului 1 {două volume 1932—1934)» în 1936 Xomuniv muî. Şi civilizaţia în dezvoltare", în 1936 MGin? Is-

Han" şi îrt lucrarea apăruta în 1937.. Porlugal no ir", demască regimul fascist din Portugalia care aproviziona cu arme pe fasciştii spanioli.

Lucrarea „Gingis-Han" pe care o editează în traducere Editura Ştiinţifică

este o monografie istorică despre lumea mongolă. Autorul cunoscfrid bine limba rusă s-ă putut folosi pentru documentare cât şi pentru orientarea metodologică de cele mai bune lucrări privitoare la lumea mongolă scrise de savantul rus V: V. Barthold şi de istoricul sovietic;. B. I. Vladi-mirjov. Fără să fie operă savantă, lucrarea iui Fox despre Gingis-JIan este aşa cum el însuşi o carac

7

Leriaează, „singura lucrare din limba engleză care se întemeiază pe cercetarea izvoarelor originaJe4.

Autorul explică naşterea imperiului lui Gingis-Han ca pe o necesitate favorită din situaţi» societăţii mongole de la finele secolului XII şi începutul secolului XUl tn adevăr» fn vremea acee r, apariţia claselor în societatea nomadă a cerut, ca în toate societăţile ajunse la această treaptă de dezvoltare» să se treacă spre. O autoritate care să apere clasa exploatatorilor de răscoalele exploataţilor. Astfel apare fn societatea mongolă, după înîrîngerea căpeteniilor de triburi, o uniune a triburilor sub conducerea lui Gin-gis-Han, ceea ce Înseamnă apariţia statului feudal

Timpuriu. A

Arâtuid toate acestea Ralph Fox se lasă insă furat

De admiraţia pentru personalitatea tul Gingis-Han. £1 merge până la a atribui genialitate acestui personaj simplu şi totuşi complex, pozitiv şi în acelaşi timp negativ, cuceritor crud care a semănat pustiirea şi focul pe unde şl-a dus, ori şi-a trimis ostile.

Printr-o vădită exagerare Ralph Fox ajunge să considere cucerirea Asiei centrale de către mongoli drept una dintre cele mai Însemnate răscruci din istoria lumii (pag. 132). Ta fel de exagerată este şi afirmaţia după care: „cavaleria acestei proaspete, puteri feudale a Întemeiat pentru prima oară 6 adevărată piaţă mondial" (pag. 23);

În realitate, incă nu existau şi nici nu puteau exista condiţii pentru apariţia şi existenţa unei pieţe mondiale, care apare cu mult mai târziu.

Inconsecventele şi unele exagerări. Citate nu pot însă răpi lucrării Iul Ralph Fox calităţile ei reale, de interesantă monografie Istorică a lumii mongole şi a lui Gingis-Han. -

S

În carte se îace puternic simţită personalitatea lui Fox, marxist şi comunist convins care a murit cu arma în mână în brigăzile internaţionale care au luptat contra fascismului în Spania. De acolo de la Alba-cete, unde torţele republicane pregăteau atacul contra Madridului Ralph Fox scria prietenilor săi în Anglia: „Victorie, înseamnă sîîrşitul fascismului pretutindeni, mai devreme sau mar Urziu, şi foarte probabil mai devreme... Astfel că oricât de grea şi istovitoare ar fi munca noastră noi simţim că ea înseamnă ceva, că este istorie

şi că tre-. Bute să fie deplină".

Ralph Fox consecvent cu ideile sale nu a putut să rimînă.. surd la zgomotul războiului" ce ameninţa lumea şi plin de avtnl tineresc şi tovărăşesc, ou conştiinţa că luptlnd în Spania împotriva fascismului spaniol lupta În acelaşi timp şi pentru libertatea Angliei, s-a înscris în noiembrie 1936 în Brigăzile internaţionale care luptau acolo. În calitate de comisar politic al batalionului anglo-irîandez, Ralph Fox moare În ianuarie 1937 în bătălia de la Lopera:. tn cartea lui Luigi Longo „Brigăzile internaţionale în Spania", autorul relatează fn următoarele cuvinte moartea lui Ralph Fox:

„Nu se ştie nimic despre Ralph Fox, scriitor englez, comisar adjunct al Brigăzii a 14-a. Trebuie să zacă po undeva pe colina care a văzut atttea acte de vitejie şi de eroism ale compa-. Nici engleze. Compania hotărăşte să ia numele. Tovarăşului dispărut. Corpul, lui Ralph Fox mort pentru libertatea Spaniej mtocmai ca al marelui Byron mort. Pentru libertatea Greciei nu poate fi găsit Este căutat printre măslini şi tufişurile terenului atlt de aspru disputat, dar în zadar. La Comandamentul brigăzii sini aduse actele personale ale lui Ralph Fox, dar

P

Aducătorul nu-şf aduce aminte unde le-a găsit. Astfel scriitorul, marele idealist, eroul libertăţii va zace anonim, Împreună cu fraţii săi muncitori din Paris şi din Londra, sub măslinii din Lopera pe care eroismul şi sacrificiul lor comun Iri i>umele libertăţii i~au făcui celebri" K

M. kahdel

I Ltngf Longt. Brigflztlc internaţionale tn Spania, pag. - 174.

PREFAŢA

Dacă piedicile pe care te înfîmpinâ scrierea unei cărţi ca cea de ţaţă sini evidente, na înseamnă că lele pot fi mai uşor ocolite însuşi numele tui, Glngls-Han trezeşte asociaţii aţii de romantice, încât cu greu fe poţi împotrivi reducţiei Jor ţi primejdiei dea-scrie

0 simplă povestire pitorească. Pe da altă par te, faptul că nu există încă o lucrare accesibilă cititorului Obişnuit; sau chiar specialistului menită să-t aşeze pe Gingis-Han în local care i se cuvine în istorie, te ispiteşte să-ţi asumi sarcina de a găsi o soluţie care, £& impaae -dorinţa de popularizare ou o exactitate Ştiinţifică indispensabilă, eviiînd în acelaşi timp ariditatea unui studiu savant şi tendinţa de vulgari- zare, născută din cunoaşterea superficială a subiec-ţiului: în ce măsură am izbutit să trec peste. Aceste fprunejdii va hotărî cititorul, de acord cu specialistul.

1 Dacă aş şti cel puţin că am izbutit să înfăţişez în yphip convingător una din cele mai uimitoare şt mai stilate pagini din trecutul, slnaerds al lumii Şi să yârăt că ea fioate avea o anumită, semnificaţie pentru $$i. de astăzi ameninţaţi de alte măceluri, mai gro ţeaoe declt cete săvtrşite odinioară de huni sau de.

Mongoli, aş fi mulţumit că strădania mea de a scrie ţâceasiă carte nu a fost zadarnici.

{y lAulţi dintre târfurora de astăzi copleşiţi.de distrugerea — care ni se pare atât de absurdă — a îpiefilor omeneşti., §i a comorilor culturale din "zilele. Mpastre, s-au întors către umbrele întunecate, din Copilăria Istoriei omenirii, cum ar flAtita (şi Gingie-Han. - Pe care U aleg ca simbol elocvent ai propriului torp&simtşm. Tot astfel, mulţi dintre susţinătorii mirt

Liturismutui şi dintre partizanii războiului au găait m aceste (iguri^ustificarea proprtel#hr uieji, închinate Jn chip dezinteresai" nimcirii-tâ&ţii altora.

Nu am nimfe comun nici cu umî^Mici cu ceitatfl. Am căutat să înfăţişez omul şi epo^ tui, aşa cum au fost, fiind convins că realitatea, lă$%totdeauna să: s$ vadă cauzele ei tainic sica viafamjse poate nega singură, A&st „privilegiu" aparţine nu^m oamenilor a căror viaţă proprie a încetat să mai a$&-vreun sens, nu insă şt omenirii în ansamblul el şUn&tesfăşurarea ei. Istorică. Pe. &fiurt, mă tem cătcel căţfirti te place sângele şi cei care îşi urăsc propria ior ^peţă var fi la fel de nemulţumiţi de acest Gingis-fiăn rea pe care sper cH-l vor găsi În cartea de ţaţjif.

Hifr^ad pfir, după, primele pagini dispare tnţuşl numele Mi Gingfs~nan şi în Ipcul lui apare ynongolut Temugln, care, etnd a izbutit sft-şi unească, poporţU într-p singură naţiune, a doblndil titlul impşriat de Cingisffiaft: Aceasta este a {ta dificultate, penlfu oă cttltorjui; cunoaşte manele Gingis, da Cingiş nu are nici 6 semniHcaţie pjsntrâeL "Ei bine^să-t tase deoparte pe Gingis, cară nu e decât o legendă, şt S&l înlocuiască cu - realitatea istorică a iul. Tentugtn, Ctngiş&anul mongolilor;..

Cu excepţia strălucitului studiu Viaţa lui Ctrigis-han de profesorul Vtadtmirţov, a cărui traducere în limba engleză a fost publicată tjt anu^ 193d. Caftea de. Faţă este singufa lucrare. Din limbă engleză, cfare se întemeiază pe cercetarea Izvoarelor originale. Îmi dau totuşi foarte bine seama de deficienţele mete din acest punct de vedere. În afară de câteva noţiuni elementare de liptba turcă, nu ştiu nici o limbă, orientală şi m-am folosit în mod exclusiv de traduceri. Cel pdfln două lucrări importante, care n-au fost ^ aduse- tn limbile europene, miau rămas necunoscute, eu excepţia tablelor de materii..-

Datorită operei unor specialişti th Istoria Asiei centrate, ca profesorul, Pelliot şi academicienii ruşi, Barthoid şi Vtadimlrţqu, această, deficienţă nu este H



I omşiiihimniU W^ravă: tntrktdedăfio^sovâm tmj^mfia liifâezit attt de [bint problemele. Şl a anâiimt-cu afitŞfie multă grijă izvoatet, încât: a: izbuâfjS&dntătutţ greutăţile vâre se ridicau îh fâfa [islQticit&jfiin secolul treiut &i -; V»: ;

Tsvoarefe pritmpate pe care le-am folosit dini Istov ria. Persâftă a lugJţaşid ed+Din, m traducerea ^rusăr-flf tui> [B$fyzirh ^floria secretă mongolă, tradusă din timba. T chtnezăc. Tfe călugărul rus? Paltadius.. La aceŞţeq trebuie} să adăugăm istoriile chineze asupra lui Cingis, p&tucraie de defunctul R, X. Bougfas, Cronică: arabă ă tui ibit el-Âthir, Istoria persana a lai tyuzdjdttf (Haiiri) şiînsemnării tui Mohableu. En!! Mawi, >$pr&e sub forma de biografie a stâptnu-lui său sultanul Djelal ed-Din. Această ultimă lucrare? Mi ş-a părut, deosebii. Def preţioasă prin impresiile personjrte. Ale autorului, care a UmV parte în mod aciiv<J% rezistenţa împotriva mongolitdr însemnă-rils.de; cătătofie ale călugărului iaoiş t Ciah-ciuen tn ediţia lui Arfhur Wateu mirau, fost, r (te asemenea; de un folos nepteţuit..,.. Y... <

Pe «traducerea în limba germa iă ă Istoriei mongole de. Sanân Secen nu se poate pune nici un temei $i de aceea am Jotosiţ-o: în foarte mică măsură. >f# sffrşfâ; marile colecţii4e memorii ale călătorilor me- dievălfîn China, editate de Yule şi Cordier şi ope-relefiiii Marco Polo, editate tot sub îngrijirea: lor, sînt-dintre lucrările cete mat importante pe care le~an l folosit. J.-.

D£n)6&: izv6arele indirecte, cu mult cele mai preţioase sunt. Cete două cărţi ale. Tul. Vladimirţov, cel mai mate, dintre specialiştii moderni în istoria. Mongolilor,. Ct& sica lucfârea tui Bărihotd, intitulatţTwkestanV $ operă maiyevlţe a istoricului otaadte d Ohsson:

Sunt dator să menţionez.cu recunoştinţă în special lucrarea Stivăma socială a mongolilor de defunct uf profesor Vtoaimirţoo. Această r operă postumă nu: m (a^a} unsîn^mână decât după ce îmi sfârşisem cer, ţefârlle. Concluziile ta care afunsesem erau aproape.-

13

Identice cu ceU» tit£Mii Vtadmir {put cafti ffipţ&c meiau însă peâtUea iuhoştinţe saV&rtfe, ihcti du itfy o formă mai-bună fi mW multă dMfitale, intuiţiilor, mele apr$xitnatlve: de ffiofan.

În sftTştii ţin să mulţumesc tn^hioă (sincer ful. E. Deriişoh; Ross, dlrmprut Şcoiiitâe studii orient tale, pentru- ajutorul pe&ţianent şi. ^ioturile ţie (corei mi le-a, dat Jă iot pasm,.

Autorul-

W SA, T V T I, tf

L PRELUDIUL RÂSÂÎţJTULUI $1 APUSULUI

Sfat treisprezece âHl jte când un ffiţăr englez — tremufîndlin hairta hâi de piele, " avtnd fata galbea^ din vjcauz^ frigurilor, ; C9 prafid.de loesa ii. ca mormanele,. Der "nisip îngheţate, din jţiţuî său: — stătea. Ungă şinele singurei căi ferate tar© sţrâfefe delta Ja>£arleşului, de. 1 a marea Araifii drumul"spre" vâjle adîricl ji câmpiile mănoase^ ale ţării turelor uzbeci. Ei pjrjyea cu încordare cum de-a Jurijju} se mişca ceva, care fiu era trenul. - Trenurile: sunŞeau şi ele ^curiozitate, daci veneau foarte rat şi adrite^u-totdeauna ştiri. Dar de daja

asta, şinele wf şerpuitoare ircare şe pierdeau -Intre dealurile- ga tbeae; jp sterpe^cu contururi. Hefe?, tăiate. Patcă În mucava. ^-trezeaţi mirarea, pentru că 6W luftgţil lor v&ieaj un obfc!,..., " 1, 1 1 -..

În ajbeastâ parte a lumii, oamenii nu merg pe jos, ci călăresc po caijbrl -pe cămile; Cine este prea sărac pentru aşa ceva se strecoară ge " (furiş, în vreimtrejru ba cijiar. - Cu treisprezece ani. În urmă, >e turca: de £ dreptul în tren; peritru că njttiejal ni i cerea soţqfealai Cuîailt. Mai-ciudat era deci omtil acesta, cafej: poţifc-riirrfti: şe%: j>rmire iraverse se apropia pe; jos oe locul. Unde stătea animi şi aţoircu capul Ici. Părnînt, fărŞ săf^i ridice Q §l pă privirea trecu, tot potdenindu-se mai. Departe.-

% mm

15

-- înfăţişarea. Lui era dintre aceleâ&are se. Uită greu..

Deşi termometrul copbrise mutt&siib zero grade, omul nu ave bojoc, iarpielea Tulprună se întrezărea printre zdrenţe. Faţa-i lat «: de tip mongol,

Cir barba rară, era acoperi de duraturi, iar ochii îi erau înrăiţi de soare» arşi; bomafi^O căciulă străveche îi apară ore#etul. Şl: "ure «milft» el care o purta n-avek ✓nimic, nici cal, nici heVaiţjS&icI cort, nimic

Altcevarcfectt o scânteie de yJaţâ care#: îtnpingea să-şi mişte instinctiv —. Cii strguiiiţa spŞSŞic nomadă — picioarele scurte şi sfrîmbe; Se putwrWedea la ei o -

Răbdare încordată, dar ar fi fost, prea-; jrMi să se spună. Că şuiera. Da1, mai presus de orice, eşştîa şăraboe. În această stepă pustie şi îngheţată; îri ^are aîrHic rm

Creştea; de unde corturile dispăruseră ^dată^Xu mi- grâţiunea de toamnă şi în care nu -lriai ftoâfeeseră aecit cîtev^jcoiîbe de lut lthgâ fluviu şf %& el era în stare să trăiască încă, cu toate <Şl nii. FĂ^t^utea. Hfcisâ vadă, nici să. Simtă, nici să îriţeteâffc ci doar 6a.se mişte... a.

Tânărul care-1 privea jreţînd îşi petrecuse Întreaga Vară printre cazacii Krghiîi;. Dar nimic^în viaţa lor ciudată mi-i impresionase aşa muttea. Mtireg acestui singur om.. Timp de treisprezece ani? Ftnaginp£; hâi —

Aşa cum ff văzuse, poticnjftâu-se fcMre i rav&se —

Âv& s ă-i bîniuie co^tifot, pfoija ctmt în e$je din urmă 1-a, făţmt să scrie jartea de" fată. Ofeael era cazac, din neamul turcilor, şi cete ce urmeazî sunt povestea creşterii împernihii mongol-Turcii ^mongolii au fost cândva b singură rasă, şi minte ţmăru-Kti. Englez — poate din prîcirta propriei safe igno-. " rânte, poate din pricina ciiie s#e. Cărei amifijliri. - Moş-1ehită>ln tradiţie, şi împărtăşită de toţi europenii — sia simţit îndemnată să se gjjnHească ftaţ degrabă la imperiul lui Temugin-Clngis, căruia şt$pl.4 spunem Oîngis-han, decitla mai. Vechiul jmpfeiu nomad al: farcilor, său ia marile civilizaţii sedfeSiare «Jin Asia centrală. De altfel, primiicălători dJţf Europa care aii1

străbătut acele stepe — «şi îritthifre cfc omul care

16

Mergea. PottcninduSe s-a petreciii- pe unul din. Cele mai. Mari. Dintre v^hile druinuri negustoreşti— w înjjreptau s^re oiffîBle mărilor, hani ai. Tartăriei de Sus ((fii şiJhepoJi^6 lui Cingis.. >..

Cine a fost Ctfgjs şi cum â izbutit să, cucerească-cu călăreţii lui aj8 de mult din întinsul lumii > Cărţile obişnuite datorie şi chiar lucrările specialiştilor nu dau un, răspuns mulţumitor acestor Întrebări. Chiar pentru ei â rămas o taină. Mongolii, asemenea omului de pe şina ferată au Venit de nicăieri, au stat o clipă şi s-au, dus. Procesul a fost descris în culori vii şi, uoeori,. Măreţe. Puţine pagini de istorie pot fi mai romantice ca, de pildă, acelea ale cărţii lui Leon. Cahun... Dar nwneni n-a izbutit să înfăţişeze cauzele acestei-mari revoluţii din istoria omenirii în aşa. Fel. Încât să potolească curiozitatea cititorului.. Unii au atribuit-o gemului unui om, dar cum s-a putut desprinde un ademenea <tm dintr-un asemenea întuneric n-au fost în atare s-o spună. Alţii au căutat explica-ţia Jrr presupusa simplitate şi libertate a vietir no-% made biruitoare fată de alte popoare, mai cultivate, dar mar decăzute. -

Nu este în- întreaga istorie a lumii un episod mat obscur, şi mal fascinant. Un popor mic şi necunoscut, a cănii primă apariţie importantă, consemnată de istorie, datează de-abia din mijlocul secolului, al doisprezecelea, când este pomenit ca luând parte la războa iei «5 de triburi de pe graniţa de nord a Chinei, cucere şte în vreo cincizeci de ani aproape întreaga Asie şir trimite cttrpuri expeditiohare În Europa:. Însuşi numele de „mongol, numele unui şef legendâE n-a: iost extins pentru imreaga naţiune decu după ce Cingis, măreîe ei conducător, a. făcuWsă întemeieze

Uh imperiu

În ţara aspră de la răsărit de iacul Baikal, unui aventurier nomad i se naşte un tiu. Tatăl moare otrăvit de duşmani,. Când băiatul e înci un copil cu totul lipsit, de., apărare. Ignorant,., analfabet, de-abia în stare să vâneze şi să ucidă oft îi trebuie ca-să trăiască

9

17

El, mama şi ffaţii. Lui, o adevărat! Ispită pentru orice duşman puternic într-o vreme în tfljre toţi. Îi erau duş-mani, Temifeln duce o viaţă neşUiişă şi plină de primejdii pînăîa vârsta bărbăţiei. Peâljru el, tipărea verstei este înţesată de înfrângeri şi ctpde umilinţe; de-abia la maturitate izbuteşte să-şi #tige un ioc sigur printre triburile vecine şi numai iaScincizeci de, ani

Îşi poate urma chemarea de cuceritor,.;

Şi oii toate astea, la timpul potrivii s-a arătat a fi

Căpetenia unei armate nemaiîntâlnite în lumea. Acelei vremi, ca

organizare, ca disciplină şi ca putere de mişcare decisivă şi rapidă. Aceşti nomazi sălbatici au dat dovadă de atfta pricepere în a întrebuinţa tehnică, în a.se supune sfaturilor înţelepte, încât şi^-au iruşinal duşmanii Gât despre Ţemugin-Cingls, el; apare ca, unul din ^e tnaT mSf

Tuturor timpurjlor. Şnina sa stapineasci^rsaipiahlft;

Jasck cuceriri care cer o pmere de orgaraare, o pn-; cepere militară, o judecată lHţeleaptar şi fr. tane ce

ZSoiniăLi&e care puţini oameni ie au întrunit vreodatX; Mişcarea pe care an provocat o în istbria lumii ar-matele lui a avut urmări îndepărtate. Cuceririle mongolilor reprezintă poate una din cele mai mjji. Goliţi uf âIeTŞta^, n^ar^^

Aş^lcrhoSrlfă Jerîîru muTOrflirT veactirile tirţnătoare. Cftiâr dăcTTTprîvmTfi1 iîrga:, "eîecfele apar" nemăsurate. O dinastie mongolă alost înscăuna (ă pentru în», treaga China, mongolii au ajuns să siăpfnească Asia centrală, Persia, stepele ruseşti, iar prinţii şi urmaştt lor au trecut peste marele lanţ de munţi care străjuieşte India. Au zguduit întreaga Europă răsăriteană. Ce alt popor; aşa da. Puţin ca număr şi aşa, de. Sărac ca resurse, a mai făcut vreodată attt de; mult?

Dar silnicia, faptele de arme, cwceriiile şi distruge-, rile, care pair să fie trăsăturile cele mai de seamă ale moştenirii mongole, nu înseamnă ntijiic prin ele însele. Cei care cred în puterea mistică a acţiunii. În sine s-au simţit totdeauna ispitiţi să se închine în faţa imaginii ioi Gingis-han, ca în faţa Intmchrpării ere-

Dînjai for; Dimpotrivă, cei care urăsc războiul ca atare, n-au văzuUta fenomenul mongol decât piramidele d$ ţeste şi «gcirla puturoasă de trupuri putrezite, ttescrise.; de -istorii persan7JDjuzdjarti. Dar războaiele. Mi trebiwşsc confundate.cu istoria, căcf prefacerile yiotente <nu intervin irt treburile oamerpor decât cihd toate Condiţiile necesare pentru aceste pre-. Faceri s âu copâţ^;

Ciîp toate: acestea, urmărind povestea mongolilor şi a căpeteniilor lor, cercetătorul lucid din zilele noastre fiu se poate mulţumi cu explicaţiile gând îi orilor din evul mediu, care vedeau într-însa o pedeapsă trimisă de dumnezeu deopotrivă pentru păcatele islamului şi ale creştinătăţii; el nu poate îmbrăţişa nici părerea mai nouă; după. Care întregul fenomen trebuie privii ca o puternică izbucnire naturală, îngrozitoare şi spontană, ca. Năprasnicele furtuni care se dezlănţuie spre sftrşitul verii fn -pustiu! Gobi,

Nu numai că există o raţiune pentru care Cingis a întemeiat imperiul mongol şi armată cu care a-bîn: tuit Asia, raţiune născută de-a dreptul din viaţa sociali şi dja istoria mongolilor ţnşişt, dar cercetarea acffieja ^ artnligavietij de atunci ne datTTtpaiia arfăv|5foţp a- oroluIPTSTa. Vremti sate mgTgny] %cât orig» jfffencfe &ştu poveşti. Mai mu» deci ram pr n

Aşezarea cuceririlor mongole În locul. Ce li se cuvţne m istoria lumii,. Căpătăm o perspectivă preţioasă. Asupra relaţiilor reale dintre Răsărit şi Apus, multe din vechife -nelămuriri se limpezesc şi chiar istoria, propriilor noastre timpuri ne apare mai uşor de Înţeles.

Regiunea din jurul lacului Bajkal a lost. Îatotdea-una, ţm leagăn de popoare. De aici, pe la începutul erei noastre Jnmii au pornit marea lor nrijgratumaia-! Tre apus, năvălind îngj^opain secolul 1V şi lăsîdd m urma lor, ciad valul s-a potolii SammH unor popoare noi;! N ^coiul VI, marilejr^teiaie^turxilgr au: ţâşnit dm^iceîaşî 1î£Vor îmbelşugat din jurul Bai-kalului, din ţinutul dintre râurile Qrkbon^i Şelenggu. Iar Imperiul lor de la apus a priimTpe; Qţmişil mipl

19

Raiului JusUmaa Turcii au ipst. Julttmul mare val) care s-a revărsat peste Asia înairifş.de mongoli» dar] hunii. Turcii & monţola au reBrefflftat m ţţ a pune. J lele culiniriiîne"aie W T> yes mgBantinuă uuscarl îrŢAaiâ^g^jfrrtgaftfi şi. Cenyaia. Jn-^pna. Una după; HîâTc) $firffi" Trâmbe au măturat frtfăriturile regatului de njijloc, întemeind dinastii sau, cişiigind prazi bogate 31 ranguri Înalte. Persia al "4ţfile diii Asia centrală âfe cal ifatutui au iost supQ^a5ii5ca6i prT-j 55[aiy Liima dmine desert şi pământul roânos coysti- ttueSafaclerishca centralk a istorieiă&Şti^^^Y ^ITeştirTa^^ cruţară

Purtată de la începuturile civilizaţiei asiatice şi. Pifia în epoca, decăderii acesteia? Explicaţia că ea s-ar datora condiţiilor de climă» uscării tceptale a şocului şi aşa mai departe, nu poate mulţumi pe nimer>LChiar când popoare întregi începeau să se traşie, etenu erau atât de numeroase. Încât să fie nevoite să străbaţi, j» i> tirrente întregi pentru a găsi locuri de păşune,.pe cu-rîrid,. Migraţiuni1e anuale ăie mongolilor au fost cercetate cu grjja. Şi însemnate pe hărţi cea mai întinsa în ciclul anual este cu mult sub 3Q0 de kilometri, media fiind cam de 150 de kilometri. Străbaterea întinderilor rtemăsurate, Jn căutarea păşunilor, este nu numal obositoare, ci şi împotriva turură tradiţiilor nomade» cu atât mat mult, cu c^ mi es te necesară pentru hrănirea turmelor..

Taina e alta-şi constă în felul lor de viaţă şi orîn-duire socială. - Hunii, turcii, mongolii erau popoare de păstori, dar ar. îi cu totul greşit să se creadLxă^ei ţfâjfiii gauar.fi putut să trfltasdTiiumai din tfrgdu-

Se.)» Rf. Nifonl6l lor pastorale: În realitate avSau nevoje de multe lucruri pe câte numai ora^nir^i^aixiiMJtO" riLJ^ put&airHa^cum ar ţi obiectele metal şi ar-frielecle toi lelu), îmbrăcămintea, coyoărde, broderiile, tmettele casnice, chiar grâul, pentru că nu e de loc. sigur că nu cunoşteau plinea. Fără îndoială că acelea dintre triburile turco-mongole câte -se " găseaţi în

20

Apropierea ţmuţjtjfcilor unde se semăria grfu ştiau, ce e plinea. I î r... V

La rândul lor. Fcongotji trimlfou nra&fordifl. Astf centrală-şi ChBş^muite mârfUft de p^ gr anume.. caToi. Carne. Iffig^Tanurl şi uneori sclavi: Citim ZI anumite triburi^ îşi aduceau produsele pe malurile Şirului, În timpul nopţii, şi le lăsau. - Acolo ca să fie luate de orăşer>ii, reîrîtorcîndu^şe în seara următoare ca şa iâ ceea; ce lăsaseră în schimb aceştia. De-a lungul întregii. Graniţe dfiheze existau târguri regulate jn vedere negofului cu nomazii;

Nevoia aceasta de. Schimb >a silit pe; nomazi să păstreze un contact neîntrerupt cu oraşele.. ŞI cum el erau îngrozitor de săraci, iar viaţa ior era aspră şi nesigură, nimic nu i-a împiedicat să facă schimburi unilaterale, ori de» câte ori aveaţi prilejul J>acâJe stffia îry putinţă şi jefuiască, jefuiau. Dacă^SevoSe lor eraii prea "rriari ca Să he potolRe prin jaf,. Daci propria, lor ormduîro socială începuse să se dezvolte într-atât încât izbutea să-i strângă la. Un loc în ceva cajie s-ăf fi putut asemăna cu un popor, porneau.la

Război.; "..

Despre huni ştfoi puţine lucruri, dar despre turci. Nutem spline că depăşiseră starea pe pjfcfp™ sgîHaî tkL Cu toate că. Tsi păstrau încă societatea patriarhala, organizată în clanuri, el cun6şteau Începuturile orîriduirli feudale, regii lor fîisd mai mult decât nişte şefi-de triburi, aveau sub jurisdicţia lor triburi vasale şi- îşi-însuşiseră, în ultimele zile ale. Puterii. Lor, o. scriere căii» a lăsat monumente izolate în mafii monoliţi-dih rfinuiul rSului Orkhon, pe -care şi-aupovestit isiorja. PppprulMt, lor. Trimişii iui Justînîan l^u ă-siţ pe regele ifurc trăind într-o atmosferă de pompă şiră lucitoare, înconjurat de numeroase dovedi- dehu-

O relatare lolcrcţaniă asupra supravieţuirii acestei fonoc primitive de sciiiub în timpurile rwiaţrţ ap&Ht te -articolul iirtrtulrt: Mm&una de not&vcţt ţi rmttf W&iis, de Ei Lindgreen, „Geographical Journal, iunie 1990. -

21

Zur. Dorinţa n$naziior de a menţii» legături comerciale cu Bizanţul, puternica lor autftrltate. Asupra treburilor politice din Asia dovedesc oft, ei nu erau nişte simpli sălbatici aşa cum suntem îi^ina|i să credem. -

NotnazIlvse găseau În necontenit «infltct cU recriu nile Civilizate din marginea marile. Jătişpe aţe Asiei de sus, peMr u că ietul lor de viaţa le impunea această formă de schimb. - Contactul cu civăîşăţia Je era necesar, de vreme.ee izbutiseră să depăşească starea de sălbăticie, şi acest contact, nu puieă fi decât violent.

Se mai făceau simţite şi alte forţe,. Care lucrau. Însă dinăuntrul ţărilor civilizate. Orice perioadă de anarhie şi decădere socială în China întrerupea negoţul obişnuit şi t>rovoca atacurile nomazilor altă parte, ori de câte ori China, unita era guvernată de conducători puternici, aceştia — simţind nevoia să-şi asigure controlul drumurilor-de comerţ sjne apus — er^âu îndemnaţi să năpădească În stepă, silind pe locuitorii din corturi să-şi schimbe păşunile ai să

se mute aure apus; în căutarea unor condiţii mai bune de viaţă. Ceea ce î-a împins pe huni fnsore apus a fost, înainte de toate, politica, încununată de succes, a Marelui Zid. Creşterea puterii turceşti s-a. Produs tocmai îh perioada de anarhie care a precedat ascensiunea mărfi dinastii Tan în China, Mongolii şi-ai -"clădit imperiul într-o vreme când feudalismul chineza- împărţit mtfe dinastia nordică Kln şi cea sudică, naţională, Sun — era tn. Plină decădere.

Aşadar, este greşit să se cerceteze îstorla popoarelor nomade. Din.Asia răsăriteană deoscfclt de tsţbria Chinei, Amândouă se integrează în acelaşi proces istoric specific, se leagă între ele din punct de vedere economic, şi politic, se influenţează necontenit una 03 cealaltă, din pundde vedere socîaî şi cultural

Istoricul nu poate trece cu vederea nici urmele adânci pe care le-au lăsat în istoria lumii aceste invazii nomade. Se poate spune cu precădere despre mongoli că, dUpă ce au făcut 6 revoluţte în propria lor (ară, au pregătit drumul" pentru, un flung Unt, de

32

Revoluţii în Asia şi Europa, Cavaleria acestei proas^ pete puteri teudale; a întemeiat, pentru prima oară În istorie, o adevărată piaţă mondială, realizare de (tare feudalismul răsăritean în plină - descompunere n a putut să profite (sj vinovaţi au fost mongolii şi politica tor. D&vdevasîjire), dar care a dat aripi în apui unei noi ctyih zatifc care, până la urmă, avea să cucerească şi să pus&ască Asia mai îngrozitor decât chiar oştirile lui Cingffc.. - 1

Călăreţii Jui Cîngis nu erau altceva decât nişte cuk ceritorl aprigi $inecruţători. Puţki le păsa de lucrurile de preţ pe care Je prad au sau le distrugeaul Totuşi ei au silit Apusul şi Răsăritul să se cunoască pentru întâia oară de la moartea lui Alexandru cel Marte; Trezirea mongolilor a adus din China fn Europa multe cunoştinţe noi, ca tiparul şi navigaţia, ca să nu pomenim, decât. Două din cuceririle care au revoluţionat tehnica. Marco Polo şi familia lui n-au fost decât cei clintii din nesfârşitul şir de negustori şi misionari care au călătorit pe uscat spre China.

În timp ce Asia dormea mal departe într-o pitorească murdărie medievală» în Europa se «astea cîvk libaţia capitalistă modernă, cu marea ei tehnică industrială. Şi asta era m mare măsura tot opera mongolilor, care au dat Europei prilejul să se îmbogăţească pe socoteală Răsăritului, răpind Asiei ultima ci speranţa de a porni cu puteri egale în aceastllluptă. Pentru o nouă. Civilizaţie.

Timpul aduce însă cu sine mari schimbări. Astăzi, fn văile rlurilor prin care set scurge lacul Bai-kal şi în stepele Asiei orientale, se simte din nou o activitate febrilă, Centrale de forfi şi furnale înalte se ridică în bătrânul leagăn a! Popoarelor tuxco-mon-gole. Un guVern mongol, naţional; îşi întinde puterile peste ţinuturile Iul Temugin-Cin gis. Acesta, este însă un guvern alYUraţilor,

pastori mongoli şi. Oameni sim-. Pii, pe carOi Odinioaiă, Gingis, împreună cu bandele Iu: de cavaleri aventurieri, i-a dispreţuit şi Împilat atât.de greu. Furnale înalte; fabrici de produse cW

83

Mice, centrale de forţă se ridică de-a lungul graniţei cu Uniunea Sovietică, ale cărei popoare, an fost atîl de crunt lovite de mongoli secofirf XHI. Astăzi, însă, fn şcolile şi universtăţile din U.|fcS.S. învaţă mulţi tineri mongoli, un cavalerist de âtâgine mongolă comandă o armată sovietică în Asiâ^centrală, aviatori mongoli zboară deasupra stepelor şj colinelor împădurite ale văilor râurilor Onon, Keruţen şi Seleriga şi peste marile întinderi ale pustiului Gobi, iar poeţii mongoli scriu cântece noi jjentru poporul lor, în care numele lui Temugin-Cingis, intemeăetorul şi primul lor conducător, nu este uitat

## II. ASIA LUI TEMUOÎN

Henri Cordier9 istoric uscat şi lipsit de perspectivă, scria în lucrarea sa despre. Dinastia Sun: - „Istoria Chinei se repetă într-una. Un suveran slab,. Aplecat spre plăceri sau ^prostit de superstiţii — uneT. Ori şi una şi arta — miniştri nepricepuţi sau chiar de-a dreptul. Trădători, eunuci atotputernici. Interne-, ietorilor de dinastii — de obicei oameni de seamă, cu alese însuşiri militare şi care, în lupta ţentru cea mai înaltă putere, par a ii sleit vigoarea întregului lor neam — le urmează prinţi, pe care viciul îi slăbeşte.. repede şi oare râu au decât defectele înaintaşilor ale căror virtuţi au făcut fala familiei". Ceea. Ce este. Adevărat pentru China, nu e mai putla -adevărat pen- t tru întreaga Asie din secolul care s-a scurs între anii 1160 şi 1250.

Dacă privim ceva mai adine decât Henri Cordier, tabloul este şi mai trist. Curtea, eunucii, generalii" şi -împăraţii nu sunt decât o restrfnsă minoritate, deşi o minoritate puternică. Pentru marea masă a poporului viaţa era cât se poate de nesigură şi de grea. Ţăranul şi sclavul erau cei mai nefericiţi, pentru că fiinţe omeneşti mai exploatate decât el nu puteau fi. Fatalismul ţăranului oriental nu reprezintă de fapt altceva decât

24

Indifiwcnţa; deplţnă faţă de viaţa a omului câte nu se mai. Aşteaptă detft la ceva mal rău. Feudalismul oriental nu deţinea monopolul violentei şi al brutalităţii. În literatura evului mediu curo-. Pean ţăranul apare rar, dar când apare -r ca în acea neuitată privelişte de. Sărăcje şi nelericire în-mijlocul veseliei şi fejelii din dragoste, pe care ne-o oferă povestea-lui Aiîcassin şi a Nîcotettei8 — poziţia lui nu e cu mult mai bună decât a fratelui său din orient. Ar fi toi atîtde greşit să ne închipuim că Răsăritul şi Apusul erau asemănătoare ca structură socială, precum ar fi. Dacă am identifica arta şi literatura Chi- nei medievale cu cele ale Europei catolice.

Europa în secolul XII era. Încă viguroasă. Germenii descompunerii existau

de atunci, dar trebuia să treacă încă mult timp până să-şi producă efectul. Sub nu- meroase aspecte, Asia se afla cu secole întregi înaintea. Europei şi în acelaşi timp cu secole mai aproape de. Decăderea şi osânda care au urmat. Statul asiatk, cu graniţele lui nesfârşite, cu căile 4ui proaste deeomu-nicaţîe, cu enormele necesităţi economice -impuse de întreţinerea- marilor lucrări de irigaţie, era mult mâi puţin statornic decât cel mai efemer dintre statele europene. Plusul de produse ăl ţăranului şi cel de muncă al sclavului erau stoarse din ce tn ce mai myttr în vederea menţinerii marelui aparat necfcsar pentru jaful dinăuntru şi dinafară. De aceea, din timp; în timp, în cursul istoriei, vom vedea că în Asia:, întreaga bază economică a societăţii se prăbuşea; timp de generaţii ruină şi foametea au fost unica istorie.

Comerţul dintre Răsărit şi Apus s-a scurs încet pe marile drumuri tradifonale ale uscatului, prin Asia centrală spre Marea Neagră: prin Persia spre golful -Persîc, peste Marea Roşie spre Me^lterană. Sau prin Tabriz spre. Armenia.. Războaiele şi cuceririle au întrerupt negoţul pe unul din- aceste drumuri, timp cfe o generaţie, dar nici altfel nu există vreun contact direct între negustorii din Europa şi ţările Asiei. Marile factorii rfîr> Siria şi de lă Marea Neagră erau 1o

"26

Cuxile de întllnire dintre Răsărit şit Apus. Nimeni nu trecea dincolo de ele dtntro parte"-sau alta, decât în timp de. Război,.

Arabii au fost cei dintâi care au desfăşurat pe scară mare comerţul cu China. Negustorit călători, geografi şi oameni de ştiinţa, autori ai primelor şi celor mai bune. Dări de seamă asupra orientului din era noastră,: aceşti nomazi de geniu au. Pătruns pretutindeni. La- Canton, în oraşele din Asia centrală-şi în interiorul Chinei, ei se îmbogăţeau ^ intrînji în cele mai strânse legături cu negustorii din fiecare regiune unde pătrundeau. Cămătarul, mare negustor, a devenit figura cea mat importantă în viaţa. Asiei, dând sfaturi regilor şi provocând căderea imperiilor; împreună cu soldatul, el va fi unul din motivele cele mai însemnate ale prăbuşirii civilizaţiei asiatice. În istorisirea de fată, aceea a ridicării fantastice a aventurierului mongol Temugin la conducerea întregii Aşii, cămătarul va avea o parte importantă.-

ŞI fn Europa începuseră să se manifeste forţe noi. Henric II Irt Anglia, Frederic- Barbarossa fn imperiul romano-german dovediseră-că se poate începe luptă împotriva bisericii că se pot schiţa contururile naţiunilor şi afe marilor state. Oraşele şi comunele Angliei, FTanţeî, Germaniei şi Italiei deveneau insule de negustori şi meşteşugarii înfloritoare tn mijlocul. Vaitu rior furtunoase ridicate de războaie şi de izbucnirile smgeroase de ură ale veşnicelor răscoale ţărăneşti. Cruciadele făceau să creastă puterea oraşelor, dând prilej soldaţilor să se deprindă cu mijloace. Noi de luptă şi slăbind duşmanul tradiţional din, Asia.

Asia era plină de cărţi şi învăţătură. Şcolile ei {nalte, bibliotecile ei mari, uimitoarea artă budistă şi cunoştinţele istorice ale marilor scriitori persani şi arabi, e aşezau cu secole înaintea Europei, în amil &i care Cmgis şi-a pornit oştirile spre graniţa Chinei, universitatea din Paris condamna traducerile latine din Aristotet şi oprea cu des avirsi re cunoaşterea altora dintre cărţile lut. Pe întregul continent nu erau

26

Decât trei universHWt ia Bolognâ, Paris şi Oxford, şi toate trei erau tir#e.

La sftrsitiU secdiuîui XII, China era în plină decădere politică şii socială. Marţi dinastii Tan îi urmase, în cursul Secolului X, o lungă perioadă de luptă şi coniuzie)-aşa-zisa perioadă a celdr cinci di- nastii, după car», în cele din urmă; la mijlocul veacului, a fost înscăunată nouă dinastie Sun, care avea să domnească prmă când, trei secole mai târziu, trebuia, să fie sfărâmată şi risipită de nepoţii lui Cingis.. Dinastia Tan a fast o- dinastie plină de strălucire. În timpul domniei ei, China era cel mai mare. Imperiu din lume, iar1 civilizaţia chineză atingea culmi pe care nid o. altă civilizaţie nu le-a mâi depăşit vreodată. Preţul a. fost însă ruina întregii ţări şi cumplită sără-ele a poporului.. Sfîrşltul dinastiei Tan a fost însoţit de o îngrozitoare răscoală ţărănească care a ţintuit cu atâta cruzime întreaga ţară, ucigtnd pe comercianţi şi pe negustorii arabi şi jefuiraf oraşul Canton) Încât, desperaţi împăraţii au chemat pe. Călăreţii turci ca să-i apere — de alt»! Fără folos — împotriva propriilor lor supuşi..

Împăraţii din dinastia Sun nu au schimbat nimic. Sub administraţia lor, ţara a fost din ce în! Ca mal sleită; până când nici pâmîhtul n-a mai vrut să le dea ţăranilor hrana zilnică. Secetă şi dezastrul economic ajunseseră aproape o parte din viaţa. Chinei. Faimoasele -reforme ale lui Wan An-şi din secolul Şl «fu întârziat puţin prăbuşirea, dar Wan An -şi era prea înţelept pentru contemporanii săi şi. Nu era sprijinit. Deniei o mare forţă socială; dimpotrivă, orice general sau funcţionar îşi vedea situaţia amenin|aţa de acest om politic care voia să dea pline sărăcimii, cfiiar dacă trebuia ca bogaţii, să-şi mai tesirîngă puţin huzurul, De la o vreme nici măcar graniţele ţării n au mai putut fi apărate. Mal inUi turcii kitani au pustiit provinciile din nbrd, apoi şi el au trebuit; să se plece În faţa dinastiei tungusc Kin, dinastie zisă „de aur", strămoşii manejurilor: împăraţii din familia

I

27

H

Sun au stăplnit numajfn partea^de miazăzi a fluviului Yanţe. China care stătea An lata mongolilor era, aşadar^o Chină împărţită, ale care? Două jumătăţi unelteau întotdeauna ca şi capete ajutorul ne-astîmpăraţilor nomazi de la margine. Drumurile de-comerţ care făceau^ legătura dintre China şi.. -

Apus au fost la lei de tulburate şi în cursul secoluliii XII. Kitanil, împinşi din îţordul Chinei de către kiiiîi din. Manciuria, sau giucerii, şi-au ridicat un nou imperiu, în Asia centrală. Centrul lor era în ţinuturile Uigurici şi în Turkestanul de răsărit,. Dar de acolo şi-au întins într-o vreme cuceririle înspre apus pînăîa Bukliara şi Samarkaacî, cele două mari leagăne ale negoţului Asiei centrale şi ale culturii -jslamice: imperiul lor era cunoscut sub numele de Kara-Kitai, împărăţia Chinei negre. Un alt regat Hsi-Hsia, locuit de tanguţii tlbeîanl, numiţi şi Hsia, deţinea intrarea în China pe vechiul drum al cara- vanelor din tîhutul Lop-Nor. Regatul tangut a trăit şi a înflorit din neînţelegerile chinezilor, firad un loc, de scăpare la îndemâna oricărui răsculat împotriva -Chinei, vizuină sigură pentru soldaţii îndrăzneţ; şi fugarii desperaţi. Încurajând pe ascuns nesfîrsitole < mişcări ţărăneşti.

Aceste două state, deşi erau nesigure şi slabe ca unele ce fuseseră întemeiate şi se menţineau prin cuceriri militare; erau în acelaşi timp centre <fe cultură veche. Oraşple lor întărite cu ziduri erau împodobite cu temple şi biblioteci budistei cu biserici nestoriene4. Şi cu mosoheî mahomedane. Roşul şi albastru, culori care au făcut gloria artei budiste, se îmbinau strai u- citor, pe zidurile templelor sau pe. Pereţii peşterilor sfinte. În formele pline de grafii ale acestor. Picturi, trăsăturile subţiri ale iranienilor, urmaşi ai riiisiona- rilor maniheeni6, draperiile şi frumuseţea sănătoasă a artei, greceşti — moştenire a. marii. Campanii a lui Alexandru. Macedonse amestecau eu cel mai curat stil chinez. Nu încape îndoială călii vremea aceea, călugării înveşmînfaţi în roşu şt preoţii care slujeau

28

Templele budiste pierduseră mult din moştenirea mării, culturi-care crease. Aceste picturi. Mulţi dintre ei erau probabil ncştiutoride carte, ca acei preoţi cărora li s-a adresat înţeleptul Cian-ciuen. Pentru supuşii lor mahomedani, aceşti cuceritori kara-kitani, ca şi însoţitorii lor languţi^i uîguri, nu erau altceva decât mW idolatri ignoranţa,

Şi în Asia centrală şi în Persia (Iran), secolul XII s-a dovedit a f&un secol de decădere politică şi nelinişte socială. Cuceritorii-turcomanl care întemelaseră imperiul selgiulfid — ce se întindea în vremea sa de glorie, de la Marea Neagră până la Golful Persic, Iar spre răsărit până la malurile râului Gxus — nu l-au. Lăsat califului din Bagdad decât puterea de cap spiritual ai. Islamului. În ceea ce-i priveşte, imrtînd pe, duşmanii lor creştini din Europa, ei au statornicit o mare putere laică, condusă de „sultanul islamului", titlu asemănător cu acela de împărat al Sfântului Imperiu Roman. "

Ar fi totuşi greşit să ne închipuim că. Imperiul seJ-giukid sau orice alt stat asiatic erau. Nişte monarhii centralizate. După vechile rînduieii de clan ale tur citor, fiecare membru al. Familiei domnitoare administra, aproape ca pe nişte

state independente, diferitele părţi ale împărăţiei- Deşi „sultanul islamului1" era unul singur, sultani selgiukizi erau mulţi. În cursul secotu-lui Aii, selgiukizii se văzură faţă în faţă cu un potrivnic norocos, ivit din Horeznr, astăzi numită Kiva, ai cărei viceregi, şahii din Horezm, au cucerit mai întli statele selgiukizilor din Asia centrală şi, în cele din urnii, la începutul veacului XIII, au luat În stăpânire Iranul şi Irakul. Când Cingls-han a ajuns la graniţele sale, peste acest nou imperiu de apus domnea un oarecare Mohnmed ben-Takaş, şah al Horezrnului şi sultan al; islamului. Acesta, strimt Ia minte, dar rapace, încrezut şi ambiţios, avea ochii aţintiţi spre răsărit, către acele lari neliniştite care erau Kara-Kiţai şi Bsi-Hsia» urmărind să monopolizeze bogatul negoţ care se făcea pe marele drum din Khorăsan şi, de

2»

Nici. Prin bazinele nurilor. Hi şi tar îm, către oraşele iKiniice ale Chinei.

Pentru a înţelege caracterele specifice ale. Istorici asiatice, cauzele instabilităţii ei poetice, pricina adevărată a acelui pesimism oriental,: căruia greşit i se spune fatalism şi care <şi-a pus pecetea pe civilizaţia întregului continent, trebuie să trecem. Dincolo de simpla descriere a împărţirilor politice din -perioada care ne interesează. Însăşi ideea schimbului, sub formă de îmbogăţire, a concentrării (în sensul chimic al cuvântului) care reprezintă bazele iehiUii apusean de a vedea viaţa, este străină şi de neînţeles pentru asia. Tlci. Termenii cu care operează mintea lor sunt reînnoirea, veşnica reîntoarcere ia punctul de plecare, pentru că ciclul vieţii să poată reîncepe din nou..

Când călătoreşti, ca locuitor at insulelor din Marea Nordului, prin stepele şi câmpiile Asiei centrale, eşti încolţit de cele mai ciudate şi mai potrivnice emoţii,. Până ce te obişnuieşti cu marile depărtări. La început te simţi copleşit de întinderea pămmtului, căci aici te afli tnir-ima âln cele mai continentale părţi aîe lumii. Marea devine un vis îndepărtat, Ja atâtea mii de mile distanţă într-o direcţie sau alta, căci te găseşti la aceeaşi distanţă de marile oceane, la fel de departe de Atlantic sau de Pacific, Şl apoi când; înăbuşit de. Praf şi orbit de lucirea monotonă a pământului galben, de cerul limpede şi de soarele arzător, ai uitat în sfârşii de existenţa mării, dînjr-o dată ai impresia că te afli pe ţărmurile unui mare ocean. Şi ţi se pare că malul acela cafeniu cu străluciri de purpură, care se întinde în stingă ta, trebuie negreşit să fie scăldat. la poale de valurile mării.

Lucrurile se pot de altfel explica. Centrul Asiei era în vremurile preistorice (o vastă mare interioară, R£-pfIc, ale căror contururi nete iţi trezesc-atenţia, conţin fosile marine în argila lor îărlmicioasă, nisipoasă. Istoria. Naturală a Asiei este istoria uscării, o uscare treptată a. unor mari întinderi de păminf, proces care

A lăsat până astăzi în acest deşert eontifeptaţ, ne fireştile lacuri sărate. Ale Caspiţei şi Aralului.

Cauzele acesta uscări, care se prelungeşte şi În timpurile, istorica^ trebuie să. Iie căutate în puternicele lanţuri de munţi care taie Asia de la. Miazănoapte spre miazăzi, lanţurile îndepărtatului nord siberian, Altai, Tien-şan, Himalaia şi Hindu Kuş. Prefacerile acestor uriaşi acoperiţi de zăpadă, din epoca glacială, au schimbat faţa unei mari părţi a lumii: Procesul de secare al Asiei a pus în acelaşi timp şj o, puternică pecete asupra, felului de viaţă a populaţiei ei.

Două elemente ies fui evidenţă: marile râuri şi vastele întinderi ale. Stepei. În raport cu ele, omul a început m timpurile istorice să trăiască în chipuri diferite: în oaze, de-a lungul văilor nurilor, el ducea o viafă sedentara în oraşe şi sate, muncind pământul, ocupându-se cu agricultură sau cu mcşteşugaritul; în stepă, viaţa iui era pastorală, nomadă. Acest conflict între. Două economii, aceea a deşertului şi aceea a culturii pămmtului, a fost trăsătura cea mal însemnată a istoriei asiatice, determinând cursul ei «peciile. Din cauza lui, lupta dintre clase şi popoare a căpătat în Asia o altă formă şi o altă desfăşurare decât în Europa ţi în Apus.

Pe măsură ce fiecare îşi dezvoltă civilizaţia, cele două economii nu puteau să rămfnă străine una faţă de cealaltă. Trebuiau să se întâlnească, să facă schimburi şi să- se ciocnească. Modul de viaţa nomad nu poate fi considerat un mod de viaţă sălbatic. Cea mai veche civilizaţie din Asia de nord a fost nomadă şi cultură de stepă a Siberiei, adusă în China, a contribuit, la construirea celei mai mari civilizaţii sedentare dm Asia. Ştim astăzi că sciţii nomazi erau departe de a ii barbari şi <ââ1 au dat mult tuturor popoarelor sedentare cu care^au venit în contact

Dar viaţa nomadă, nu putea să rămână, închisă şi autarhică; Era o viaţă săracă şi grea prin ea însăşi. Poeţilor chinezi le plăcea să-1 compare - pe călăreţul care, liber şi fericit, cutreieră nesfîrşitete cftnpii în

31

Verzi ta cu şoimul de vânătoare pe mâna, cu îmbuibarea şi contradicţiile propriei lor vieţi de curte. La începutul acestei cărţi am aşezat insă, cu bună ştiinţă o altă imagine, mai adevărată, £aceea a nomadului îngheţat, fără cal, zdrenţăroşii răbdător; singur în faţa naturii neîndurătoare. - Este un proverb turc: „stepa e mare şi- cerul departe4, care rezumă viaţa adevărată a nomazilor. T

Pustiurile Asiei sini nisipoase şi. Lipsite de apă, fierbinţi vara şi îngheţate iarna. Câmpiile sunt bătute de vânturi puternice, biciuite de furtuni;. Îngheţate-şi ele iarna. În miezul verii, iarba este cafenie şi uscată, fără folos pentru om sau animal Căldurile durează foarte puţin, furtunile din august vestind, o toamnă rece şi cenuşie, care începe din septembrie. Câteodată vară se mai

reîntoarce pentru scurtă vreme şi e timpul

Cel mai frumos al anului, în care, încălzit de soare, aerul proaspăt este plăcut, ftare, şi înviorător. Cât priveşte iarna, cu gerurile ei năprasnice şi cu vis-

Cofele cumplite împotriva căroira nu te poţi apăra, ea. Nu este decât un chin pentru cei care trebuie s-o

Suporte...

Oamenii trăiesc alături de animalele far, oi, vite, cai şi, pe alocuri, cămile. Uneori animalele nu sunt mt la fel de rezistente ca oamenii, multe mor în, "păşunile de iarnă. Calul monpol. Viiguros şi cy părui Innţ? Este averea cea m^i de pr4 ai nomaoiiluL Iapa îi dă laptele, cumis» ult care feste o băutură naţională, lichid alhuriu-albăstrui, iute şi acru, înzestrat ou mari in-suşiri ionice şi binevenit chiar şi pentru europeanul cel mai mofturos, după o zi petrecută călare, Pe trăpaşul său, nomadul poate călări zile întregi flaahirwif. Stă-pin peste marile întinderi ale steoej, Etapele istoriei nomade şi nt legare ae cal, de inventarea frâului şi _apo3, mult mai nrziu. A sc «Jiori"3jtffr, au dat Uai» lMflrulUl numad oiţunta de a^sl iffinnf^ftflita V nf -.

JOŞţE" Şl de a ţinti $tg fr f» n ţflftil rtiii şâa, f^în^ii-t

Asuei cei mai priceput şi maFleiniţi ^aiar^ţ A n ţinv± Din îndemânarea lui de a lupia şi a ae mişca în ceată.

32

Pe. Care Uâţidâtajtarjie- nft"1 nfevofn A efoş»; ierm milaare şi. O^tăcii apariţlg <Âgjj^ nP nMi jln, cepkl. Ff~sej^ nomad care a

LapQS UiT^D^ SliH monggǀii1 r. lngţ^han-

Incbipulţi-vi-L flsadar- pft. Acflst călăreţ tipic af ste -pei, scurt- cu cafiîti rotund.. cu oase mart, viguros. cu orbitele aşezatei citlăf deasupra pometilor. Ieşiţi. cu

lui care trăieşte: în şea, imbrflcqţ jpţ™ m n, ţfl; funga de ^tdfâ caienieTaspr^ încinsă-peate mijloc, m mî-necj largi şi lungi, cu căciulă de Mană ffcvitlpe sau jele postav aio Drogat cu-ima rnşlr ci. «Tha^M i, «faţă e mai mult spân, jar are totuşi unJfiLde. Barbă.:, pe capfliJ se râdă şi QSTuTasoru, şi. Aegru şM leagă

Varăş. Edestul de vesel şi. Prietenos, deşi.se las ^ pradă unor «m^: iacarî~frism. Îi plac carnea de oaie» ospăţurile grele şi băuturile: tari dar, fiind sărac. - Nu şi le poate îngădui decţt rareori. La începutul verii» totuşi, când termină cil ce-i -maj greu. În creşterea: vitelor, când iepele îi dau lapte din belşug şt iarba e. încă proaspătă şi vejde, se duce Ja adunarea clanului, la lupte, şi ia Întreceri, undo se. Dau ospeţe, se ucid-cal şi unde, pentru o clipă, afiâ mulţumire şi belşug, i.,.. -. A cţitreiera stepa este b artă, ca navigaţia. Fără în strumente. Nomadul. Ştie unde se află, în parte, din memorie, acea uimitoare memorie nomadă care înregistrează aşezarea fiecărei pietre. Şi care reţine imaginea ţinutului la fel ca o jojegrafie, în parte, noaptea, după stele,..

sau, alteori, ; după zborul cocori-, lor şi al gâştelor sălbatice de-a curmezişul cerului albastru. Gerul este spiritul. Lui suprem, zeul Lui.. Dar vânturile, pietrele,. RîurJle, pădurile, aii toate spiritele lot». Mai ales rele. Şaman-ul; vraciul se poate inţe- lege cu. Ele şi de aceea este, dacă nu sfăpinul, cel puţin1 confidentul naturii. Viaţa: este. O luptă veşnică împotriva spiritelor şi împotriva-oamenilor. Propriul, lui spirit este. Puternic şi Iară frică, aşa cum viaţa îl

88

Sileşte şi pe. Ei: însuşi -să fie. Kumai propriile. Şale suV ferinţe îi- mişcă. Când vorbeşte o poet, pentru că nu. Ştie să scriey iar poezia i se pareâeiul cei mai firesc de a-şi. Spline gîirdurile. Cânta trecutul neamului său; pe marii bani ai hunilor şt iurcito^i) ucuria bătăliilor, uideniî narea şi plăcerile vînătorli^. Irumuse {ea femeilor lui. Liniştite, cu ochi negri şi ftfele strălucitoare. Vorba şŢcîntecul său sunt pline de; imagini djn viaţa stepei: păsări, fiare sălbatice, căruţele, care-i duc cor--turile, caii şi armele lui — şi sţnt singurele lucruri parcare le ştie, pentru că imaginaţiâiCa şi viaţa, i se mărgineşte la ele.., Felul lui de viaţă în epocă pe care o. descriem era mat aspru şi societatea în care frâia trial democrată şi mai puţin coruptă decât aceea a oraşelor, iar însuşirile Iui militare cu mult mai dezvoltate decât cele ale popoarelor sedentare cu care se războia fără întrerupere. Ca rasă, nomadul din Asia centrală şi răsăriteană se deosebea foarte puţin de orăşean. În vremea noastră nu se mal păstrează nimic din adevărata rasă. Nomadă. Populaţia din Irah rţPersţa) s-a" aşezat, pe pământurile şi în oraşele ei, de peste o mie de ani. Popoarele turanice (turcii) s-au împărţit în două. Mulfi au rămas la vechiul lor fel de viştă şi la tradiţiile lor, dar o bună parte s-au stabilit. — Şi chiar mongolii, la care ne gîndlm ca la un popor cu adevărat. Nomad, aveau triburi întregi care duceau o via (ă sedentară lângă marele zid chinezesc

Oraşele Asiei, crescute din tabere militare satt popasuri negustoreşti, ajunseseră cetăţi mari. Şi frumoase, de care se minuna lumea civilizată.. Uliţele bazarelor lor pline £u prăvăliile meşteşugarilor de tot felul erau splendide, cu moscheiele şi şcolile acoperite cu olane, cu fântânile, cu iazurile umbroase, frumoase, cu grădinile şi livezile verzi. Oricum, viaţa socială a acestor state sedentare depindea în între-gime de ciudatul dualism economic al continentului. Orice schimbare în viaţă nomazilor producea «lecte imediate în aceea a marilor state. Unificările vremeiniceaie tribur iior^erau totdeauna urmate de iavap^a-rea ţărilor. Locuitele popoarele sedentare, de cucerirea, acestora şi d$ Instalarea unei noi dinastii nomade şi a unei npi clase conducătoare feudale. Ceea ce râvneau aceşttep roaspeţ] conducători era jefuirea populaţiei: Ca sfcşi intăroască poziţia, ei Îşi organizau armate. -IlnwfcHSn triburi, alteori cu sclavi, fără participarea poporului. O dată cu propria. Lor asimilare: către cultură mai înaltă pe care o cuceriseră, a apărutjdegcncrarea şi decăderea lor, împreună cu aceea a armatelor lor, şt în

cefe din urmă s a produs cucerirea lor inevitabilă de către alţi năvălitori proaspeţi, din stepă..

Oraşele bogate, căutând uneori eliberarea de sub acest jug, deveneau republici libere conduse, de oligarhii de neguţători, ca în Italia. Asemenea orânduiri nu durau niciodată îndeajuns ca să asigure supremaţia. Negustorim». Oligarhia, sau devenea tiranie, ca în Bukhara ori Samarkănd, sau se Închina, la timpul potrivit, în faţa unui cuceritor nomad mai puternic, NaţiUni şi forţe naţionale nu existau! Existau însă clase şi între ele era o luptă crâncenă şi nesîîr-şttă, o luptă care nu se putea niciodată termina prin îmbogăţirea vieţii, prin făurirea unei noi societăţi, ci numeţ prin distrugere şi reîncepere. - Ibn Haldum, inafe $ filozof arab, vrând să descrie societatea asiatică s} a folosit de metafora unui poet, tot arab, care spunea, că fca este nea viermele de mătase care-şi ţese coconul ca să poată muri jntr-însur. Pesimismul, născut din istorie a fost exprimat de un alt poet, şi el arab: „Sfârşitul. Este aşi jderi Începutului, ca zorite şi amurgul; urm şi aceaşi minune".

Aşa arăta, deci, Asia în vremea când s-a născut Temugin: era cu secole înaintea Europei fn ştiinţă, artă, filozofie şi literatură, în mărimea şi măreţia oraşelor, în minunile bibliotecilor, şi şcolilor ei înalte, în societatea, ei, însă, nimic nu era aşezat şi stator» mc, poeţii şi filozofii nu puteau decât să plângă frumuseţea vremurilor de altădată, căuiînd mângâiere fn

3$

Comuniunea mistică cu un spirit absolut.de dincolo de-chinurile Vieţii. Era o soctetate unde iratii se lup: tău între cl,:. În care sălbăticia, siţnicia şi asuprirea erau legi ale vietiil State şi imperii; s-au ridicat şi s-au mistuit.. de jpe fafa nemărginitei stepe, fără ca numele lor să fî. Fost măcar cunoscut în ApuŞ. Numai legenda bogăţiilor iara sfârşit ale Astei-a râtşias statornică în închipuirea tinerelor: popoare europene, aşa încât. - Cînd un oarecare prinţişor tătar a recunoscut erezia nesto-rianâ, faimă întîmplăril s-a răspândit pe la toate curţile Europei, iar scrisoarea — de altfel plăsmuită — a presbjterului ioan a deşteptat, prp istorisirea fabuloasă a bogăţiilor - acestui nomad neştiutor de carte şi a strălucirii curţii -sale, la fel de "fabuloasă, nu numai sentimente: religioase, dar şi o nestăvilită. Lăcomie;

## 111. ŢARA ŞI POPORUL

Baikaliil este unul dintre, cete mai frumoase lacuri 4 din lume.. Malurile. Iul Înalte; mcununalej de păduri, âdîncimiie albastre. În care se varsă, sau din care fzvorâsc rîurl repezi, negurile care>i acoperă, în tinderea apelor, aerul. Tare, dătător de puteri, singurătatea şt liniştea dimprejur — total a fost parcă anume făcut -ca să fie leagănul care a purtat atâtea putoare de viteji. La răsărit de Balkal reîncepe stepa accident tată, apoi. Vin munţii şi şiruri noi de ape repezi» care, împreună, alcătuiesc izvoarele Amurului. Pe malurile unuia din

ateste râuri, Ononul, s-a născut Te-mugin-CingJs.

Dar dacă ţărmurile Baikalului şi ţara dinspre răsărit sini deluroase, împădurite şi brăzdate de rîurl

Personal fabulos, socotit a fi stăpân Ui evul mediu prin, părţile extreme orientale, ale Asiei, fiind lo. Acelaşi timp rtgt şi poet Călătorii europeni an încercat să identifice personalitatea istorici ce a. prilejuit-Jonnarca acestei: legende.. Astfel, Rubru-quîa (1253) " presupune. C-ar ii vorbe de Kucituk; regele naima» nitor care apare tn istorisirea de faţă. După o versiune mai nouă, el este primit ca rege. al Btiopia (N.R.),

Sii pîraiej. TMuUil 4 rt miazăzi $aţe din ce în- cfc -mei şes $imai. Usc a1i5| rt această parte, mărginite Mongov l ei" propriu-zise $at formate din ampli mart verzi primăvara; cenuştuvalbaslre vară, cemtşil-fcâfehii iarna» Aici râurile sint- mai rare, mal late şi, mai încete şi în văile lor nu cresc copaci, în afară de câţiva ulmi. Bătrîrii. - Mai departe, spre miazăzi. Începe pustiul Gobl, un deşert mare de praf şi -de, argilă tiscală, galbenă, pntndoâsă; ici şi colo, fntirideri de "nisip şi dune mişcătoare. Lacuri sunt multe» de obicei sărate, dar ca Vegetaţie găseşti numai tamarisc, tufa cămilei şi mărăcini. Puştiul nu e cu totul plaţi ci. Ros de violuri, 1ăiat îil" forme. Fantastice, liniare, ca acele de coruri pe care le confecţionau producătorii germani pentru filmele lor de fantezie macabră dfh primele zile. Ale cinematografului „artistic.

Mongolia şi mongolii nu pot II comparaţi din. Nici un punct de vedere cu cealaltă mare ţară a altul popor norrfad, Arabiâ. Condiţiile climatice suit mult măi variate, via^a economică" ztf totul diferită Arabul nu are aproape: nimic altceva decât"caii, cile şrcămilele sale. Nomazii mongoli sau turci afl sumedenie de. Vite; oi şi capre în vecinătatea ţării lor se găsesc ţinuturi bogate în apă. Şl"în păşuni, Iar proprHle lor pâmîhturi le oferă minerale şi întinderi mari potrf-vrte peirtru agricultură; Din când în când, unuFsau altul "din aceste popoare turco-mongoHce s-au stabilit deţapt acolo, şl. Deşi existenţă- lor a fost ^ luptă neîn^uptă cu frăţiilor nomazi, au Izbutit pînS 1a urma înalţe civilizaţii bogate şi strălucite- Iarna mongolă. E lungă şi aspră; vara scurtă, fierbinte şi plină de furtuni. "...»

Ca şi arabii, mongolii au fost aşez ăţl de natură pe un mare drum de comerţ, fapt care, înainta de orice.. a jucat urî rol hotărltor În propria lor istorice şi umil nu rfiai puţirr însemnai în istoria altor popoare. -

InfreSul" spaţiu din mijlocul "Asiei a ^ost locuit -din cele mai vechi timpuri,.de Jx>poafe nomade, care trăiau. În corturi "rotunde de-pîsîă, mfncaîr came >i

A?.

Beau lapte de tapă. La începutul erei noastre. - Naţiu- nea unică, din care apoi s-au născut toate celelalte se impar [iseAin trei ramuri marlsţ-turcii, tunguşii şi. Mongolii, fiecare cu Ihnba lor şi c «:."propriile lor par Hcularităţb: de

viaţă socială, darrţipăstrlnd aceleaşi caractere ţtnioe, acelaşi fel de organizare socială., şi acelaşi mod de viaţă, S-a emis părerea că originea. Acestei Împărţiri s-ar găsi îhtr o diviziune primitivă a muncii. Este în orice caz sigur. Că tunguşii au în-. Ceput prin a se manifesta ca pescari şi vânători. Io-. Cuind în marile. Ţinuturi împădurite ale Siberiei răsăritene, că mongolii au devenit păstori nomazi de cai şi oi şi că turcii au început încă din timpurile cele mai vechi să prelucreze fierul, să lucreze pământul şi să-şi păstorească, turmele

Se poate că din acest originar popor turco-mon-goi să nu fi supravieţuit în timpurile istorice decât o singură rămăşiţă mai însemnată, anume uigurli. Este sigur că dintre toţi. Ulgurit âu fost cei djrjmi care au ştiut să prelucreze fierul şi, poate, să lucreze pământul, fiind în genera] cei mai înaintaţi şi mai înzestraţi. £1 au jucat un rol: de frunte îfi confederaţia turca din secolele VI-VIÎ şi se prea poate ca tot ci să îi avut Inspiraţia genială de a-şi însuşi alfabetul run ic, în care au fost scrise primele monumente ale limbii turce pe marii monoliţi care zac pe malurile nurilor Orkhon şi Setenga. Este-sigur că, după ce. Imperiul tor a luat locul Whpcriului tnrc, În secolul -VIII, ei au creat a mare civilizaţie şl, cu -ajutorul alfabetului: soghdlan. Prima literatură turcă. -

Attt de puternică era cultura trigură, încât cuceririle n-au putut-o distruge.. Negustorii uigurl au concurat pe uzbecii din Taşkerrt şi Samarfcand pentru monopolul comerţului nomad din Asia răsăriteană, de-a lungul întregului1 ev mediu timpuriu. £>upă cum vom vedea, ei au. Jucat un rol de seamă şi H înălţarea impefiutor.hu Cin#s. La graniţa cWtre China şi. Uniunea Sovietică există, şi în zilele noastre, oameni care poartă^numele mîndrti de uigurf. La Moscova, pe

A8

Bulevardul din Jafc universităţii, poţT -să IritHneşti uriii tineri înalţi» fertind căciuli de blană de vulpe pe capetele funse^urt — singura reminsicehţă exfe rioară din Asia w#are, conştienţi de marele lor trecut, Jţispun că ştoţ uiguri.; "..

A merge îndărăt cu urmărirea acestei proferase, a acestor trei mă^diviziuni, este o încercare hazar dată. Cu toate acestea, trebuie să admitem că acea parte a lumii â£fbst clndva locuită de o rasă care a cucerit China. Ţ&termrnind populaţia ei dfe baştină» o rasă cu piefeâ&lbă şi părul blond, care mâi tlrzîus-a amestecat cu^ieamurile turco^mongole originare. Un arheolog rus? Grum-Orjimallo â anunţat că a descoperit urmele acestei rase printre mongoli; kirghizi şi uiguri şl, după anumite trăsături fizice ale 4til Cin-, gis —-ochii albaştri, statura înaltă, barba lungă — s-ar părea -că-şl: în vinele iul ctrgea; vechiul sânge, Pe aceşti dinlînl, căci aşa 11 -se spune, îi putem însă lăsa liniştiţi Se pot găsi o grămadă de alte1 explicaţii pentru"; nişte ochi albaştri —. Şi pentru ceea ce urmărim noi este destul, să spunem că mongolii srat cei din urmă dintr-un Iaht de popoare câte s-au nas: -cut în această inimă

moartă â Asiei, în care se crede astăzi, că şi-a avut aşezarea, primul >om:!

Mongolii înşişi tiu erau decât un dan- ai poporului pe care astăzi îi numim mongol. - Un clan fără Istorie până la începutul secolului XII, când aflăm pentru primăvară de şefui lui, Kabul-han, care a aţâţat răscoala; frhpotrlva împăraţilor chinezi din dinastia Kin, Ca toate popoarele turco-mongolft, ei îşi urmăresc, îndărăt originea legendară, până la fm-strămoş-lup, şi, din secolul VI până în secolul XII, se pare că şi-au păstorit turmele la izvoarele Ononului şt pe câmpiile unde trăiesc, astăzi mongolii Khalka din Republica Populară Mongolă,..-

Dacă rtfcitgSlii nu-şl făcuseră mat înainte, apariţia frv istotler nu ne- este totuşi îngăduit: să credem «ă ei-nsta-avut nici una. Istoricii s aţi mulţumit până acum Să ne spună despre -aceste-. Pogoare nomade

39

Fiii nil. Turcii; mongolii — numai că trăiau În corturi, că aveau o economie pastorala şi relaţii pairiai hale de fantilie, şi că, pleetnd în căutarea tinor focuri de păşune. Potrivite, când s-a uscşjţ ţara lor; au cu- cerit, în cutare sau cutare, vreme^p mare, parte, din lume. În rfară de aceasta, Istoricii $int mulţumiţi că ne pot spune care au. Fost popoarele biruite; când şi unde, cine au fost căpeteniile mărilor imperii nomade şi ce; urme au lăsat după ei la învinşi. Dar asta nu e istorie. Nu e nici măcar anecdotă. Orânduirea socială. A acestor popoare a fost rezurâjul tuiul prî> cea îndelungat şj complex. Dacă ni se spune că ei; trăiau în corturi şi mâncau carne, aceasta nu este. O explicaţie, după cum. Nu este o explicaţie faptul că iobagul medieval trăia în colibă şlmînca pîlno, când o avea; Dek altfel, grozavă trebuie să ţi fost poftă de mâncare a acelor câteva mii de cal şi oi, de a fost. Nevoie să rătăcească de la lacul Balkal până în cîm-piile Ungariei, ca să se saturel De fapt. Astăzi ştim că în timpurile istorice nu $ a jprodus nici o uscare-a Asiei de mijloc şi de sus şi, pentru a explica marile invazii, trebuie să căutăm cauzte chiar în viaţa acestor popoare, tn. Acea Istorie a lor, despre care şe crede că nu existăm,. -; -

^Mon^offi erau împărţiţi în două ramuri grind- tfiie.; unii care trăiau tn îpadun, ucigi iid ji prînjTnd. Animale saipaiice, alţii care uaiau m stepa, fn cornii-nJIBq pmnâde. Ounezil li numeau oe ceLdinflLJitari "^sălbatlci^. pe ceHaltl tătari 7. Negri% adăugind o-a frola categorie, tătarii „aior. AyzaţTTn apropierea. Marelui zid, sub influenţă cffl^ via la

Orăşenească, Jianul borg. Îmuor, din care s-a născut Ţemugin;. Tăcea parte din ffiareirjfflITmo^ clin Unduirile Untoiulul ţi ăla KeTOlontilui, pe"mafr ginea dintre pădure şi stepă, şi Tţuim-oaracTere, atât de-aletătarilor „să) băiiciJJ, cât şi de^ale. Tatarîfcil^ne7 W^daM-arau mar tnrtioiti cu aceaila din urmă. -"Vecinii lor civilizaţi. Credeau că turctf şi mongolii duc o viaţă liberă şi fericită -în: mărite întinderi âto

Stepei, cti acrul ei^dătător de puteri. Liberi nu erau, cutreierările lor^flnd legate de rmdulellţa: fel: de. Aspre ca acelea, lîe celei mâl coirnplieate vieţi oraşe neşli,. Clt despreflHcire,. Acesta este un cuvlnt care de obicei exprimă nfeî degrabă dorinţa celui care fl întrebuinţează; deeft obiectul pentna cara se întrebuinţează; Ndmazi^gşteau oi. Cornut», capre şi cal; Că. Milele, ui acei^reme, erau rare la mongoli, fhtre clanurile care-|iişteau ol, şi cele care creşteau cal era o mare diferenţă, cete din urmă ireprezentînd aristor eratia stepei:. - Cele două categorii! Nu puteau folosi acelea -păşuni şi crescătorii de cal li dispreţuiau pe păstori:.V.

Îh flecare anotimp al anului — primăvara, vara, toamna şt Iarna — nomadul se mută mereu, spre alte păşuni, cu turmele, cu clinii pe jumătate salba--, tlcf, cu: corturile fu formă de-stupii şt cu femeile sale. Durata călătoriei şi tocurile de popas se schimbă după natura ţinutului. Tn Mongolia de astăzi, În dis-trlctuT Ubur-Hangal, ciclul tipic mohiad cunoaşte. Dls-tahfe, maât 150—200 de kllbmieţri, tar caracterul păşunilor eSJe foarte. Diferit. Tn tlmpuL verîl, cortu? Rilese întind pe malurile plraleîoir. Repezi ale nurilor, în. Ţîrhp ce iernatul se face dep>arte În sud. Printre lacufî, îit apropierea tiniiluful Giobi-Allaj. Vara sîril folosite totdeauna colinele răcoroase, cu apa lor de. Ploaie, sau râurile clocotitoare,.cu văile lor bogate; iarna au căutare plmîntarile de. Jos, din Oobi,. Unde nu Gfjţe zăpadă şi iarna e fîrziea şi primăvara Hm-purje; toamna şj primăvara trec cu numeroasele; popasuri în călătoria dintre cele dmuă locuri de păşune principale. În alte p|rţi ale reginmlly drumul se face În sens. Invers, iarna spre povârnişurile sudice ale colinelor» zăpada fiind singura băutură, vara spre stepei^ Joaâe, aproape, de apă, -.;.

ĂC «e $l dttswbirc; exfetă osţăzi În SUAi, «mie cow^boy^ ii dispreţuieşte pe p&stor.

-

41

Jaimosul CQit în fprmă de stuiv aicâţ iit din toi de pâslă inaraţfe pe impleuiuri ae răcnită, Mqpt creaţia şi ceT^ruj ^acestei vjeji nmedeWJor cfe rjdicat şi ge sfrînst~j^jponsiiifaUe7o exaBlenTÎ ^ware^m^Mva vremi ralTOy^lgteMtgL a&aiice, tiiiffl ut acelaşi timp Pine aensffiffia5K5E_ffi vara.

Fonua jiiiwiTTace să reziste. P^Sm şi WaşCsu-Hări. Celor mai puternice vfnturi. Certul de mărime mîilocie arfe don&Setii de picioare djhlf-un capăt în celălalt, dar bineînţeles nu totdeauna, nanul turcilor;, a primit pe trimişii lui Jusiiniai^^r>ijn "icort Tnare_-cii un ^lat cYnlrapem^ scuip

Tata, mongolii l$t duceau corturile în căre trase-det boi tineri {kioitka}, îapt care le irrpJ3ujaLsă>şl rnutej" tabăra ciunâry rapt&nciune, ori dexue 6ri.se apropia" duşmanul. Asiazu Însăşi amintirea acestor care a" pierii dm mintea

poporului mongol, deşi corturile au rămas, neschimbate.

Vechea societate tribală mergea de la un loc de păşune ia amu, în cete jnâTTqe? Igteva-sufere cor- iun, aşe^axe, ja siirsitul flecarei ziî61, 3e ^ujiiiJnţr-m cerc jargv unei. Asemenea tabere arqflare de cor-JUin mongoUi Ţi spurfeau ggrggn saui «iirw âar Irr 21 lele Fiit Cingis a^âstapnetd da d£ călătorie! Flu mai era folosită, ci jfeuselfcpaHeTa, care corespundea jreţacenjor smerite cluar 35 moniblîrTju iifenul s-a

Jnaotijiut numai ca tomiatie miutarj. ^^ I — De generaţii întregi se ridicase o clasă de şeii de clan bogaţi şi aristrocratl, proprietari; de turme mari de vite şi herghelii de cai. Aceştia n-aveau nici un folos din călătoria în greoaiele gunyene şi. Preferaseră să meargă singuri fn ayU& adică În cete mici, alcătuite din câte o familie sau-un grup de familii. Par a călători astfel în; cete mki» cu turme mari, însemna a chema asupra lor primejdiile^ aşa cum a arătat procesorul Vladimirţov.. Marele Şttriyeh s-a risipit în altele mai mici, ayile, în care: rostui stă-pîrtilor bogaţi era de-a -apăra pe. Păstorii care Ic îngrijeau turmele..

Turmele nu erau mari. O turmă.de. O mie de; oJ. A părtinind-, iiriuj;: iiegustor, uzbec era menţionată ca o curiozitate în -Istoria secreţi. Astfel, viaţa nu era uşoara -şi hrana. Ţ utea să se împuţineze În chip primejdios. Turmei mari s. înt privite de mongolii de astăzi că ţin feţele asigurare împotriva dezastrului. Tn secolul XII;: acest mod de asigurare era puţin dezvoltat, Mongolii de atunci nu puteau să trăiască numai dm creşterea vitelor — şi-pentru hrana zilnică trebuiau "să facă şi altceva4 aceasta era vîmV toarea.;.:

Vânătoarea - reprezenta nu numai o funcţie importantă; economică şi socială, ci şi întreaga poezie a vieţii nomade. Limba mongolă este plină de meta-. Fore inspirate de vânătoare. Generalii lui Clngiş sunt asemuiţi de duşmanii lor cu dinii de vânătoare sau cu ulii. «în ce stă bucuria şi mulţumirea barba Uiiui?" B întrebă Cingis pe Bogorciu-noyon, prinţulN său cel mai: de seamă. Şl Bogorciu i-a răspuns:.. Să-ţi fel pe mină, când vine primăvara, şoimul albastru pe care ţi l-ai hrănit cu carne şi care şi-a, schimbat penele iarna, şi să vânezi, călare pe un cal buh, bine hrănit, păsări cu capul albastru, precum şi să te îmbraci în veşminte şi straie frumoase". La aceeaşi întrebare, o altă căpetenie i-ă răspuns:.. Plăcere afli cmd şoimii se aruncă, că fiarele, între: efori» le smulg din văzduh cu ghiarele şi le ţin". Şi, deşi Cingis tc-a spus:, N itfi răspuns bine".. ei vorbiseră aşa cum îi îndemnase. Inima. El însuşi, în; zilele de sărăcie, fusese silit să vînezo şoareci de câmp, ca să jrăiască..

Mongolii foloseau într-o oarecare măsură, şi grâul, pe care îi. Importau de la Kirghizii de pe leniset. Prin negustorii musulmani de cereale. Dar brână lor de căpetenie era carnea de oaie, când o aveau, iar ca băutură, xumisttt, laptele de iapă; bătut m; burau$un-de piele.

Într-o vreme. - Pe la începutul erei noastre, este sigur că mongolii erau

meşteşugari pricepuţi îftjnV

13

Lucrarea. Flerului şi fliferonzulmV că ştiau, sa iaca toi

JefiiT.de vase^. Şi arme dm ieftini- precum şl- bale 3în pământ ars. Jh secoiul AII. Acc^. Meşţesiţgur| tuse-_ seră aproape ruJ^aliiLJiiîaje, tlln ImnoT-

Tul de putecla gala făcute. ^uTpherjTgi fierarii erau. Încă preţuiţi îil societatea inOnţoiaJ 3ar până sr armele necesare acesiei nauunTmurtaTe" trebuiaursâ

Mliei aduse ^ESE^Cgr. În y imul rînraftTnmrsT; Khorasan. StiaUj fără îndo) alaf-să şi facă. STnpgurl arcuri, săgeţi, land pgnlrVc^

" cqje de echipament numai 37"de îndată ce trecură

"la" războiul pe scară mare; relsiu^^ mai puteau ajunge sP"au fost siliţi să $c bizuie pe^

I j— _ ii t i ii--- r-----—"—^- -1

Alte ţărl^În. Ceeaco priveşte, aprovizionarea auarme.

Iribd «lenffiong51e" şTfiirce" Calau"In- secolul XH, ca şi astăzi, pe unul din marile drumuri continentale care duceau spre China. Această împrejurare le-a făcut să depăşească de timpuriu viaţa strâmtă de clan.

Meseriile au decăzut, negustorii uiguri şi uzbeci âu introdus comerţul pe. Scară mare printre nomazi, a apărat fără îndoială banul — deşi negoţul se făcea

De cele mai. Multe ori pe bajă de froc —; iar subsidiile plătite clanurilor şi şefilor, de triburi de către împăraţii chinezi au contribuit la crearea unei puternice aristocraţii. Oraşele începuseră şi ele, sa" se înmulţească pe drumurile caravanelor. Şi-în ţinutu. Rile din apropierea marelui zid. Este aproape sigur, că nu mongolii au întemeiat aceste oraşe şi că ei nu s-au. Aşezat într-însele. Decât după creşterea mă retur imperiu -al 1ul Gingis-han; oricum însă, multora dintre;! Viaţa orăşenească nu le mai era necunoscută. Oraşul de stepă din acele vremuri era în acelaşf timp popas negustoresc şi tabără militară, în el găseai totdeauna o biserică nestorianâ sau un tem piu budist, un cartier chinezesc, câteva -case sau hanuri la care trăgeau negustorit uiguri sau uzbeci şl, în sfârşit. Corturile nomazilor, care «rf erau; mâine nu. Ţinutul din Jurai oraşelor era câteodată irigat şi cultivat. - Uneori de mongoli, de cele "mai multe ori

44

«

De. Turei; Marile aşezăminte religioase, iiestoriene sau budiste, făceau camerţ, aveau moşii mari sau bănci şi se ocupau cu <c§matăria. Cercetările unor călători, ca Sir Aurel Steţh şi Chyen Latţimore, ne-au ajutat să^econstiluim. Mfăţişarca acestor oraşe. Comerciale de margine, care, de altfel se aseamănă cu aşezările acelaşfci fel. Risipite în zilele noastre pe

întreaga Asie centrală şi în tot orientul îndepărtat Oraşul csţe, înainte de. Toate, un centru comercial, iar locuitorii lui permanenţi sunt, de! Obicei străini,. -:

Când vorbim. Însă despre- „bogăţia1? - Sau" „avutul mongolilor din secolul XII, nu poate fi vorba deci de -o. Judecata relativă, prin comparaţie- cu starea generală din acea vreme; Bunurile de orice fel erau, pe atunci, necrezut de rare. Mantia de zibelina pe care tînărui Temu gin a primit-o ca zestre pentru una din nevestele lui era un lucru., atât de preţuit, încât ea a fost norocul şi într-un fel începutul averii sale,.

Unitatea mai Importanţa a «tnrifttâjj [-fffiftngnlft

Era clanul pagjârlia, lţ obQ$-iU. Care, la ringul luu se Impffiea îh larriflil, yasun în terminologia mongola. Căsătoria îatre membrii aceiuiast elan nu era ingă duitâi-aşa înatimeru de însurai f^nia^ cŞ-şi caute naveste^rn^SBr^^anuliu T^mufTin a fost aM^r (p-

GQdit^e Cgwl^îi tai dur Irihiţf ^unirf, fp-

Undea -corturile ţleparfe spre miazăzi în Ţinutul Gobi, dincolo: ce nQl Kerulen. Ca în toate societâuie^în Icare şe păsTreiza, astfel de obiceiuri, alegerea unei neveste: dirrnrtaTmT1l6 ingaditile nil era ~ totdeauna: ugdară ceea ce ducea la laturi ffi răpjrj neîntrerupte $1, astfel, la răzbunări sjrigeroase Temuqia avea Să sufere ă ei urmările groaznice al& unei asemenea fapip şi răgUunflrir Tatăl său, Ycsujci, îşi furase nevasta £e la merkiti, iar aceştia, la rândul: lof, aii prădat mai. Firziu tabăra iui Temugin şi l-au răpit lînăra nevastă,

"Mongolii rtu; cunoşteau proprietatea comună. Plecare aifil sauvgospodărie nomadă avea oile, turmele. - Ebrturile şi lucrurile. Sale. La moartea tatălui, cortul

45

(urf>3i "neifcstoie, împrennaV.Otf întreaga lor proprietate, treceau asupra fiului nţai mic, „stăpinut inimii-şi al yuriuţui". FieCaite băiat primea, când se căsătorea, cife un ayil. cu corturi, £ai şi-turme; împreună cu o parte din păşune, în afară de băiatul cel măi micj care rămânea În agilul tatălui pină la moartea acesta. Când copiii erau nevârstnici la moartea tatălui; Văduva prelua toate drepturile soţului, chiar şi dreptul de a conduce clanul saiu tribul, pină tind copiii s2 făceau, mari şi.se căsătoreau. La mongoli şi la turci, văduvele erau ţinute la loc? De cinste; ele puteau ajunge uneam să cârmuiască mari imperii.

Femeile jucau un rol de prim ordin în viaţa nomadă.. Ele produceau aproape tot ce era necesar În gospodărie şi Tăceau toate muncile» în afară de vînă- toare: şi creşterea vitelor, care erau rezervate bărbaţilor, în treacăt fie zis, aceasta din urmă nu eră o ocupaţie uşoară şi cerea multe cunoştinţe, răbdare şi îndemânare. Fiecare nevastă- avea dreptub. La- cortul şi gospodăria el şi era un htcţu obişnuit pentru ele să^i urmeze soţii la război. De altfel, şi jg război,

Bărbaţilor gătind şi năzind tiirmHF în llmp. Ce frntlnitii luptniti! VS

Clanul era, în acelaşi timp, şi o unitate r$ţgioasă.. Panteismul primitiv, adorarea naturii, cara&lerslice nomazilor, erau legate de viaţa clanului, în numele -căruia se făceau şt sacrificiile. Şamanul sa^vraciul nu definea un Voi de frunte printre locuitorii- stepei, dar puterea lui era mai mare în păduri, urŞe ade-sea era şi cârmuitor şi preot Ca să fii-primit la sacrificii, trebuia să faci parte, cu drepturi: depline, din clan. Dimpotrivă, excluderea de la eîe însemna eliminarea din societate şi deci mor tea prin foame sau părăsirea în stepă Mongolii nu cj^e^lt jn, foi-cţ în spiritele naturii ai. În~^puterea i&f margini, a cerului ajPastru, cu jurtunîle juj furioate că soarele. "arzător şi, ~cu sieieie străuciioare noaptea.

-

4$

În. Ariii. Care sii precedat naşterea lut tfemugin această societate? Ciudată trecea prin anumite, mari prefaceri. Intradevăr, ea încetase să nai fîe; comunitatea, liberă; J^ttcită şi lipsită de griji pe care o cunoscuseră-generaţiife anterioare. Chiar Cingis- ne spune că; pină &elt poporul mongol trăia. În anarhie şt nelinişte, pariind toate semnele decăderi sociâlej Marele. RstoriC -persan Raşid ed-Dih rie-a păstrat vorbele Iui:. ICopiii nu mai ascultau vorbele înţelepte ale părjnţttorisFraţii mai mici ieşeau din cuvinîul fraţilor, mai- mari. Solii nu se mai încredeau în neveste şi neyestele nu urmau- poruncile soţilor... Cei bogaţi nu-şfc ajutau căpeteniile să ajungă puternice şi tari. De aceea, mulţi se împotriveau orânduirii, mulţi erau; Jioţi, făţarnici, răsculaţi şt tâlhari. Soarele nu mai răsărea pentru locaşurile unui. Asemenea popor, şi de- aceea ei erau hoţi, iar caii şt turmele lor. N-aveau Jinişte tCăilor care le trăgeau căruţele nu Ic era dat şi se odihnească şf astfel au murit, s^au i mbolnăvit de: obosea lă, n-au. Mai fost buni -de njmic ori s-au pierdut. Aşa era acest trib, fără rîndutatâ şi fără înţelepciune..

În aceste triburi, omorul, răpirea. Şi furtul ajunseseră inodui normal de viaţă şi erau deopotrivă cunoscute de bogat şi sărac, senior şi vasal, stăpîh -şi sclav. Dezordinea şi anarhia, condamnate de ma-.: relo Î6r împărat, erau urmarea decăderii vechii şoc le-. Tati patriarhale printre mongoli şi a dezvoltării treptatei |n cadrul acesteia, a unor noi- -relaţii, pe care, pe drept cuvânt, profesorul Vladimirţov ie-a numit.. feudalism nomad"...

Vechile cianuri, cu legăturile lor. Puternice de sânge, "se iărămiţasteră şi se risipiseră de multă şi aceasta din două cauze. Mai întâi, pentru că unele iamilii s-au desprins în mod. Voluntar, alcătuind noi.. clanuri şi căutând tocuri noi de păşune. În. al doilea rîhd, pentrii că, ori de câte ori un clan era înfruit. ^ în luptă, membrii săi se risipeau sau ejau luaţi, fn sclavie. Instituţia clanurilor vasale era aproape ge-

Nerală-printre mongoli, astfel încât fiecare trib.. sau, clan. ni ai însemnat. Avea vasalii. Sil printre celelalte. - Clanuri sau rămăşiţe. do clanuri. J&kesîe triburi $$u clanuri-vasale se numeau unaga$ bogoL Ble îşi urmau suzeranii din păşune ia palane şi cunoşteau o organizare socială la ţel de conjpiexă ca aceea a triburilor-. «aristocrate cărora ie deiprau supunere;: şeful lor putea chiar să-şi aleagă soţie din familia suzeranului. O.altă situaţie de dependenţă era aceea numifa ia et a tinerilor aduşi ca zestre de către femeile care intrau prin căsătorie inclap. Cea din urmă treaptă socială o alcătuiau- sclavii, al căror nume mongol înseamnă „băieţi buni, şi care erau Iuţi şi pricepuţi în treburile mărunte ale vînâioril, în păstorit şi ca grăjdafi _

Aristocraţia era compusă din v membrii de sihge ai clanului, care puteau $1 ei să fie bogaţi sau săraci, oameni cu greutate sau neînsemnaţi. Astfel, printre mongoli exista o clasă conducătoare, din aristocraţi bogaţi, căpetenii de dăruiri sau triburi libere ori vasalet după care urma sărăcimea clanurilor libere sau vasale şi, în sîirşit, sclavii sau „băîeţf. Buni", ; Marii seniori aveau un drept exclusiv. Asupra.. vîna-tulul -adică asupra pieilor şj blănurilor, produsele cele mai de preţ ale economiei nomade, precum şi prioritatea în alegerea părţii lor din pradă de război. Ei se mai bucurau, fără îndoială, şi de alte Servicii. Feudale, datorate de vasâli. Astfel unele familii sărace aveau sarcina de a pregăti cumUul peişjjru familia seniorului, altele de a lua parte, 1a, tunsul oilor luit şi aceste îndatoriri reveneau de. Obicei femeilor, deoarece bărbaţii — vasali sau Jibeţk^- erau tot timpul în stepă, pâzino! Caii sau păscând turmele.

Fotuşj, nu aşa se poate explica anarhia; care su-; pâra atlt pe Cingis şi pentru curmarea căreia el. Şi-a închinat mai târziu viaţa. Adevărata cauiâ trebuie căutată în risipirea efectivă a clanului. - Provocată de îmbogăţirea şi: desprinderea voluntară a celor mai puternici dintre membrii Jui. Atu văzut că ve-

..

CUiul mpd de>viaţă$ft guriyen marea procesiune ţie care şi torturi a Jmregului clan, făcuse Joc. Agilului, unitate nomadă, mal mică, grupată în jurul unei singure familii, împărţirea a.. tost. Înc$ şl: mal adânc^ Fiecare cap da fajjSlio care ajungea destul de bogat în turme fi foşnitori se despărţea, de vechiul clan şi întemeia. Un aţtto" nou, cu proprii lui vasali, slujitori şi 6davi, "; #ţ; cu altă. Organizare militară de apărare şi atao>v;.:.

Un astfel d£ conducător nomad: a fost şi însuşi tatăl lui Temugia Yesujei-Bagatur s-a desprins din. Clanul. Borgijin, strângându-şi în jurul său însoţi-lodi-. Şi. Vasaiflf. Rudele şi oamenji lor. Bl şl-a organizat ceata, de războinici, a tăvălit asupra triburilor tătare vecine cu ţâre era în duşmănie de sânge. A prins ne unul did. Ţ$£ii lor, şi-a răpit nevastă de lângă soiul ei dinţa; şl-a logodit fiul şi a pecetluit aeew£.tn, teteg$re dăruind socrului un armăsar; toa-, ta viaţă. Şp. A ar^at grozav de mândru de rudenia lui cu borgijiftil. Şi s-a legat frate de cruce

(anda) cu Togrui, Haiml keraiţilor vecini, care avea eă joace un rol însemnat în viaţa lui Temugta. YesMjei ara,: aşadar» un nuc senior asemănător cu: toţi micii şe, niorj jumătate ttlhari, jumătate nobili, în acelaşi timp. Aaraci şi mîndri— care s-au ivit cu miile în Europa,: în primele sile ale feudajlaraului.

Acestor seniori,. Mongolii le spuneau noyoni, adică prinţi jBi au fost pricina acelei nelinişti a acelei, ne-, siguranţe — cu crimele şi izbucnirii^ el de ură care caracterizează viaţă nomadă; fiecare din ei; căuta sj atragă de partea lui cât mai mulţi însoţitori, euptuwidu-i pe ceilalţi, fădndu-î vasali orL sclavi şf strângându-şi oştiri îndrăzneţe care şă-1 urmeze stindardul. Numărul de guri pe care trebuia să le sature cu mijloacele sale un asemenea senior al stepei creştea, cu: cât sporeau şi cetele lui de războinici şi vasâli. Dacă seniorul era darnic, el avea şi mulţi însoţitori, dacă era slab sau lipsit de obroc, nu-1 urma nimeni. - Astfel, prinţul sau şeful de trib trebuia

9

Să nu ^rec^leascJf irfmb perltru a ^ ţărie îîneeţltdrtf

Fft^Wr^^^^ 1^^^^111^

Sune k1 cfe: «vinâtoiirefcfâcindn-fc^darurae^tele^mal

Bogatei b^ei. Veneai-sâ-i ceariapărare nedreptăţip şi ^ăpăstuftîi şi astfeltfanul dle tifoilv vechile clanuri s-air: risipit, amesiexftulu-se şi 4ttjprâstiindu «se; lQeţlJ numele ior se" mai păstrff me&K<Deniocraţiai; titimic trvă- 1H primele; timpuri-- ale. RieţH mongole? «rift rămăsese decât în amintire, Acum stăpânirea celui maştere, era singura legez-iar părtiniturile mongolilor e&u pustiiterde îulbttrărrîşilupjte: neîntrerupte! U ^Europa Cunoscuse şi eaj acelaşi proces de formaţie feudală <cu deuâs edbîe^mai înamlb^ t^tbate-că viaţa. El era organizată; din pundt devedereteocial; îti-co^ munitătl agricole; 1 nu îrr comunîlâţtfVnomadeV pastei tale - m,. < $...;. «vt.;

Î-E ra Hmpede că venise vremea când trebuia să se. Rmscâ urt. Conducător1 printre1 mongoli; v care1 să-i înw Mhgă, pe cellBiţii: îîă înlăture uttihieîe -rămăşiţe ale

Vie (H; spatriarhal de altădată şi să otădbască- o altă viaţă; pe baza noilor -relaţii între ânterii: Temudiui-Glftgls s-a năstut>lnlr-6 epocă tfe cWM pentru^ potul- său, ind totul era în aşteptarea1 unei capete MPdare să ştie ridice^ nbuă^soclet «e^Soarta: l «r a foit să se rlă kă îritvremeto tiare cele două stater feudale din vecirrăiateâ -ffrfi sale? Imperial «rt. Orezmu-" Uif^dm-Asi centrală ii impriul: Kin d3ţ JChîna, erau; 1n plină decădere: Datoritäiacestui coficurs de împrejurări, un--nbmtid Mongol aa putut să>,: ajungă-Impăratut lumii şi; cel^mai ^toa|er -cuee^it6^^; ^Inosetit fn-istorie de ia Alexandru; regele Macedoniei, ^ceî deopotrivă cu zeii.

4»

T ARt $A.A 00 VA

GIN 01 S-HAN

Lv. VULTUgUL ÎŞI SCHIMBA PENELE

Onon, Selenga,. - Lngoda, Kerulen, Tuia,. Xmri, cu, nume melodioase, ; aleargă prin vâiie strimte, cu co-pîatcl. Ioşnitorl, de^a lungul întinselor stepe. În. Ţtnu-tarii£ udate de ele trăiau triburile a,. Două neamuri: tătarii t cărora-" mai târziu. li s a spus nţongol^ai turci. Tătarii sau -mongolii se impăTţeau.1^:. MMîiu care-şi aveau Locurile prin pădurile -de iîrigă^cul. Baihel, kongirati şi taidjiuţi, iar turcii în keraiţţtaare-" sălciu iau între Orkhon şi. Marele zid, şi nai măririle căror pămînturr se aflau în ţinuturile bogate. Dintre Orkhbn şi inunlIivAltat^Tncepindidin anul 1909,. Herald-erau creştini, convertiţi de. Episcopul nestorîan de-Merv din -Asia centrată, în timp xe printre. Nai-mani «puteau-fi găsiţi şi- vrăjitori, pagini (şatnani^şi preoţlr creştini. Keraiţii erau foarte - amestecaţi. cu mongolii şi vorbeau limba acestora. L...

Borgijirtii erau un vechi clan al. Taidjiufilor» aristocraţi ai stepei. La începutul secolului XIL-ef au de-; - venit. Vestiţi sub conducerea căpeteniei lor-. Kabul ban, care a strfns într-un singur- ulus, sau corifeele-, raţie, mai multe triburi vecine-şi, apoi, fără -Îndoială cu ajutoarele băneşti ale dinastiei Sun din Ghină de sud, < a-4at > Iama prin ostile. Împăraţilor. Kiri dipr- - -—.

L «tncepiit; buiUcle de tătari a; fost dat uqja: uip in- veci» duşmănie cu ciadul mougol al borgijiniîor, i

61

China de nord, Kabul-han. Râu eră -. Decât un, sălbatic beţiv şj necioplit, căruia -îi plăcea, să-şi amintească cum I-a tras.de barbă pe gravul împărat Km, când s-a întâlnit cu el să Jaca pace. Împăratul, care vQla să cumpere ajutorul-nomazilor s-a prefăcut că: nu ia în seamă aceasta obrăznicie, Jiar maj târziu a încercat să-1 prindă pe Kabul prih. Trădare. Mongolii aţi fost însă mal şireţi decât ci şi ia trădare au răspuns prra. Altă trădare mai mare, ucigând pe trimişii chinezi;

- După moartea lui Kabul, tătarii, plătiţi de împăratul Kin, au -început războiul împotriva borgijimlor şi, prinzind doi dintre şefii lor, i-au predat chinezilor pentru aii ucişi ca nişte mişel Aşa s-a născut, duşmănia: dintre tătari, şi borgijinl; aceştia din urmă,

— $e <it de neastîrnpâraţi şi săraci, pe atât de mîn-dri <U nu uitară nici sălbăticia chinezilor, care-i plătiseră pe. Tătari să>i atace. Kabul era prm cel de-al doilea Jiu al său străbunicul lui Cingis~han.

Tatăl-lut Temugln-Cingis era YeşţijHt-Bagatur,. Yeaujpi cel viteaz; care era. Şi el tot uo Kabuî-hau oarecare, ca lofi ceilalţi nobili sălbatici ai stepei.. Cronicile chineze ÎT poreclesc „căprarul",. Căpetenie a zem oameni, arătîndu-şl prin. Aceasta dispreţul lor pexttru micii nobili. Din stepa. Adevărul este. Că Ye-sujej era destul de sărac şi că, deşi a izbuti}, să-şi impună puterea asupra unei mici confederaţii de damul sau triburi, el nu era o personalitate importantă, chiar dacă-l judecăm. În raport cu dlmensiunile obiş-imite ale societăţii

nomade. £1 nu era rege» cum pretinde: istoricul persan Raşid,. ci do£r i#» ul din numeroşii aventurieri din stepă, un bagatur,: care-şi părăsUe. Tribul ca aă-şt caute. Norocul

Vânând într-o zi cu şoimul său îq valsa Qnonulul» Yesujeiâ văzut un bărbat din. Tribul. Merkitilor care şi ducea aeâsâ tîoăra. Nevastă o fată îfia tribul ol-" faunii Poposiseră pe marginea râului şi tata rămăsese lângă klbitka, carul tras de cai cu qortul aşezat deasupra în timp ce mirele rătăcea, călare ceva mai

6z

M

Departe. Y^sujei; yâzu că lata era fnimoasă ei -fci dădii seama caiace parte dintr-uh trib-din care îşi alegeau neveste. Bărbaţii din -. Clanul ltii. Uitîhdu-se la ea clim stăt& îîngă râul clocotitor, ă simţit fntr-. Însul Imboldul pereţii şi, cu tot smgele, adunat în obraji» s-a întorS grabnic în tabără ca să- le spună fraţilor lui hotâflrea pe care o luase... Luîndu-şl aratele, cei trei fraţii au călărit repede piuă la Tiu> uiicie mai zăbovea tânăra pereche. Mirele t-a vâafut venind spre el cu armele- în mrinf şi a înţeles» ca şi -mireasa de altfel, ce: voiau. Fata» pe care o chemă Hoeltm. I-a spus în grabă bărbatului:

^Înfăţişarea oamenilor ăstora, nu prevesteşte ni-. Mfc bum Cu siguranţă că or să te omoare, aşa că fugi cât mai e timp. - Dacă ai. Să scapi cu viaţă. Poate că al. Să-ţi. Lei altă nevastă. Ci să-ţi aduci aminte de mine, să-i dai numele meu. M Vorbind astfel, şl-a scos cămaşa şi i-a dat-o ca amintire, Iar el, ou ochii arzând de mânie, şi-a strunit calul şi a pierit dincolo de creasfe văii. Cei trei fraţi l-au urmărit, dar nu au putui să-1 mal prindă.

Întoreîndu-se, au luat femelă, şi. Yesujei călărea calulveare ducea kibitka. Pe drum. Ea îşi. Căina. SpţuU - 9;..

„Bărbate, vântul nu fi-a răvăşit părul, pînteoui tău ri? Ă cunoscut, chinurile foamei. Dar -acum» că al fugit, ce grele vor fi zilele talei Strigătele şi plin-sul ei "înduioşau apele Ononului şi frunzele pădurii de-a. Iungut întregii yăi...

Fratele Iul Yesujet, care. Călărea alături, îl. Opri bocetele: „Soţul tău a ajuns pină. Acum dincolo de; crestele multor. Dealuri şf a, trecut peste-multe rfiiH.. Oficîf fci plânge, el- nict măcar nu^şi va întoarce capul. Cauiă-i urmele şt nu le Vel găsi. Aşa că nu mal striga şi pune capăt plînsuluk".

Astfel o aduseră acasă şi i-b dădură, îul Yesujei: a să-l răcorească sângele tul fierbinte şt "să-i. Facă- feciori sănătoşi.

- Julun sau -Ogclcn "Ekc.

53

1 Tatăl lui Temtigin jiu era nici destul, de bogat ca. Să-şi poată eumpâra nevasta, nici destul de-mliei-bîntat ca saOse bată singur pentruiea şi nu avea

pe atunci ca Însoţitori decât pe fraţii lui. Cînd-a mai înaintat în. Vir stă şi-şi tăcuse prieteni, aceştia. Aveau, vasalii lori bogoniţ şi cu toţii fmoreună năvăleau deseori în ţinuturile. Învecinate, mai ales ale tătarilor, dpbîndind sclavi şi femei şt îărindu-şi aliaţi-unde puteau. Cel mai însemnat dintre aceşti aliaţi; era Togrul, han al keraiţuV, care s-a legăffrate de cruce, (ândây cu; Yesujei.

Moelun nu rămăsese însărcinată cu primul bărbat şi Yesujei avea toate temeiurile să ştie, dincolo de brice îndoială, că primul său născut era carne din carnea lui. Copilul, s-a născut în ziua în care tatăl său se întorcea dintr o raită împotriva tătarilor., adu-cînd cu el, ca prins; pe imul din şefii acestora. În amintirea evenimentului, noul-născut.A. căpătat numele prizonierului, Ţemugm. H6elun a fiâscut mal tirztu încă trei băieţi şi o. fată. De la o altă nevastă, Yesujei a mai. Avut încă doi îfl.. ". Yesujei începea să se; simtă un orn puternic şi cu greutate. Primul său nasept trebuia Idgedit cu o fată potrivită. Când băiatul avea nouă ani, tatăl. 1-a luat în plimbare la tabăra oîkunuţiî6r, din neamul mamei că sârj caute Mă pentru petit. Diicea cur el unl armăsar ca dâr de, logodnă,.:

Pe-cînd străbăteau ţinuturile deluroase s-aurîritîlnit

Cu un oarecare Dai-Secen» nobil bătrln şi Isteţi care i: a strigat Tui Yes ujef: „încotro ai plecat. Cutntjate?. Far Yesutei îi răspunse: ;. Mă duc la unchii dinspre mamă ai fiului meu. la clanul oikhruiţilor, ca să-i caut falā." La care bătrânul înţelepţii spuse, măgullridu-l: „Are ochi lucitori şi ţaţă. Deschisă băiatul tău. Noap-

" ţea trecuţăam vîs, alcă un şbimeare purta: în ghiăre soârele, şi luna.se. Lăsase: pepumnul meiif Şi am spus tovarăşilor-mei: «Soarele şi tună le-ivedem dorfr

Departe cu ochii, «dar. Acum un "şoim: at& linînd în ghiare soarele şi luna $-a lăsat pe pumnul meu.. Cu

Adevărat este -un «semn bun».. Şi. Tocrng^acum. Cum-. Nate, af venit. cu băiatullău <fh r^i-aj. Delegat yisuU care. Înseamnă: rtQr. Oc pentru tine." Familia ş noastră Att s-a eertat cu altllf. Pentru pămtnturi sau pe nţiuvaşatL Ani avut- totdeauna «Jete frumoase efi. Le, ; dăm cinstitei fale- case--şi, legali 4âcut regine şl. Neveste -de- regi. Când se, leagă Wasniefe se cuvine ca -mirele să-aibă stane. Şi: mireasa f frumuşele.:» Cumnata Yjesujei, -. Am acasă «. - O fată. D&r vârstă fragedă. Vino cu min» şr -o vel vedea.41

Înţeleptul bstr-în îşi dăduse seama. ca -Teinugîni: tar. Îi putut fi un ţisoţ-potrivii-şîv.: cu vo^bţ» măgulitoare., li duse spre corlul -sâu..; Cc s-o ii ptetmcwt în; mintea lui jenrftkln. Cât călărea-alături.de: ceilalţi tdbi mi putem ştir Poate îurtfiâf ea. - Cu ochii, iuii. Vioi^^bâie-ieşti, zborul corbilor pe cerul nesftrşit. Sau. Mişcările iuţi: ăle-vreunui<iepure în slepă,. - Bucurîndu^se; «de

spaţiu şi xte aer şfc socotea cuvintele kăfeînului ciudate şi: nepătrunse.. Multă jale şi. Amărăciune avea să-i aducă aceasta ^ «. Logodnă c -eli - care ^era: meniţf îs. Ă ajungă cel» mai-mîtjdru om al- vremii- sete trebuia să treicăi prin^cele mai grdle umUrnteî din- pricină: acelel fetâ ebreţ aclint îl aştepta îni cort, i nepncepîndinicl ea >prei bme? «e Însemnă «cinstirea, acestor ^tespeji şi; cine feste băiatul; ciudat» care 1 se întătişa---: - r: «. R,

Yesujei-văzu că fata nu era urâtă şi se grăbi» sfî-silrşeasct treaba.. După-ce s-au -înţeles, talălr-şl-a lăsaţi teîâtiil să^ niaj rămlnă Ini- familia logodnictiv dujtâ datuia străbună. Aceasta «r o ră^roăşiţă! A; mă -trfarhaţuluî, care iusese: prima lor mă"- ds orgn Iz are? Soaialflîcunoscută de mongoli cu multe secole Înainte pe Vremok acelor strămoşi care se năseu&eră-idin- Împerecherea lupului cafeniu cu cerboaica albă» cl {3d-a: îzvoijJtiintibriul Onon < --

VB5taful se -teme de >eîţnl> -Nuolăsa cîlnli^sărl: sper. RieV «u fosteelc din iurmăi cuvţnto -ale-Iul Yesujei iâsîrîdu-i -pe ^viitorul slăpuv al; lumiite grijatiamiUel; logodnicei. Porni călare. Şj^nicîodalâ n-aveatsâtşţ maţ va. Dl Vmh

Ia drum spre casă a dat peste o tabără de. Tătân care sărpăfereau un evenJmelit oarecare. Yesujei e a înfometat şt însetat şi de altfel Mei n-ar ţi fost cu-, viincio$f, <luj>ă obiceiul nomad, sa, «iu se alăture ospeţelor- celor -po care îi Întâlnea frtaale. Aşa că descăleca, şl, se oprîsă-şi refacă guteriie. Tătarii 11 recunosjciîrâ de Îndată, căci te era: de mult duşman; şi «deşi-legea stepei îl silea s5%>cinstească, i-au turnat mişeleşte otravă. În mâncare: şi Sn băutură,.

Trei zile mai târziu Yesujel, aproape pe" moarte şt orb, a izbutit totuşi să ajungă acasă la el. „Durere» mi-a cuprins inimă, Cine e dîngă mim? 14 a întrebat el Munllk, fiul b ătrînulul său slujitor Ciarak, s-a apropiat.de el şi muriburidul î-a rugat să aibă ferijă de copiii lui atât de tineri şi de slabi şi să-1 adikă pe Temugin acasă. ",

Mtinlik a pornit călare să-1 vestească pe băiat, dar s-au reîntors prea târziu. Yesujei nitirise, cu inima, plină de îngrijorare pentru soarta copiilor - lăsaţi fără sprijin, îngrijorare care nu era lipsită dVtemei. Avusese o mină grea şi însoţitorii lui găseau acum prilejul să scape de. Hdelum. Şf de copii. Văduva a fost oprită să mai ia parte la sacrificii şi când a protestat, celelalte femei i-au spus să părăsească tabăra şi păşunile lor. Astfel a fost expulzată cu familii. El din clan.. " -.

Venise priiriăvara. Se îndreptau, cu popasuri, spre păşunile de vară, când oamenii lui Yesujei i-.au părăsit. Bătrânul Ciarak a Încercat -să-i oprească, dar a fost bătut şi rănit la umăr. Temugin a venii în cortul lui şt a plâns, nu numai de mâhnire pentry durerea singurului prieten care-i mai rămăsese, dar şi de frică.

Acum arătă văduva Hdelun ce femeie curajoasă era. Luând stindardul soţului, Încăleca; şi alergă.pe urmele! Fugarilor. După lege ea era acum capul ai conducătorul tuturor şi aceştia erau-datori să se supună chemării el..

Curajoasă femeie a izbutit să întoarcă îndărăt, " ruşinaţi, câţiva fugari, dar1 după

Eş

Un timpV ei dtf "^dispărut din -nou. Unul ctte unui; pa să se. Alăture-puternicei comederaţii a tad] liiţf! 6r^. „Apele adîncr au dăcât, stâncă netedă s-a sfărâmat în fcw^iVşpune&. EL.

Patru fraţi $pnl, doi traţlvitregi, o soră mama. Şi mf bătrân silitor, iată tot ce. Rămăsei din. A u&^ lui Yesujei. Se^şezară pe malul rfuiuL la! Marginea. Ţinuturilor împădurite şi trăiau vtnîno marmore şi şoareci-"de cjţfip, pescuind, prinzind sălbăticiuni; şl, în- vremurile de 1 lipsă, hrănindu-se cu rădăcini şi buruieni. DeVpădure.. Temugin, cel. Mai mare dtntre. Băieţi» nu era şi cel mai puternic şi între el şi fratele lui vitreg Bekter se născuse o duşmănie grozavă; Bekter şi BelguteJ ar fi vmtsă-şi însuşească peştele şi vina tul pe care-Tetnugln 11 socotea că fiind al lui. După lege. Temugln, şt alt frate Kasar.se piînseră mamei lor, dar-aceasta nu a vrut ea se-amestece. MulţumliidU Se doar să le aducă aminte, că datoria (or cea mai de. Seamă era să.se răzbune pe înfumuratele căeeterni taidjiute care-î primiseră pe însoţitorii fugari. Nu i-âu dat ascultare şi, trăgând la o parte draperia roşie de la intrarea cortului, au ieşit afară sătşl potolească mânia împotriva lui BeRter.

Ceea ce au făcut pe urme ă: fost de o sălbăticie şi dţ. O mişelie; nemalau2lte. Înarmaţi cu arcuri, t-^u căuttt t>e Bekter» care păşea putinii for cai; tşî apro-pitna u-$e din -faţă şi din spate l-au străpuns cu sălile. Bietul băiat muri cu curaj. - Strîgîndtele nuihai să nu-1 părăsească pe Belgutei, fratele lut bun.

Când s-au întors acasă. - După această faptă sângeroasa, Hdelun s-a dezlănţuit împotriva lor câ o preoteasă din antichitate. „Ca tovarăşi n-aveţi decât propriile voastre umbre, ca btei numai cozile cailor. Că-petenhfe taidjiute v-au călcat îh picioare.. Şf voî.Mr loc să Vă răzbunaţi, iată ce faceţi îu încheie ea plină de amărăciune, ;.

Între ttnip.,. Duşmanii despre care Vorbea HdeluJt mi dormeau într-adevăr, cei doi şefi ialâjluţh Târâi-ittaJ4(tallhto g Todoian-DJirte. Mde-vde ătthl: eu

Yesiijei, ; ştiau că, itţta^ihrip citi va trtfiTetftugta; vor avei ţnlr -îitsul uri duşman neînduplecat şi eă era mat bîne să" scape db el. O dală pentru Hotdeauria». Dată fiind nesiguranţa vieţii în stepS. De aceea, au năvălit iri tabăra văduvei " H6elun; ^"tr igîrid $x&"ş tare că nu-vor răul nimănui" şi că numai pe Temugin îl caută. Atesta Cugise însă în pădure, unde a rămas ascuns atât cât a putui să rabde de ioa me; când a ieşit la iveală, a căztrf de-a-dreptul îri tnîirole lor "

Tarkutai i-a- pus îh bufuci -şi-î-a -trimis să stea" crfe o noapte În fiecare tabără taidjîuţăr tntr-osearS ta djiuţii tăcură un cber pe"maîiir1le Oh6ntil» i şi-şf

lăsară prinsul în paza tfnuî războinic mai tânăr Şl mal slab; Temugin 1-a lovit cu 1>ufncii îtf. Cap, a nîe-rdnlîndu-l.! Şi a pof â fugit spre- ţiu; tinde s-a ascuriş printre trestii, cufundmâu-se în apă pîriă la. Nas:

L-au căutat, cu mic cu mare, în sus-şi în jos, dar mi 1-âu găsit. DoaY un slujitor bfitrîn;, în cortul căruia fusese primit cu blîndefcşl penare îl chemă SorlYân-Şira, 1-a-văzut şi t-a spus să fie cu-grijă: i, Peritru viclenii ca astea te urăsc, " taidRirţii. Fir cii ochii tn pafru şi eii am-sâ-jl dau de ştire eîrid s-or linişti lucrurile. Cîrfd Vîncetat căufatulv Sqrkan a veriît să-f spână că poate Ieşi. Din ascunzătoare; Dar Temugin şIlâ că l-ar fi rost cu neputinţă să ajungă până: acasă cu butucii după el, aşa că, îndaW.Ce se făcu întuneric^ se strecură în corlul. Primitor al Jui Şorkăn, pe care-1 descoperi după zgomotul obiş-" nuit al pregătirii curnistilui; căci aceasta era slujba încredinţată bătrânului şi familiei sale de către-stă-pinii ta diiiitr Sorkan şi cei doi fii ai lui îl primiri cu bunătate, l-au ascuns sub"o. Grămadă de Hria-şt apoi, de îndată ce a trecut orice primejdie, i-au dat o iapă tânăra; un burduf ide cumis, putină friptură de miel pentru drum şi un arc şt săgeţi? Ca să aibă cu ce se apăra.. ": s

Familia Tui Yeşujel şî-tf reluat, viaţa. Bbişnultă de nomazi săraci, dar filtre timp. Băieţii. Creşteau şi ajunseseră pfcterhici şi îrrdrăznVtî dobîndindcîj trecerea

8»

Timpului toţi mal; iftalt curaj şl. Dibăcie.. Kasar ajunsese "vestit ca arcaş, în timp ce despre Temugin se vorbea ca despre ^un tânăr înţelept, şi şiret, care ştia să fie plln. De- ctifcaj ctnd. Era nevoie; Într-o vreme aii fost cât. P-acI^â Şi- piardă biiuma de, avere care le mal rămăsesem nişte tîlhârt le-au furat opt cai şi al noulea n-a-, scăpat decât pentru că, din fericire, Belgutei ieşise călare pe el. Cum s-ajntors Belgutet, Temugin i-a luat calul şi a- pornit în urmărirea hoţilor. Ca să poji prinde nişte hoţi.de. Cai î (i trebuie multă dibăcie şi. Răbdare, da; Temugin a. căpătat un ajutor neprevăzut din partea unul itînâr care văzuse trecând caii duşi de tâlhari. Bdgorciu îl. Chemă pe acest nou prieten, care îi dădu Tui Temugin un cal odihnit şi-l însoţi ii mp de trei zile, pîriâ clnd urmele i-au dus într-o păşune în care au văzut cel opt cai, «Uit» Ii. Luară cu - dânşii şi porniră Îndărăt, Urmăriţi de aproape de toţi: Unul dintre tâlhari, călare-pe un-cal. Alb», s-a desprins de ceilalţi şi apropiirijdu-se a început să-tragă cu arcul- asupra celor -doi Băieţii Temugin s-a oprit şi a tras şi el,. Apoi s-â = lăsat întunericul şi; hoţii au încetat urmărirea.

Cei. Doi. Bâjeţi îneîntaţi de îafrta lor vitejească şt-au jurat prietenie veşnică. Temugin îşi câştigase astfel: primul vasal şi încă unul care avea să l slujească pu credinţă până la moarte, Era acum destul de vârstnic ca să-şi poată apăra avutul şi să-şi atragă prieteni de partea lui. Dar astfel de Aventuri. În stepă 1-âu învăţat şi altceva» El, care putea să urmă rească şi să prindă hoţi

de cai, s-a deprins şi cu meşteşugul de a se mişca repede, de a recunoaşte terenul m care se ascunde duşmanul, de a lovi puternic şi la vreme. Dip tinereţea lui grea, cuceritorul de mai târziii n-a uitat nimic, ci a tras "multe învăţăminte.

Viaţa Tui- lua acum.0 nouă întorsătură; îşi aduse aminte -dV zilele petrecute: în cortul lui Dăf-Secen cel înţelept şi vde B6Vte, fata cu care se. Logodise. - Venise vremea să se însoare şi să ceară şi în această

69

Privinţă ceea ce i se cuvenea, ^ătrînul Dai U priiţii cu bunăvoinţă şi îi dădu fata de nevastă. De cum. se întoarse acasă, Temugin. Trimise după BogoTciu; prietenul eare-i jurase credinţă; tel dintu vasal al său, şi acesta, însetat de viaţa cfifcstepă, nu întârzie nici măcar, cât să-şj ia rămas bun^dte la tatăl său şi. Luihdu-şi cojocul negru a pornit călare pe calul său

5arg.: ;...;..

Temugin avea acum un prieten, > o nevastă şi o mantie de zibelină, aceasta din urmă, adusă de Borte ca dar pentru temute. - Hdehin, Mai avea petru" fraţi zdraveni, cal şi oi. Băiatul ajunsese bărbat şi în urechile lui cuvintele de răzbunare ale mamei sunau ca o muzică neîntreruptă. Avea multe de uitat femela aceea, care, răpită de lângă bărbatul ei dittttl născuse copiii ceiui ce o răpise, care gustase atât de puţin din mândria de a fi nevastă de haiduc şi atât de mult dia. Amărăciunea» -văduviei, şi a lipsei. Dar Temugin, băiatul cu ochi albaştri, Temugin- cel isteţi trebuia să recîşfige măcat o -pacte-din câte fuseseră pierdute.. -: ; Lut Temugin îi era frică de femeia asta amară şi înţeleaptă, de văduva care întrecea în ctirajţse bărbaţi şi în hotărâre pe războinici. Ga fată avusese pafte de ruşine şi că femeie de umilinţă. Măcar ca# mamă să albă. Parte de mmgîiere. tn viaţa «lor rătăcitoare, ea era cinstită.de toţi. Mal mult dec|t ori-cilie altcineva, iar Bdrte, care împărţea acum patul cu Temugin, nu a putut să-i ia locul. Borte- păstra încă vie în, amintire casa din care venise şi în care viaţa era mai sigură şi mat îmbelşugată şi. de aceea nu putea să fie mulţumită în această tabără săracă. Unde Se găsea sub piiferea despotică a Jbătrîhei soacre. Şi ea avea o, fire aprigă şi ea era iute la mările, deşi nu a îndrăznit să o arate ui primele, timpuri petrecute printre ttfrgijini. Ca şi Hdelun, Bârfe ia învăţat şi eâ la şcoala aspră -a-femeilor nomade, <klr. Soarta cete < şştepta avea să fie mal măreaţă; har umilinţa mai. Adâncă.

60

Tînăral care o âuase de nevastă, pe Bprte iu| era un om oarecare, Cj&pătase încă de pe atunţi însuşirile necesare unu» ciK&iţar şi ne -putem "da. Seama de ele oricât de sărace sîjţt izvoarele istqr Ice pe care Ip avem. Viaţa M a fost puternic înrîurltâ.de firea pasionata şi ambiţioasă "alamei sale, Care Ştia

sări reamintească îm^una, ^ vitejiile tatălui, deVdaţorîa de a se răzbuna. Împotriva căpleniiior taidiute care li {ura seră oamenii, de nevoia- de â-şj aduna însoţitori ca un adevărat noyon^ sau prinţ, Şi <te A-Ujpta pentru, cucerirea Întregii stepe, Temugin ştia să se -descurce. Gra prudent şi ytteazf_ putea să maure orice flreulaii. se arata safoatlc sl viclean fată de cei a, tftQţ- viaţă T silise să lje salDfrUci fi-vacleni, Era un tânăr ho-TSrţTrsri3îL_du9mafn necruţător.

Vechiul, clan mongol încetase- de mult să mai ţie organizat pe baaavtmor legături de sroge. Bărbaţii xîe viţănâbita întemeiau cianuri noi, triburi noi, altă-; tuite dui familii diferite, cu vasalii, slujitorii, sclavii şi războinicii; br. Stepa mişuna de asemenea seniori mărunt, care nw de care mâi arogant, mai săipatlc şi maj certăreţ. Chiar marele Togruî, hanul kerâifllbt, era tot ţin astfel de nobil, ţaţa să primească ajutor de la un vîntură-tarfi oarecare ca Yesujei, tatăl; lui Temugiia. ".}

Din. Tlţrip în tiţnp; cetele" iinor. Asemenea aventurieri ie uneau ei-şi ategeaii = un ttem, al, carul rofe ^ m. âf ie asigura unil^feadg lupia fit Anexata vinătorilpr. HanUl nu m rm ^ ffyînmifl1. M primul dintre cel de-oşftfîmA price tânăr flde familie nrhM putea rmifflsc la acaasfa drepatorte şi Temugin era socotit un Knăr oUn de aparenţe; care, fără îndoiala,. - Avea să joasă ţm-rql de seamă laTum- pui cuvenit. an acea vreme începuse să.: fe sittft dintre selil de tribut i o oarecârj&jenqinţă; şatre gflp aţe, ceea ce, de amet, cxtre^p^eanjaeîr necesitat imperioase, Cât timp, nu era nimeni cere aasTrŞjgr laolaltă ojfefiîele w^i tâMe, zteastâ ao"ul societate feudală ni. Putea oferi^membrilor ei simi^ ran|al: lim? Tea şi ordinea de săreVaveau nevoit Motive -de Nemulţumire la fel: de întemeiate -, aveau şi chibziUţil ^egustotl mahomedanimn Samac&md $i Bukha a sau bogaţii: ulguri: din:. Svdul munţilor Al taj, treceau vcu caravanele, Jfcr pe drumul ete mtazănoapK spre. China. - Ei ar f&ţritimpinaT eubu-ctfrle; apariţia linei personalităţi puternice care" să poată face. Ordine în această neoHndiiială, "câte să. Poată plămădi-o naţiune; du^, ? Diferite1eVcăpetehîi cer-. - Tăreţe. Şt nevoiaşe şi care să asigure uştfel liniştea marilor drumuri de caravane.:

Temiiglh cunoştea ţdate duşmăniile dintre clanuri, cunoştea firea fiecărei- căpetenii şi îşi dădea seama foarte bine, cine putea să-l fie cel mat folositor aliat âau, cel mai primejdios duşman, ^q^ianial să scrie, jijclsă citească, dar ml era ignorant» ta copilăfTe" staiuse câtva limp în apropierea marefui" ziaTjn tânăra clanului; de care ţinuse nevastartui jjj&ix$L poate oraşele! DhV aţele unuiuri. cu -ionela din Tir- gurş şt înţelesese că viaţa putea ii Ts^ âT ceyaV.DecfT jfijştă aprigă şj_trai greu, cum fusese a iul otoă

J<^lîndu-şi"ptietenu: Temugin s a îndreptat în prl-. Mul rând către Togfulî: hanul keralţilor, fostul frate de, cruce al Iul Yesujei Togrul era ceva mâi bogat decât vecinii săi corturile lui ecau mai aproape de lumea civilizată, iar

subsidiile chinezilor îşi. Găseau mafUişor drumul şpreieU"; 1 v

Odinioară, Tdgrut.A. fost. Prietenul tatălui meu — spuse Temujin asllel dl pentru; nfpe1 este un al doilea tată. Tabăra lut se altă acurn; pe malurile. Tutei. - Îft, pădurea albastră de brazt. £m să-1 dşu mariwjsea neagră dev#belinâ pe tţtoki adus-o,.ne văstă-meft 1;.. -; |.:

Exiilă. Ţdumilc1 dovea. Că T^u^n şi^. Petrrcut o parte difl copilâţîp printre fterâîţl Ha Ţoffrttl, prteteittil tatălui tw şf ţi. Asolo I t Idftât iDttit oară pel>i «rauga (Veri 58). "

Bucjyifla^oAm S&fdun oamenft. Care şlrau, ţnţorş de la line şi ăM să ţi-vd^. În} mă, me^ -Am sax uite: nicjodaiă, ţeastă lăg^ţriajă. - J^nilă. ^e iye-4 lipăi â, du^ă ca. Jjlşţre de nevaisia-sa era. - Singurel: lucru pe, care, jfyhug n. putea-$ă£. Dâr} $s$ai$r} toiil sau. Seirm. de} jmm P? În) a.. fă ţmp [ărlj: se, fSspindi Jn^jaga şi peşfe. CJteV M^i^^MM trtn^fot. vaş#: al lui $. Eeujpţ, a; yemt: cafcre-geşţe dealuri; împreuna cu fiul sau. JH ^Ofc-jpe. Băiatul

Meu.. DJ^ImeWîiPi» a4; ^MJJH" să -ti^râse^eze xilul. Ş, i. şă-R. Deschidă uşV ^aya} erul; îşi; aşugâse aştiel celtdjnt! I cjartean...,. F;.

Pupă f acest prin). Succes, a venit însă" şi cea mal

Jl^fiwittră tfci norocul, (» ^Jiu^^Sg^i^ mugjn. Intr-onoapte, la ceasul cmd se lasă. Liniştea de moarte care-însoţeşte lumina ceriuşTe a. zorilor, MJii «B^ttiiiia: a: M Hoeiuh a W trezită yd? Ur) ropot mdepărtit. de copfte, -, Scbaia-te, maică,. Repede — strigă eâ. Stăpânei ^aJMe. Taidjiutiii. Temuţii h^ri. DuşnWfii.de tot^ "âeaunâ, vta: peste nolf.:. >

^S^t^apN" spuse tfo^tun, IJnitro cHpăr. Te^ muglâşl ceilalţi fraţi. Ăi săi jefău Iii împreună. <jţT cfcl; dot. ÎnsotltorJ. Te^ ^a: -ii lfiiat^; ito>: mâaft pe cilUl lui, dar jpenlru. Borle, tânăra nevastă; nu mai Rămăsese. Nici. Un alt cal ş| l. I- afoaf"4îiWi»; Tn- repejjgala care a urmai Bălăria slujnică a pus-p infrro wrtfea trasă de" o vacă băHată şI. Jbju jternlt iri. Grâw de-a lungul "micului râu TunK Năvâutorir nil v, eraujn^ taidjiuţi, ci. Merktii din. Ţlrtur^eiîmptdu-: ri%: aUicâ tocmai din tfţbul- de î% cărş, cu. Ani îa

Urtţiă, Vesujei b fdras&pe H6eliin. -..t

Oiştea carului în care era BdHe s-â"rupt şîmerHv ţll, sosînd"repede din urmă, aii: putut în. Şţţrşit să se-, ; răzbune. Jvfy întfl-au prins pe «cea" de-ar âoua. Nevastă; -a Juî Yesirfd, mama lui tfelgUtel,. Apo^. Ţlră sa ^ i lase.. uişţlfll; iue minciuna ". B â. frânei slujnice caretei spunea; căseduc să tundă oiţe-unui bogătaş, ay. Lrâs

63

Perdeaua de la kibitka şi văzând înăuntru o femeie tfoâră şi frumoasă şi-au dai seama că au pus mâna pe tânăra nevastă a lui Temugin..

Pe acesta l-au urmărit până la muntele Burkan. În pădurile nepătrunse ale căruia se ascunsese. L-au lăsat acolo tn pace, de vreme ce îi. Prinseseră nevasta şi se puteau răzbuna pentru răpirea Hoelunei, Plecară, aşadar» cu cele

două femeii ruga.ru au stat ascunşi cu grijă timp de trei zile şi apoi socotiră că primejdia trecuse. Nu la nevasta pierdută se gin-dise Temugin între timp, ci la-propria- lui apărare. Se întoarse deci cu faţa către soare. Îşi atârnă brâul m. juruţ gîtuiuu îşi puse căciula pe mâna, şi, iovin-du-şl pieptul, s-a închinat de nouă ori până Ia pă-mînt, după care, tot ca închinare, a stropit locul cu lapte de: iapă. „Muntele Burkan mi-a mântuit viaţa. Mea cea păcătoasă. Am să înalţ aici jertfă şi am să cer copiilor şi nepoţilor mei să iacă la fel.14 Jură deci supunere veşnicului cer albastru. Din vremea aceea şt în amintirea scăpării Iul Temugin, mongolii ţin în fiecare an o mare sărbătoare naţională cu. Întreceri, care în limba lor se numesc nădom.

Numai după ce îţi văzu În siguranţă slabele lui forţe, înţeleptul tânăr se puse.pe lucru, ca să-şi recapete nevasta. Ca s-o batjocorească, merkiţii o dăduseră atletului Ciljer» fratele mai tânăr al celui de la care fusese furată Hoelun. Cronica mongolă ne povesteşte că Temugin s-a dus la hanul keraiţilor, ca să-i reamintească de făgăduiala lui de prietenie şi la pjamuga-Secen, Djamuga cel înţelept — cu care. se legase frate de cruce (anda) — cerându-i şi lui ajutor împotriva merklţilor. Cu aceste întăriri, Temugin ar fl atacat noaptea tabăra merkită, chemându-şi cu desperare nevasta, în goana calului, printre corturile negre, luminate de luna,

Adevărul n-a fost, poate, chiar atât de romantic, dacă vrem să-1 credem pe istoricul persan Raşld. Hanul keraiţilor, cu diplomaţie, a obţinut înapoierea nevestei Iul Temugin şi Borte s-a întors acasă nouă

84

Luni mai iîrziu ca să dea naştere unui băiat, Djdct, „cel neaşteptat", fn cortul soţului ei. Era 6 lovitură puternică pentru: mândria iui Temugin să ştie că primul fiu al căsniciei lui s-a născut din all bărbat şi că nevasta irfc fost trimisă îndărăt ca o sclavă netrebnică. Fusşs£ insă o ibviturâ grea şi pentru tânăra nevastă să se vadă părăsită <de sol, care preferase să-şl pună-la adăpost mama, mândra stăpâna a corturilor luh "Ubrte i-a născut lai Temugin încă, trei iii şi mai; multe fiice, 1-a văzut apoi luându-şi şi alte femei: ca neveste, rămânându-i însă ei totdeauna: locul de. Cinste. Totuşi, cei. Doi soţi nu se mat respectau, Mai târziu. - Ea avea să-1 înşele în văzul tuturor cu menestrelul tribului.

Mama lui Beigutcî, fiind dată pe mâna unui sclav sau slujitor, nu â- putut îndura această, ruşine şi a Tugit în pădure, de unde mi a mâi fost văzută niciodată.

Djamuga, Togrul şi Temugin au pornit, fără îndoială, război împotriva merkiţilor,. Pustiindu-le tabăra şi râplnduJe femeile, dar Temugin n-a putut juca în această expediţie decât un rol secundar. Oricum, el reînnoi cu acest prilej prietenia din copilărie cu Djamuga, iurîndu-şi unul altuia credinţă veşnică: „Se spune din bătrâni că cei care se leagă iraţi de cruce (anda) ", îşi unesc vieţile

întruna singură. Ei nu se mai. Pot despărji unul de altul şi fiecare din el apără vraţa celuilalt. Asta e legea prieteniei adevărate şi calde; Acum ne vom întări din nou prietenia şi o să ne iubim mai mult."- Apoi şi-au făcut daruri. Unul altuia, au dat un ospăţ la poalele unei rfpe străjuite de copaci deşi şi au dormit sub aceeaşi pătură. -

Înzestraţi amfndoi cu însuşiri, neobişnuite printre nomazi, Djamuga şi Temugin au fost buni prieteni timp de tui ah şi jumătate. Iute la minle şi şiret, Djamuga conducea uit olan de păstori. Era un tânăr ambiţios şi neostenit, căruia îi plăceau lucrurile noi şi-care ştia toarte bine să se folosească de neînţelegerile dintre triburi. Temugin nu era mai puţin ambiţlos. Sângele lui era mai de viţă decât sângele noului său prieten şi se trăgea dintr. - O familie; de. Călăreţi şi nobili pa2it0ri.de cai, Hoelun. Îr umpluse mintea cu nesHrşttefe ei poveşti, despre, mândria de. Altădată a neamului luUiar foştii însoţitori ai lui Yesujei, care acum curgeau în tabără din toate partite,. Nu vorbeau nici ei despre altceva.. €ît despre Borte, ea trebuia să şe răzbune pentru păţania cart o uni 1 pluse de ruşine: dacă Temugin ajungea căpetenie însemnată printre nomazi, multe puteau fl uitate. Geloase, cete. Două femei nu4 Iubeau pe tânărul Djamuga; cu. Care sta pinul. Iort in-noaptea de după ospăţ, împărţise aceeaşi pătura.

În jurul acestor doi tineri. Îndrăzneţi şi înţelepţi începuseră să se strlngă multe familii şi resturi 6$ clanuri. O despărţire între ei trebuia să se întâmple şi aceasta putea veni dintr-o clipă într-alta. Iţi timpul migraţiunilor de vară s-au certai cu privire" la. Alegerea locului de păşune,. Djamuga v rlnd şi-şi ţină. Oile în valea HuJui, în timp ce pentru herghe- llUc.de cai ar. fi. Fost de. Dorit, să se continue drumul către povîrmşurile bogate în Iarbă. Ale. Dealurilor,

Supărat, Temugin i-a povestit Hoeiunei neînţelegerea dintre el şi Djamuga cerându-i platul Dar -mâi înainte ca bătrâna să poată. Spune vreun cuvânt Borte a izbucnit: >, Se spune de anda Djamuga că iubeşte ceea. Ce e nou şi dispreţuieşte ceea ce, e vechi, Acum s-a plictisit At noi. Nu ascund oare vorbele lui vreun gând râu împotriva noastră? Nu trebuie să ne oprjm, ci. Să mergem înainte,. Chiar în noaptea asta. Mai bine s-o rupem cu el încă de pe< acum".. La care Temugin răspunse: „Borte are dreptate9. Şi chiar în noaptea aceea îşi-contlouară drumul spre dealuri.. e,. >:

Multe lucruri ău ieşti din botarîrea Uuată atunci. În vcercul. Acela de klbitce careu-mişunau în noapte, mânate de femei neliniştite, stătea de fapt soarta lumii. Inlăanlrul. Cercului se. Aflau vitele, caprele şi puţinele oi în afara lul călăreau, întunecaţi, bărbaţii, mtoînd hergh elia înghesuită şlstieliftiştilâ de. I-ai de-, luptă.. Şi Uepe de. Lapte. Zvonul -rupturii cir Djamuga se iniinşe înaintea lor şi stepa, era încărcată de helinişteV rîn noaptea aceea admcây Taidjiuţii,. Care. Tăbărâseră în: apropiere, auziră tropot de copite,. Glas de vite, vurtgt de care, în timp ce sătnînţa unei naţiuni trecea: ttf^6ana ^preiăra

deâlurilQr, Dar pentru taîdjiuţi^ceste zgomote, în îrrf. Iineric:. Nu prevesteau nimic b&h şi de aceea îşi Jstrînseră în, grabă, tabără şi. Porniră şi ei prin noapte, ca să i se alăture lui Djamugf Instinctul joc de duşmani ai neamului lui Temugin din. Tată.. în Jiu- ie. Spunea că sosise cârpa hotărîtbate şl, căvde aici: încolo toţi cei care-1 urau pe temugin, saţi se temeau de>ei,. £trebu: iau să Iţe de partea iui Djamuga. R.;.

Temugin. se opri la mijfrea zorilor, iar când. Soarele se ridica maf sus de dealuri, putu să; Vadă cum, unii după alţii, Veneau către dânsul, ca să i se alăture,: mulţi dintre călăreţii din vale. Câţi dintre."aceşti călăreţi nu -ţinuseră staturi pline de nelinişte.cu fă? Miliţie iot tri timpul nopţii, ca să.Se întrebe care din1re; feele -două- căpetenii, Vpina ieri fraţi - de crupe, avea să fie xîrmuttorul triburilor mongolei. Cei care; se îndreptau. Acum către- temugin ţineau de. Diferite clanuri; şi triburi, unii dintre el fiind chiar; din ne^ mul lui Djamuga. Temugin fşi. Vedea împlinită primaj lui atnbijie, căci reeîştigape: locul ţinut; altădată de, tală 1 sau. Bl eYa. Acurri conducătorul. Unui; ulits a1, să q, cu.. dreptul de" â. rîvnl; să ilp: ; pnmul dintre conducătorii mongolia.

În Jurul lut se înăllâu. Corturile rotunde şi negre, femeile tţi. Vedeau de treburile £or, hergheliile de cai, cu culorile lor lucitoare» se mişcau în depărtare, ne povîmfeurlţc. Dealurilor; în "timp ce herghelegiii călăreau " alături, cu prăjinile lor lungi şi cu ochii aţintiţi împotriva1 hoţilor sau duşmanilor.. Era acunt treaba Iul Temugin să arafe ce. Stăpân putinţe, putea să fie şi ţii de princiar-putea să trateze cu celelalte căpetenii lacpine..

- Un om din cfnnul luiDjamuga veni cu vorbe măgulitoare la Temugin, ekplicirlauTşi dezertarea prin-. Lr-itn vis ticluit. - Cu animale, alegorice şi aluzii.Ja

Misiunea divină a Iul Temugin: Eji capitul acestor., vorbe viclene, spuse îrlsă şi ce avea! Pe suflet: „Dacă.va îi să ajungi rege atotputernic3, cu ce ai să mă

Mîluieştt Temugin: îi răspunse^viipacă va fi să

Ajung pîriă acolo, am. Să te pun să ^porunceşti peste zece mii de -- oameni". Dâir celălalt nu se mulţumi numai, cu atât i „Ce ţt-am îspus^eu este de mare însemnătate. Dacă n-o să-mi dai -decît zece mii de oameni, no să mă pot bucura. - Dacă maţul peste zece

Mii de oameni, dă-mi voie să-mi Iau -şî treizeci de fete frumoase ca neveste şi de asemenea să-mi îndeplmeştt ş£ orice ft-oi cere".

Multe asemenea târguri. Aţi fost încheiate şi multe. Făgăduieli dateşi apoi căpetenii le.. $1 şefii s-au adunat în statul tribului său. Kuriltqi, unde au hotărât Să-i facă han pe Temugin şi să-i dea titlul de. Cin-gis> înţelesul acestui titlu nu ne estevau) Oscut. Chi-JlgziTjl traduc:. „fiul cerului, sau.. răzfoiniciu^cle-;

Jgăvm^, fei s-ar putea ~să defîye Bmlr^un cuvîiit jnonpol care înseamnă., tare" sau; mai probabil, "şa"

1 aioa o semnificaţie misucă şamariista, religi- oasă. După ce a luat această hotărâre, ceata de aventurieri s-a adunat din nou şi a jurat supunere. Oarbă, noului conducător şi stăpân al stepeii. [

MDacă ne vei fi cîrmuitpr, ne. Vom lupta pentru tine în primul rtnd al; tiiturbr bătăliilor şi. Împotriva unor duşmani Ifără număr; iar dacă vom câştiga că pradă. Femei frumoase. ŞI fete gingaşe sau cai buni,

Ţie ţi le vom dărui. La vânătoare vom întrece pe oricine şi-ţi vom trimite plocon- vânatul.pe careul vom prinde» Dacă nu-ţi vom adulta poruncite! În luptă sau dacă-ţi vom stânjeni treburile în timp de pacei;

Şamanismul era una dinlie cele. Mâl vechj-. Culturi pastile" ale popoarelor ural-altaicc. Şamanlt ajungeau ia această demnitate după o lungă perioadă de pregătire; «r. Îndeplineau funcţiile do preot, vraci $i profet (n. r, f.

Şr

Poţi să ne Ici nevestele şi avutul şi să ne arunci în mijlocul puştiului.

Clţipis se apu&a să-şi organizeze băm "", N11 <A poate creoe ciejya. N^ETOT im r< r^m^nnu irţ această primă ^ganfgare, care. În orft > r mdeaiuns de. Complicată pentruTo societate atU de primitiva- şi reprezenta o qovadă. Sigură de energie şi de talent jiejftişriuit din partea tmăruhii harf. Patru oamepi, ; ţnarmatl cu arcufi~şi săgeţi, aii fosf numiţi an garda iui personală. Altora trenTf1» dat gârneţi că ci jp^^eaşţa de Mntarea şi băutura "noii co hf ederâţiî. V Inul a iost numh căfiitan 3Qa= barai amcă ^stafosteneş^ âTţ^V ^kiita a

JtiiprAvftyWft srfiLyi^j [rtffionLjat alţi patru, mar tre, care se^afla şt propriul săufraŢelvasar, au iost tacuri sciirTcn jn5^ Să.

Se mgrijeaşca de^rcşstereă ^âlTor.. yei->sa suprayi1 gbeze hergheliile, ^dntir sa ama, grilă deofln WrTjn ce patru aveau sarcina^d^ deosebită însemnătate de a fj ştfltetelehaiujlLTL m

Sfrlboţei v M7-c (> mai mare dinh-f ^pjfjmv

Călărim», se" şi afla printre. Oamenii iui; nu trecuse mea rle. Riouflzecj g^aj^ dar era trufr.ai suUeţ peffirjT Cingis şi ardeft de ~ni^^^^ii^iÂ %^oâaMJsi baîalme viitoare?:. Am să" fiu pentru tine adunfitor ca uri-şoarece hâtrîn, am să zbor pentru, tine că stan căita, "am să te acopăr ca o pătură d^cal şi "am să te. Apăr ca o foafc de cort de bătaia vjntului. Aşa am să mă port cy tine^ -ti. Sptiâe et lui Cingis, Se vede că acesta din urmă descoperise încă de pe atunci taina care asigură izbânda conducătorilor de oameriU ştia. Adică să. Atragă dragostea jieprecupe ţâţa â supuşilor săi, să le Iacă daruri bogate şi să-i câştige prin măgulire yiclednâ; dar în acelaşi timp putea şi să fie fără cruţare iată; de cei care dădeau îndărăt. Sau; jfl părăseau., "1

Îndată ceti. Fu recunoscut titlul de hah, VCingis a trimis soli $ă-l, vestească de aceasta peTogrul, hanul, keraifilor, puternicul său prieten-şi

vecin;., E toarte tine ^ ": răspurise TogruT — că 1: aţi ales pe. Cingis han peste voi, căci., ce-aţi MVfăcut voi mongolii iări han? Să nu desfacejrceea, rqe a făcut sfatul vostru.,

S-a, spus că Togruf a arătat bunăvoinţă fără margini fală de rioul şi ambiţiosul î. cîrmuitort, dar la urma urmelor purtarea lui era cil serale de firească. Dc l^1 moartea prietenului; ăăii VŢ^suJei;. Mongolii rămăseseră tară căpetenie, Iar-. ^familiile mai; pnr" ternice saii se fâzbbiseca înTreelfc ^re ruina-tutu--ror, sau pribegiseră.de la o. căpetenie, la alta, la fel de nestatornice ca, nisipul pustiului. Qobl. - Acum aveau un^cortijucâtpr: şi urmau să. - Câleăgă toate>roa? Dele noii lor unităţi.. Nici."chiar tfâj^njl-nu era un şei mai de seamă decât. Cingis. [sau Sjâmjuga, şi nu i-ar fi trec-uţ niciodată prin minte să se creadă un mare monarh. Ameninţat de un rival trnart şi ambiţios. A crede a Miel.ar ff să cădem în greşeală destul de râs-, pândita printre biografii Ud Gingia care au creat o imagine falsă asupra. Mentalităţii: j)0iltice a stepei. Bietul Togrul n-avea atunci cum să-"şi închipuie că peste câţiva: ani faima sa. Avea ss.sV.Răspînrfească» în Europa sub numele legendarului presbiter loan,

Marele monarh creştin. Din. Răsărit., ". -., i...

Iittt-adevâr, Cingis nu era frică; rege. Vitejii1 care se adunaseră în jurul luliîi Jurasjsră ascultare jn război, dar în timp de pace. Nil se legaseră decât «să nu-f stânjenească treburile,. Mulţi ani trebuiau să mai treacă până la schimbarea acestui fel de â vc dea, până la desavîrşlreă prefacerilor provocate de Cingis în sânul poporului mongol şi În aceşti, ani el va avea încă multe de şuierii şi adeseori va fi la un pas genuină şi pielrş..;. V;

AJţi cf^soti duseră în. Tabăra lui Djamuga vestea aleper^fuî Cingis, " care însă n-a primit-o cu. Linişte ca Togrul- „l) e ce J au întors prietenjl M împotriva piea ^nndq, femugni? Întrebă. ERcjr. Amărăciune;. I, T5e tenii f-ati aleş. Han când erăift%^Mpreimă al ce urmăriţi aJegîndu-î aeutn? Ştrţduljp-ţă; să aduceţi.

70

1. M 1

Pace; în suflejul lui amfc Temugin şi să-1 slu] j|i cfti--siy; ^ vnillmelo dlyinte erau stalul tradftionai al senior, ului feudat ta {ă de vasali» dar amarele întrebări de (ă început ar&t&u că Djamuga era supărat şi p! Fn de bănuieli din pricină rupturii dintre fcl şi Temugin, pâV fri acelaşi timp; aceasta ruptură nu era datorată unei hbtărtri pripite, clunbr urzeli îndelungate şi că "cearta pentru1 alegerea locului de păşune şi sfatul dat -de-Ufrie nu fuseseră-decît un pretext pentru, ceea ctf: =JEusese hoiăttt în taină de multă vreme v -. -

Temugin îşi -cîştigase primii prieteni, dar îşi făcuse şi cel dintâi şi cel mai aprig duşman. Nimeni1 ca el nu şi-a ridicat împotrivă duşmani aiît de ne-miîupfecali, dar dintre aceştia nici unul- nu avea sS-r întreacă pe-Djamuga^fn puterea de a urî şi-în violenta aprigei sale duşmănii. Povestea urii dintre, cei"

doi constituie prin ca însăşi o adevărată epopee eroică, din care nu lipseşte veşnica amintire a prieteniei lor rupte, a timpului când dormeau acoperiţi cu aceeaşi pătura siib stelele care străluceau ca nişte lămpi fermecate şi păreau-atît de aproape în"nopţile, senine şi liniştite ale cîmpiUcr st pădurilor rasa; rîtene. În duşmănfa "lor-şe ascundea însă şt altceva, care este mâi greu de descurcat din poveştile tradiV tiohale. Ale mongolilor: sau din cronica persană. Se pare» Într-adevăr, că Djamuga avea şi el glndurile lui despre unitatea morigolâraltele decât ale Tui Te, muginl dar pe care nu fe putem cunoaşfe prea clar, deşi le vom întrezări- în cursul povestirii noastre, printre izbucnirile sălbatice şi sîngeroa se ale luptei lor.

Ol. RĂZBOI ŞI URA

Î

„Bra Înzestrai cu Înţelepciune, pricepare şi şiretenie —^puhtJ deâlm DfjiuimJ lS^rieia-Haşid- —dar mare. Intrigant; „iubeşte ceea cee hoQ şi urăşte ceea ce

E vechi", 1 spusese tîorte despre el, când îi; ceruse iii!

~—.,.

Temugin să-1 părăsească. Djamuga era, desigur, im- potriva rnîndrilor crescători de cai şi se declara -apărător al ciobanilor şi duşman- al neastâmpăraţilor aristocraţi; totuşi ar fl prea niulţ^ă ne închipuiri — cum încearcă să ne facă să credem un savant de autoritate incontestabilă, ca prcfcŞprul Barthold — că acest om era conducătorul sârăşjmii oprimate îm-. Potriva noii monarhii feudale, sau^ca, el era un «democrat" din toaie punctele de vederfe.

Desigur, ridicarea noii aristocraţii şi prăbuşirea definitivă a vechilor cianuri de sânge trebuie să îi. Corespuns creşterii masive a sărăciei printre nomazi.. Concentrarea treptată a proprietăţii-în mâinile nobililor — fie ca aceştia coborau din Vechile splte mon-.

Fole, fie că erau conducători M.. clatiurilor vasale; ogod nu putea să însemne ţjecît că numărul celor, care nu aveau cai sau vite: ; sporea cu repezi, cfune. Acest proces lovea mai ales pe nobilii săraci.. RaşW ne spune că Djebfe, cel care "mai târziu avea să împartă cu Subitei gloria urtora din cele mai mari victorii mongole, era şi el un astfel de nobil sărăcit, din tribul taidjtutălor, vechii duşmani ai borgijinilor: „Pricirfa pentru Care, DJebe i-a bărăsit pe taidjiuţl ei a venit la Cingls^han era că tribut Iul ajunsese slab, iar el pribegea singur peste munţi şi dealuri. Când. A văzut că nimic nu putea ieşi de aici, a venit, slă- bit şi desperat, ca să intre în ". Oastea lui Cîrigls. Ju-rîndu-î supunere."

Poate că Djamuga ţinea cu membrii mai. Puţin puternici ai triDurilor mongole, cu cetele de. Nobili nevoiaşi şi cu vasalii de care nimeni nu se Îngrijea, dar nu trebuie. Uitat că el însuşi era tot nobil, că: politica lui s-a întemeiat totdeauna pe ideea constituirii unei forţe potrivnice lui Cingis şi că

vorbele, şi faptele lui au -fost mereu acelea ale unui senior feudal. Nici nu se putea altfel. Sunet jjelinfştit, dîn-du-şi seama la lei de bine ca şi Cingjs tic starea în care se găsea poporul (poate că despre asta vorbeau împreună, noaptea, întinşi sub aceeaşi pătură de cai),. Djamuga nu putea să se poarte altfel, chiar dacă simţea nedreptatea acestei purtări şi chiar dacă.. avea. Anumite simpatii. Pentru, că nici el, nici ni-.. meni altul din Vremea lui nu-şi putea închipui, în acele împrejurări o alta orânduire socială. Chiar dacă Djamuga nfe-i iubea pe aristocraţi — aţa cum o dovedesc: fapţeffe lui — el era totuşi unul dintre ai lor şi nu se putea lipsi de ei. Cea dlhtîi datorie a unui stăpân din-acele timpuri era de a-şi hrăni şi îmbrăca sclavii: Ura sa împotriva fostului prieten a orescut răspândindu-se printre toţi însoţitorii lui. Fratele lui mai tânăr, rătăcind într-o zi cu turmele de bi prin păşunile dealurilor, a.dat peste unul din oamenii lui Cingis care păzea o herghelie de cai. Polosindu-se de întunericul dinainte de Ivirea zorilor, tratele lui Djamuga a izbutit să fure caii. Păzitorii- l-au. Urmărit şi âjungîndu-1 în cursul nopţii Ufmăfoâre, v l-au ucîst cu o singură săgeată bine ţintită.,.:

Djamuga, Înfuriat la vestea morţii fratelui său, şl-a strâns oamenii şi cu toţii au trecut călare dealurile că să-şi încheie socotelile cu Cingis, În această primă ciocnire, Djamuga a ieşit biruitor silindu-1 pe, Cingis. Să-şi caute adăpost. În valea Ononuluh Tnforcîndu-ee însă de la bătălie, a prins pe drum. Şaptezeci din nobilii lui Cingis, pe care. S-a răzbunat cumplit, fîerbîndu-j de vii; vestea acestei fapte îngrozitoare i-a deşteptat pe toţi. Cei care nu se hotă-rîseră încă să aleagă între cel doi conducători: Cingis fusese învins fri bătaie, dar Djamuga era duşmanul aristocraţiei, Unul după altul, nobilii nehotă-rîţi aii alergat spre tabăra celui dintîl; închinându-i oamenii aduşi cu dânşii;

Printre cei care veneau acum. Era ţi acelMurflik, cS-rula Yesujei l-l încredinţase pe patul de moarte pe Cingis, Murilik îl părăsise odaia cu ceilâlli. Neas --culKnd poruncile desperate ale văduvej. Hoelunl Acum era: om Între două vfrste şititl a şapte, băieţi, dintre care unul, Kokciu, era vestit ca vrfi-



- Frtor şi şantan. Munliţt s-a însurat mai târziu cu IfSeUdi, pe care cu aîtl înainte o-Jâsase sa st descurce la îhtîmplare. Ea însă a îe st nefericită şi în această a. treia casatorle, astfel că ni ci Ia bătrîrteţe nu a avut parte de linişte şi uitârşv. ^Clnqls se proplă acum dernafofttate. Dar nu era

Decât O eăpelepift rnlninlÂ a.tf «p g. fă. Fcl rfe puţin

Însemnată cum fusese frtai aaji, ţffiofipftţul pe careta dat, după ce se retrăsese Djâjnuga. Femeile se certară straşnic pentru întâietate; Jar -nobilii, îmbă-tmdu-se, se dovediră Ja fel de nestăpîhlţi. Linul dintre ei a furat un Irîu de cal şi (< raiiit pe Belgutei, fratele vitreg al nanului; asfleî c^ acesta din urmă â fost siiîf. SHpcă crdiile între e} cu ţiăţul. Totuşi a izbutjt; să-i ţin! În frîu-şi acesta: efa lucrul cel mai de seamă pentru oamenii stepei. "Printre celelalte

triburi nu era aici un fel de fînaftialaV astfeLîDaE? LoamenH; stepei au continuat să ^ ^trînffĂ^-4ttrul stindarduluiI TuTOngis.. -.

„Căpeteniile (6eWO-faIdJJuţV nev tulbură zadarnic şi, ne. Sperie — spuneau oamenii, dfntr-o ceată nouă, care jsş hotărâse sari. Jur e supunere iţii Glngis — dar Temugin va" lepăda straiele pe care le poartă şi ni le va dărui. El are o,. Ţară, îşi hrăneşte războinici! Şi ţine. Rfndiiială în ulu&ţii hâi." t. V m. t -

Curând "se ivi şi -prilejul unei campanii care să. Hrănească războinicii cil ceea. Ce le plăcea lor mat muft4 prada cucerită de lai. Un. Duşman, biruit. Chinezii; avuseseră v neplăceri-.de. pe. Urma tătarHSrşT trimiseseră - împotriyă TJ^^îîh -gelfe^^j^e^ înainta cu oaste în linului lyiJR.de elTCHTiTez) j. cunoşteau, cât ăp poate de blrie^ţ^^ certuFLle dintre. Triburi nu le-a fost greu să-t hofească pe"Clngis;. Orin vechiul Său prieten; Togrul. Să li se alânjrfeîri. Această expeditiS -împotrivă Vechilor lui" quşmaniy»; ffflaf ŢI au fost băhJHVşi orâdă îrnparţttă, chihe? Ţţ dându-l luP Ţoqrut Ufltii de xsfongf ijjEca". PrinE iar iUi Cingts un} alt titlu -militar rhaf- fflarurit, care ^n tliruTa lor"in-

-___ ___i-m —^^ t|fr. 1^11 | _ ^ I...

74

Ggjnria^ pHhtr-o ifbaie â istorieţ.: 0căf! Itan-de gra?

Yfegrul; acumfoang-han- nu era iubit de Ojtmenii sjenei: ;. Dobândi^ puterea uctgin<yp» şi: unuji ^ dintre frayţi şi era""str&rft ta^rninter. JJaais^moilIosrTyâr era bogat sDiveiL urif titlu cKincz sunător; împftunTcU setul nâfrnanjloy detlrtea_pozitllle j£1e~mai sonde printre ţnpTîri. >yenTru Cingis era "de BHc^d s să-l tfnOe: partea, jgai În aceljffiffi "manul IttinLlhTeirolslNgeTea. R.: ţ

Ia aniSP IK şelOe M>urt dlri valea Kerulem> lur. A ţţ ţinut^t şi l-au ataş pe." Elamuga Gurg^han stăpîri ai ponorului, sf îdîndu. | astfel de dreptul pe Gngis. Această alegere iera un îel. Fe conspiraţie căci cronicile, chineze vorbesc, de următorul jură mint la care aii: fdst supuşi cei de atunci; dine rie va trăda planurile să fie. Sfârtmat ca malurile acestui râu şt: tăiat, aceşti. Copacii şl. Vorbind astfel, ad călcat în picioare malul şl. au dobornVcopacil cu, Securîîe. JJttyla pentru conducerea. Mişcării de unificare a mongolilor şf a, tuturor celor care locuiesc Itn corturile de ptsiă" lua o; întorsătură nouă. Wang? Ban;, şi;. Gingls îşi. Tinifă. Forjele că. Să. PreJnţîmpinQ nouă; ameninţară, dar. Deşi JDjâmitfa a. fost înfrM bătălia n-a fost holârîtoâre. ".:

Cursul. Acestor lupte, pe cînd7 urmărea un clan al taidjiuţilbr; Cmgis însuşi â fost îovjt În ceafă de 6 săgeată Ziua fusese grea şi şmîndouă părţile se odihneau pe locunlle lor! Xfe pe cîrnpulyde bătaie, Cfngis zăcea! Pe Jos.. în cjiinur] mari şi singete înee-... puse să 1 se închege Jn jurul rănii făcute de săgeată: Djeime, supusul lui credincios: ; era Ungă ei al ţi. Supse: Jricet. Raria, curăţînau-i (-o..0 sete. Grozavă îl chinuia pe £ingis, setea aceea neatinsă, neomenească, ; c$reM; arâe -pe răniţi pe câmpul. de bataje.. DM--me

acoperind Rănitul cu propriile: Iul tiaîneVi-a tirtt goj în. Fşbarâ tăidjHifă, a luat o bală -deIşple bătu); a ame$teceto; cu. Apă şi t: ă dat gtăjgjiuMtt să bea. Rănitul a băut; do trei ori şl-îhtuherrclJl -cdr"e-1 cUprîh-

Şese se risipi, iar el îşi simţi puterile reventtyiu-i.. Când s-a ridicat pe jumătate, a., văzut, în- lumina. Care mijea fă răsărit, că zăcea înte-un lac de sânge. -

„Ce s-a întmiplatî a întrebat efcN-am putut.. merge mai departe? M

Djelme răspunse: „Nu. M-aţn gMjfit să aleg alt loc în grabă în care eram şi mi^ra^I frică să te las. Singur,. Aşa. Că ţi-am supt rana şi ţ&m băut sângele, din care mult e acum în pântecele sneu.

Când a înţeles în sflrşit ce se îrifîmplase, Cingis spuse plin de uimire.: „Când eu eram în halul Ista, cum de al avut curajul să te duci gol n tabăra duşmană? Dacă te-ar fi prins, ar fi trebuit să spui că zac aici rănii; ir

„Dacă m-ar fi prins — răspunsă Djelme —: aş ii spus că voiam. Să trec de partea lor şi că tu, auzind această, m-ai dezbrăcat şi. pe când. Te pregăteai să mă ucizi, am izbutit să fug şi să ajung la ei.. M-ar fi crezut, m-ar fi îmbrăcat şi m-ar ii folosit, iar eu, sărind pe unul din caii ioj, aş fi venit drept aici."

La care Cingis spuse „Când merkiţii m-au împresurat pe muntele Burkan, tu.ai stat lingă mine şi m-ai apărat. Astăzi mi-ai supt rana şi, " primejdu-indu-ţi viaţa, mî-ai adus lapte să beau, ca să-mi re- capăt puterile. N-am să uit niciodată faptele; tale."

Războiul următor a fost din -nou împolrivâ tătarilor şi, de data aceasta, lupta s-â dat pe viaţă şi pe moarte. Viaţa nici unui. Bărbat nu avea să fie cru? Tată, în afară de aceea.A. copiilor mai mici decât înălţimea oiştii carelor, tătarii şi-au vîndut-scump pielea, dar nu au, putut Să tină piept forţelor bine disciplinate pe care le organizase treptat Cingis,. Din neastâmpăraţii lui însoţitori. De ţa: tătari statuat pe cea de-a doua nevastă, pe tânără. Yesujen. Cingis se apropia acum de mijlocul vjejii, vârsta la care bărbaţii se plictisesc de primele neveste şi caută să-şi regăsească tinereţea pierdută. - Fii "frumuseţea proaspătă, a unor fele tinere. BBrte,. Mama fiilor lui, era încă cea dintâi dintre neveste, şi. I: se dădea cea



Mai., mare clnstlreV dar Temugin; îşi. Petrecea nopţile"

În. Alt cert f. t-

Poate plictisită Şi speriată de înîiatărajea acestui războinic t Intre âbuă virsie sau (toate -Surind să fie pe placul cucerftofului care-i umilise neamul, şi-i ucisese pe at săi,. Yesujcn i-a spus o dată î, Am o soră mai mare, pe nume Yesui, care. Este şi ea de o rară frumuseţe. A Merita să fie nevastă de han.; S-a măritat de cuzfrid şi nu ştiu unde se află." Său poate voia să-şi ştiekaproape sora mat mare, ca să-i fie mingjiere în tabăra duşmană. Cingis îi răspunse:

„Dacă e într-adevăr brumoasă,

Am să pun s-o caute. Dar când va fi găsită, ai să-i dai locul" tău, de vreme ce. E mai mare?" La care Yesujen zise: „S-o văd numai venind şi-am să-l dau locui".

Atunci. Cingis- trimise să fie căutată Yesui, care a fost găsită în pădure, unde se ascunsese cu tina- rul ei soţ, după îriirîngerea-tătarilor.; Bărbatul a fugit, iar., pe ea au. Adus-o în faţa lui Cingis. Puţin mai târziu, ihtro zi, acesta stătea faţa cortului cu -. Noile lui " neveste, blndcumte când o. auzi pe. Ye^ui oftând adine. Trezindu-i-se bănuieli, puse să se. Cerceteze tabăra şi în eîteva clipe tânărul soţ al

Yesuiei îi fu adus înainte. „Eşti din sămîriţa duşmanilor mei şi ai venit aici să iscodeşti, l-am omo rit pe toţi ceilalţi şi nici tu n-ai să scapi şi îi tăie capul chiar el, şub-privirUe Iui Ycşui,. Iii neînduplecarea şi sălbăticia lui Cingis era ceva care mi.. semăna cu cruzimea obişnuită & vieţii nomade Era poate amintirea primelor sale umilinţe şi, mai presus de orice, răpirea primei sale neveste de către duşmanii merkiti şi felul batjocori tor în care o necinstiseră înainte de a i-o trimite îndărăt în tabără; însoţitorii lui socoteau că cea mai măre bucurie-a vieţii: este vânătoarea; Părerea lui Cingis era.

Alfa: „Plăcerea şi bucuria bărbatului stă în a cât;. ca. În picioare pe răsculat şi a-1 doborî pe duşman, îna-1 smulge din rădăcini, tn a-i lua fot ce are, Jn. A-i

77

Face slujitorii; să piragş pmă. ICSnd ie vor curge lacrimi nu numai din cehi, âar şi pe nas, În a călări liniştit pe caii iui: bine hrăniţi, înfcrŞi face pat peste pântecul şi; buricul nevestelor Iuţi- în a. le mingîla obrajii lor trandafirii, În a le săruta şi a ie sorbi-du-zele roşu.. - n..

Acesta era feluj de; a gândi aibjmului care avea să-şi efrîngă la un: 1oc pppdrul, să-l. Transforme în-tr: o naţiune şi să-l ducă spre cudcri rea putredelor imperii ale Asiei. Viaţă Şi făcuse asSel şi rol ui pe care trebuia să-1 îndeplinească Ji cer. Ea: asemenea calităţi-Sentimentulpecare ţf-f inspiră cSţidti urmăreşti întreaga activitate este acela de dezgust amestecat cu uimire, pe care-1 sim|i Şi faţă de mierheielorii marilor întreprinderi. Capitaliste din secolul irecui, cart nu s-ati oprit deJa nimic, ruînJntfu-şi cu hucurie adversarii, fu rîndu-fe până şi nevestele şi tetele,. Şi care au orga:, nizal şi. Ei imperii imense — Imperii, de oţel. ŞI de forţa — predicând însă totdeauniT, ut, public prudenţa, moderaţia şi sobrietatea...;:..

Se apropiase vremea-îh care urma să se aleagă, O dată pentru totdeauna, cine. trebuia să rămână stăpânul pădurii şi al stepei Marii. Hani nu mai. Puteau îngădui duşmănia celorlalţi şi chiar Wang-han începuse să-1 privească cu bănuială. pe vechiul lui prieten Cingis. Amîndol duceau acum

război Sn ţinuturile dinspre apus,. Împotrivă merkililor din păduri şi a naîrnanilor, mai: civilizaţi. Wang-han îi baiu pe merklţi, le luă femeile, lăeîndu-şi sclavi şi vasali din bărbaţi. D.ar cronica mongolă nu; uită să consemneze că nimic din această pradă, nu a fost dat lui Cingis. Cei doi îşi Uniră apoi forţele ca să. Meargă împotriva naimăitilor,. Însă în. Noaptea în care ajunseră jn lata taberei duşmane. - Wang-han îl. Părăsi.pe mongoli, iăsînd aprinse focurile.de tabără, pentru. - Ari face să creadă că. A rămas, alături de ei, Djamuga înţelese că -avea acum prilejul să-şl potolească neînduplecat? Duşmănie şi se duse de îndată. la Wang^hâri spre a-i vorbi de râu %pe Cingis. Utsl

78

Să se friţeleagâ ea âcesia uneltele cu" Jiaimanii. „Ţa şi ui mine — spuse el — suntem ca cintezoii, dar prietenul tău este ca gîsea sălbatică. Pe frig sau pe arşiţa cintezoiul rămâne credincios nordului, pe când gîsea sălbatică zboară spre miazăzi Iar venirea ier- nii." Iar. Slabul şi; ambiţiosul bătrân, atât de mlndru de titlul său străin, asculta Cu urechea plecată vicle nele vorbe.. t, ;

Uri bm diritr-un clan qare-i purta prietenie lui CuigJs, îl auzîjpe Djamuga şi-l. Certă plin de minte: „De, ce,. Te-foloseşti de. Şiretenii şi bârfeli împotriva. BuniiluMău frate? " Djamuga, care. Vedea mai limpede decât toţi ceilalţi, ar fi putut să-i răspundă că între oamenii cu voinţa tare şi dorinţe potrivnice, dacă nu mai e "prietenie, tiu pbate.fi altceva âectt ură neînduplecată-şi fără margini. 4...

Oricum, wang-han avea să se căiască foarte reper, ide de fapta iul nechibzuită, căci naimanii, năvălind asupra, corturilor fiului său mai mare, Sengun. - Îi luară prizonieri mulţi din bărbaţii şi femeile sale, ; băgtnd spaima ^în corlducatorul keraiţilor. - Ef trimise în grabă un sol lui Cingis: " „Trimite-mî.pe cei patru căpitani ai tăi îl. Ruga ei — şi aceasta este cea dinţii dovadă, despre oastea bine organizată pe care o avea acum Cingis sub comanda sa, început al acestei forţe puternice cu care. Trebuia să cucerească lumea. VCei patru căpitani ai lui Cingis salvară. Viaţa, lui Sengiin Şi. ^chjseră. Îndărăt bărbaţii; şi femeile prinse..;. " k

O sclipire de înţelepciune pare a ii seînteiat în acele clipe în mintea bălanului ban -a! Keraiţilor. Omul care comanda asemenea viteji trebuia, fără, îndoială» să ajungă într-o zi cfrmuiţo r atotputernic. Fraţii, şi băieţii iui Togriil erau. Nişte neputincioşi. Se hotărî deci să-1 înfieze pe. Cingis, astfel ca nea-; murite-lor sa iie unite şi puternice, Bi încheiară deci. Un pact ca între tată şi fiu: ; Jn. Război yjpm luptă împreună Împotriva duşmanului, la vlnălbare vom"; vîha împreună. Dacă cineva ya încerca să aducă

Neînţelegere între nbl, nu-i vom >jia ascultare şi: nu-1 vom crede; şi-în orice împrejurare ne vom vorbi deschis.":

Ca să. Întărească încă mai niuţt; această alianţă. CingiŞ <5 ceru pe. Sora lui Sengun pentru fiul său mai; mare,.1 Djoci care ajunsese) a? #îrsta însurătorii. Propuse chiar ca propria lui. Fiic&. &ă se mărite cu fiul lui Sengun. Toată mândria lui Sengun se răsculă împotriva acestor planuri. La urma-urmelor, Cingis nu era decât un aventurier parvenitei pe deasupra toată lumea ştia povestea paternităţii îndoielnice a iui Djoci: „Dacă o fată din casa "noastră s-ar duce în casa lor, ea n-ar fi decât.O.slujnică care stă în picioare Ia uşă. Dacă 6 fată de-a lojyar veni la noi, ca. ar sta jos printre noi, ca o stăplhă". Propunerea fu respinsă, căci bătrânul nu avea putere să reziste fiului său. „Iar inima lui Cingis. S^>ăci, "

Djamuga, care piridea orice împrejurare, auzi de îndată despre această răceală şi- $e" grăbi s-o folosească. În lumea primitivă a stepei ştirile $e întindeau ca flăcările. Il căută pe Sengun- ŞI o luă de la capăt cu vechea minciuna despre: urzeala dintre temugin şi na imani. Chiar unele dintre rudele lui Cingis trecuseră de partea "lui. Djamuga şi-1 ajutau în uneltirile lui. Toţi ta un loc îl îmboldeau pe Sengiin să-l - distrugă pe Cingis. Fiecare dintre trădători, îi făgăduia lui Sengiin câte ceva ca să-l. - Hotărască, spunând: „Pentru fine îi vom ucide Ape toţi copiii Hoetunei" sau: „Am să-i tai mâinile şi pi cioarele pentru tine° sau; „Cu tine voi merge spre slavă, sau în pulbere.",." "

Sengun trimise vorbă lui Wahg-han, tatăl său, despre aceste propuneri, dar bătrânul nici nu voi să audă de ele: „Cerul ar. înceta să ne; iubească şi să ne apere."Vorbele lut Djamuga sunt mincinoase şi nu trebuie să li se dea crezare". Sengun continuă să stăruie pe lângă bătrân, arătându-i că-naţiunea pe care o strânseseră laolaltă tatăl şi bunicul lui,.. cu atâta trudă, ar fi căzut fără îndoială pradă lui Cin

80

Gis, după moartea lui Tqgrul, dacă nu. Făceau ceva» Bătrlnulmsă continua să se împotrivească, dar apoi, obosit, îşi spălă. Niîinile.

Astfel fu adunat sfatul tribului» Hmltaiui şi so Întocmi un plan de prindere a lui Temugin prin trădare. Un ciobani sclav de casă, aducând lapte de iapă de la câmp; auzi cele plănuite şi le povesti unui tovarăş. Se hotărâră amândoi să fugă în taină şi să-i vestească pe Temugin, câştigând aslfel şi libertatea şi răsplată bogată.

Prevenit. - Aşadar, din timp, Temugin î$ puse oamenii să se pregătească pentru această primă -mare bătălie din viaţa lui, pe când Wang-han, cu toată alianţa cu Djamuga, era tare neliniştit cu privire la urmările viitoarei ciocniri cu războinicii „fiului său adoptiv. Astfel porniră la luplă Djamuga, fratele de cruce, şi Wang-han, tatăl adoptiv, împotriva iui Clhgls-han şi a cavalerilor şi soldaţilor lui, Bătălia; & lest-aprigă, fără insă să fie şi holăritoare. Sengun a căzut rănit de o săgeată, dar Cingis socoti înţelept, să se retragă la căderea nopţii.

A doua zi în zori, când îşi adună oamenii ca să i numere, inima 1 se

strânse de durere, văzând că lip» -sesc trei dintre cei mai viteji şi mal buni, şi anume, dgodel, Oorokul şi Bogorciu. „Ogodci, Borokui şi Bogorciu, cei mai credincioşi dintre oamenii mei, împreună au trăit şi împreună au murit, ncvrînd să se -despartă. Contlnuarâ să se retragă, neîndrăznind. Să doarmă noaptea următoare şi aşteptându-se tot timpul - să fie atacaţi de duşman. Dimineaţa, la lumina zorilor, Cingis văzu un călăreţ venind obosit spre; ei; era Bogorciu. Dnd acesta îi povesti cum a scăpai hanul, se lovi cu pumnii în piept şi invocă cerul. I, Caļul. A căzut sub mine. - Zise Bogorciu» Ridi-. Cându-mă în picioare, am văzut cum se retrăgeau keraiţij în junii tul SengUn, care se prăbuşise rănit ş m-am-folosit de prilej ca să încalec un cal. de povară."

Ai

De-abia sfirşlse Bogorciu povestea lui,. Ciad iată că se ivi un alt cal, peste care. se bălăbăneau clte două picioare, de flecare parte.. £r, au Ogodei şi Bo-rokul, am în doi pe acelaşi cal, cefdin urmă cu gura mînjiiă de slngele j) e care-l supsepe din rana de la gâtul tovarăşului său, Cingis, cu lacrimi de bucurie şi uşurare, îşi îngriji el însuşi {ratele de luptă, ar-zîndu-i rana cu fierul. Roşu şi ciîi&lu-i leacuri împotriva setei. Mică; oaste, care nu depăşea 3000 de oa - meni, continuă să se retragă încet către râul Khalka, hrănindu-se cu vânatul.pe care-l - piflea ucide,. Până când au ajuns în ţinutul lacului Buir, Aici s-au oprit, pe malui micului râu Tunje, unde. Iarba grasă dădu putinfâ cailor să-şi recapete puterile, «De aici, Cingis trimise doi soli lui Wang-hair, să-i spună în graiul plin de poezie şi de ritm pe care-l^ foloseau aceşti neştiutori de carte, că era gata de pace j

. „Oi tată şi hanule — spunea Temugin În această solie — când, după ce. Ţi-a ucis fraţii ă trebuit să: ţi cauţi adăpost împotriva unchiului tău, nu ţi-a sărit în ajutor tatăl meu? Nu te ai legat anda cu el şi nu de aceea ţi-am dat eu numele de tată? Când erai. Gonit de naimani şi când asupra- fratelui tău năvăliseră merkiţii,. Nu. M-am năpustit eu asupra. Lor şi i-am nimicit eu? Ea două pricină pentru care âr trebui să-mi fii recunoscător. Când ai venit fă mine, nenorociţi de-abia zăriitdu-te dintre zdrenţe, ca soarele dintre nori, şi de-abia inişeîndu-te de foame, ca cele din urmă pilpîlri. Ale unei flăcări, n-am căzut eu asupra triburilor caje te necăjiseră? Ai. Venit la mine înfricoşat În două săpiămîni erai iarăşi zdravăn şi voios. E al treilea tune pe care ţi l-am făcut. Când i-ai biruit pe merkiţt, mie nu ml-ai dat nimic din pradă şi totuşi, când din toate părţile te bărţu-iau naimanli, care-ţi luaseră femeile şt Oamenii Iul Sengîin; adică jumătate din însoţitorii, tăi, eu n-am. Pregetat să-ţi trimit pe cei patru căpitani ai mei, care ţi-au adus îndărăt femeile, viteto şi oamenii lui Sengîin. Atunci ml-ai mulţumit din nou. De ce mă



Învinovăţeşti acum? Nu ţii mirrie, o, tată şi hartule; cum am jurat

pe>malul râului Kara, lingă muntele Dur- kan că nu vom da. Ascultare şerpilor care să vor sire-ciira Între noi să ne învenineze vorbele şi că ne vom lămuri singuri 7 Şi totuşi, tu ţi-ai întors dlhtr-o dată iată de la mine, iară să-mi ceri şi te lămuresc; O, namile şi tată, de. Ce să mă bănuieşti de ambiţie? N-am spus: «Partea mea e prea mică, vreau una mai mare» şi nici? «Partea mea e proastă, vreau una mai bună»., Când se rupe roata carului şi. Boii vor să-l tragă mai departe, vai de grumazul lor. Dacă îi desjiigi şi -laşi carul, vor veni hoţii şi vor fura încărcătura, iar dacă nu-i desjugi, boii vor muri de foame; Nu sunt eu roată la carul lău V

Solia se încheia cu cererea - de a i se înapoia lui Mukuli catul negru pierdut în ziua bătăliei, împreună cu şaua brodată în aur şi frîui, şi de a trimite împuterniciţi pentru încheierea-păcii.

Şi lui Djamuga îi trimise vorbă, spunându-i: „Din invidie şi ură l-ai îndepărtat de mine pe tatăl meu hanul. Când eram copii, ne făcusem un obicei ca acela dintre noi care se scoală primul, să bea lapte de iapă, acasă la tata, din cupa cea neagră. Totdeauna am fost întâiul şi de aceea m-ai pizmuit Acum bea, spre mulţumirea. Inimii tale, acasă la tata, din cupa. Cea «neagră t". Mai trimise solii şi fiecăruia dintre rudele sale trădătoare, ameninţându-i şi ispitindu-i totodată,

Când auzi veştile, Sengun înnebuni de furie: „Când t-a mai spus el tatii «tată» şi mie «prietene»? Zise el. Taţii î-a spus: «ucigaş bătrân» şi mie o vorbă urâta. Am ghicit înţelesul tainic al cuvintelor Iul: război.. Ridicaţi flamura cea mare şi duceţi caii la păşune să se îngraşe. Nu mai poate fi nici o îndoială-. "

Când solul veni - îndărăt cu acest răspuns, Cingis îşi duse oamenii în mlaştinile sărate din jurul lacului Balgîun. În aceeaşi vreme trecu pe acolo şi. Negustorul uzbec Hasaa din Turkestan, ducând cu. El

«

83

Ci mija de oi şi o cămila albă, ca să le schlmhe pe blănuri de zibelină şi de veveriţă» -cu neamurile sta tornicite pe măturile râului Ergun; -Oprindu-se lîngp Jac ca să-şi adape oile, el îl înlîInKpe Cingis, care îi făcu o adtnca impresie. Fără îndoială, ii a sa n a împrăştiat apoi printre ceilalţi negustori vestea despre acest gemu nomad, pe care i-a intiinit în refugiu la lacul Balgiun,...

Norocul îi părăsise, aşadar, din nou pe Cingis. Mica lui ceată de pe malurile lacului bea cu adevărat din apa amară a deznădejdii, ţinîndu -se cu greu în viaţă în acel ţinut de mlaştini nesănătoase. Numai o sforţare desperată îi putea scoate din impas, înnebunit de furie şi de ură, Cingis alese singura cale care-i rămăsese: să-şi întreacă duşmanii în viclenie. Şi el folosiseră împotriva lui trădarea şi şiretenia; le va răspunde deci cu aceleaşi arme şl-1 va lovi afît de necruţător. Încât lumea va tremura la numele lui.

IV. REGATUL CORTURILOR

Cu tot stilul ei colorat, solia pe care Cingis o trimisese, iui Wang-han era o foarte serioasă notă di- plomatjcă, din ale cărei cuvinte de împăciuire se putea desprinde — aşa cum Sengîin a înţeles de la început — nu numai o. recapitulare a drepturilor

Hanului mongol, dar şi ameninţarea că duşmanii lui aveau de ales între încheierea păcii şi dezlănţuirea unui război necruţător. În aceste împrejurări, amîn-două părţile îşi dădeau seama că pacea nu putea dura şi că reînceperea ostilităţilor trebuia. Că aducă după Sine pieirea uneia din ete,

Kasar, fratele lui Cingis, îşi lăsase în tabăra lui Wang-han: nevasta şi trei copii. Dupl îndemnul lui

Cingis însuşi, el trimese în tabăra duşmană vestea mincinoasă că îl căutase pe acesta şi că nu-1 putuse găsi nicăieri, certndu-i în acelaşi timp lui wangfian să se înţeleagă, printr-un om.de încredere, asii -pra trecerii lui de. Partea duşmanilor.

Bănuielile batonului Iterait au fost. Astfel adormite. Duşmanul iui dispăruse, tar fratele acestui duş man voia. Să t se. Predea. Puse să se întindă în semn de sărbătoare marele cort brodat În dur şj porunci un ospăţ tn cinstea însoţitorilor iul. Nu. au luat nici O măsură de. Prevedere şi nimeni nu 1-a prevenit despre înaintarea mongolilor; Luaţi pe neaşteptate, keraiţii s-au -bătut cu desperare şi numai după trei zile de luptă -pe viaţa şi pe moarte, ei au rost în sfârşit înfrânţi, Wang-han fugi la foştii, lui duşmani» naimanif, dar a fost prins de nişte vasali al acestora, care i-au tăiat capul pe loc. Fiul Iul fugi spre miazăzi către Tibet, unde a fost prins şi ucis de duşmani, Keraifii au fost împărţiţi între supuşii lui Cingis4, Iar cele două fete ale fratelui lui Wang-han l-au revenit lui Cingis însuşi» cane şi-o păstră pe cea mare, dându-i-o ca soţie pe cea mică fiului său, Tu uJ.. Aceasta din urmă avea să fie mama marelui Kubilai, împăratul mongol al Chinei. Un singur om scăpase de soarta tuturor celorlalţi şi acesta era tocmai neînduplecatul Djamuga. El a fost adăpostit de naimani, pe care a izbutit să-i facă să Înţeleagă marea primejdie care fi ameninţa acum pe ei.

PînS acum Djamuga încercase să-şi asigure tm. Potriva, tui Cingis prietenia popoarelor nomade ale. Stepei. De acum încolo, însă, el va căuta să atragă de partea lui popoarele pe jumătate sedentare, care trăiau o parte din an la oraşe, ştiau să scrie şi întreţineau un comerţ continuu cu marile ţâri din Asia centrală sau cu China. Naimanii erau şi ei un. Astfel de. Popor. Moşteniseră oraşele ulgure şi, o dată cu ele, o mare parte din cultura uigură. Budismul şi creştinismul se râspfndiseră printre el. Deşi unii rămăseseră încă sub Influenţa vrăjitorilor şama-niştu Tntr-o bătălie dinainte, Încercaseră să aducă prin vrăji ploaia şi vmtul-împotriva duşmanilor lor kera. Lţl şi mongoli, dar elementele refuzaseră aa>t

Ajute. Naîmanii l-au primit bine pe Djamuga şi au fost gata să-t asculte

sfaturile.

La fel au făcut şi merkiţii din ţinuturile împădurite, vechii duşmani ai lui Cingis, bei care i-b furaseră pe Borte în tinereţe. Aceştia nu erau orăşeni, dar făceau negoţ mare, căci prin ţinuturile lor. Treceau negustorii de grâne de la lenteei; erau pricepuţi şi în comerţul cu şoimi şi ereţi. Ongu|u un alt popor, erau aşezaţi în locurile din apropierea marelui z|d şt duceau o viaţă liniştită, semipastorală, în mici orăşele în care făceau comerţ cd chinezii; ei nu au vrut să iie tulburaţi şi au respins toate propunerile de a intra în Uga împotriva lui Cingis..

Acesta înţese că lupta împotriva naimanilor era cea mă grea din toate încercările prin care trecuse şi că pentru ea i se cereau o dibăcie şi o putere de organizare deosebite. Îşi reorganiza deci complet armata, intrpdujînjL.TuH^a.r. deLJeâ julBau suBolAer. Sporind efectivul şi precizmd atribuţiile gărzii, ade-varann inucîeu ^aŢa^afeTHpermanenfe. Cgre_şsp. A^z-volţase inoBt-încet Un consiliu deTazBoi. Convoca! Anume, a tosT informat de gînduriie naimanilor: prin glasul unei căpetenii prietene: „Dacă nu primiţi să faceţi pace, naîmanii vă vor lua până şi arcurile şi săgeţile. „Caii noştri sunt slabi şi nepregătiţi", gîn-deau unii la auzul acestor cuvinte. Dar altul, din nobilii lui Cingis, strigă plin de uimire: „Cum putem rămâne nepăsători, când ni se vorbeşte astfel? Luă apoi cuvântul Belgutei, care nu dovedise niciodată. Prea multă înţelepciune: „Bine ne-ar mai sta să-1 lăsăm să ne ia armele,. Cât suntem încă vii! Vitejii mor cu armele în mâini. Aşa e bărbăteşfe. - Naimanri au îndrăznit să rostească vorbe mari, bizuiri du-se pe pământurile lor întinse şi pe numărul lor mare. Pentru noi, însă, nu e greu să-i înfrângem În împrejurările astea prielnice. Dacă vom da năvală asupra lor, o să-şi lase bogatele herghelii de cal, o să-şi părăsească lăcaşurile şi o să fugă cu tot neamul lor în păduri şi pe dealuri. Deci, hai să în-câfocămT. -.

Cingls-ban primi acest sfat îndrăzneţ, şl, după. Te îşi strîoseră merinde din vlnâtoare, porniră spre apus că să ocupe, poziţii de atac. Împotriva naima-mior. Naimanii, prinzând un cercetaş din avangarda condusă de Djebe şi Kubilaf, s-au bucurat când l-au văzut calul care de-abia se mai ţinea pe picioare. Dar mongolii izbutiră să surpe această încredere a duşmanilor, printr-un şiretlic lnaintînd cu patrulele lor în ţinutul naimaniîor, ei aprinseră noaptea atât de multe locuri, încât oricine ar fi putut să creadă că oastea lor. Era nemărginită şi că venea din. Toate părţile, siraţămmt care pătrunse fn curând printre străjile naimane. Groaza îl cuprinse şi pe Tayan. Bătrânul lor han,. Care de altfel îşi pregătise sufletul de înfrângere şi moarte.

Numai Kuciluk, fiul iui Tayan, şi Djamuga, vechiul duşman, nu-şi pierduseră firea, dar nici nu erau în stare să oprească spaima care se împrăştia. „Viaţa şi trupul muritorilor sunt menite suferinţei. Fie ce-o fi.. Faceţi cum credeţi-şi să ieşim în întîm-pinarea duşmanilor", răspunse Tayan fiului său,

eare-1 învinuia de laşitate.

Oastea să se retrase către dealuri, urmărită mereu îndeaproape de cetele mongole. Tayan, privind de departe mişcările trupelor, îl întrebă pe Djamuga; „Cine sunt cei care ne mână din urmă oamenii, aşa precum urmăresc lupii turmele de oi?" Djamuga răspunse: „Sunt cei-patru- clini al lui Temugin, pe care-f hrăneşte cu carne de om şi îi ţine în lanţ dev fier. Câinii ăştia au ţeste de aramă, dinţii le sunt tăiaţi din piatră, limba lor este ca o suliţa, iar inimile de fier. În Ioc de bice, poartă săbii îndoite. Îşi potolesc setea cu rouă şi călăresc pe vânt, iar în vreme de război se hrănesc cu carne de om. Acum ie a dat drumul din lanţ. Le curg halele şi, se zbenguie de bucurie. Cei patru cfini sunt Djebe, Kubilai; Djelme şi Subolei, "

Ar

Tayan îşi retrase. Iarăşi oameni), pe-alt deal, dar duşmanul înainta mereu. „Cine se vede acolo. Îndărăt, crotndu-şi drum ca o pasăre de pradă? N întrebă. Bâlrlnul han din nou

„Este Temugin, care s-a legat-eu mîrfe. Onda, răspunse Djamuga. Este îmbrăcat din cap până-n picioare, cu armură de fler şi a zburat până aici ca un uliu înfometat II vezi? Spuneai, cândva că doar să se facă văzut, şi pral şi pulbere se va alege din el. Iatâ-1 acum."

Pe Djamuga 11 părăsiră speranţele, căci, o dată cu înaintarea mongolilor, înţelesese că nimic nu le va putea «ta în cale şi că toate strădaniile Iul fuseseră fără folos. Ar fi putut să mai întreţină temerile neputinciosului - Tayan, sau să semene spaimă printre nalmani, dar îşi dădu seama că, orice s-ar mai fi întâmplat de acum încolo, partea Iul se sfîrşlse, Naimanîi se lăsară învinşi, aproape fără împotrivire, Tayan fu ucis, Kuciluk, fiul Iul, fugi să întărească numărul merki tiJor şi Djamuga cu: citfva prieteni, scăpă în stepă unde avea să ducă viaţa neliniştită de tâlhar 1a drumul mare.

Veni apoi riadul merkitllbr. Şeful lor, Toktoa, a fost ucis, iar Kuciluk a fugit din nou, de data asta în Turkestan, imperiul kara-kltanilor, ca să organizeze acolo ultima rezistenţă Împotriva necruţătoarei primejdii care-l urmărea, căci Cingis învăţase că duşmanul nu trebuie lăsat niciodată viu şi nevătămat

De la merklţi, Cingis îşi luă a patra nevastă, Ku-Ian, desăvîrşindu-şl astfel răzbunarea pentru răpirea Borteîi. Kulan era frumoasă şi despre frumuseţea ei se vorbeşte şi astăzi În poezia mongolă; ea şt-a însoţit bărbatul de-a lungul, multor campanii;

De la marele zid până la munţii Aîfâl, cu. Mici excepţii, toate neamurile Mongoliei erau. Acum supuse lui Cingis, care întemeiase astiel urî, regat cum nu se mai-pomenise în locurile acelea de fă moartea celui din urmă han al turcilor.

W

Djamuga, prins de propriii lui tovarăşi, a fost dat pe mână. Biruitorului

mongol. Cu un gest tipic al său; Cingis fi ucise pe trădătorii care-şi vlnduseră stăpmui şi-i oferi acestuia pace şi iertare. Djamuga-H" răspunse cu tragica resemnare plină de nobleţe, cir seninătatea mtndră la care ajung uneori oamenii care fşf văd viaţa risipită fn urmă, iar Înainte nici un viitor care s ă le dea speranţe sau să-l ispitească;

„tn zilele de mult trecute, când ne>am legat anda, când ne găteam împreună mâncarea şi o mâncăm îhipreunâ, "ne spuneam cuvinte care nu pot fi uitate. Apoi alţii s-au-pus între noi şi no-au înstrăinat unul de altul. Când îmi aduc aminte de cuvintele de odinioară. - Mă roşesc de ruşine şi nu am curajul să te privesc fn ochi. Acum Vrei să-ţl fiu tovarăş, dar, deşi aşa m-am numit cîndvaj n-am să pot să-ţl fiu niciodată cu adevărat tovarăş. Iar acum, când tu al strâns sub cîrmu rea ta neamuri întregi, cu atât mal mult nu poate îi Vorba să fim puşi alături. Dacă nu mă vel ucide, n-am să fiu decât un păduche pe gîtiil tău, sau un spin în pragul cortului tău. Dm" pricina tnea1 o să fii neliniştit şt o să dormi cu frică noaptea. MafcS-ta e plină de înţelepciune, tu eşti un viteaz, fraţii tăi sunt înzestraţi cu multe însuşiri bune» tovarăşii tăi sunt cavaleri îndrăzneţi, al sub stâplnirea ta şaptezeci şi trei do cai. Eu însă, de mic copil, n-am avut iticl părinţi nici fraţi, femeia mea nu e decât o gură-sparfâ, iar în tovarăşi nu pot avea încredere,. Aşadar. - Tu, anda, deasupra căruia este cerul». M-at întrecut în toate. Porunceşte acum să mor repede, pentru ca astfel să-ţl linişteşti- inima, şi mâl porunceşte să fiu ucis fără să mi se verse sîngelc. Iar eu, după moarte, voi fi totdeauna paznicul şi ajutătorul urmaşilor tăi.

Când Temugin auzi -aceste cuvinte, răspunse cu tristeţe: Djamuga, fratele meu, a făcut-totdeauna co. a crezut. El este un om care poate fi îndreptat dar. Nu mai vrea să trăiască. Aşa să fief Trupul Iui Djamuga a -fost apoi zdrobit, fără să i se verse sin

99-

F

Gete, astfel ca sufletul Iul să rămână neschimbat printre oameni, căci mongolii credeau că. Sufletele oamenilor sălăşluiesc. În sânge.

Deci Djamuga murise. Nimeni printre mongoli nu mai îndrăznea să i se-împotrivească pe faţă lui-Cingis. Oastea se întoarse îndărăt la izvoarele Ono-nului, în văile în care îşi petrecuse Temugin tinereţea Iui desnădăjfluită, şi acolo a fost ridicat stindardul împletit din nouă cozi albe d (e cai, iar sfatul nobililor a proclamat pe Cingis, han al tuturor popoarelor care locuiesc în corturi de pâslă. Asta s-a fntimplat În anul 1206 şi noul ales avea cincizeci de ani. Numele dd mongol necunoscut până atunci, aparlj nihd unul neînsemnat trib de nomazi, devenise numele unei naţiuni puternice. Cblelălte naţiuni mari, care l$î duceau viaţa în oraşele lor întărite, de-o parte şi de alta a nottlul regat, erau din fericire cu totul neştiutoare de prefacerile care avuseseră loc printre acei nomazi neireb-, nici. Cât de mari au fost într-adevăr aceste prefaceri." ce schimbări

pline de urmări adusese Cingis stărilor de până atunci tn lupta lui pentru puterte, vom vedea de abia acum încolo şi vom înţelege. În. Acelaşi timp de ce aceste prefaceri1 l-au silit pe el, aventurier necunoscut, şi răscolească în fruntea călăreţilor lui întreaga lume cunoscută ui vremea aceea,

V. PĂDUREA CU MULŢI COPACI

Kuriîtai-ul de pe Onon este unul din cele. Mai-însemnate evenimente, din istoria lumii. Acolo a fost proclamat rege acel aventurier nomad şi tot acolo a fost statornicită monarhia Iul, în mijlocul. Căpeteniilor tuturor triburilor, şi popoarelor din Mongolia, pe care le unise prin geniului dibăcia Iui. Militară. Avea acum, alături de ei, nu numai conducători viteji: de oşti; dar şi sfetnici înţelepţi, oameni care „şfiau să-j pună În, scris hotărârile şi- $£ urmărească îndeplinirea lor. Sfetnicul cel mal de seamă al hă- nulul naimanilor fusese un uigur pe care-l chema Tatatonga. - După moartea stăpiriului «ău, e1; a fost



Hiat de Cingis, în slujba căruia- şi-a clştlgat merite mari şi neuitate. - Râspîndind cultura uigurâ printre nobilii de curte mongoli..

Când l-au luat prizonier prima dată şi l-au adus-în faţa lui Cingis, acesta a văzut atârnat Sa brâul lut un sigiliu de aur. „La cc-ţî foloseşte asta? Întrebase Cingis. OCînd stăpânul meu voia să ridice biruri în bani sau tri grâne, sau când voia să dea vreo însărcinare unuia dintre supuşii săi — răspunse uigurul — întărea poruncile lui cu acest sigiliu, dîn-du-le astfel putere; Din acea zl, Cingis notări ca toate poruncile lui să fie pecetluite cu un sigiliu, pe care 1-1 Încredinţa lui Tatatonga.

Avem tot dreptul să credem că în marea opera de organizare îndeplinită de kuriiiai, statul şi experienţa acestui mare sfetnic au avut însemnătatea lor.

Şi Hasan, negustorul din Turkestan, şi Ciuleai, negustor mongol trecut la creştinism, care „bâu-seră apă din Iacul Balgiun" împreună cu Cingis şi ceata lui de viteji după înfrângerea acestora de către Wang-han şi Djamuga, erau în serviciul lui permanent Hi văzuseră şi alte ţări şi cunoşteau purtările marilor cârmuitori ai popoarelor sedentare din apus şi răsărit.

Am spus că Cingis era rege, şi lucrul este, adevărat în fapt. - Dar pentru a-1 înţelege cum trebuie, este necesar să nu pierdem din vedere că Cingis era totodată şi primul rege al mongolilor, deoarece aceştia nu cunoscuseră, niciodată până atunci. Instituţia monarhiei. Când, cu ani înainte, şi anume după ruptura cu Djamuga, el fusese ales han, nu fuseste învestit cu prerogative regale, ci numai cu dreptul de a conduce o mică ceată de aventurieri. Totuşi, necesitatea constituirii unei puteri centralizata ca aceea pe care o exercită acum, Indispensabilă pentru întărirea oricărui stat feudal, se făcuse de millt simţită printre mongoli şi germenii tuturor instituţiilor ei existau încă de pe timpul Iul Yesujei, Aşadar, Cingis nu a născocit nimic nou, cl doar -a înţeles

91

Cu o remarcabilă torţă de pătrundere, sensul ţrcfay cerilor care se produseseră în isîmil poporului său şi a grăbit aceste prefaceri.cu ajutorul geniului şi energiei sate nestăvilite. Dându-le.. forma lor definitivă.;

Când vechile clanuri, de. Sânge s-au risipit, când fă? Mii iile desprinse din ele şi-au alcătuit propriile lor clanuri cu vasalii-şi sclavii lor, căutând să găsească, astfel, altă hază pentru economia lor individuală nomadă, în afara legăturilor greoaie ale vechii comunităţi patriarhale. - Au apărut forme noi de orânduire şi raporturi sociale noi, născute din cele vechi. Aceşti seniori norhazi, noyod în limba mongolă, erau nişte bogaţi crescători de, cai şi vite. - Pe care însăşi ocupaţia lor îi obliga să ducă o viaţă independentă în. Mijlocul herghelegiilor şi păstorilor lor.

Casă se apere, ei trebuiau să-şi aibă mica lor oaste. Astfel În căutarea norocului sau a mij. Oacelor de trai, tineri din alte familii nobile veneau la marii seniori ca să capete o slujbă militară ca nâkud, adică tovarăşi sau însoţitori. Ndkărut nu aducea cu sine decât calul şi armele. Seniorul, noyonut, trebuia sl-i ţină pe socoteala sa şi, cu cât putea să-şi tină mai bine însoţitorii, cu cât era mai bun şi mai darnic cu ei, cu atât mai mare era. Faima lui seniorială.

Astfel, printre mongoli s-au dezvoltat aceleaşi inşi tu aţii ca şi în Europa feudală. Nobilii mal săraci, mai slabi sau <mai lipsiţi de noroc, căutau protecţia celor mal puternici sau mai bogaţi, ceea ce a dus la un anumit proces de unificare treptată. O ceată de aventurieri puteau să-şi aleagă Un han care să-i. Conducă la luptă sau la vânătoare, dobmdmd astfel o mai mare siguranţă în ceea ce priveşte avutul lor, cât şi prilejul de a-şi spori acest avut în dauna duş manilor şi de aşi întreţine însoţitorii şi aventurierii în. Condiţii potrivite. Totuşi, această năzuinţă către siguranţa şi unitate a dus în mod Inevitabil. În con

9 Howl, câte pluralul- substantivului nouon> Softăd este pluralul substantivului nokar,

M m

M

98

Dlţiile vieţii nomade, la nesiguranţa şi la dezbinare. Vechea societate fusese distrusă; Iar cea nouă nu< crescuse încă. Viaţa nomadă din acel timp nu era altceva decât un lung lanţ de incursiuni sălbatice, de trădări nesfârşite, de imprâştlert de cete şt triburi, şl, în aceiaşi timp,. O veşnică luptă între hani. Temugin fusese făcut hanul unei. Cete mici, des-

Rrjnse de sub ctrmuirea lui Djamuga Nici unul din anii din atea vreme nu i s-a alăturat şi chiar căpeteniile mai de seamă din propriul Iui clan borgljin priveau cu neîncredere ascensiunea sa, aşteptând primul prilej să-l vândă lui Wang-han, conducătorul keraiţilor. De aici, înfăţişarea necruţătoare a acestor lupte de stepă. Totul părea pregătit pentru apariţia unui om care să unifice

poporul mongol şi chiar nobilii erau pătrunşi de această nevoie de a se uni. De vreme ce, Insă, fiecare stâpln bogat. În turme, fiecare han ros de ambtļii se vedea conducătorul posibil al întregului popor, omul care trebuia să îndeplinească cu adevărat opera de unificare nu putea izbuti decât prin distrugerea fizică a duşmanilor săi.

Raşid ed-Dm ne povesteşte despre un băfrth deştept şi şiret din tribul bayaut» care a descris cum se poate-mai bine această" stare de lucruri, numărând hanii caro ţinteau să ajungă la conducerea întregii stepe şi la măreţia împărătească. „«Sece-bekl. Din tribul Kvut-yuritfn — spunea el — are dorinţa de a ajunge atotputernic, dar mi e potrivit pentru asta. Djamuga-Secen, care se pricepe să-şi dezbine potrivnicii: şi să născocească şlreticluri pentru a-şi ascunde gândurile, nu ya izbuti nici el. Djdcl-Bera., adică Djoci-Kasăr, fratele lui Cingis-han. Nutreşte şi el aceeaşi dorinţă şi încearcă să-şi dovedească tăria, puterea, îndcmînarea şi dibăcia în tragerea cu arcul; totuşi nici el nu- va izbuti. Nu va izbuti nici Olan-Udiir din tribul merWL Dar Temugin, adică Ctngis-han. Are atâtea însuşiri. Şi atâta dibăcie în a stSpînl şi ctrmui, încît- va ajunge într-adevăr tn scaun>. Aceste cuvinte au fost rostite In-

03

Versuri meşteşugite 1 — fcaşid: eJ-Din adaugă — „tn tr-o vreme cihd Cingis-han nu ajunsese încă padişah (conducător atotputernic) şi lupta plină de pofte pentru cel dinţii loc era în toi printre triburi",

Pentru această nouă societate feudala, o deosebită însemnătate prezenta instituţia acelor nokud. - Însoţitori al hanilor, sau nobililor, care alcătuiau un fel de nobilime aparte, cu membri liberi, şi care era nucleul aparatului militar în curs. de; formare. Nokurul trebuia să- fie un membru din garda hanului» un ofiţer a1 unui trjb, sau. Un mare general; lucrul cel mai de seamă — legământul. Său,.de credinţă către senior — avea un caracter persp ial, fiind cu totul independent- de orice legături de feţnjlie sau clan. Putea fi sol sau ambasador, maistru de vânătoare. Sau staroste de tabără ori doar însoţitorul seniorului. Era un om liber, scutit de îndatoririle vasalului sau de truda ostenitoare. Şi netrebnică, a sclavului.

În schimb seniorul era ţinut, să-şi hrănească şi să-şi îmbrace oamenii, să le dea arme, pradă şi femei. Temugin a înţeles cît- se poate de bine că numai. Cîştlgîndu-şl faima unei purtări generoase şi cavalereşti faţă de însoţitorii lui putea. Să atragă de. Partea sa pe cel mal îndrăzneţi luptători şi pe cel mai credincioşi supuşi. Îi plăcea să se vorbească despre el ca despre „un. Domnitor care ştie să-şi hrănească sclavii şi să-şi câştige războinicii", să se spună ca „Prinţul Temugin şi-ar lepăda haina.de pe abisul şi ar dărul-o, ar descăleca de pe cal şi l-ar dărui; et are o Iară care îşi hrăneşte ostaşii şi tine rânduiala

Societatea mongolă era extrem de săracă; iar to i-T Jerea ei de trr^bcîte_ joar. Te. Redusă. În vremea primelor lupte ale lui Temugin, luarea că

pradă^cilorva podoabe -oe- argint constituia Un mare; eveniment. Q jra sa» un îrîu erau hunurTcfc mare orSTîn Ump. Jce^ once gura nouă de hrănit, ca şi întreţinerea vreunui războinic lacom, ridicau grele probime"ec^nnmkief care era firesc să-şi greeasT5â"l^^

94

JHecafe căpetenie de dan cons&tula o primejdie st o ameninţare pentru vecinii" luu în Urnă ce creşterea gcesteţ ăSstoc5BLlmîK5ggO suitei tfjfe^aaaterl (noHid) nu putfeâ să însemne decât des^yîrşjrea prp-cecului de dispanţie a vechiului cian şi 4e înrobire a, celor slabi şi săraci, într-adevăr. Afet. Ţi^cf^ge menţinuseră legăturile de sânge, Sărăcimea putuse "trap mea sperâTne dm îndatoririi» rl^nn|Mj ffflfi loiLmembrii săhŢa noua societate, asemenea în^Lato-

IB™ ^^^^^

Sărăcimea trebuia să Tntreţina ea pe alţrf... Pe cei. Iscusifl şi curajoşi t-amlăcut căpetenii în] fttareTPe cei care erau rufl fi mlădii l-am făcut păzitori de cai. Celor neiscusiti le-am dat câte un bici ecurt şi i-am făcut păstori", aşa spunea Cingis în Cuvintele transmise de Raşid.. Măgura-luată îndată după aceea a fost încadrarea

V era^nqurulcare a făciit-prj^njrjTcT citim Şi" despre wang-han că avea o astfel ae gardj. Bta totu&Ljielsniai important pas din revoluţia careTnoe - Puse^căci din această gardă aveau să iţe~~aiese căpe-^teniito oştirii şi astteJ. M fcurfnd; în locui şefilorSe "comurutaij de sânge va apărea conoucatorul milîlar. Numjt ae suveran sg cîrmuiasea un domeniu ţutuml mongol sau come^raua oe trjpurir fti schimt^fjura-nuniuiut de creouira ^"

Cingis a avut marele merit de a-şi fi dat seama, ce armă grogavipuţea n instiţuTTa acestor ntâăd. Dacă era îmbunătăjlta"şi J5io5SjamiJLebuţe. TnTo-cui nedisapunaimut QarT-~ aristocrat trfqator. Care conducea rochile cianuri — el a pus peste triburTe

Ziua în fiare a fost ales prima jiatOiiLdeci încă de pe când era încă un avejaturifirjl&ujw^

Japoi a crescut &i s-a caltt în luptele următoare; cei

ÂcesţăT

Jujto alcătuiau un mic mănunchi de căpetenii miti-_sutt iţumeie de „cei patru cavaleri: ăl iul Tfanu» lntf" Marele tortffef <Un anul lg) Ş.a ţlafomEji: wjn-«ărflj secare căpetenii credlncloasfl-proprfiîrrsaTi da:

Sţe. ^U^aJurmeJe^ceiQăteaii deveneau iS^iDu. ^if^iiao^. Uiuji JiumSr de^upuşTr caic

MireilBera avea datoria de ajrimite recrut pentru

Care bâpşţra impxe, una cu Cingis apă: amară a lăcuiţii

Nea imT-tnsa era clPse poate"iţe şWctS. NEâeri în

Sppfcăresi rare orrft loriOaSHi. S-a jnff văzut pe c, mpurde-lupta o oSsfe-

W^^iTciOiceeâ:

^xiseauasfirifir so. IraH irT srîa^a": tojUni.

Munci centra sţâptn, de pildă să-i taie caprele şi ^THeieîn anumite impreiurari, "SS^tj trarută vacile st "iepeie. Lbr deTapje ia^paļune_o dată cu ^te "senT6rul^i Tpdntmun-anumrt timpii sM^jjjej^S^ lISa^. Uii tribul iii capete de vite^Mulţi dintre aceşti oameni simpli efaur£BfJIife "săraci, încât nu puteau să-şi îndeplinească sarcinile: el erau porecliţi „oameni fără casă" şi, mal târziu, când Cingis Îşi organiză armata, cu prilejul marelui kuritfai, au fost încadraţi întf-un corp special, comandat de un păstor.

Toţi cei care-l slujiseră bine pe Cingis primiră acum ceea ce li se cuvenea. Credinţa şi cinstea lor nu se pierduse Iii zadar, fiind răsplătite cu cea mai mare dărnicie. Venise vremea să se- legalizeze, prefacerile petrecute, să se întindă autoritatea legii asupra a tot ceea ce se irttîmplase. Numai aşa puteau cei ce conduceau o mie sau zece mii de oameni, să-şi cunoască limpede drepturile şi îndatoririle lor şi numai aşa sarcina de a cârmui această mulţime de călăreţi săraci şi neliniştiţi putea deveni ceva. Mai uşoară.

Pornind de la vechile obiceiuri ale poporului, Cingis alcătui un cod de legi, jwsofe-ul, căci, cu toată înclinarea sa spre înnoire, cu toate că a contribuit — ca. Nimeni altul la distrugerea vechiului fel de viaţă " al naţfyrtli sale, ela căutat totuşi să preia din trecut tot ceea ce putea să întărească imperiul pe care îl fntemeîase. Despre yasak nu avem informaţii complete; caii mai bună dare de seamă asupra lui o găsim în operă unui istoric egiptean, Makrfzf, Din aceasta reiese-că. cl conţinea reglementarea raporturilor sexuale, pedepsind desfrâul şi sodomia; oprea necredinţa, vrăjitoria. - Iscodirea şi amestecul în treburile altuia, ceartă său amestecul în certurile altora. Este limpede că. Ultima din aceste prevederi reprezintă o încercare-de a stîrpi-certurile meschine dintre triburi, care; atât amar de vreme, fuseseră pricină de nelinişte, îh viaţa nomazilor. Interesantă este şi o altă prevedere, după. Care „cel care face negoţ şi dă faliment de trei. Ori va flucfe după al treilea falhnent". Nu ştim când" a, fost

97

Introdusa aceasta în yasdk dar nu se putea să iie mult timp Înainte ca instaurarea noului imperiu să îi permis o creştere considera bilă a ccfticrţnfui,. Un număr de prevederi nit stai decât nişte simple reguli de igienă sau legiferarea ospitalităţii stepei sau a prejudecăţilor iteligioase. (spre pilda pedepsirea cu moarte â celor care urinează. În apă sau peste cenuşă). Urmează apoi un regulament pentru ar mată şi diferite norme cu privire lă sclavi şr prizonieri. Dacă în locul bătăliei ^^jşoJWat. JşcapiL-^ mina scStm sau ToiDA^sageft. "cei; din.. sjlMe. Luj. Este dator să le. Ridfce. N^faaepiinîrea acestei datorit se pedepsea cu m^a. Totagnei esteinteresant sa lattam ca aseşti iiomazilfiffTpat^ poarte"

Aceleaşi ^mMgTVk^ rupeau ce Tot oŞjjţgatfe^ mpusă îăxa îndoiala „de S^S^fidlfllIL.Fer.. dfiLYJâîa. Reguule pentru inspectarea trupelor şi a armelor, slmH&ârt^^ iiSSJîIce^Ire^

Pedepsească pe^jcei-jcăcora.. le lipseşte: vreunul din arucoTeTe cfe jecJ^ameiiL^^^^^ pe cimotii de bSaie. Femeile care-i însoţesc în expediţie trebuie să facă toate treburile şi muncile feudale care revin altfel soţilor lor. La 1 ntoarcerea din- lupte, soldaţii sunt datorit şa îndeplinească anumite servicii pentruhafi. Este impoTHanFsT c^ yasakul

Gâf^^ "cu^pti^ W legerpzTlîă nolî clase de libpîli ieudalt^^yorf), pe careŢfmpaf^fe7JB& capeş tenU^tftjoj! N£ sută

De oameni şi^căpetenii peste zece oameni.?;

Dacă un" noTTiflsavîrşea^vreq aBătere de" ia lege şi hanul Irimitea pe cineva să-l pedepsească,. Vinovatul trebuia —- chiar dacă acest trimis regal-era un om lipsit de însemnătate să 1 se arunce la1 picioare cu umila supunere şi să-aştepte astfel să-fie pedepsit, fie chiar şi cu moartea. Hanul voia ca toţi nobilii să-şi ceară drepturile numai de la. Ei şi statornici

9&

Pedeapsa cu moartea pentru oricine s-ar li abătut de la această prevedere de deosebită însemnătate -:

Pe {ratele, lin adoptiv îl făcu judecător suprem, poruneîndu-i ca. Toate hotărârile lui să fie scrise pe Un le) de tăbli|e; iar pe Djagatai, fiul. Lui, Însărcina să vegheze ca yasakul sa iie pus în aplicare în tot. Imperiul. Din nenumărate izvoare ştim că el a fost pus-îh aplicare, cu neiertătoare severitate, în toate ţările ocupate jte mongoli şi că s-a dovedit a fi un nepreţuit. Instrument de unificare a imperiului Iwv dar şi un intolerabil mijloc de constrângere a popoarelor cucerite şi — în acelaşi timp — a mongolilor săraci înşişi Aceasta a1 fost cea mal deplină expresie a spiritului feudal mongol, cu toată apriga intolerantă care caracterizează orice civilizaţie pur militară.

Armata Mongolă avea să se dovedească înJurmă. Totli cincizeci <ie ani ceTmai puternic instrument jpTrtar din crte aii existat vre^aţa. L^i^ful acestei j_efl|fe? Rţ rovine în mtregjmş} uî, Qngts^gn Infâp-tui tor ui ei. Prefacerile pe care el le accelerase în STnul jjwruju^^

Sate milHareT^Tjnia Jylajin^Cirj ^turla pe. Baza "sSffflnjilyijje jecrulare pe clanuri, fiecare clan alcă-iujnd câte^to^

"cŢanuluTsâu TnfciriuO^Ta^

DlipStăse.. qu totul, xjcl^lajmrile^^rjju atât de împărţite fi risipite, tocit nu mai con- stiluiaujiişte a^afâte^c^unităfr^ iffige^Jî doar riiiste. Domenii leudăTe" ale " conducerilor" mH3? Fli"_ ţ use iditecijăifa comanda nanului. Pe de altă parte. Jrparuse şi garda, adevărată aimjiţi^rejrulată,. cu mg^_po£|fii] ^ cu oia^ jfe soe. Şi cu

Forţa pe care o^dTdlscjplina. Mdngolii puteau adopta acum în lupfa

tactica at^urilor pruj^ surffîBSfere. Datorită umţaţitorTof oVosejEnTTlemo^^ tePU-teau totdeauna sT nşjpeascf rândurile maLsubtlri şi-jnat nedîsciplinate ale duşmanilor, chiar când numărul acestoraera cu muR maţ mare, "

99

- "

- -Datorita geniului tui militar, locoierientilor, jtf jjemni de^ncredefe "Şj~ acesteT^rmate disciplinate, rCin5îsî^ea] ^Ţi"fiow si-^j: dea lovituri ne: ^şteptateVTmjffinvâ cărora duşmanii — r^bAGâtL^e certuri xamiiiale şi oe, invigij — ei^uTIBpsiti^CTJce". JipărareTu pildă izbitoare, din acest punct de vedere, este campania împotriva naimanilor-; pe caii lorobo-- siti, mica oaste de mongoli izbuti, datorită unui şir de lungi marşuri rapide, să- ia prin surprindere- şi să umple de groază armatele duşmane inai numeroasă, mai. Bine echipate şi aşezate în propriile lor baze

Cât despre Cingis, care avea acum cincizeci de ani, el era înzestrat cu o voinţă neînfrânta. - Cu o energie neobosită şi cu o mare. Putere de gândire,. Aceste însuşiri născute se "dezvoltaseră până. Uf cea mai înaltă treaptă, datorită luptei lui îndelungate şi sângeroase pentru putere. Puterea aceasta era patima fiii, patimă care s-a întâmplat să coincidă, irisă, cu drumul de dezvoltare şi cu interesul% poporului său. Mai avea şi senzualitatea confuză şi ceţoasă a oamenilor violenţi-şi un oarecare misticism religios propriu.. Istoricul Djuzdîari ne povesteşte că, spre bălrinefe, începuse să cadă în leşinuri epileptice şi că în aceste leşinuri. Rostea cuvinte care erau însemnate de însoţitorii lui îngroziţi — r aşa-zisele Cuvinte ale iui Cin-gis-tian, caro căpătaseră putere de lege. ";... Totuşi el şi-a dovedttjnrtereade gîndirc jpriaforta

TgftJ^dena.. J»,.! M XmJ

J uşmj^iu^aţa_nîci o rrulâ, dar iată_de Ufrftupus

Carejgîe$ea ^ Ca

Muror celor din neamulluT— oafflenFcu yx^ta grea şi nesigură —ji_plăcea şi lui să se îmbuibaşi să bea pîgăJa^Qştnje4^rde câte "drT^Tvra prTffi darjajfieaigrilâ_sa nit fleici oeiiv, ntqnacoin. O dată etnd a primUln iar şase Wtii taivuf chine-zesc de la i6 căpetenie binevoitoare, spurc. - Că „o picătură dintr-însul îţi ascute mintea, dar. Mai multe ţi-o rătăcesc", vorbă de la care nu s-a abătut niciodată.

100

Era superstitif». se îndeletnicea ou vrăjitoria $1 ^SfâM^Iar^^) nTocţftliberei oase de. Oaie până jabcneau — daţj^ dădea foaife. Binc: seemiTca^URef suŢtîiTjînt MMilpc ie înşel|U3_AJ! P^ ca. Cel puţin cât. Run anumit prilei. Le-afolA ţţ în mod ^geiiţeraC PfefadecăU avea puţine $1 era în stare, datorită puterii, tui de înţelegere, să asculte cu plăcere sfaturile celor cu

o creştere mai. Bună şi cu o experienţă mat întinsă decât ale lut Dintre marii generali cunoscuţi în istorie, puţini au ştiut să-şi folosească însuşirile minţii mai bine decât acest nomad aitalfabet..

Când opera marelui kuriliai a fost terminată, când organizarea imperiului a fost statornicită, când el însuşi a plecat din nou la război. Cingis a fost. Cuprins de o înduioşare, foarte asemănătoare cu aceea a dragostei, văssfnd de departe tabăra oştirilor sale din văile înverzite ale Altaiului. „Arcaşii şi război: nlcirmei, sunt întunacaţi ca o pădure mare cu mulţi; copaci, spuse el. Grija şi dorinţa mea este să le In-. Dulcesc gurile cu dulceaţă, să, ! E împodobesc {Septurile, spatele şi umerii cu veşminte de brocart,. Să-s aşez, pe cai buni. Să le dau să beai din pâraie curate şi răcoritoare, să le dăruiesc pământuri bune şi bo-. Gate în iarbă pentru vitele» lor, să poruncesc să se nimicească de pe căile şi dntmurile folosite de ei orke, piedică, orice rădăcină şi. Orice lucru vătămător şf să nu îngădui. Să crească fn locurile lor de pă~ şurte ni< {un Spirt şi nici o buruiană; cu ţepi0.

Eră. Mândrie în aceste cuvinte? Poate, dar această mîndrle crescuse într-atât, încât ajunsese să; se. Amestece cu alte simţăminte, mai adîncl. În ciudata minte omenească; luptă violentă şi singuratică" cu realitatea, lupta care este baza puterii de voinţă ţii â dra-, fostei de putere, dă uneori naştere unor emoţii noi şi scoate la iveală alle aspecte care ascund o clipă viclenia, cruzimea şi poftele întunecate ce stau dje cealaltă parte a acestei lupte.

Iet

PARTEA A TRUfA:

RĂZBOIUL CU CtflNA

I. RĂSCOALA VRĂJITORULUI

Rotunjirea graniţelor noului, regat sc iăcu repede, şi cu spor. SuboteL urmări rămăşiţele tribului mer kit şi le distruse, Kubiiai; fu- trimis pe urmele lui Kucilukj fugarul prinţ naimari, şi luă în stăpmire. Partea de miazănoapte a actualei Semlrechii, ţara celor şapte nuri. Înainte, că acestea să se fi întâm-plat avuseseră loc totuşi evenimente de o însemnătate covârşitoare.

"Mai fn li, Djbci, fiul cel maite- al hanului, năvăli pe neaşteptate fn. Ţinuturile împădurite şi în văile nurilor Siberiei, unde a supus neamurile kirgţjiz. Uor şi afe oiraţllor, deschizând astfel drumul prin care aveau să curgă, nestăvilite, grânele din bogăţia-ţară a lenisciului în Mongolia.. O. dată uu traficul, de grîhe au apărut, şi negustorii musulmani şi uiguri, care îi controlau, oameni de afaceri iscusiţi, v pricepuţi şi În treburile politice. Un uigur ajunsese sfetnicul cel mai de seamă al lui Cingis, negustorii. Uiguri cutreierau acum nestingheriţi de-a lungul şi de-a. Latul, noului regat, jar cultura acestui popor înzestrat a fost însuşită de mongolii de pretutindeni. IdikutuU suveranul religios al uiguriŢor,. Neliniştit în., capitală să.de la Besbabg —din apropierea oraşului Urumci de astăzidin. Pricina grelei suzeranităţi a frnpăratulufskara-kjtanîlor, a

trimis ambasadori să i se închine fui Cingis-han.

102%

Evenimentul era.. deosebit de. Important şi Cingis: arată, cât de mult îl preţuia, căsătorindu-şi-fata cu -

De aci încolo, figurii avjeau să fie torţa precum-. Păhitoare în toate treburile civile şi culturale ale noului imperiu. Cingis era puternic atras de cîvilir zaţia lor şi. Datora el însuşi foarte mult contactului cil acest popor destoinic. Dl. La Uimo re crede că. Ui-gurtj sunt trunchiul primitiv dârî care s-au desprins triburile. Turce; tn orice caz» ei sunt cei dinţii care au adoptat agricultură şi viaţa sedentară. Când imperiul lor din Mongolia era mu culmea gloriei, între ani} 750 şi 650, ei întreţineau legătura strîrîse $ prier leneşti.cu marea dinastie Tan din China şi stăpânirea lor se întindea pină departe, la caza Turf an.

Erau creştini, maniheişti sau budişti, dovedindu-se în general mijlocitorii - cei mai potriviţi pentru pătrunderea înrâuririlor apusene şi persane fă China, Deşi pierduseră de multă vreme orice influenţă politică, ei exercitau încă, în secolul XII, o influenţă, comercială şi culturală precumpănitoare printre triburile turce şi mongole. Nu greşim dacă atribuim înrîuriril uigure neîntâlnita îngăduinţă arătată de Cingis. Faţă de toate religiile, precum şi o bună parte din înţelegerea politică pe care a dovedit-o în toate faptele sale.,

Cingis avea motivele Iul de a nu împărtăşi fana- -tîsmul arătat de restul poporului pentru credinţa şamanlsţâ în spirite., într-adevăr, cea din.. urma încercare de împotrivire faţă de puterea. Iul, petrecută pu} în după marele kuriltai, a venit din partea celui de-al patrulea fiu al lui Munlik, şimanisiul Kpkciu, al cărui nume religios era Teb-Tcngrl adică „cel care se înalţă ia cer". Munjik avea şapte fii, despre care cronica mongolă ne spune că erau „unul măi păcătos decât celălalt". Teb-tenfert se bucţfraŢde mare trecere printretriburi şi exista oarecare dovezi ca., a avut o parte însemnată În alegerea fui Cingis. ca împărat, la kuriltaiut din anul 1206; este cu putinţă;:

W.

Să fi sperat prin aceasta să cisfige pentru el Însuşi bogăţii şi un loc de seamă printre mongoli.. Dacă este aşa, el a rămas dezamăgit,: pentru că şaman şef» sau bek, a Bost numjt altcineva, un om mai bă-trîn decât el. Care a. căpătat astfel dreptul de a purta mantii albe şi de a călări pe un tal bălan,

Toţi fiii tui Munlik aii început îndată să urzească, împotriva noului regat. Mal întli.au încercat să-1 înstrăineze pe Gingii şi pe fratele Iul, Kasfar, renumitul Luptător şi arcaş. Cei şapte îratî l-au bătut în plină tabără pe viteazul Kasar, şi, când acesta se plânse lui Cingis, a primit un răspuns plin de minte: „Ţe-ai lăudat cândva că nimeni nu poate Îndrăzni să te. Doboare. Şi acum ai îngăduit să 11 i ba-. Tui". Flîngînd de cltidă, Kasăr nu găsi cuvinte să-i răspundă, Dar lucrurile aveau să se înrăutăţească.. Vicleanul Teb-Tengri, fiind de faţă la această ieşire a lui Cingis, folosi împrejurarea ca să-i şoptească: „Un duh mi-a

dat puterea. de a porunci cerului cel veşnic. ŞI ştiu că lui Temugin ii: este dat să cârmuiască mai întâi şi apoi lui Kasar; dacă scapi de el. Soarta se poate schimba".

În aceeaşi noapte, Cingis trimise acasă la Kasar qameni care l-au prins şi l-au adus legat. Între timp, prieteni care le" voiau binele au alergat s-o vestească cât mai repede pe Hoelun, mama celor doi fraţi, de cearta dintre ei. Fără. A zăbovi o clipă. Ftoelun înhamă o cămilă albă la Hbiika şi mină toată noaptea ca să ajungă în zori în tabăra tui Cingfe. Kasar, cu mîlnile legate, fără căciulă şi. Fără cingătoare, fusese tocmai adus în faţa fratelui său, care: îl cer-, ceta pentru o presupusă uneltire împotriva sa. Când. Hoelun năvăli în cort, Cingis s-a pierdut de fot şi s-a înspăimântat la vederea grozavei bătHhe. Ca de obicei, ea nu pierdu nici o clipă, ci Jşi dezlegă băiatul, îi luă căciula şi oingăfoarea din mitrale lui Cin-" gis, care nu avu puterea să se împotrivească, şi le dădu lui Kasar. Apoi, cu gesturi care dovedeau toate marea mînte ce o stăpânea, se a£eză jos şi» printro

Tot

Scurtă mişcare £ mllnli ei Imbâtrfnlte, îşi desfăcu veşminide, dîndU Şi la iveală sinii - zbârciţi care îi căzură până la genunchi când Îşi apleci, fruntea spre pămJnt cu mfinile pe piept..

„îi vezi? Întreba ea. Sunt sânii pe care i-aţţ supt vel amîridoi. Ge. ^faptă grozavă a săvârşit Kasar, de vrei. Să omori aceeaşi carne ca a ta? Când eraţi mici aţi supt tu şi fraţii tăi, de la ci te un sân, şi numai Kasar era m stare să sugă de la amândoi, adueîn-dii-mi mie uşurare. Dacă sufletul lui Temugin e plin de înţelepciune, Kasar îşi dovedeşte puterea şi dibăcia-prin arc. Acum, când. Am isprăvit cu duşmanii, bineînţeles că nu mai e nevoie ne Kasar

Cuvintele au fost aspre, căci bătrâna —1 amintin-du-şi de ziua în care cei doi fraţi, când erau copii, îşi uciseseta pe celălalt frate vitreg, ammtmdu~şi şi de primejdiile şi greutăţile îndurate de atunci — fşl dădea foarte bine seama de urmările nefericite pe care le putea avea asupra proaspătului regat această ceartă între fraţi. Cingis nu-i putu înfrunta privirile, ci Iniorcfridu-şi faţa, spuse: iVMi-e frică şi mi-e ruşine1. Aceasta nu-1 Împiedică însă să ia în taină cea mai mare. Parte din vasalii lui Kasar, lucru care ajunse

Bineînţeles la urechile mamei sale. Dar nefericita bătrâna îşi sleise toate puterile şi muri, aşa cum trăise, îq amărăciune şi durere.

TeŞrTengri izbutise. Când şe răspândi vestea des-1, pre, neînţelegerile dintre cei doi fraţi,. Au-început să se ivească din toate părţile oameni veniţi să-l Jure credinţă, şi prjnire ei chiar câţiva din vasalii lui. OchijIn,. Tratele mai mic al lui Cingis. OchiJin se duse să ceară el însuşi socoteală celor şaote fii ai ful Muhljk, dar aceştia îl insultară şi-1 siliră. Să-şi ceară iertare în genunchi. De acolo, Ochi jin alergă de-a-dreptul.la Cingis. Căruia li povesti umilinţa la care fusese supus. Dar Cingis îl ascultă în tăcere, ca şi cum II împiedica ceva. Să-şi

arate voinţa împotriva fiilor lui Munlik. Poate îşi aducea aminte de

Ajutorul dat de Teb-Tengri. Pentru învestirea lui în



Kuriiiai că stăpân atotputernic» sau poate se temea într-adevăr de meşteşugurile supranaturale ale acestuia. - Şi de data asta, iot. Femeile l-au făcut să-şi arate voim...;. Într-adevăr, când auzi povestea%cu Ochijm, Borte, soţia lui Cingis, sări, din pat, aco£erindu-şl. Goliciunea cu pătura, şi strigă, cu ochii. Înlăcrimaţi de ciudă,: „Ce fel de rînouială e asta.? L-au bătut pe Kasar şi l-au umilit pe Ochijin, Dacă, acum cât trăieşti, vor să-i nimicească pe fraţii tăi, puternici ca nişte cedri, atunci, după ce ai. Să. Mori, poporul, care este nestatornic că iarba bătută de-. Vânt şt ca stolul. de păsări, nu va voi. Să se supună copiilor tăi, ajunşi slabi şi fără însemnătate". -

Hotărât. - Cingis îi spuse lui Cfchijln: „Când va veni aci astăzi Teb-Tengri, poţi; să-i faci ce vrei".

Ochijîn îşi alese îa taină trei luptători şi le porunci să. Aştepte lingă cort, iar când. Vrăjitorul intră înăuntru ca să i se înfăţişeze tui Cingis, el îl luă de gât şi începu să se bată cu el

Căciula vrăjitorului căzu afară din cort» lingă foc, şi Munlik, care rămăsese acolo, o. văzu şi înţelese, că sosise sfârşitul. O ridică plin de tristeţe şi o sărută, în timp ce cei doi, bătându-se, se rostogoleau afară din cort. Atunci au sărit cei trei luptători care ţi apucară pe Teb-Tengri şM rupseră şira spinării. „Teb-Tengri n-a vrut să-şi încerce. Poterile cu mine şi acum zace fără să so mai ridice. B limpede, că n-a fost un om ca toţi oamenii", spuse încruntat "Ochijm înioftrîndu-se în. Cortul-.. său. _v «

Cei şa se. Fraţi ai mortului intrară ameninţători la Cingis, peste ei în cort, şi se aşezară tăcUtl la uşă, împiedicând intrarea sau ieşirea. Speriat, Cingis sări din locul lui. ie porunci să se dea la o parte, izbuti să iasă ateră şi chemă gărzile să-l păzească.!: Apoi puse să-i fie mutat cortul şi să se ridice. Un. Altul deasupra mortului. Aşeză o. gardă lângă trupul neînsufleţit dar porunci în talpa.ca acesta să fie ridicat şi îngropat pe ascuns. Apoi, a treia zi. Puse să se des-

W

Chidă cortul şi, clnd. Fotf văzură că nu mai era nimic înăuntru, strigă ciStrc oamenii adunaţi: „TebrTen-gri mi-a bătut fraţi! Şi mi i-a vorbit de rău. Pe aceea cerul, n-a mai vrut să-1 iubească şi i-a. Luat viaţa şi. Trupul". Toată lumea crezu că -mortul fusese, ridicat la. Cer- prin coşul portului şi astfel se termină răscoala lui Teb-Tengri..

Mongolii erau, "îrrtr-adevăr, deosebit de superstiţioşi. Pentru ej văzduhul era plin de spirite, bune sau rele, dar cele mai multe rele; suflul marilor vtnturi,

zgomotele ciudate care răsună "Jh văgăunile munţilor, năprasnicele furtuni care zguduie şi. Cerul şi pămmhiî în ţinuturile da stepă ale Asiei erau tn închipuirea lor tot. Atâtea duhuri, împotriva cărora cele mai puternice vrăji se dovedeau neputincioase. Cingis punea întrebări filozofului chinez Cian-ciuen despre cauzele tunetului, iar acesta din urmă era silit, În călătoria lui în Altai, să-i certe cu bluideţe pe însoţitorii lui, mongoli, care-şi mânjeau capetele cailor cu sânge pentru a se apăra de spiriduşi. „Spiriduşii fug — le spunea el — când dau peste un om de treabă., Aşa scrfe în cărţi. Nu se cuvine oa un taoist6 $Ş creadă altfel 1.,.

Uciderea iui Teb-Tengri 1-a scăpat pe Cingis de ultimul- duşman dinăuntru şi toate căpeteniile nobile care i se alăturaseră vrăjitorului s-au grăbit să se întoarcă pe domeniile lor. Nici un mongol n-a mal Jndrăzritt de atunci să-1 sfideze pe Cingis, căci li se părea limpede că însuşi cerul, veşnicul cer albastru, era cu totul.de partea lui. Izbutise deci să dobmv doască acea armă morală, atât de necesară, pe taro toţi cuceritorii au încercat să şi-o făurească, şi anume autbrîiaiea divină...

Cucerirea reprezenta o necesitate absolută pentru noul regat. Unii editori, ca de pildă Lăofl Cahun, sau. Istoricul mongol Hara-Davan, îşi închipuie că Cingis a fost. Un cuceritor conştient, împins: pe. Sentimentul unei misiuni divine. Această exagerare tăinuieşte de fapt caracterul real al invaziilor mongole,

Gingis n-a avut cJluşî. - De puţin ambiţia conştienţi de a supune lumea tu ajutorul militarismului robust al nou-născutului naţionalism mongol, El râu â cău-. Tat război nici chiar Chinei şi cu atât mal puţin a dorit conflict În apus, cu puternicul imperiu musulman al Horezmiilui. Dimpotrivă ei ar fi vrut din tot sufletul să întreţină legături de negoţ cu aceste ţări paşnice, dacă acest lucru ar «fi fost cu putinţă. - Dar n-a fost,

Noul imperiu trebuia: să intre în-relaţii cu vecinii săi, să facă comerţ cu ei pe 6 scară foarte mare. Nouă clasă feudală avea nevoie de semnele rangului ei şi deci era necesar să-şi umple corturile cu podoabe scumpe şi. Să-şi îmbrace nevestele şi ţlitoa-rele în mătase; oastea trebuia să fie echipată şi societatea mongolă nu putea produce arme în număr mulţumitor; şi grtnele trebuiau şi fie importate, fn timp ce China, mai ales, avea nevoie să "capete de la mongoli produsele economiei lor pastorale, În sclihn- bul materiilor prelucrate.

Dar schimbul paşnic era cu neputinţă. China era împărţită între două dinastii, economia ei internă se găsea în plmă prăbuşire şi dmăstla Kin, din miazănoapte, se vedea ameninţată pe deasupra, de o. maro răscoală ţărănească, pe care vecinii din miazăzi nu se dădeau înapoi s-o încurajeze. Regatul tanguf tăia drumul de comerţ de la Lop-Nor spre apus şi controla chiar pVurmrt de caravane care lega Mbngolla de K? Ara Khoto „cetatea moartă dezgropată! De co: Ionelul Koztov şi de Sir Aurel Stern. Gurrhânul imperiului

kara-kitan împiedica drumul liber al negoţului între China ţi apus, în timp. Ce vecinul Iul, şahul Mohamed din Horezm, avea ambiţia să mono- poVizeze înl: egul comerţ. Occidental cu Cflina,.

În aceste împrejurări, Imperiul mongol era silit să lupte şaru să moaca,. Sau izbutea să-şi silească vecinii să Tocunoască principiul libertăţii comerţuUii, sau trebuia să se prăbuşească el însuşi sub presiunile lor; incapabil. Să-şi menţină propria lui struc-

100

Tură socială, cu x> clasa lacomi şi ambiţioasă d& căpetenii, militarea feudale, care nu puteau fi îndestu- late dra economia; pastorală mongolă» aşa de redusă ca patere productiva, Trebuie să mai -ţinem seama şi de. Tnfluenţa^negustorilor, care începuseră să vină în valuri în Mongolia, din Asia centrală şi din ţinuturile de margine; ale marelui zid; din clipa în. Care Cingiş. Îşi întemelase o orânduire politică statornică. Aceşti negustori; - care erau-uzbeci musulmani > sau uiguri; budişti ori nestorieni, îşi dădură repede seama de marele foios pe care l-ar fi tras dacă un om de geniu ca Temugtn ar fi. Izbutit să pună rânduiala în China de miazănoapte. La mal mult nimeni nu s-a gândit în anii-care au urmat marelui kurUtai din anul 1206. Nu poate deci fi vorba de visul de a cuceri întreaga lume, ci doar de presiunea inexorabilă â forţelor economice» combinată cu. Geniul unui om şi cu înţelepciunea sau Viclenia sfetnicilor lui mal. Civilizaţi; Istoria Chinei mişună de aventurieri din stepă, care au izbutit să-şi clşfige ranguri înalte şi. Uneori chiar scaunul împărătesc, dar Cingis nu era un aventurier obişnuit şi nici armata mongolă, pe care şi-o făcuse, nu eră uri instrument obişnuit de cucerire în acele zile Gălărimeă mongolă era pe punctul de a-şi mcepe eroicul şi sângerosul ei marş de-a lungul lumii civilizate, tar Îndărătul acestui marş, cu toate consecinţele lui teribile asupra legă: turilor dintre Răsărit şi Apus, nu stătea lin destin fantasta, ci necesităţile reale ale unor oameni, greşelile şi. Cruzimile unor otlnduirj şi ale unor mari dinastii

## H. CHINA, REGATUL CONDUCĂTORILOR BEŢI

Despre rtei-Hsia, stat tangut, ştun toarte puţine lucruri astăzi. Săpăturile de la Kara-Khoto ne vor- besc despre uA popor cu o cultură orăşenească bine dezvoltată şi aaîoc înrîtirită de gîndfcea religioasă

Budistă şi de artă. Plastică specifică Asiei-cenjrale)

<

109

Între secolul Vttl -şi X.: Limba lor, păstrată tntr-o. Scriere oarecum asemănătoare, dar totuşi diferită de cea chineză, a. fost redescoperită acum în urmă. Datorită. Strădaniilor oameni tor desfiinţa ruşi şi. Iran-. Cezi, iar manuscrisele dezgropate, ia Kara-Khoto sunt publicate pentru prima oară. Abia.

Astăzi.. Ştim. Din relaţiile sale cu dinastiile din Crima de miazăzi şi din China de miazănoapte, că statul tangut era. Puternic şi ca biraireaforfăreţelor lui trebuia să fie pentru Cingis o treabă tot atât de, grea ca şi cucerirea imperiului kin din China, de miazănoapte. Dar despre felul de viaţă al acestui popor, înrudit. Ou tibet anii, avem foarte puţine date. Aparent, ei sutev reau mai puţin decât locuitorii Chinei, de vreme ce dregătorii chinezi se plângeau într-un a că graniţele ospitaliere ale-regatului Hsi-Hsia folosesc drept adăpost tuturor răsculaţilor. Se pare că întreţineau, ca şi China de sud, legături ascunse cu Hainele Roşii, oastea ţărănească care se ridicase împotriva împilărilor- dinastiei Kin. Ne putem insă îngădui să credem că aceste simpatii democratice erau provocate mai degrabă de diferite cauze politice, decât. de vederea largă a lucrurilor. Statul tangut. Îşi datora existenţa împărţirii şi slăbiciunii marelui imperiu. Chinez, şi pentru dregătorii lui era limpede că nu puteau trage decât foloase din încurajarea şi _aţâţarea oricărei intrigi sau neînţelegeri între chinezi.. chiar dacă era vorba de o primejdioasă. Răscoală ţărănească;

China era, pe de altă parte, în plină decădere. Deşi, chiar şi în acea vreme; deţinea încă cea mai puternică civilizaţie din Iunie, deşi în ştiinţă, gândire. ŞI artă era cu secole înaintea tuturor celorlalte ţări ale lumii, China ajunsese o pildă groaznică de degenerare socială dare se naşte din, exploatarea ermeenă şi nelimitată a poporului de; către clasa dominantă: Secetă şi inundaţiile din. Vremea dinastiei Sun făceau parte din viaţa de fiecare zi a. po-porujut chinez. Ogoarele ţăranilor fuseseră sleite din

110.

Ţricina ricfhtreruî>felor sarcini - pusă asupra- tor <fe aparatul birocratic, de cămătari şi de armată

In-cursul domniei dinastiei Sun,. China a. trebuit să" se apere îrabotriva a. două invazii dinafară în secolele X şi Xfc din partea khitaniior. - Popor tdrtso-mongol dfoi Mongola răsăriteană, şi în: secolul XÎI împotriva aceleia a kjnilor tunguşi sau giucetii Recrutările pentrtt armată au gplit satele de bărbaţi. „Era ca şi ciiCTKaş fi auzit, întunericul înăbuşindu-se de plfris",. Seriar poetul tan Tu Fu într-unui din cele mal sţîşietoare poeme ce s-au scris vreodată, în care ni se-fctfâtişează venirea ofiţerului- de recrutare într-un sat părăsit împăraţii dinastiei Tan. Înrolau oameni - pentru a-şi plutea duce la capăt marea; lor politic de. Cuceriri. Dinastia Suri £i folosea pentru a-şi apăra3 cu ei puterea sa şubredă- împotriva năvăli lorilor nomazi -şi a răsculaţilor dinăuntru, care se ridicat mereu ca să dăr. Ime orânduirea ei slabă şi coruptă"...

Vagabondajul se întinsese într-atât, încât ntci o măsură nii-l mai putea stăvili sau îngrădi, corupţia1 funcţionarilor «se manifesta pe faţă ţt cu neruşinare, tar"puterea centrală devenea din ce tn ce. Mai slaţ>ă. Lată ce-scrie istoricul rue Zaharov, autor al unora dintre cele mai interesante studii despre stările din China, în ajunul cuceririi mongole» în legătură cu: felul de a, fi al

funcţionarilor:.. Frica de a fi traşi. la răspundere sau de a pierde prilejul, de a fi îna-. Urtaţi Ţi făcea pe funcţionari să însor fe copiii în listele de adulţi apţi a-şi îndeplini datoriile faţă de stat» şi să încasteze impozite de. la ei. În felul acesta» poporul ajunsese să-şi >ucrdi copiii pentru a scăpa de alte biruri noi." Astfel, tâlhăria oficială (ăcuse dm pruncucidere unul din obiceiurile sedaie ale Chiriei din acele vremuri. Funcţionarii mai mărunţi, oameni săraci care tre-., cuşeră priii şcoli fără a-şi putea găsi apoi îndelet-

Kitiii erau" «în aceeaşi tulpină ca manchirienii de astăzi;

Ut

Xiîciri sau slujbe mănoase, alcătuiau o armată maro şi primejdioasă de nemulţumiţi, gala oricând să aiu-

Te cil Idei sau îndrumări mişcărfle spontano ale ţărănimii disperate. La mijlocul secolului XI, marele om de stat Wan An-şi încearcă să oprepscă acest proces de descompunere şi, ajutând pe ţâraai, căută să reclădească bazele economiei chineze;. Reformele Iul financiare, politice şi militare n-aii fost niciodată aplicate cum trebuie, iar lipsa unei puternice autorităţi centrale împiedic stăvilirea poftelor funcţionarilor feudali şi ale generalilor. Wan An-şl dorea să transforme statul Jntr-un cumpărător cu toptanul al produselor ţărănimii şi în bancherul acesteia, distru-gînd astfel -primejdioasa, putere a. cămătarului. Şi. 4 negustorului dar această utopie patriarhală n-ar fi putut fi niciodată realizată-Iri condiţiile vieţii chineze de atunci. Rezistenţa negustorilor şi a marilor fuhcţionari grăbi slîrşitul încercării de reformă.

T Cînmuitorsi acestei 1ărl nefericite au luat calea pe care o alege orice stat când se simte în imposibilitate materială de- a. continua, dincolo de anumită margini, jaful supuşilor săi: calea inflaţiei. Tiparul s-a dezvoltat cu atâta repeziciune în China, nu car urtmare a setei de învăţătură! Cl din cauza nevoii de hlrtte monedă. Din aceeaşi pricină, epoca dinastiei Sun a coincis, cu creşterea, unei mari industrii metalurgice chineze; topirea fierului, exploatarea. Minelor-de aramă, ţie aur şi de argint, constituiau1 un monopol de sfat şi erau executate cu sclavi, pentru ca cererea din ce în ce mai mare de monedă să. Poată. fi mai uşpr satisfăcută; Preţurile de pe. Piaţa Pekinului, în ajunul năvălirji mongolilor, se «ohintbau de dimineaţa până seara, şi intervenţia statului nu făcea-decât să încurce încă şi mai mult lucrurile

Dinastia Sun avea cel puţin norocul. de -a fi de neam chinez, ceea ce îl dădea p anumită autoritate în ţara pe oare o ctrmuia la miazăzi i de Yangţe. Kinii însă nu aveau acest noroc: nu numai că ei înşişi erau străini, dar trebuiau-să. - Cîrmuiască şl

113

Peste două popoare diferite, peste kitanli din sudul. Mânc iuriei, ai e arţar urmaţi erau, $1 peste chinezi. Pe deasupra, mai aveau de înfruntat şi războaiele de graniţă împotriva nomazilor, precum şi veşnica ameninţare a

puternicului regat al tanguţilor, Hsij Hsia. Când călăreţii mongoli au tretut prin păsurile munţilor îo cîmjiue verzi ale Chinei de miazănoapte, ktnit mai erau prinşi şi într-o luptă fără cruţare cu liga ţărănească a Hainelor Roşii, una din nenumăratele societăţii secrete pe care le-a întemeiat poporul deznădăjduit al Chinei de-a lungul istoriei sale pentru a se apăra împotriva. Asupritorilor săi. „La porţile palatului, miros de bucate şi vinuri; pe drum, oasele unui nenorocit, mort de frig", spunea Tu Fu şi, deşi aceste rânduri au fost scrise într-o epocă anterioară, mai bună, 1 din istoria Chinei, eje reprezint o descriere destul de vie a societăţii Şn care. A izbucnit uraganul cavaleriei mongole în anul 1211»

Ţăranii fără pâcnînt, recoltele proaste şi foametea, vagabonzii, armatele în veşnica mişcare, nesiguranţa negoţului, neruşinarea, familiilor bogate oare luau pentru ele în toate părţile pământurile cele mal bune,. £urtindu-5e ca şi cuiri „ar fi deţinut puterea împăratului asupra împărăţiei", toate acestea, erau. Semnerexterioare de descompunere Dar viaţa la ţâră şi în oraşe, ca şi viaţa ia-marile curţi, era încă departe de decăderea completă. O cultură atît-de puternicie şi de veche ca aceea a Chinei avea o capa-, citate ţie rezistenţă nemăsurată. Oraşele. Chinei, cu populaţia lor prolifică, cu. Marele lor negoţ şi cu meşteşugurile lor spoţnice, cu ceainăriile Tor vesele şi cu marile lor clădiri, erau tot atlt de avansate, faţă de oraşele europene din acea vreme, cât de avansate sunt astăzi New-York-ul sau Chicago de oraşele de provincie engleze. Primii călători: din Europa, deşi au început să vîhă în China de-abia câţiva ani după distrugerile care au însoţit năvălirea mongolilor, au. Fost uimiţi de viaţa bogată şi harnică pe care au; găsit-o aici.

113

Vasele chineze făceau călătorii îndelungate din porturile de miazăzi, până în India. Cheiurile acestor porturi erau înţesate cu nave şi uneie dintre corăbiile din acea. Vreme erau cu rnuit mai bune decât bărcile gingaşe oare făceau nego|>în Marea Mediîe. Rană sau Marea Nordului. Industria chineză era foarte dezvoltată, intemelndu-se în cea mai mare parte pe munca sclavilor, Atelierele marilor oraşe produceau minuni de îndemânare şt frumuseţe pentru marii funcţionari, pentru curte sau pentru export.

Despre cultura acestui popor nefericit putem spune că ea. Era poate cea mat înaltă din câte au fost vreodată create, de omenire şi că până şi ţăranul chinez, analfabet. Şl pe jumătate mori de foame, ere mai civilizat şi mai rafinat decât aristocraţii europeni din. Secolul XII. În vremea dinastiei Tan, în cete trei veacuri dintre anii 600 şi.900, cultura chineză a străbătut uh drum deosebit de însemnat pentru istoria spiritului omenesc. Multe elemente se întâlneau în aceasfâ cultură şi printre ele şi anumite influenţe greceşti, trecute prin civilizaţia budistă gandhară7» -din nordul Indiei, care pătrunsese Jn China prin Asia centrală.

Perioada dinastiei Tan a răm. Aş. Nemuritoare prin. Sculptură şi poezia ei.

Pictorii din perioada Sun ştiau să reproducă. Fă peisajele lor atmosfera plină de taină şi de farmec a poeţilor primitivi şi să creeze astfel o poezie a. naturii; a-contopirii omului cu spiritul naturii, câte cu greu ar putea fi socotită mal prejos decât lirismul unor scriitori că U Po. Poezia chineză. A izbutit să exprime tragedia păli tnaşâ a dragostei dintre împăratul Hsţiah Ţin şi domniţa Yan Kuel-fel, poeţii din vremea dinastiei Tan puteau să ne descrie doamnele <te la curte, dănţuitorii- şi iubitele; împăraţilor, fn acelaşi timp pătimaşe; blânde şi vesele., frumuseţea acestei arte are într-tnsa ceva atât de adine, atât de apropiat, atât de proaspăt, încât ea va alcătui totdeauna una

114

Din ce4e mai preţioase comori ale sufletului ome- nesc; " -.

Totuşi, "ar fi b mare greşeală să credeai că-gingăşia-poeziei şi a picturii chineze nu-are-nici o legătură cu tristă realitate a vieţii chineze. Oamenii aceia care ctntau frumuseţea munţilor şi lacurilor mişcarea rapidă a animalelor, gingăşia de floare a femeii; care clntâu. Bucuriile vinului, taina- extazului născut din beţie, plăcerile convorbirilor intelectuale şi căldura prieteniei erau pe deplin conştienţi de nedreptatea luniti care le dăduse naştere. Mai mult chiar, ei erau frământaţi de vedenia vieţii. Grele a poporului în acea împărăţie a florilor şi conştiinţa lor chinuită iese la iveală în tot ceea ce au creai

Strama lor luciditate cu privire la deşertăciunea celor; lumeşti, la curgerea. Grăbită â marelui fluviu. al timpului, îşi pune pecetea ipe toate operele lor. O tristeţe âdîocă se face simţită în aceste opere, chiar şi în cele scrise în clipele de veselie sau îmb atare: Goana lor după frumuseţe şi exprimarea ei se datore^ tocmai acestei viziuni insuportabil^ a tragediei vieţii înconjurătoare. Opera lor nu slăveşte eroismul sau vitejia;. Atunci când scriu despre război, se exprimă cu silă şi oroare. Dacă se refugiază în contemplarea mistică.A. naturii, dacă încearcă să se pă-: trundă de frumuseţea nepământeana a -propriei lor ţări, este numai pentru că astfel se simt mai siguri şi mai < mângâiaţi, mai apăraţi împotriva nebuniei înconjurătoare, care altminteri i-ar fi putut copleşi.-

Poeţii chinezi sunt oglinda caracterului chinez Umorul natural şi vesela zburdălnicie a omului s obişnuit sau a poetului senzual nu puteau-găsi o ieşire mai potrivită decât în satira. Subţire prin care., izbuteau să înşele pe cei bogaţi şi puternici. Satira poeţilor chinezi este cea mat muşcătoare din toată istoria literaturii. Mica epigramă făcută de Van-şv

115

(700 e. a), intitulata. La cârciuma este nu numai expresia desăvârşită a umorului amar chinez, dâr şi expresia a ceea ce trebuie să fi gfndit chinezii cinci secole mai târziu când aveau să. Cadă pradă năvălirilor mongole, aşa încât merită să fie reprodusă aici:.

„De când de-b vreme stnt mtr-uno beit De datorit către sunet am uitai Dar dacă toţi sunt baţi în jurul meu. Cum să rănita treaz numai cât

Conflictele care zguduiau societatea chineză îşi găsiseră expresie şi în creaţii te filozofice şi religioase. Confucianismul a fost readus la viaţă în forma Iul clasică în timpul dinastiei Sun, fiind îmbrăţişat de funcţionarii din aparatul administrativ şi de oamenii politici. Taoismul, mat apropiat de adevăratul spirit al poporului chinez, exprimând dezamăgirea acesuiia faţă de lumea reală şi oferindu i un refugiu împotriva luptei pentru viaţă, cucerise. Mai ales pe intelectuali şi pe studenţii săraci, dar în perioada Sun â cedat întîtetatea confucianismului, budismul, cu fatalismul lui şi cu renunţarea la viaţă, şi-a» făcut. Drum uşor în sărăcime şi printre asupriţi şi, deşi chinezii sunt deosebit de toleranţi în materie de religie, în perioada Sun s-au dezlănţuit din timp în timp persecuţii îndârjite împotriva. Preoţilor budişti. O dată cu venirea mongolilor, poziţia diferitelor religii s-a schimbat. Prin pustnicul Cian-cluen, taoismul a cerut din vreme şi a obţinut sprijinul lui Cingiş-ban, iar budismul nu putea să nu se bucure - de înţelegerea mongolilor, în rândurile cărora aveau mii de credincioşi. Numai confucianismul, credinţă tradiţională. A clasei dominante chineze ridicată de împăraţii Sun la rangul de religie de stat, a intrat în declin o dată cu aoborîrea vechii dinastii naţionale de către popor şi cu statornicirea cârmuirii mongole peste întreaga China..

Este într-adevăr greu de crezut că mongolii, cu toate însuşirile lor militare, ar fi putui cuceri toată

116

+

China, reunind -nordul şi sudul ei, dacă nu s-ar fi " bucurat de ajutorul unei. Mari părţi a populaţiei chi-; neze, ale cărei Sentimente de ură şi dispreţ iată de. Degeneraţii şi lacomii ei cînnuitori au făcut-d să treacă de portei duşmanului. Că astfel poporul- chinez n-a- tăcut decât să treacă de la un stăpân la altul ceva mai blând, aceasta este o nenorocire care " s-a mai În&npkt în istoria. Chinei, dar mongolii au adus cu ei cel puţin o anumită înviorare a societăţii chineze, oprîndu-j decăderea rapidă:

III. 1NFRINOEREA CHINEI

M

Noua oştire mongolă îşi tăcu botezul jn; HMaUcu pfliîejiii războuirluî imjffiffi^^

Norojgrşf.;. Mongola au. Luat o pradă bogată În^jamueT

"aur YîjJBJSn ţi-. fr^^ ^Lg! 1! ^^ JBc ffipBJgaBn

^trebuit să-şi 3ea kia ca Ţie. VasiLUuL^Ciiigis; Nu- mai tuţlţl "ahV maT lîrzîu au izbutit. Mongolii să îufrîngă în sfârşit împotrivirea încăpăţânata atartgu-

ţlîor; ceea ce i-a silit deocamdată să-şi- retragă forţele şi să încheie 6 pace vremelalcâ erau" mai ales evenimentele din China..

Bătdnuî împărat kin mhrise şi noul împărat, ne-pricepîrid nimic din prefacerile petrecute la graniţele ţării sale, trimise soîie lui Cingis ca să-1 ceară -obişnuita recunoaştere a suzeranităţii sale. Ambasadorii. Chinezi au fost rău primiţi, şi Cingis., cunos-. Când mai bine treburile politice decîti împăratul chinez, Je spuse răspicat că acesta era un prost hepit- -tlncios. Cingis înţelesese într-adevăr tot naosul care domnea în China şi negustorii musulmani îi-aduseseră veşti preţioase din călătoriile caravaneldr lor în mărilе oraşe din nord.; s-

Ştia ioarte bine că la o asemenea declaraţie de independenţă împăratul chinez nu putea răspunde" decât cu război, astfel încât, prevăzător cum era, se

117

Pregăti să-J dea el prima lovitură. Preparativele au fost deosebit de amănunţite, tn toate^bareWrffiftn «. Gole, femeile lucrau cu sîrgu tnta cgjffiSctionînd mari ^anwâircie_găg&ţi. În timp ce qa5ba"a fost adunată 51 ousa să pregătească cu grijă jayerciţiile de "cava" Tcrjo. Sotââfii au~ fost făcuţi să Înţeleasă cFăVean Şrporneâecă într-un război naţional "împotriva duşmanului de totdeauna, pentru a răzbuna moartea-, sălbatică la care fuseseră supuse căjpşieniile mongole ru şaizeci de ani. Înainte, din porunca împăratului. Cingis a stat retras trei zile în cortul său; cu o frânghie în jurul gîtulul, post nd şi epovedindu-se Iul însuşi, iar apoi. Urcîhdu-se pe elrtmea unul deal, şt-a «cos căciula şi clngatoarea şi a adus jertfă marelui. Cer albastru, înainte de a. porni în această mare expediţie.

_Pnmii crizonierd chinezi oare aţi căzut în mâinile nwngom^

Duşmane, precum şj a-supra stărilor dun ţara. Spu-seTe-Torse^^pon^Weâufîfltra ^r^We aduse de Iscoadele musulmane; astfel că Cingis a avut siguranţa izbânzii. Totuşi nu a lăsat nimic pe. Seama întâmplării. Chinezii erau, mai bine echipaţi decât

Boi mai bogată, oştirile for. Cuprindeau un număr mai mare de oameni, acerbe" er^Tu"bine mstruiţfcj.ar forfâre^T^cnineze" erau: 3Btoftc ^&^ M5i şflâ că, de vreme ce dobândise puterea prin mijloace care nil fuseseră tocmai paşnice, o răscoală îndărătul frontului nu era cu neputinţă. Alese deci o armată

Oameni» care a fost lăsată în Jarâjca să împiedice "o aslărieneâ încercare şrTa^l^akâ^junTre^şi corîUf! Ie1 hanului; JSrmaţa car£VDorW tre

Carortle prin care puteaaiunEe^dmcdîode munţi. În manoasejeT

Dabil mgfnjmpnt Hp l? Îptâ. Gâvăeri^ffiMâ era îmbrăcată în armuri alcătuite din paîru^Jăfo de piofe tăbăcită şi lăcuite, puse una pesH alta ca 5â. Îm-

Na

Piedice pătrunderea umezelii, şi - era înzestrată cu,. Janci şi iatagane soiaaui dig cavaleri^ uşoara aveau rite o sulTfă şi flouă arcuri, unul ^u: care trăgeau din a a sj jjjgl gu" carenESaaajL^es^ârîecati, tfjW şej {e^o..4mtu^^

Tolbe încărcate, cir săgeţi de grosinii diferifel^flinţre. Care unele puteau străpung armura jaiiŞfliane^ Jîik. Ceau cu el şi unele scuTe. O oaia de_cjnţpjăi&-i^4ia-strrct riecesafa ^"carne uscaTă şi un^^jMntrjK, "schhnburi Jâ care nu ouiea. PătrunSe. ApJL^Lcjaie. Când era urrdlat, ajutaja tre^rea^rlurilo^.-

LioatfeTnBc^fire^w prin semne sj

Îfljrjearfft oaste se mişca uşor ca o maşină. Mongolii se: fereau: să sTagKroie de duşman_"până nu-I ştiau sta-

TBjfr aptfel lacticOe ltmtijnctt _şa_ se^o^EJQmi lîeaceaMă superlorttaR. Formaţia de bătejeejja aj; "cătuit%- din cinci nndun. - Aşezate ia mare. Depanare,

Uhu! Oe al! Î3îrXeTe""â6uaTindujT~dm irunffiTejmjfe "ckvatele^ ferea, ta r ~el^jTj£Tre Uc^. Mte: i9^ nşoa^.

Înaintarea şTIa^a Totdeauna la adfipc^tulinTOt^oj

Apropiau, nnouriJle dindărăt înaintau, „mjc^ori^jde^ ^ paŢtatea de~ ceTe~~âTîf"t3ţa~? T^rieau^ojglpaie^^

- A^^ne^rlfnmiiălă tir SfâTuT a^şju^^. JrJgi^ăi!! Nou"? NaăTăyiâ^n Tfn^i^e cavaleriei grele şi por-

TW^^SDiffi! ^"—~—r:.. r

NrnvIŞk mongolă.jp Chtpj^. Jăcut^ţmă. Un p m nWSSx^ i^abiLnjcej^tit. Şut>erlorItirte& numerică a armatelor chjneze_a_J (osf anihilată prin. EartraprtîE nSfa puraQ£ jn^^ ceea" co a sfiit

Pe dujganan: şjrsA^mâTg&iească la" apărarea": jiorţare-"j^j^. TMpM «BK la"ţin^^c^oanele mongole, d^ăvtrşrt cftffifofăte, atacau în trei weylt pentru a pireC^ «xg^

Oare. Apărau tryătoriTe au Post luate cu asalt şi ar-. "mâŢa kînă j. f^zuîTntn^

119

În care ostile mongole erau comandate chiar de

..., „... _--------—

""Smintirea aceste) bătălii.se păstră mult timp printre mongoli,. Iar fauna ei se răspândi cu mult dincolo de graniţele chineze. Mulţi ari mai târziu, Ciacv ciuen mai putea să vadă oasele albite de vreme ale morţilor pe dmpul de luptă, iar trimişii Horezmului vedeau de departe mărite mormane albe de ţeste şi găsiră pămîntuî negru şi, mustind de grăsime omenească. „Astfel se risipesc şi putrezesc oamenii prin-" tre ierburile deşerluhu» scria un poet chinez despre o bătălie, de mai înainte.

Dar în favoarea lui Cingis acţionau forţe mult mai puternice decât propriul său geniu militar. La^ vestea, invaziei s-au răsculat împotriva asupritorilor membrii societăţii ţărăneşti Hainele Roşii din toate partide, încurajaţi de. Primele izbânzi mongole care dovedeau marea slăbiciune militară a cîrmuirli chineze, ea însăşi rezultat al. Compoziţiei multinajionale ă armatelor lor. Aceste armate cuprindeau soldaţi de. Neam mongol care la cel dintâi prilej aii trecut de partea duşmanului, aveau apoi divizii întregi recrutate dintre kftanit turci dfri sudul Manciurtei, din-, tre giuceni — cum se numea, poporul hingas din care. Coborau împăraţii din dinastia Km — şi. Dintre chinezii de baştină, tn anul 1212 kitanii s-au ridicat împotriva chinezilor şi au trimis soli să i se supună Iul Cingis, în thnp. ee împăratul Sun din-miazăzi invada şi el Honanui,. Iolosfndu-se de aceste încurcături ale împăratului Kin... r t

Îit cursul unei Incursiuni de cavalerie dţn vara anului 1211 fusese prindă herghelia de. Cal;. A armatelor kme în păşunile, de la miazănoapte de Pekfn, iar în. Primăvara următoare mişc ŞrIle ^u# ale nton- golttor samânafâ din nou sp^âiiâ ifn^^iile chineze. - Ţm—

Profesorul PelHot crede ci În realitate-titimli brâu de bri- «ne - moagolL Dacă aceasta &upoz^trU>&hlirină %e poate fnfelege mat ujor prietenia lor cu irw^daf^ît. Mongoli.

120

Acestea se pare că erau uimite de abilitatea nomazilor: de a străbate drumuri atât de lungi cu o repe. ^ ziciune atil de uimitoare. Djebe, de pildă, a cucerit însemnata fortăreaţă care străjuia drumul de. Munte. Din Mongolia spre Pekin, îţi. Urma unui marş de sur-; prindere pentru care îieoare om din, ceata lui fusese încastrat cu un cal de schimb; Surprinderea a fost inţtitflefluna arma principală a mongolilor, pentru c3 j^roape toate Datauue lor din uuna sau din AsTa "centrala ei era» interiori auşmanuJui din punct -oe vedere lyimericT ™..

Pe. Măsură ce războiul se înteţea, din. Ce în ce mai multe, unităţi duşmane treceau. În întregime de partea mongolilor şi erau -încorporate în armata lor. În cele din urmă, în, anul 1214, cele trei coloane se în-tîlneau sub zidurile Pekinului, pregătindu-se să ase-dieze cetatea, Bstâ -cu putinţa ca mongolu care nu sjăpîneau uicaaHăHNTfesura^^ —

Forţelor" sale. Dacă acestea a L ^ ^a°^^5& ^rjleJbr^elaViraiJ 3bvedTf j^r. I^0in. &u5» lpfc Sfetnicii îmoăraruujiî "km Tău sfăfulrsa "ceară pace: „Mongolii au ajuns deosebit; de puternici. Ne-au nimfoft oştirile cele mai viteze şi ne-au cucerit cetăţile cete mai întărite, 1 Dacă-i mai înfruntăm încă o: dată şi dacă- smtem înfrânţi, oastea, noastră se va. Risipi; De aceea este mai bine să ne înţelegem cu;. HapaP mongol ca să-şi retragă oamenii şl- să ne lase wt-răgaz. Pe deasupra, se mal zvoneşte că o boală molipsitoare a izbucnit printre mongolii oare nu sunt; obişnuiţi ou vremea de la noi. Dă-i cjed hanului fata ta

de nevastă, aur şi argint şi mătăsuri, şi vezi dacă o să cadă la pace". "

Dacă. Rnortgoîii erau sau nu slăbiţi de boală nu ştim, dar. Cingis primi cu bucurie propunerile de-., pace^ deşi, amândouă părţile ştiau foarte. Bine că ea nu poate dură. Încărcat de pradă; primind pe fiica Im-,. Paratului chinez şi pe deasupra, ca sclavi, sute de băieţi-şi fele, Cingis porni, prin munţi, spre podişurile

121

Mongoliei ea să-şi relacă forţele şi să-şi odihnească oamenii. Prinţesa kină era, după cum ne arafă cronicile; o femele cu o creştere aleasă, <) ar nu prea atrăgătoare şi marele han se mulţumi să-i arate cinstea datorată rangului ei şi nimic mai mult Prestigiul lui crescu nemăsurat ca urmare a faptului că avea o prinţesă chinezi printre neveste, deşi ea era de fapt numai fiica adoptivă a Împăratului. Se poate bănui de altfel. Că acesta Voise să-şi arate dispreţul faţă >de regeTe ^barbar (oare era pentru dîasulCingrs) dându-i Tata cea «măi urâtă. Şi mai neînsemnată de la curtea, lui. Viaţa ei — ca a" oricărui ostatec — nu putea fi, fericită în taberele primitive mongole şi tn oraşele. Tor de. Margine, departe de cultură şi huzurul care ptrjă atunci făcuseră parte din fiinţa ei.

Cingis trimise un ambasador Împărat uhu «un, dar împăratul km» di ridu-şî seama de primejdia unei. Înţelegeri între curtea chinezăf de miazăzi; şj mcjn-gofli. Îl prinse şl-î trimise îndărăt. În acelaşi timp. Yădit hotărât să reuKfcapă războiul, îndreptă o armată în Manciuria împotriva kltatulor răsculaţii. Care legaseră alianţă cu Cingis. În sfârşit^ţi izbite-nirea războiului împăratul şi-a părăsit; oraş ui de scaun, dar ît> tiriipul marşului, rnercenariî-kitani djn propria sa armată s-au răsculat şi au ocupat Pekirtul chemlrtdu-l pe. Cingis în ajutor. În vara anului 1215 Pekinul căzu. "

De darta Xceasta, mongolii, hotărâţi să isprăvească, nu s-au purtat ca o armată dornică numai de pradă-Ei au pus stapîalre pe toate provinciile de la. Nord <fe Huan-ho, făcând d m împărat un prinţişor oare: care şi cerlndiH să se supună cd totul lui Cingis: Ultima din atente condiţii nu a- fost primită de qhî-nezi şi războiul a fost dus mal departe. Trebuieipns. Că aceşti strămoşi ai manoiurfenîlor au dat dovadă de o împotrivire destul de curajoasă şi nu au putui fi învinşi decât în anul 1234, la şapte ani după"tnoar-tea; lui Cingis,. Dar acesta Izbutite, oricum, să-şi umilească mpidrul duşman şi să-i bată-Ştirile;

Ist

Provinciile chineze de miazănoapte, ca şi Manciuria şi Coreea, ibseserâ alipite imperiului mongol şi un şuvoi nesftrşit de captivi, de mărfuri şi de lucruri de preţ se - scurgea prin trecătorile munţilor către oraşele de chirpici şi taberele din clmpirle şi pădurile mongole.

Tui Cingis î sc făcuse acum dor de tară, pentru că atât turcilor cât şi

mongolilor ie place libertatea pe care le-o. Dă stepa şi între viaţa din oraşele şi cftnpîile înăbuşitoare ale ţărilor civilizate şi aceea nomadă din spaţiile nesiîrşite ale ţărilor lor ei o

Aleg pe cea de-a doua.

Cirek rtul cel marc Sc-a$lemc sub muntele moit, tteastipra cerul se-nalţă şi pare» Peste stepa întinsa, un cort.

Deasupra cerul se-nalja de zale. Jos stepa se arată necuprinsă Şi-n rarbî de. Viaturi întins» Se miacS vitele agale.

În anul 1216, Cingis era din nou lingă apele limpezi ale Rerulenului, în mijlocul cailor şi oilor sale, în tabăra cu corturi- de pâslă în care îşi petrecuse vjaţa până. Atunci. £ adevărat că această tabără era acum înţesata de lucruri de preţ, la care nici măcar nu. Îndrăznise să viseze îh tinereţe. Când se osjpăta sau când bea, fete gingaşe şi băieţi frumoşi- ii clntau în cort, iar însoţitorii lui credincioşi erau. Îmbrăcaţi. În mătase şi brocart, aşa cum Jurase că-i va îmbrăca în ziua îndepărtată când îşi. -, privise oastea aşezată în valea verde a AHaiulu. ie deduse dulceaţă Şr plăceri, mai mult chiar de6ît la făgăduise;. Avea dreptul să se odihnească în linişte. În China putea" nutri speranţa că viceregele său,.. Mukulî; - împreună cu anmatâ de ocupaţie vor termina victorios războiul. Ctf despre el, îi era de ajuns să-şi efr-mu-

123

Iasca poporul ţt să sc impună ca un marc monarh faţă de vecinii săi din răsărit şi apus.

Din acest război cu China. - El cfştigase un lucru mal de preţ decît-prada bogată şi decât nevastă de sânge împărătesc: un sfetnic de o deosebită înţelepciune şi de o mare putere de caracter, un om care ştia să se facă ascultat şi cinstit la curtea de soldat! Necioplîţi a mongolilor. Acesta era prinţul kitan Ye-liu Ciu-iai, guvernatorul Pekinului, coborâtor din vechii împăraţi kilani ai Chinei de nord dar dintr-o. Ramură care intrase în slujba dinastiei Kin când kl-tanii fuseseră izgoniţi de aceasta. Lui Cingis îi plăcuse de la început acest om cu statură înaltă, cu barbă, mătăsoasă şi cu. Voce blândă, după cum îi plăcuse şi credinţa Iui cinstită faţă de fostul său împărat. Nimeni n-a izbutit să aibă asupra lui Cingis mai multă înrâurire decât acest bărbat nobil şi înţelept ale cărui sfaturi nu numai că. Erau cerute înainte de a se lua orice hotărâre nfel importantă, dar erau ascultate cu cea mal mare grijă, ori de câte ori, veneau, chiar fără a fi cerute. Şi prilejuri pentru asemenea sfaturi erau multe şi însemnate..

Ye-liu Ciu-ţai învăţase încă de mic cu mama sa. Şi era deosebit de pregătit în. Astronomiei geografie, calendaristică şi matematici, EI era autorul

unor table asupra mişcării planetelor, care au fost folosite multe secole <tea rândul; era un scriitor îndemânatic şi un observator plin de ascuţime; Poziţia lui în această aspră societate militară nu era de loc uşoară. Astfel, un tangut oarecare, care însă se bucura de înalta preţuire, a hanului din pricină că era dibaci în facerea arcurilor, nu putea să-J sufere pe învăţatul curtean şi a început să meargă din om în om, întrebând ce rost avea printre dânşii un cărturar ca Ye-liu Ctu-ţaî. Aflând de sforţările tan-gutului de a-i înstrăina- inimile mongolilor, înţeleptul chinez spuse: „Avem nevoie; desigur, de lucrători care: să ştie să facă arcuri, dar» eind e vorba de cârmuirea unei împărăţii, ce ne-etri: face fără lu

124

Oratori care să ştie să cârmuiască?" Gîmd îi ajunse la urechi acest răspuns» Cingis se bucuiră şi U luă mai aproape de sine pe Ye-liu Ch>tai, căci. Îşi dă dea seama cât de folositor era să se îmeonjoare de oameni pricepuţi în treburile-obşteşti şi mu se temea să ceară sfatul celor cu mai multe cunoştinţe de cât el. S

În liniştea verii care venise peste păşunile diii văile Kerulenului, Cingis avu răgazul să se gîndea-scă la multe lucruri şi să găsească- răspiuns la toate întrebările ce se ridicaseră în lipsa lui.. Aceste întrebări nu erau uşoare, căci unii dintna vechii lui duşmani ajunseseră puternici şi alţii no>i începuseră să ridice capul. Acum mai mult ca oricîmd 1 se cerea să facil dovadă de mare chibzuinţă şi dfe multă putere de. Hotărâre. Alte piedici i se ridicau, aşadar, în cale, şi. <feşi până la urniă tot el a ieşiit învingător din această nouă luptă cu viaţa, preţuit pe care a treburi, să-1 plătească a lost cumplit: ; sleirea celor din urmă puteri ale minţii şi trupului său.

PAZIUÂ A PA TU A

DRU.MUL SPRE APUS,

L CEA DIN URMĂ SFORŢARE A LUI KUC1LUK

În timp ce Cingis era plecat în războiul cu China, în Asia, centrală se petreceau mari prefaceri, ca urmare a nimicirii de către el a popoarelor mongole din Mongolia apuseană, naimami şi-merkjţiL Rămăşiţele triburilor înfrânte trecuseră, jpriri văile Altaiu-iui şiprin. Pustiul Gobi, în împărăţiakara-kitanilor, a căror ţară se întindea peste provincia chineză de azi a Slnkianiriiii şi peşte. Ttirkeştanul de răsărit, până sus la Sirdaria. Acest imperiu fusese întemeiat în anul 1230 de prinţul kitan Ye-liu Ta-ci, care fusese recunoscut ca Gur-han, sau han al lumii întregi, do către toate triburile turce. Cetatea de scaun a acestuia era BaJaşagun, pe râul Ciua şi toate oraşele de pe văile nurilor IU şi Tartin se aflau în stăpânirea noului imperiu.

Kara-kitanit izbutiseră foarte curând să pună nuna pe drumurile de cornerj calc mai însemnate ale Asiei centrale. Uigurii li se supuseră ca vasali,

iar mai departe, spre apus, influenţa lor se făcu simţită în Turkestaniri propriu-zis, unde emirul din Samarkand şi şahul din Horezm recunoscură amlndoi suzeranitatea Gur-hanului. Totuşi, soartă4 imperiului kara-kitan era pecetluită încă de la naştere, întrucât întemeierea unei înjghebări, politice statornice în.

120

Cele două văi prin care se scurgea cămerţul conţi- -neritai cu. China părea, după toate semnele, cu ne-. Putinţă. - Astăzi, " o în oraşele acelor vremuri n-au rărrţâs decât numele prăfuite. Şi grămezile de Ibess-mtncaie de vânturile deşertului, iar râul Tăram nu mai e decât o albie secată. Nici o orîitduire politică n-a izbutit să reziste în acele locuri presiunii con-: tihue. A nomazilor din nord şi a statelor chineze şi turce din răsărit şi apus. Singura care a durat mai mult a fost stăpîmrea de o sută.de ani a uigurilor. " Cu" toate acestea, aria geografică în care-s-a născut imperiul kara-kitan a fost un mare depozit nit numai: de-mărfuri scumpe, dar şi de cultură. Budis-mul. - Maniheismul, nestorianisn ul, înrîurirrle indiene (şi prin ele, cele greceşti); persane sau tura ne, toate -îşi găseau aci loc de întflnire, dând împreună naştere acelei arte minunate, pe care Stein, von Le Cocq şi alţi cercetători din generaţia anterioară nouă au izbutit s-o dezgroape din nisip În oraşele acestei ţări, arta şi gândirea Apusului erau topite laolaltă cu arta naţională a Chinei, amestec diq care au ieşit capodoperele din perioada Tan. Negustorii sog-hdiani şi misionarii care treceau pe aici le-au dat turcilor prima lor scriere, acel-frumos alfabet uieur pe care mongolii l-au păstrat până» în zilele noastre.. Soghdianii erau maniheişti militanţi şi când uieuri! Au primit această credinţă, însuşindu-şi totodată şi alfabetul eclot care le-o aduseseră, au adoptat şi un mpd de viaţă. Mai blând şi -mai ăşozaf oecît al nomazilor sălbatici. „Tara cu obiceiuri crude şi miros de sfnge trebuie să ajungă o ţară tn care oamenii să trăiască din ierburi, iar ţara în care oamenii se. Ucid umil pe altul — o ţară în care îşi vor. Binele", scria. Uh han uigur în anul 921, exprim înd în limba chineză sentimentele acestei popor, primul şi cel. Mal mare dintre popoarele sedentare turce; Prin mijlocirea uigurilor se pare că s-a răspândit folosirea hîrtiel din China în Asia centrală, pentru a ajunge

127

Apoi una din industriile însemnate din Samarkand, cu secole înainte de a ţi cunoscută în Europa.

Când însă cetele de naimani şi merkiţi risipiţi au început să se ivească în imperiulrkara-kitanilor prin anii 1208—1200, ţara era în plină decădere. Preoţii maniheieni şi b ud işti, în veşmintele lor roşii, pro-povăduiau încă virtuţile bunătăţii; dar erau, şi unii şi ceilalţi, porniţi cu ură necruţătoare împotriva mu-siumaniior. Gur-hanul însuşi era budist, iar kara-kitanii, stăpâni ai întregului imperiu, socoteau ţara mai ales ca un izvor de pradă. Turcii musulmani erau supuşi la biruri grele şi 11 se răpiseră îndesai-rile de negoţ dar la iei erau trataţi

şt uigurii, ma-. Rele popor comercial. Neînţelegerile religioase şe agravaseră dincolo de orice margine, pe de 6 parte liindcâ kara-kitanii sperau să-şi menţină puterea în temeiul principiului „dezbină ca să poţi cîrmuiu, pe de altă parte din pricină rivalităţilor comerciale.

Kuciluk „cel norocos", fiul hanului naiman, fugise la curtea Gur-hanulul după înfrângerea lui de către Cingis, iar fiii lui Tbktoa, şeful merkiţi lor, îşi găsiseră adăpost la uiguri. Sosirea acestor cete de nomazi dădu de la început naştere unei crize în şubredul imperiu kara-kitan. Şi în imperiul kara-kitan, ca în orice stat întemeiat prin cucerire nomadă, puterea centrală decăzuse, căpeteniile militare îşi însuşiseră pământurile fără să le pese de altceva, iar culegătorii de biruri jupuiau fără milă poporuâ, pentru a face faţă cheltuielilor de întreţinere a curţii şi a nobililor. Feudali.

Încă din anul 1207, musulmanii începuseră să se mişte împotriva cîrmultorilor lor necredincioşi, împrejurare de care şahul din Horezm şi emirul din Şa markand au ştiut să se folosească, rupând jurământul de supunere care-i lega de Gur-han şi declar îndure lndependen {i. Pe de altă parte, se pare că şi uigurii, proiitind de venirea nomazilor, se răzvrătiseră împotriva asupritorilor, "Tn anul 1209, reprezentantul Gur-hanului. În Uiguria era ucis în cursul unei râs-

128

Ceâle> când muilţknea — aţâţata de pretenţiile strigătorilor de biiruri. — I-a înconjurat casa şi a dârî-mat-o. Peste «ei. Idţkutut uigur folosi acest prilej pentru a-i triimite soli lui Cingis, "oferindu-i-se ca vasal: aşa curm am văzut l se dădu ca răsplata una din fetele» marelui han..

Gur-banui esra, aşadar, ameninţat cu "răscoale din toate părţile. Mă aceste împrejurări, venirea lui Ku-ciluk i se pariu un adevărat riorcfc. Fugar ui fu primit la curte cum nu se poate mal bine, i se dădu de nevastă. O priinţesâ şi fu folosit ca mâna dreaptă a Our-hauuiui. IKuciKik, până atunci creştin nestorian, trecu la budissm — credinţa tinerei lui neveste — şi se porni, cu < cruzimea adevăratului nomad, să-i ni-miceâstă pe s; upuşii răsculaţi al Gur-hanului. Preoţii nestorjeni au fost răstigniţi în uşile bisericilor». Hogii musulmani aui fost şpmzuraţi la intrarea moscheelor şi domnia groazei se răspândi peste Întreaga tară.

Kuciluk erai un om plin de ambiţii.. Se împotrivise din toate puterile slabei politici defensive împotriva mongolilor pee care voise s-o ducă tatăl său şi el fusese cel caare II primise pe Lţjamuga printre nai-mani, ca pe co armă împotriva lut Cingis. Gonit din propria sa ţarră de biruinţa mongolă» el încerca acum să-şi cîşfcige un imperiu în Turkestanui de răsărit trădînrfu-şî grazda care-i dăduse adăpost- şM încercase cu onormri. Doar la câteva luni de la sosirea lui la; curtca kara kitanâ. - Fei şi începuse urzelile cti Mohamed,

piutemicul şah din Horezm» cel mai mare duşman al Cmrr-ba nulul în Asia centrală.

Istoria imperiului Horezmului va fi povestită tn capitolul urmiăton Trebuie să spunem totuşi aicj că şâhll moşsteniscră aproape Întreaga împărăţie a seîgiukizilor şi că puseseră stăpânire pe, cea mai mare parte at Turanului şi a Iranului, tarile turcilor şi ale iraniemilor. Când, în anul 1208» Mohamed scutură jugul stuzeranităţir Our-hanului, aceasta era o sfidare care {greu putea fi trecfută cu vederea. Şahul din Horezm eara un om înzestrat, un cuceritor plin de-

129

180

Biruinţe şi înţelesese din capiii locului folosul pe care-l putea trage arătfadu-se apărătorul - islamului în Asia centrală. Negustorii - musulmani, greu încercaţi de neorânduiala care domnea de-â lungul marilor drumuri-fu ţinuturile necredincioşilor: kara-kitani, ca şi de prigonirea coreligionarilor lor din Kaşgaria, erau nerăbdători şă-1? Ijute. Lui Mohemed, care era pe cât de ambiţios, pe afit de lipsit-de scrupule, puţin îi păsa că îil realitate Kuciluk era cea mai de seamă unealtă a prigonirii musulmanilor din împărăţia Gur-hanului. Pentru- el, ceea ce avea însemnătate era faptul că Kuciluk era dornic să-şi trădeze prietenul şi stăpânul.. în schimbul unui anumit preţ.

Când. - În 1210, izbucni războiul — care nu mai putea fi Înlăturat — dintre Gur-ban şi Mohamod, Kuciluk se răsculă În spatele. Oştirilor karâ-kitane, jefui vistieria de la Ozgcnd. Şi ameninţă oraşul de scaun BalaŞagun. Prins între două focuri, Gur-hanul îşi văzu închise în faţă până. Şi porţile cetăţii de scaun şi, deşi luând-o cu. Asalt izbuti să intre într-însa, a căzut în mtinile trădătorului Kuciluk, cîtcva luni mai târziu.

În acelaşi an, I2M, în nordul Semlrechlei de as-

Lăzi se iveau cele dintâi cete mongole, trimise de atotştiutorul şi prevăzătorul Cingis să cerceteze şi să-i aducă la cunoştinţă cele aliate despre prefacerile aduse. În. Imperiul kara-fcltan de venirea fugarilor merkiţi şi na imani. Când, în 1215, se sfirşl războiul cui China, Cingis era perfect informat asupra stării de lucruri din Asia centrală, atât prin propriile sale iscoade, cât şi prin trimişii şahului din Hoiezm, pe care îl primise cu un an. Înainte la Pekinjt Răscoala lui Kuctldk era vestea cea mal rea din toate, pentru că prinţul na iman îşi asigurase astfel. B bază de Operaţii într-o ţară bogată şi mai ales-pentru că de

Acolo putea să primejduiască legăturile do comerţ dintre China şi Asia. Centrală.

Li

Ciiigîs era. Acum stăpân po cea rtiaŞf mare parte dtâ Chină de miazănoapte şi -izbutise ssă-şi supună deşi tui încă să nimicească — regaatui tângui care controla drumul de caravane de la " Lop Nor. Toate triburile mongole şi turce din Siberisa şi din orientul îndepărtat îi recunoşteau şi ele suveranitatea, Mu putea, aşadar. Îngădui ca trădătorul 1 şi răzbunătorul Kudluk " să-i ameninţe drumurile ceătre apus. Fără îndoială că şi negustorii uiguri şsi musulmani. Îl împinseseră să prevină această primejdie, căci cetele de mongoli, care sub comanda, lut Djebe-Noyon au atacat în cele din urmă Kaşgarlâa, aduceau cu ele nu numai groaza arcurilor şi a sâbbiilor lor, dar şi o înţelepciune politică fără pereche t în ceea ce priveşte realismul ei. Politica lui D jebe3în Kaşgaria rut -putea flînsă realizată decât <te oarmen) care cimoş- -teag iii amănunţime starea de lucrvuri din imperiul kara-lcitan şi ne putem îngădui să credem că ea- a fost adoptată după sfatul negustorililor şi funcţionarilor musulmani şi uiguri pe care îi î strânsese Cingis în număr mare în jurul său., "

În anul 1218, Djebe trecu cu două l divizii graniţele Kara-ICitaiului, proclamând libertatîtea de credinţă peniru toată lumea. Era ca şi bum ss-ar $1 proclamat în acelaşi timp şi siguranţa comerţuului şi â persoanei, astfel că supuşii lui Kuciiuk s-s-au răsculat din toate părţile împotriva lui. Mongolici erau priviţi de către tnttsulmani ca nişte liberatori, i iar prestigiul lor-se mărise, deoarece — după cum aerată Vladimlrţov

Două divizii mongole izbutiseră a în câteva luni. Ceea ce puternicul şah din Horezm ntiu fusese în stare să facă în cnţiva ani, cu toate că esel era musulman şi avusese la în domină mijloacele nunei mari" împărăţii... -

Graniţelemongole se întindeau aceum până la graniţele Horezmittui, care cuprindea Impăpăţia dintre Marea Caspică şi lacul Arai pfnă la Golful Persic şi fluviul Indus, moştenind astfel -j popoare şt chfc-

131

Uzaţii mai vechi chiar decât cete chineze. Am mai spus în altă parte că Cingis nu dorea nimic altceva decât să păstreze legături paşnice cu Apusultreburile lui din China nu intraseră jtncă într-un. Făgaş sigur şi simfea nevoia unui răgaz pentru negoţul liniştit. Nebunia şi obrăznicia, lui Mohamed, fără îndoială agravate de contradicţiile interne din Horezm, tăcuseră ca între cele două ţări să. Fie nu pace.» ci război. Anii care urmară au fost destinaţi, aşadar, cuceririi Asiei centrale şi Iranului, rcu extraordinare incursiuni de cavalerie peste Caucaz în Europa şi îndărăt prin stepele Rusiei. În cele din urmă, «mongolii, care cu douăzeci de ani mai înainte nu avuseră habar de existenţa, altei ţări în afară de China, aveau să ajunsă stăpânii Lumii, de. la Oceanul Pacific până în cîrnpia panonică. Dacă Cingis nu s-ar fi întors către apus după înfnngerea împăratului Kjn, este mal mult ca sîgur că lumea n-ar fi auzit niciodată de el, căci unui dintre mulţii cîrmujtorj barbari ai Chinei de nord

mi prezenta un interes deosebit nici chiar pentru chiţ nezî şi istoria universală nu i-ar fi consemnat existenţa. De două ori înaintea lui, năvălitorii turco-mongoli clădiseră imperii care cuprindeau laolaltă apusul şi răsăritul Asiei — întli hunii şi pe urmă turcii nici-unul dintre acestea însă nu fusese opera unui singur om şi nici măcar a unei singure generaţii, iar o dată născute se prăbuşiseră cu repeziciune, nelăsând nici o urmă. Dar acest om de geniu, care nu fusese în stare să-şi unifice propriuL lui. Popor decât abia la vârsta de cincizeci de ani, avea să Izbutească, în scurtul timp care-i mai rămăsese până la sfârşitul vieţii, să întemeieze cel. Mai mare dintre imperiile cunoscute în istorie, înfăptuind o operă creatoare şt de organizare, care a putut să înfrunte -vremea şi ale cărei Urmări aveau să se facă simţite, de-a lungul multor secole. De aceea, cucerirea Asiei centrale de către mongoli poate fi pe drept cuvânt privită ca una dintre cele mai însemnate răscruci din istoria lumii.

132

11. IMPERIUL ŞAMULUI DIN HOREZ: U

Tn -nici o altă tarte a lumii nu te copleşeşte mâl puteţnic sentimentul pămîntulut ca în Asia centrală. OH încotro le-ai întoarce, ştii că al în faţă rni 1 şi mii de mile de pământ, stepe întinse acoperite de iarbă, dune mişcătoare de nisip, dealuri abrupte din loess galben şi sf ăr îmictos, acoperite ici şi colo cu tufişuri, şi uneori; în depărtare, piscurile semeţe şi singuratice ale munţilor plutind deasupra norilor de praf, Aşadar, de pretutindeni eşti înconjurat do pământ şi de prezenţa acestui pământ De aceea tî se pare aUt de uimitor că. După ce. Ţi-a pierit din minte însăşi ideea mării, să te trezeşti dintr-o dată în fată unei adevărate mări, sa turci un mal sterp de argilă, dincolo de care dai peste ea, răsfăţfndu-se sclipitoare sub razele soarelui ca un miraj. Marea Arai nu este decât un Sac întins, sărat, ce odinioară făcea parte dintr-o imensă mare interioară, care cuprindea şi Marea, Caspică. tn ea se varsă cele douăs mari râuri ale Asiei centrale Amul şi Şirul, sau curri le nu mim noi europenii, Oxtisul şi Jaxartesui..

Pe estuarul Ainului, printre numeroasele canale şerpuitoare, umbrite tei şi colo de plopi şi sălcii. - Printre întinsele stufărişuri şi printre lacurile albastre, se întindea odinioară vechea provincie a Horez muiiuvKhîva de astăzi clrmuită secole de-a. Rândul de şahi» a căror cetate de scaun era la Urganfgi. Unul din cele mai mari drumuri cbmercjale. Din Europa spre China trecea de-a lungul coastei lacului Arai prin Urgangj şi de aici în sus pe Amul, ca să dea în celălalt drum care lega Khorasanul de Samarkand. Horezmiehii. Printre supuşii cărora se aflau şi strămoşii tiircomanilor, erau în chip firesc negustori, iar negustorul horezmian cu căciula lui ţuguiată de miel era o figură -. Obişnuită la târgurile oraşelor din Asia centrală.

La incepuluj secolului XII, sahti horezmieni erau vasalii imperiului seigiukid, a cărui capitală era W

Rey pe ţărmul Mării Caspice. În-. Culmea puterii lor, selgiukizil stăpâneau pe atunci aproape întreaga Asie Mică şi orientul mijlociu, preoan şi nogatelo Ţinuturi ale Khorasanului şi Horezmulul din Asia centrală. Tendinţa tuturor statelor: feudaleidln evul mediu — atât a celor din Asia, cât şi a. celor din Europa — era de a se extinde de îndată ce izbuteau să-şi organizeze o. temeinică putere centrală; compensând astfel, prin marea. Întindere a ţinuturilor vasale, slaba productivitate economică a Întregului stat. Când vasalii erau secătuiţi; iar puterea centrală slăbea, marile imparii se dezmembrau, pînă- când apărea o nouă putere care unifica sub o singură. Dinastic toate sau o parte din, vechile domenii În Asia; acest proces era şi mal complicat din pricina veşnicului, conflict dintre, cele două -forme de producţie, cea pastorală nomada şi cea agricolă sedenlară. În Asia centrală, conflictul dintre cele două forme ale economiei devenise deosebit de ascuţit pentru că deşi populaţia iraniană, adică tadjicii, era -sedentară, se ocupa cu agricultură, avea ro cultură dezvoltată şi locuia în oraşe — popoarele turc» erau împărţite: unele se aşezaseră pe pământuri, făceau negoţ şi trăiau în oraşe, altele păstrau încă vechile obiceiuri pastorale ale stepei şi, o dată cu ele, tradiţiile militare ale rasei turcea

De la Nişapur. Din Persia de astăzi (iran) până la Oxus se întindea - frumoasa şi bogată provincie â Khorasanului, iar dincolo de Oxus până la Sir, provincia Soghdului, al cărui centru politic şi- comercial era cetatea Samarkand. Hotarele imperiului selgîukid, la; râul Sir se terminau străjuite de cetăţile negustoreşti de margine, ale Otrarului şi Sasului> (Taşkent). Dincolo de Sir se întindea, de la începutul secolului XII, imperiul Kara-Kitai, care în clipele sale cele mai bune îşi împinsese graniţele în nord până Să râul Oxus.

DeŞi (locuitorii Soghdului, Horezmului şi ai Khera-sanului erau un amestec eVturanîeni şi iranieni, cu

-

Predominarea turanienîlor în primele două ţari, sistemul >administrativ şi civilizaţia erau de origine" iraniana» peste care se suprapuseseră itillUenţete aduse de numeroasele năvăliri ş [cuceriri ale turcilor nomazi Transoxiana, sau Soghdul, era grânarul Per-siei şi deci prezenţa o deosebită Importanţa pentru aceasta, aşa cum o deosebită importanţă economică prezenta şi marele comerţ cu nomazii." Aceştia vindeau vite pentru carne, oi şi animale de povară, piei, blănuri şi sclavi. Sclavii erau uneori domestici,. Femei şi băieţi pentru curţile şi casele mari, şi alteori mi-. Litarî, pentru a fl încorporaţi în armată, tn schimb

Srimeau stofe şi grtne, articole de lux: pentru cape-miile, militare sau nobilii feudali. Ca şi m China şt Rusia. - Negoţul cel mai de seamă cu nomazif-se desfăşura; la graniţă unde el îşi aduceau turmele şi sclaviila târg. Marea prosperitate a Horezmufui îşi avea pricinile mai ales în acest comerţ cu nomazii-,. Precum şi în fericită aşezare a ţării pe un mare drum comercial

internaţional. ".

Prima jumătate a secolului XII ffi Asia centrală se caracterizează prin slăbirea şl, în cele din urmă, prăbuşirea dinastiei selgiukide şi prin ascensiunea unor alte. Două puteri, ale şahilor din Horezm şi Gur-hi-nilor. Din Kara-Kifai. În" anul. 1218 şahul turc din Horezm, Atsiz a ajuns să cîrnhtiască provincia Kho rasaruttdevenind astfel, deşi nu era încă decât tot un va sal al selgiukizilor, adevăratul întemeietor al noii dinastii, a Şahilor horezmieni. Şi selgiukizii erau. de altfel iot turcomani de neam, ceea ce nu 1-a apărat însă de. Răscoala tuturor vasalilor lor turci, care până la urmă le-au nimicit puterea. Sultanul lor Sangiar, a fost înfrânt în anul 1141 de kara-kitani, cace intraseră în Bttkara, în timp ce şahul se folosi de acest prilej, ca să.se proclame independent. Sangiar, după mulţi ani de. Pribegie şi de captivitate, a murit la Merv în anul U57..

Până la sfârşitul secolului, stăpânirea; şahilor din-. Horezm asupra Khorasanului şi Horezmului a fost destul de nesigură, dar în anul 1194 şahul Takas, tatăl lui Mohamed, îl ucise pe Togrul Hi, ultimul sultan selgiukidi la Rey în Persia, iar în primele decenii ale secolului următor, ambiţiosul Mohamed se întoarse împotriva kara-kitanilor cu ajutorul trădătorului K-uciluk, le răpi jumătate din imperiu, cuceri Afganistanul, din care o parte i-o dădu ca fief fiului său Djelal ed-Din şi îşi impuse suzeranitatea peste Irak, Fars şi Azerbaidjan, devenind stăpânul întregului Iran. La Bagdad mai rămăsese, ca o umbră micul stat pontifical abasid al călifarului, odinioară, atât de respectat şi de puternic. Cîrmuitomt pe jumătate independent al SamarkanduluJ, emirul Otman, căsătorit cu fiica lui Mohamed, Îşi vedea şi el puterea nimicită de acesta şi pină la urmă a fost ucis la cererea propriei sale soţii. În timp ce Cingis îşi întărea imperiul său de răsărit, Mohamed îşi alcă tuişe un imperiu încă şi mai mare în apus. Moştenind fostele domenii de odinioară ale puternicilor selgiukizi; ai căror ultimi urmaşi erau ţinuţi prinşi în cetatea lui de la Urgangi.

În ciocnirea care urma să aibă loc jnlre cete două imperii. Mohamed trebuie să se fi crezut sigur de Izbîcdă. Mongolii erau un popor mic şi necunoscut şir deşi învinseseră fără îndoiala pe împăratul chinez km, nu izbutiseră totuşi să-l nimicească. Puterea lor părea desigur mare numai pentru popoarele sălbatice din ţinuturile Gobi şi Altai, dar oricine îşi putea închipui ce aveau să păţească dacă se vor pune la încercare cu ostile lui puternice, recrutate din ţările mari ale Turanului şi Iranului, de glorioasă tradiţie...

Energic şi fără scrupule, Mohamed nu. Era însă şi înţelept El nu-şi dădea seama că imperiul pe care-1 cârmuia nu era mare deoît ca nume şi că întreaga lui structură socială şi politică era în plină decădere; decădere pe care de altminteri campania. Ini de cuceriri nu tăcuse decât să o grăbească. Nu-şt dădea seama, pe de altă parte, nici că mongolii erau un pt>pbr tânăr şi omogen şi că erau înzestraţi cu un

F>uternic simţămlnt de încredere în propria lor forţă, ani ce dădea feud

alismului lor nomad o armă de primă mină, şr anume tăria, morală, «care le lipsea tuturor duşmanilor lor Cu atât mai puţin putea el să înţeleagă că Cingis» pretinzând că se bucură de protecţia cerului albastru, exprima astfel fără să vrea realitatea care voia. ca mongolii să acţioneze ca un instrument armat ăl legilor după care se desfăşoară istoria omenirii.

Societatea feudală a Asiei centrale, aşa cum era alcătuită în primele opt secole ale eref noastre, se sprijinea pe proprietarul de pământ, aristocrat teritorial sau. Dihqan.! Nu existau încă puteri centrale solide şi nici cler atotputernic, iar prinţii nu erau decât cei mai răsăriţi dintre proprietarii de pământ În «nările centre comerciale se forinase de timpuriu o cţasă negustorească avută, trăind din comerţul cu China} clasă ai canei membri deţineau domenii vaste şi trăiau pe ele în castele întărite, aceasta fiind cea dinţii dintre cauzele de dezintegrare a statului feudal agricol în care, aristocratul avea înainte de toate datoria de a fi un „bun proprietar" (kqtkhtvufa). de a săpa canale şi conducte subpământene pentru irigaţii, de a r. onstruii poduri şi întreţine clădirile obşteşti, -;

Administraţia se împărţea în două mari ramuri, serviciile palatului şi divanul sau cancelaria, care supraveghea pe dregătorii de seamă şi serviciile acestora. Serviciile palatului erau uneori îndeplinite de familiile mai însemnate şi alteori de sclavi. În cursul timpului, «marii funcţionari civili, concesie-,. Nării de blrUri şi perceptorii, deveniră şi ei proprie, tari de pământ, ceea ce duse la o descreştere a însemnătăţii aristocraţiei teritoriale.

137

Cauza principală a descompunerii societăţii. Asiei centrale din acele thnpuri. Trebuie căutată în ne^sfîr-şiieie victorii militare ale puterilor nomade. Pe măsură ce o asemenea putere se făcea simţită, creştea în mod corespunzător şi însemnătatea clasei ei militare. La fel se petreceau lucrurile şi în clerul musulman, care exercita monopolul culturii şi de aceea devenise indispensabil pentru funcţionarea aparatului administrativ. Forţele militare erau alcătuite în cea mai mare parte din sclavi şi mercenari şi fiecare căpetenie de oaste ajunsese deţinătorul unui mare fief, din care îşi întreţinea oamenii. Iii afară de militari, şi cler; restul societăţii era considerat ca " un simplu izvor de impozite; Pentru aceste imperii umflate, războiul devenise o necesitate economică, un mijloc de a satisface lăcomia marilor armate, de a menţine curţile şi de a plăti dobânzile ridicate pe care le cereau cămătarii, " Banii erau foarte rari în această parte a Asiei; în ţările iraniene şi turce n-a fost niciodată aplicat pe aceeaşi scară ca În China primejdiosul expedient al inflaţiei. Din pricina rarităţii banilor; bijuteriile şi lucrurile de preţ ajunseseră de o mare însemnătate economică şi tot de aceea oricfe război. Însemna un război de jeluire. Poeţii şi învăţaţii mişunau în Asia medievală — şi încă ce poeţi neasemuiţi şi ce" învăţaţi minunaţi 1 — dar ei erau sprijiniţi şi încurajaţi de

marile curţi nu din dragoste pentru poezie sau pentru ştiinţă, ci doar pentru că, întocmai ca dansatoarele sau nestematele, erau semnele exterioare ale puterii, prin care monarhul îşi dovedea tăria. Persanii îl considerau pe şef ui statului un autocrat cu dreptul de comandă asupra întregii ţări. Cuceritorii turci care au urmat după marile dinastii Iraniene socoteau stalul că proprietatea familiei banului, care trebuia împărţită între membrii acestei familii. Astfel, fărâmiţarea marilor imperii în fiefuri:. Ş| principate semiindependente, creşterea puterii, economice şi politice a clerului, întărirea poziţiei negustorilor şl

J3Ş.

Cămătari lor, distruseseră în cele din urmă bazele agrare ale vechiului stat feudal. Proprietarul de pâ-mînt (dihqanui) nu mai avea nici o însemnătate în timpul invaziei mongole, Iar poporul se frnpăr|ea în armată, căreia regele îi dădea fiefuri, şi supuşi, pe cafe fi. „apăra" de duşmanii dinafară şi dinăuntru în schimbul unei ascultări oarbe şi al plăţii birurilor fără murmur.

Astfel lucrările de irigaţie începură să se ruineze, ţinuturile agricole ajunseră din ce în ce mai pustii, iar foametea Îşi făcu drum şi printre locuitorii din Turkestan,. ca un duşman la lei de primejdios că stăpânirea şi clerul. Barthoid citează două fragmente interesante, care oglindesc cât se poate de bine felul de vlagă al sărăcimii în-imperiul selgiukizîlor şi al şahilorjdin Horezm. Se zice că sultanul. Sangiar ar fi spus că „a-i apăra pe cei puternici de răutatea. Celor slabi este mult mai necesar decât a-i apăra pe cel slabi de fărădelegile celor puternici, pentru că vătămarea celor slabi nu c" decât nedreptate, pe când vătămarea celor puternici este, în acelaşi timp, şi nedreptate şi lipsă de cinstire. Dacă mulţimile ar. trebui să lăsă. Din starea lor de supunere, urmarea ar ii ne--orînduiala în toate, întrucât cel mic ăr face. Treburile celui-mare, dar cel mare n-ar putea să faci treburile celui mic. Iar într-un document de pe timpul lui Sangiar găsim o judecată şi <mai caracteristică despre clasa - meşteşugarilor şi. A ţăranilor: „Ei nu pricep vorbirea regilor şi orice gând de a se înţelege cu cârmuitorii lor sau, de a se riscul a împotriva lor nu le poate încăpea în minte; toate sforţările lor sunt îndreptate către o singură ţintă, să capete mijloace de trai şi saşi hrănească nevestele şr Copiii; desigur,. Nu pot li osândiţi pentru asta şi nici pentru că nu se bucură de pace44.

Când înţeleptul Cian-cluen a venit în Turkestan, ; prima privelişte pe care a reţinut-o au fost ţăranii: care-şi udau cu răbdare timpurile de orz, cea (&a doua au. Fostcîmpurile de bumbac Săpatul acelui.

M

Şanţ strâmt în pămmtul galben» clisos, nesfârşita aşteptare a ploii care 11 va umple cu-apă murdari, îngrijirea migăloasă, a câmpului de care depinde viaţa nevestei şi a copiilor, acestea. Erau fără îndoială marile griji ale ţăranului din Asia centrală. Dar viaţa se făcea din ce în ce mai grea. Creşterea comerţului cu nomazii însemna că tot mai mult pământ trebuie să fie semănat

cu bumbac, din care se făceau frânghii. Stofe şi alte materiale cerute de aceştia, şi astfel creştea primejdia de foamete când sarcinile impuse de război şi birurile făceau.cu neptuihţă cumpărarea hranei.

„Aci se face stofa care se numeşte tu4u tna — scria învăţăcelul- lui Cian<iuen când ei -au intrat în A.malign — şi care a dat naştere legendei populare despre stofa făcută din «lâna de oaie jnsămînţată pe ogor. Ne-am luat şi noi şapte bucăţi ca să ne facem haine de iarnă. La vedere şi la pipăit este ca ţesăturile chinezeşti, subţire, mătăsoasa şi netedă. Din ea se1 fac fire, frânghii, haine şi câlţi? Ţăranii îşi udă ogorul cp ajutorul unor şanţuri,: dar singurul fel de a aduce apa într-însele este s-o care.cu urciorul. Găleţile noastre chinezeşti i-au îneîntat «Voi chinezii vă pricepeţi la toate», spuneau ei".

„Vorbirea regilor"- pe care în mod atât de regre? - Tabil nu o puteau pricepe aceşti fărarri sârguincioşi era, atunci- ca şi acum, limbajul tîlharuiui îmbrăcat Tn veşminte scumpe. Oricum fnsă, dregătorul sultanului Sangiar greşea când îşi închipuia că liniştiţii gospodari care pentru stăpâni Hor semănau atât de bine cu vite? E nii.se puteau ginţii să se răscoale împotriva asupritorilor. În Khorasan şi Soghd mişunau cefele înarmate de oameni fără pământ. Care trăiau în munţi ş) pe graniţă, năvălind de acolo asupra satelor şi prădgnd caravanele şi care, pentru a-şi acoperi ţelurile, îşi Spuneau^. Luptători pentru credinţa. Şefii lor erau foşti proprietari de pământ sărăciţi sau meşteşugari din oraşe, ba chiar membri mărunţi ai clerului, din seminar] ile de la Bukhara sau Samarkand.

M

Pentru că aşa cum ogorul, încetând, să-1 mai hrănească, pe cei-care-l muncea, dăduse naştere"tîJharului Iară;, pămţftt, tot astfel şi oraşele erau pline <fe revoltă care se întinsese de la funcţionarii fără slujbă la. Meşteşugarii care simţeau asuprirea marilor negustori şi a culegătorilor de biruri, ba chiar, ia neînsemnata pătură de muncitori angajaţi permanent -sau cu ziua.. Răscoala musulmanilor împotriva kara-kitanilor din Bukhara a fost condusă de un meşteşugar:. În lupta să împotriva kara-kitanilor, Mohamed a apărut ca apărător al Islamului. El făcu aş rid să coincidă interesele iui cu interesele mulţimilor din Bukhara şi Samarkand, care trăiau cu groază jafului neîntrerupt la care erau supuse de necredincioşii perceptori kara-kitam. Mişcarea democratică musulmana care izbucnise în Bukhara otndu-i prilej lui Mohamed să-1 atace pe Gur-han se răspînd) şi în Turkestanut de răsărit, unde Qngis ştiu s-o folosească cu mult mai multă dibăcie: Înfrângerea kara-kitanilor de către jVfohamed nu duse decât la schimbarea- unui asupritor necredincios cu un asupritor din dreapta credinţă şi curând după aceea horez- mienit, cu căciulile lor ţuguiate din piele de miel, ajunseră cele mai urâte personaje din Asia centrală. În unele ţinuturi ei au pus muia pe tot pământul, iar la oraşe birurile

secă tui toare pe care le cereau atfţâseră lumea până la revoltă. În anul 121? Locuitorii-din Samarkand au masacrat pe toţi horezmienhV pe care i-au putut prinde, agăţindifls stârvurile în bazar, în cârligele măcelarilor., Mohâmod se răpună cumplit, înecând în râuri de sânge orice răscoală împotriva stăpînlrii sale. Dar. Faptul că supuşii împăratului îl urau şi se răsculau contra luî nu era îndeajuns să şubrezească imperiul horezmiam Nici în. Celelalte. State civilizate, ale lumii: din vremea aceea lucrurile nu stăteau altfel din acest" punct de vedere. Întreaga descompunere --a societăţii din imperiul horezmian consta, în realitate, în neintelegenie dinăuntrul clasei dominante cu privite la împărţirea prăzii stoarse de.la proprii ei supuşi şi de la duşmănii dinafară.; -.

Şahul din Horezm se arătase pe falâ duşmanul, ca lifului din Bagdad, capul spiritual al islamului, în-

Strălnradu-şl astfel încrederea clerului. Invidios de puterea preoţim ii. - Mohamed a pus să fie ucis Magid ed-Din» şeful marii secte hanefile din Bukhara şi frate cu vizirul Nidham el-MollC La cea mai mică bănuială de erezie, se confiscau domeniile, presupuşilor vinovaţi, iar clerul a fost împins. FnceMncet să sprijine partidul militar în capul căruia se afla Tur? Kan-khatun, mama şahului.

Curtea întreţinea o gloată de iscoade în întreaga ţară, iar oamenii erau Izgoniţi peste graniţă sau ucişi fă. Cea mar uşoară bănuială de împotrivire faţă de sultan. „Merită să fie dispreţuită această lume înşelătoare, în care nu poţi-cuteza jsă spui un cuvânt de înmormântare pentru nişte oameni ucişi mişeleşte şi nici măcar să le rosteşti numele. Vai de cei cărora le place acest lăcaş în care marile năzuinţe nu pot fi împlinite I" striga piosul Nesavvi, m scrisoarea lui despre viaţa sultanului Djelal ed-Din. Şi tot Nesawi, scria că adevăratul preot trebuie să socotească lumea asta ca pe un grăunte de praf care pluteşte

Printre celelalte planete sau ca un"singur punct perceptibil., printre celelalte puncte ale spaţiului. Dar nu uită să adauge că singurul cleric care s-a pătruns de această concepţie despre lipsa de materialitate a vieţii a fost un om cu o nesfârşită avere, cu moşii şi gospodării nenumărate, cu nu mai puţin de 6 000 de slujitori, toţi cunoscători al legilor şi jurisconsulţi.

Puterea asupra imperiului este împărţită de fapt între Mohamed şi crudă; dar deşteaptă lui mânia» Turkarrkhalun, care, bătrâna, locuia în palatul familiei de lă Urgangi, urzind neobosită cu căpeteniile oştilor şi cu preoţii împotriva - propriului său fiu, Mohamed» şi a- fiului acestuia, Djelal ed-Din.

M

Ut

„Cfrid ajunse-pe culmile măreţiei sale — scrie Ne-sawr— i se dădu numele de Khudavend D jihan,. Adică. «stăpîaă a fniregii lumii». Ea dezlega- cu în-telepţăune şi cumpănire toate pricini!»: care îi erau, aduse spre judecată şi dădea totdeauna. Dreptate asupritului împotriva asupritorului. Totuşi se lăsa

târâta cu uşurinţă spre vărsare de sânge; Ţara trebuie-să-i fie recunoscătoare pentru multe fapte milostive... Avea. ca secretari şapte nobili mari ş) cinstiţi. Ori.. do oiţe ori erau date două hotărâri diferite, una a el şi alta a. sultanului, la îndeplinire era. Adusă, acSea care fusese dată mai în urmă, fără a se ţine seama de cine o dăduse,

Această ultimă frază a Iul Nesawi ascunde în rea- litate; cea mai îndârjită luptă politică din câte au dezbinat pe cîrmurtorii Horezrmilui, Uiptă despre care Cingis ştia totul şi de care se pricepu să seiolo-seascăjfâră nici o întârziere. Nofiindu de ajuns lupta cu fiul ei, Turkan-khatun ura. cu îndârjim şM. Nedreptăţea şi pe Djelal ed-Din, singurul dintre prinţii de strige înzestrat cu oarecare însuşiri. Djelal, un om scund de statură şi foarte brun, adevărat turc. În purtări şi fn vorbire, plin de înfocată energie sudică, era fiul lui Mofaamed şi a unei prostituate de neam. Ture care dştigase dragostea împăratului. Pe umerii acestui tânăr avea să cadă sarcina de a or-. Ganiza rezistenta naţională a iranienilor împotriva invaziei mongole, Cât de puţin era făcut pentru- o -asemenea menire vom vedea în cele ce urmează.

## 111, CETĂŢI ŞI CARAVANE

«

Soghdiana, provincia a cărei capitală comercială era Samarkâhd şi capitală religioasă Bukhara, era socotită de. Jrtiusuknani unul din cete patru paradi- -suri pămlnteşti. Cursul superior al rîutui Soghd (sau ctxn 1 se spune astăzi Zara&an, adică „semănătorul

143

I

144

De aur"), care curge acolo printre dealuri înalte, rî-. Poase, unde sunt risipite sate, duce cu el bogăţia şi rodnicia oîrap iilor din vale.}

Samarhandul este aşezat la întretăierea principalelor drumuri de comerţ care vin din. India (prin Balkh şi Afganistan) din Perşia (prin Merv) şi din

Ţinuturile slăpinite de turci..

Originea acestui oraş se pierde în legendă, deşi sini oarecare temeiuri să credem că el a fost întemeiat de Alexandru Macedon; de altfel,.. ţinutul în mijlocul -căruia se aflǎ a fost totdeauna vestit pentru fertilitatea iui. Ca toate oraşele din Asia centrală, el era alcătuit de fapt din două oraşe diferite, cetatea din mijloc şi mahalalele dinafară acesteia. Pe vremea invaziei mongole, Şahristanui, adică oraşul interior, era aşezat în locul numit Afrasiyab, la nord de oraşul de astăzi. Şahristanul avea patru porţi, din poarta chineză pornind un drum spre -nu, care trecea pe un pod, luat de ape primăvara când se topeau zăpezile în munţi.

Oraşul dinafară era alcătuit dinlr-un lanţ. de mahalale pitoreşti, întinse pe

o suprafaţă de patruzeci

Şi patru de mile pătrate, în: jurul căreia se ridica un zid de pământ lung de douăzeci şi. Şapte de-mile. Alimentarea cu apă a oraşului era una din cele m.ai desăvârşite din -lume şi se făcea prin. Opt canale principale (ariqs) şi 680 de bazine.. Aproape flecare casă avea instalaţia sa de apă, iar canalele principale erau învelite în plumb. Toate casele erau în-., conjurate de grădini de pomi fructiferi, iar chiparoşii măreţi şi ulmii din Samarkand erau vestiţi, în întreaga Asie. Pieţele publice erau umbrite de chiparoşi tunşi în chipuri de animale de către locuitorii oraşului cu imaginaţie bogată. Străzile pietruite se întretăiaţi în nu mai puţin de 2 000 de astfel de pieţe sau răscruci, în care puteai găsi fără plată apă rece ca gheaţa, păstrată în cisterne de. Aramă şi în. Vase de pământ, sau scoasă proaspătă dţn Jîntînă.. Privit de sus din cetate, oraşul părea o masă; verde de copaci şi grădini, din care nu se zărea aproape nici o casă deşi cel puţin 100 000 de gospodării vie-ţulau acolo, tn primele clipe ale dimineţii, peste aceste grădini se putea vedea măreţia fermecătoare a munţilor, dar spre prânz, când creştea arşiţa şi se ridica praful, priveliştea se pierdea în depărtare, numai piscurile înzăpezite mai zârlndu-se peste- ceea ce păreau să fie nori, dar de fapt era pulberea de pe cjmpîi.

Samarkandul era un oraş vechi ţt harnic, precum şi un loc de târguri însemnate. Vestitele produse de mătase şi bumbac din valea Zaraişanului, armele şi articolele de metal din Ferghana, unde se şasea şi cărbune, erau vândute pe piaţa Samar kanduluj. Dar oraşul era vestit şi pentru fabricile sale de hârtie, industrie adusă acolo de meşteşugarii chinezi» luaţi prizonieri în anul 761. Aurel Stein. A dovedit că procedeul de preparare a hârtiei din petice era cunoscut, în China din secolul ii al erei noastre, dar Samarkandul a fost mult timp singurul loc -dinafară Chinei în care acest procedeu era cunoscut şi pus în aplicare. Ţesături lucioase şi colorate, vase mari de aramă, cupe meşteşugite, corturi, scări de şea, frtie şi opritori, pepeni dulci puşi la gheaţă în cutii de. Plumb, toate acestea erau exportate din oraşul grădinilor.;

Bukhara; a cărei aşezare a fost totdeauna- aceea de asîâzi, era minunată prin moscheiele, şcolile şi ihtăriturîle sale, precum şi printr-o puternică industrie de covoare. Străzile ei largi erau pietruite cu lespezi, dar călătorii din acele timpuri ne spun că oraşul era prea înghesuit, că era deseori bântuit de focuri, prost alimentat cu apă şi mirosea urât. Credinţa şi învăţătura. Acestui oraş creşteau într-adevăr direct proporţional cu murdăria şi înghesuiala lui. Fără îndoială că în mare parte această se datora miilor de studenţi care veneau aici din toate. Colţurile Asiei ca să înveţe dreptul ori dialectica şi să asculte predicile celor mat vestiţi nredicatori. În



Ciuda construcţiilor înalt filozofice a acestor predici ne putem închipui că de cele mai multe ori se dădea importantă formei, nu fondului şi că în

compunerea lor un mare toc era ţinut de umorul călugăresc al predicatorilor. Nesavi însuşi, cât era et.de pios şi de cărturar, ne povesteşte cu mult farmec despre o prin soare oişti ga ta de unul din marii preoţi care se legase să încurce predka adversarului. Său şt să-l facă să se oprească din rostirea ei. Bineînţeles că. Dacă cea mai mare parte dintre studenţi răbdau de toarne şi ae mulţumeau cu colţul pe care-] aveau în şcoală, clerici! Ai funcţionarii bogaţi puteau să-şi Îngăduie în fiecare — în afara zilelor de post — ospeţe care ar fi mulţumit gustul celui mai pretenţios epi-curean, căci mîncărurrle şi pepenii din Bukhara erau tot atât de vestiţi ca şi grădinile din Samarkand.

ŞaşuJ (Taşkentul) era centrul mării industrii mi li tare din Asia centrală, producând şei înalte de piele de cal sau de măgar, corturi, mantii, săbii şi articole de metal. Ca şi Orfanii, Sasul întreţinea un viu schimb cu nomazii, aceştia vinziod în bazarele risipite de-a lungul întregului Sir mai ales cai, blănuri, piei şi sclavi. Pe Armd în jos, dm oaza ţinuturilor bogate ale Horezmului, veneau produsle stepelor din Rusia de miazăzi şi ale turcilor nomazi din susul râului Ural. Aci se găseau blănuri de zibellnâ, de veveriţă siberiana, de hermină, de vulpe, de jder, de castor şi de iepure, toate produse ale vînâlonl din marile câmpii. Ia bazare se vindeau şi se cumpărau bine mierea; ceară, săgeţile, argăseala, căciulile de blană, cleiul de peşte, oasele de peşte, pielea de cal, şoimii, săbiile, armurile, oile şi vitele mari, şi, în stirşit, sclavii de origină slavă, cu pielea albă şi ochi albaştri. Horezmul, mai era vestit pentru arcurile pe ycare nu le putea întinde oricine şi pentru covoarele şi stofele ieşite din atelierele sale.

Drumul de ia Samarkand la Bukhara, era cunoscut sub numele de „drumul împăraţilor. De aicît drumul mare trecea prin Khorasan. Despărţindu-se

H6

În două la Ceiâţuia Vânturilor, un braţ luând-o spre Atey, iar altul spre Herat. Puţin înainte de năvălirea mongolilor, un călător arab spunea despre Herat că este cea mal bogată cetate pe care a văzut «o vreodată. Era plină de mori de vtnt, avea 12000 de prăvălii în bazarele şale, 6000 de băi calde şi 659 şcoli, iar populaţia ei trecea de 400000 de suflete. Cea mai vestită cetate din toate era insă Nişa-purul, capitala Khorasaoului, faimoasă prin clima el sănătoasă, prin grădinile de trandafiri şi belşugul care o însufleţea. Tn fiecare an intrau în Nt-şapur mari cantităţi de martori pentru bogaţii lui negustori, tar meşteşugurile din acest oraş erau fără seamăn în toată lumea musulmană.

Acestea erau cetăţile pe care era aşezată bogăţia Asiei şi puterea şahului din Horezm Negoţul harnic care se desfăşura în ele era de o valoare şi de o însemnătate imensă şi de aceea interesele negustorilor nu puteau fi treeule cu vederea. Mergând împotriva acestor interese, Mohatned, a provocat prăbuşirea şubredului său imperiu, înlesnind victoria mongolilor, nu Insă fără a da astfel o

grea lovitură prosperităţii întregii Asii. Pentru a putea înţelege cum s-au petrecut înlr-adevăr lucrurile, este necesar să cercetăm puţin mecanismul comerţului din Asia.

Ne-am obişnuit să ne închipuim caravanele ca ceva romantic, cu toate că în realitate ele au fost şi sunt adevărate întreprinderi comerciale, asemănătoare convoaielor de vase din istoria modernă, care făceau drumul spre Indlile răsăritene şi apusene imbogătindti-i pe burghezii noştri şi îăcînd să crească prosperitatea unor oraşe ca Bristol, Liverpool şi Londra... Negoţul cu ţările îndepărtate, cu Rusia şi cu China — scrie Barthold — aducea mari câştiguri negustorilor, dar presupunea şi mari riscuri, deoarece În răsărit mărfurile erau totdeauna luate pe credit şi deci orice Întrerupere a comerţului în această direcţie le producea negustorilor mari pierderi. - În cursul campaniei unuia dintre sultanii

H7

Selgiukizi împotriva Trebizondei, încetarea comerţului între Rusia şi Grecia a provocat grele pierderi negustorilor musulmani. Când, în anu 1 bătăliei de la Kalka, tăierea mijloacelor de comunicaţie cu sudul Rusiei a împiedicat câtva timp transporturile de blănuri de vulpe, veveriţă sau castori şt alte mărfuri, faptul era aUl de îngrijorător pentru musulmani, încât Ibn eiAthir II consemnează ca atare. Armistiţiul dintre şahul din Horezm şi kara-kiiani (încheiat probabil în anul 1200). A avut drept urmare trimiterea de îndată a unei caravane comerciale în Tur-kestanul răsăritean» cu care a vtzilat Kaşgarul şi poetul Saadî, La începutul secolului XII. Comerţul continental cu China căpătase o importantă mai mare decât oricând până atunci, datorită întreruperii comerţului maritim ca urmare a neînţelegerilor dintre deţinătorii celor două porturi din Golful Persic, Or-muz şi Kfş. Fiecare dintre aceştia căutând să împiedice folosirea de către negustori a celuilalt port. Pe de altă parte, după campania lut Mohamed împotriva Kipcrakitor şi după aţipirea părţii de nord a Semir-echiei la imperiul mongol, ţara şahului din Horezm ajunsese să aibă graniţă comună cu ţara lui Cingis-han. Cei doi cârmuitori, şi mai ales cel deal doilea, încercau să asigure ordinea În statele lor"

A trimite o caravană în China sau peste stepele ruseşti în Asia centrală era ceva mai mult decât o mare investiţie în mărfuri. Condiţiile politice tulburi şi corupţia generală din administraţia imperiului lui Mohamed impuneau angajarea unor escorte costisitoare şi deseori plata unor bacşişuri însemnate funcţionarilor de la curte. Kesawi, care a deţinut o slujbă înaltă în cancelaria sultanului Djelal cd-Din, mărturiseşte care era mărimea acestor bacşişuri: „într-o singură zi» în care lipsea sultanul, am tîş-ligat din slujba mea la divan peste 1 000 de dinari, în alte zile, câştigul deşi mai mic, era totuşi destul de însemnat, asftel că, fără u mai zăbovi, mă pusw

148

Pe luau. Să mă împotrivesc tuturor tfelor care încercau să-im ia locul meu".

Afacerile se făceau pe credit, în mare parte din pricina lipsei de monedă. În afară de negustori, bancheri, mari. Nobili, cler şi funcţionari, restul populaţiei avea rareori prilejul să mînulască banii. E adevărat că vistieria aduna prin biruri sume mari de bani şi că negoţul aducea câştiguri mari cetor care-l făceau, dar raritatea monedei şi a pietrelor preţioase a fost totuşi totdeauna una din marile dificultăţi întîmpfnate de comerţul şi de statul medieval. Ne-sawi consemnează ca o observaţie însemnată faptul că Mohamed a putut să-şi ducă războaiele fără a-şi despuia nevestele de giuvacruri, Când Kuciluk l-a luat prizonier pe Gur-hanul kara-kitanilor, Mohamed a fost tare nemulţumit, pentru că pierdea astfel mina şi zestrea fetei Gur-hanului şi pentru faptul că Kuciluk pusese mtna şi pe „nestematele şi celelalte lucruri de preţ pe care le strânsese acesta de-a lungul timpului din diferite ţări.

Cauza acestei situaţii trebuia căutată în Insuficienţa mărfurilor, urmare a Incapacităţii producţiei do a face faţă cererii de pe piaţă, proces agravat de veşnicele războaie şi de huzurul cresemd al curţilor feudale. Cu toată viaţa lor mizerabilă, nomazii din stepă simţeau aceeaşi nevoie de mărfuri ca şt marii seniori, dar — în timp ce nomadul, care nu ştia ce e cămătarul şi care se mulţumise până acum cu schimbul în natură, putea oricând să recurgă, în lipsă de altceva, la jaf — marii conducători al statelor asia llce, deşi îşi jefuiau şi ei fără încetare duşmanii dinafară şi dinăuntru, erau siliţi şi şi cumpere, şi să vândă, ceea ce 1-a făcut să ajungă le discreţia clasei negustorilor şi cămătarilor în plină dezvoltare.

Owen Lattimore a descris în cartea sa Drumul pustiu spre Turkestan o scenă petrecută lnlr-un cara-vanserai de la graniţa chinezi, scenă la fel de semnificativă şi pentru Asia din secolul XIII. „Tră-sesem la un caravanserai în jurul curţii cănile se

149

Aflau prăvăliile câtorva negustori, zarafi şi ralsiţi. Eram deci din nou azvîrlif printre oameni care nu ştiau să vorbească decft despre preţul. Linii şi al cămilelor, despre tariful caravanelor şi despre chiria căruţelor, despre călătorii de zeci de zile de (a Baotu în cine ştie ce coif ascuns al Asiei» despre UI har ii care bfntiiiau cutam drum ori despre soldaţii care Împiedicau trecerea pe alt drum. Alteori începeau să trăncănească despre furtuni şi caravane pierdute, despre loviturile norocoase prin care te mirt cine a ajuns deodată bogat, despre toate prilejurile şt primejdiile unui fel de viaţă şi de negustorie, cu totul diferită de civilizaţia străină pe care o văzusem iăcindu-şi drum de-a lungul căli ferate, dar de care ei păreau să-şi dea atât de puţin seama, Aceeaşi convorbire, cu anumite modificări io ceea ce priveşte mijloacele de transport, puica ft auzită fără îndoială în orice cafenea din Anglia în secolul XVII î, între căpitanii vaselor

care făceau comerţ cu India. Viaţa caravanei în lunga ei călătorie ora la fel de închisă ca aceea a navelor în drum spre India. Cele r. îfcva oraşe erau oa nişte porturi, debarcările şi îmbarcările pe merele ocean al stepei şi al deşertului aveau şi ele echivalentul Jor pe mare, viaturile şi furtunile erau la fel de năprasnice ţi temute ca şi cele de pe ocean, iar ştiinţa conducătorului de cămile la lei de bogată şi complicată ca ştiinţa unor marinari prkepuji.

Ce însemna să călătoreşti cu una din aceste mari caravane, cât de puţin romantică şi cât de comercială era o asemenea expedrlic o ştim din memoriul unui florentin, Francesco Balduoci Pegolotti, agent comercial în slujba marii casc tiorentlne Bard!. Pegolotti a scris un mic manual pentru negustori despre călătoria pe drumul continental spre Cathay pe la 1340, adică într-o vreme când urmaşii lui Cingis făcuseră din «cesta cei mai sigur drum din lume. Caravanele porneau de 1-a Tarta, port la Marea Azovuîuî, şi prima etapă până la Astrahan era străbătutn în care trase

Î50

De boi sau cal. Aceasta dura douăsprezece zile cu caii şi de două ori pe atft cu boU; apoi drumul o lua în sus pe Volga până la Sărat, de aci pe apă la gurile rlultfi Ural, apoi peste deşert, în oare trase de cămile, la Urgangf, în total cam treizeci de zile. Mărfurile puteau fl vîmfute repede aici, după care începea o nouă etapă mere spre Otrar, tot în care trase de cămile, ceea ce dura treizeci sau patruzeci de zile în total. De ta Otrar, caravana pornea cu măgari către Almalik, pe râul iii, şi apoi Va Kan-ciu, lr> total patruzeci de zile. De le Kan-ciu, la marele canal se mai făceau patruzeci şi cinci de zile, de data asta călare pe cai, şi apoi restul călătoriei urma pe apă..

Sfaturile lui Pegolotti erau ciudate: „Lasă-ţi barba să crească cât mai mare şi nu te rade. La Tana ia-ţi un tălmaci şi nu te zgârci alegând umil prost. Mai ia-ţi, şi doi servitori buni. Şi dacă vrei să-ţi iei şi o femeie din Tana, poţi s-o fad; nu eşti dator s-o faci, dar dacă ţi-o (el, vei fi mult mal bine îngrijit decât dacă n-o iei. Oricum, e bine să-ţi aleg] una care să ştie limba turcă, la fel ca şi bărbaţii".

Pegolottl face socoteala capitalului necesar pentru bunul mers al afacerii şi a cheltuielilor făcute cu călătoria. Dacă socotim florinul de aur sau ducatul la 0 şilingi şi 6 pence, valoarea mărfurilor era de aproape 12000 1rret far costul călătoriei între 140 lire şi 100 lire la dus şi cam 12 lire de cap de animal la întors. Cu 2 lire şi 10 şilingi se puteau cumpăra între doisprezece şi douăzeci pfunzi de mătase de Cat-hay

Dacă acca5Îa era suma investită într-o întreprindere mal modestă, ne putem lesne închipui la cât se ridicau cheîtuielrle pe care le necesită o caravană, ca de pildă marele; mvoi de 500 de cămile pe care îl conduceau spre Otrar cei patru negustori din ţinuturile stăpânite de Cingis. Desigur, între condiţiile călătoriei descrise de Pegolottl, pe timpul când nu era nevoie de

escortă şi drumurile erau sigure, şi condiţiile unei călătorii pe timpul când şahul din Horezm

151

Lăsa să domnească dezordinea în ţările Turanuiui şi Iranului, nu pqate încăpea nici o asemănare. Aceasta era aşadar încă o pricină pentru care negustorii prevăzători aveau să se întoarcă, cu un oftat de uşurare, către discipline de fier a oştilor mongole şi către geniul organizatoric al lut Cingis-han.. „Interesele" Iar Gngte — scrie pe bună dreptate Barthold — coincideau în totul cu interesele capitaliştilor musulmani. O asemenea armonie nu exista Insă între aspiraţiile potitke ale Iui Mohamed şi Interesele negustorilor din statul condus de el".

Gnd Mohamed, a ales deci calea, unei politici de aventură şi agresiune împotriva lui Cingis, el mergea împotriva Intereselor celor mai adinei ale propriului lui stat t mai mult fncă, momentul istoric era cu fotul nepotrivit, căci Horezmul era atât de. Dezbinat şi împârjlt, încât nu putea avea nici o nădejde de Izbândă, Barthold rezumă admirabil situaţia când spune că „de aceea Mohamed nu se putea bizui pe nici unul din elementele componente ale sistemului său administrativ şi pe hfcl una din clasele populaţiei ţării. Era, aşadar, de aşteptat ca hipta dinfr-o asemenea putere şi proaspetele forţe ale nomazilor, unite în vremea aceea sub conducerea unuia dintre cel mal înzestraţi organizatori al tuturor timpurilor, să se sfârşească aşa cum s-a sfârşit".

152

PA KT BA A C IX CEA

CUCERIREA APUSULUI

I. PLANUL GENIAL

-

Tn anul 1215, şahul din Horezm trimitea o ambasa dă însorită de o caravană la Pekin, pe lingă Cingis han. Nu putem şti bine ce urmărea Mohamed deserfi-rînd astfel tratative diplomatice cu mongolii. După părerea profesorului Barthold, el ar fi fost de la început împotriva oricărei înţelegeri paşnice, comerciale, cu nouă putere apărută în orientul îndepărtat. Şi este foarte probabil să fi fost aşa, de vreme cc negustorii horezmjent care — în anul următor tratativelor de la Pekin — soseau în tabăra mongolă de pe lingă Kara-Korum par a-şi fi închipuit că au de-a face cu o ceată de sălbatici ignorant! Pe care îi pot înseta cum vor; curând aveau să cadă din nori. Căci. Cerând preţuri neruşinate pentru mărfurile aduse, au fost sil tir să descopere, şi încă pe propriile lor speze, că mongolii au un simţ negustoresc cât se poate de bun.

Istoricul persan D iuzdjianj ne spune că solii lui Mohamed, ca şi întreaga caravană cu care veniseră, aveau de fapt misiunea de a culege date în legătură cu învingerea fm paratului ktn de către nouă putere nomadă. „Voia să

cerceteze, prin oamenii lui de încredere, adevărul veştilor primite şt să afle despre starea şi numărul oştirilor mongole, despre armele şi mijloacele lor de luptă". Unul din sfetnicii lui Mohamed îl povestea mult mai târziu lui DJJurdjianică&ul

M

Umil -se interesa mereu de imperiul km şi că iscodea pe toţi călătoria care veneau de acolo, nutrlod ambiţia de a-şt întinde stăpînlrea până în China, cu toate sfaturile potrivnice ale slujitorilor saL Dacă putem pune la îndoială această interpretate a aspiraţiilor Iul Mohamed, este sigur în orice caz că unica Iul speranţă de a-şl selva şubredul Imperiu nu putea fi decât războiul. De altfel, tocmai se pregătea să-şl absoarbă fostul aliat, pe Kuciluk, când cetele lut Djebe i-o luară înainte.

Tn anul 1216, cetite şahului din Horezm au făcut o incursiune în tinulurrle nomazilor Kipcfaki din stepele de dincolo de Slrdaria. Cu acest prilej ele s-au întfl-nit pentru prima dată cu călăreţii mongoli cere ocupaseră Semlrechîa de miazănoapte, urmărind în stepele Turgafului pe fiii lui Tokfoa, şeful merkitltor. Între cele două armate se produseră cîteva- încăierări neînsemnate, dar mongolii se feriră de o luptă adevărată. - M$rginindu-s6 numai la acţiuni de observaţie.

Când solii lui Mohamed ajunseră la Cingis. Acesta ştia cât se poarte de bine cu cine avea de-a face. £1 nu pierduse totuşi speranţa unor relaţii paşnice şi — ceea ce e încă şi mai important — era pe deplin conştient de marea necesitate de a restabili comerţul norone! Cu vecinii săi din apus. Războiul din China de miazănoapte, îndelungat şi sângeros cum fusese, sleise şi ruinase această tară, iar ostile mongole o jefuiseră de toate bogăţiile care putuseră ft prădate. B drept că În ceea ce priveşte grânele, ele erau aduse din ţinuturile din jurul lenisetului. Dar nu e mai puţin adevărat că ar f) fost de dorit să se reia negoţul cu Apusul pe drumurile continentale. Căile mari-Hcne erau blocate de cearta djnire stăpînil celor două porturi de la Qrmuz şi Kiş din Golful Persic. Negustorii din Horezm, Samarkand şi Bukhara erau siliţi să iacă un mare ocol spre miazănoapte, din pricina dezordinilor provocate de Kuciluk în Turkestanul răsăritean şi în Kaşgar. Din toate punctele de vedere



Erau» aşadar, necesare statornicirea unor legături paşnice cu şahul din Horezm şi, dimpotrivă, lupta fără cruţare şi până la capăt împotriva Jui Kuciluk.

Astfel stând lucrurile, solia Iul Mohamed a fost bine primită. „Spuneţi-j şahului din Horezm — te răspunse Cingis solilor — ci eu sunt domn al Răsăritului, iar el domn al Apusului. Între noi să he legături nezdruncinate de înţelegere, prietenie şi. Pace, iar negustorii şi caravanele fiecăruia din noi să poată veni şi pleca fn voie; astfel ca lucrurile de preţ şi mărfurile obişnuite care

se află în ţara mea să poată ajunge în ţara lui şi cele din ţara lui să ajungă, Fn acelaşi fel, în ţara mea"

Cingis trimise şi el şahului din Horezm o solie de răspuns, însoţită de o caravană. Ibn el-Athir arată că această caravană fusese trimisă În primul rând ca să cumpere „lucruri de îmbrăcăminte, ceea ce aonfirmă bănuiala că ocuparea Chinei, deşi umpluse de bogăţii pe aceşti nomazi săraci din stepă, nu le dădifce totuşi — datorită încăpăţânatei împotriviri chineze şi a distrugerilor pe care aceasta le-a adus după sine — tot ceea ce le trebuia, pentru că nu putem uita că o asemenea victorie presupune sclavi şi femei de îmbrăcat şi hrănit, domenii mari de Întreţinut şi oşti de înzestrat cu cele necesare.

Astfel, tn timp ce cetele lui Diebe-Noyon fi urmăreau pe tîcălosol Kutiiuk în munţii Budakşanuluî — regiunea minunaţilor cei de rasă ~ solia tui Cingis, urmată de o bogată caravană, tsi începuse îndelungata călătorie spre cefalea de scaun a şahului din Horezm Această caravană mongolă care-i însoţea pe trimişi? Hanului era o întreprindere negustorească pusă] a cale de negustorii musulmani din Otrar. Samarkand şi Bukhara, strânşi în jurul lui Cingis. Cmci sute de cămile duceau drugi de aur şi de argint, mătăsuri, atât din cele mal Ieftine, cât şi din cele roşii mai scumpe, fire de mătase, blănuri de castor şi zibeltnă. Şi multe arte lucruri frumoase sau folositoare făcute în China.

155

Şahul din Horezm ii primi cu răceală pe soli — mulţi dintre ei erau musulmani chiar din ţările sale — şt se arătă jignit de felul În care i se adresase Cingis. Ce se petrecea În mintea lui putem înţelege din faptul că a pus să fie adus Tn taină la el unul din solii originar din Bukhara, pe care-l cercetă amănunţit cu privire la zvonurile asupra Iul Cingis şi în cele din urmă îl oferi o sumă mare de hani pentru a-l face să intre în slujba lui ca iscoadă. În timpul cât aveau loc încercările de tratative, la Otrar, cetatea de graniţă din apropierea Taşkeirtulul, se petreceau lucruri mult mai îngrijorătoare.

Guvernatorul oraşului — hu putem şti dacă fn înţelegere «au nu cu sultanul — pusese mine pe caravana mongolă ucisese pe toţi negustorii, paznicii şi conducătorii de cămile care o însoţeau şi îşi însuşise bogatele mărfuri aduse Ar- fl greu de crezut că Mohamed era străin de această tflhărie prostească; oricum insă, după săvtrşJrea faptelor, eî 11 dădu guvernatorului tot sprijinul său. Patru sute cincizeci de oameni şi pe deasupra încă patru negustori mari dtn Otrar, Maragha, Bukhara şi Herst au fost omo-rfţi cu acest prilej. Deşi spaimă şi mfnia care cuprinsese negustorimea trebuie să fl fost fără margini — căci distrugerea unei caravane de felul aceleia echivala cu ceea ce ar fi astăzi prăbuşirea imul mare trust — Cingis nu-şi pierdu capul. £1 trimise o altă solie, îmtJtfterrifcttă să ceară satisfacţie şt pedepsirea guvernatorului vinovat.

Căpetenie acestei solii a fost ucisă din porunca lui Mohamed, iar ceilalţi ambasadori au fost grosolan Insultaţi. În eluda tuturor sfaturilor primite din

partea celor pe care fi iscodise despre puterea lui Cingis, şahul era, aşadar, hotărft să înceapă războiul şi e greu de crezut că această hoUrire nu fusese luată cu mult Înainte, poate chiar Încă de pe timpul trimiterii soliei la Pekin. Pregătirile agresorilor au fost cu toate acestea insuficiente încă de Ta început ei s-au hotărât — cu toate că aveau la dls

156

Pozi {ie torte 6u mult superioare, duşmanului — să aleagă o poziţie defensivi, dar decăderea ortaduirii politice împiedica aducerea la îndeplinire a oricărei măsuri necesare în acest scop. Porunca de a se întregi întăriturile Samarkandului n-a fost niciodată dusă pină la capăt, iar recrutarea masivă, hotărâtă în anul 1219, nu era încă terminată în 1220, când osiile mongole treceau Şirul. Îndreptîndu-sc catie Samarkand.

În Schimb, Cingis îşi făcuse cu multă grijă pregătirile obişnuite pentru războiul. Care. Bătea la uşă» Porunca de a-şl strânge oamenii a fost dată ţuţuroi prinţilor şi nobililor mongoli, precum şi căpeteniilor vasale. Dintre acestea din urmă, doar regele tângui a refuzat să-şi Irknită oamenii în oastea hanului, să-virşind astfel o greşeală de care avea să se căiască amarnic peste câţiva ani. Planul viitoarei campanii a fost supus kurUiaiului adunat în acest wp. Fiind discutat. Şi aprobat Apoi a început trecerea munţilor Attaî călre punctul de adunare, care era stabilit la Vrtiş. Ye-liu, Ciu-ţai, care însoţea oastea, a fost uimit de frumuseţea povârnişurilor -nordice ale acelor munţi „unde pinul şi moliftul sunt atât de înalţi, încât par că ajung până la cer. Văile sunt bogate în iarbă şi pline de flori. Pe creste zăpada şi gheaţa rămân chiar şi vara.

Ca să facă loc convoaielor de artilerie — balistekx şt catapultelor pe care şi le însuşiseră în timpul războiului cu China şi care sporiseră mult mijloacele io; tehnice — mongolii au fost nevoiţi să doboare copaci şi să construiască drumuri prin trecătorile înguste din munţi, deseori înnoptând în zăpadă, înveliţi În blănurile lor de oaie murdare şi muiate de ploaie, şi încălzindu-se la căldura vitelor. Djocj, fiul cel mai mare al hanului, acoperi concentrarea coloanelor de marş la locul de întâlnire dm stepele de la răsărit de lacul Balkaş printr-o incursiune rapidă înspre locurile din partea de jos a 5trti1ui<; el înşelă atenţia duşma niîlui, pentru ca, apoi, printr-o retragere la fel de

157

Rapidă, să pustiască albia dinte desertul Ak-hum şi munţii Ala-tau şi Kana-tau.

Djelal ed-Din, iiul şahului din Horezm, porni în grabă pe armele lui Djbci, însă acesta îşi îndeplinise misiunea, jefuind toţi caii şi nutreţul din locurile pe unde trecuse şi făcând cu neputinţa înaintarea unei armate care să tulbure concentrarea mongolă. A avut loc o luptă ou ariergarda mongolă, din care aceasta s-a retras noaptea prin ir-un vicleşug vechi, lăsând fot uri ie taberei

aprinse şi dând apoi foc ierburilor din stepă.

Există legenda că mongolii au năvălit asupra Asiei într-o hoardă fără număr. I) r. Harold Lamb îi atribuie lui Cingis 260 000. de oameni, şi alţii chiar mai miiţi. În realitate, 60000 de oameni au fost lăjţaţi lui Mukuli în China, ca să lupte mat departe cu Împăratul kin, astfel că cel mult 70 000 de soldaţi din ar mia ta mongola se aflau în campania din Tur keetan, cifră la care trebuie să adăugăm insă şi. Forţele recTUtete de la popoarele vasale turce, adecă poate încă o dată pe atât. Care era electivul armatelor duşmane e greu de spus. Fără îndoi aia că în teorie şahul din Horezni putea să arunce pe cfmpul de bătaie peste 300000 de soldaţi, deşi în realitate este îndbielnic că a izbutit să adune mai mult de 250.000 de Qflmenl. _ _

În ţinutul de lingă iacul baixaş, Cingis îşi pregăti oamenii pentru ofensivă. Marşurile grele peste munţii Altai şi Tien-şan sleiseră puterile oamenilor şi ani-. Maţelor,. Astfel că odihnă pe care Je o orMejuise incursiunea lui Djoci fusese binevenită. Când ji-au recăpătat puterile şi s-au aşezat în locurile hotar) te, au sosii şi veşti despre pregătirile şahului. Cingis era perfect informat de mişcările luşmanalui şi pe de altă parte nu concepea războiul în chip îngust, <ca pe un simplu act de violenţă intre, două armate duşmane. Planurile ^ale erau totdeauna fructul unui adine simt de pătrundere a lucrurilor şi În ele arma pontică juca un rol tot a Ut de însemnat ca arcul şt suliţa. Apropierea mongolilor aduse după

156

Sine obişnuitul val de dezertări din nodurile duşmanului, mai ales din parura funcţionarilor şi negustorilor, şi astfel hanul capătă date amănunţite tn legătură tu pregătirile lui Mohamed şi cearta dintre Mohamed şi mama acestuia, Turkan-khatun — conducătoarea partidului militar horezmian — date pe care a ştiut. Să le folosească de îndată ce a trecut Şirul.

Şahul a încercat să stăvilească înaintarea duşmanilor, inşirţndu-şi oamenii în cete de-a- lungul Şirului, în felul acesta, ei renunţa, la avantajul superiorităţii numerice, pierzându-şi totodată siguranţa şi puterea de mişcare; împotriva unor duşmani ca mongolii, această tactică greşită însemna înfrângerea încă înainte de începerea luptei.

Pianul ales de Cingis va rămîue totdeauna că unui din cele mai strălucite planuri din Istoria războiului în primăvara anului 1220, Djebe împreună cu cele două divizii ale sale (20000 de oameni), înainta din Keşgar în frumoasa şi bogată provincie a Ferghanei, mdreptîndu-sc fără ocol spre Khogend — fortăreaţa care apăra partea de. Sud a liniei Sirdaria — şi pu-nînd astfel în primejdie flancul drept al duşmanului primt-o lovitură care ţintea către două centre mart, însemnate prin populaţia şi puterea lor politică, Samarkand şi Bukhara.

Marşul tui Djebe nu era decât un atac prefăcut şi Izbuti ort se poate de

bine. Între timp, grosul armatei era împărţit în trei corpuri, dintre care două. Fiecare efe câte trei tumane (divizii a câte 10000 de oameni fiecare), erau comandate de prinţii de sânge O joci şi Djagatai, iar cel de-al treilea, destituit să dea lovitura hotărrtoaie, era comandat de Cingis, de Tului, fiul său cel mic, şi de Subâtei. Întreaga armată străbătu repede întinsele ţinuturi pustiite, făctnd o rapidă mişcare de flanc, ca să răstoarne linia duşmană de pe Sir. Grupuri de cile zece călăreţi duceau trei oi fripte şi afumate, şi un burduf cu apă. În

159

(impui marşului minau din urmă hergheliile de căi de schimb- şi povara.

Ajungând la Sir, corpurile comandate1 de cel doi prinfi se întoarseră spre sud, silind trupei horez-miene să se retragă în fortăreţe şi angajtnd lupte cu rezervele acestora. Ţinta era să se Iaca joncţiunea cu forţele lui Djebe, care ocupase între timp KhogenT dul şi apoi să se îndrepte împreuna spre Samarkand. Cingis trecu râul cu corpul lui de manevră în apropiere de Oţrar, şi lăslnd ariergarda şi cucerirea for-tfrelei în grija celor doi fii ai săi, se pierdu fără urmă În pustiul Kizil-kum. Apoi, către snrşitul lunii februarie, după un marş norocos prin deşert, în care a fost călăuzit de un prizonier turcoman, Cingţs apăru la Nur-ata, tn apropiere de Bukhara, în spatele oştilor şahului. Un asemenea marş prin deşert ar fi fost cu neputinţă în orice alt anotimp. 1

Dintr-o singură lovitură, şahul îşi văzu răsturnat întregul front şt tăiate comunicaţiile cu Khorasanul, de unde nu-i sosiseră încă întăririle. El se retrase în neorîndoială, iar la 11 aprilie, Cingis intră în Bukhara fără împotrivire Garnizoana oraşului a fosi măcelărită chiar în momentul când se pregătea să lugă şi numai cetatea se mai împotrivi câteva zile. Mongolii izbutiseră să cucerească la timp oraşul, căci caii le erau sleiţi de puteri din pricina. Drumului prin deşert, astfel că cea dinţii poruncă a hanului a fost să se deschidă portiţe hambarelor şi să se dea de minoare oamenilor şi animalelor. Ostaşii mongoli scoaseră pe muzicanţii şi dansatoarele oraşului din ascunzători şi se veseîkâ în marea şi stînta cetate a Bukharel, sub privirile scandalizate ale învăţaţilor din seminare şi ale respectabililor, preoţi. Oraşul a f<w1 supus unui bir de râţboi, negustorii şi bogătaşii piliţi să-şi scoată ia iveală şi să se despartă de avuţiile îngropate şi o mare parte din cetate a fost arsă. Apoi, împing ind din urmă pe nenorociţii locuitori, mongolii se întoarseră sote răsărit, în spre. Samarkand.

160

Cetatea grădinilor şi a plantelor» prinsă că Între ciocan şi nicovală Intre ostile prinţilor de, slnjreşi cele ale marelui han. Va putut să reziste. Cina armatele monpcrte au făcut Joncţiunea sub zidurile oraşului cel dtntfi lucru pe care 1-a făcut Cingis. A fost sări trimită... pe Subotei şi pe Djebe. În fruntea a 30000 de oameni, pe urmele-lui Mohamed, şi Începutul acestui marş ayea să te dovedească cea mai minunată, incursiune de cavalerie din toată isto-. Ria. Porţile cetăţii, au fost deschise de preoţii doritori să scape cu faţa curată; cH

despre garnizoana dUn cetate; ea opuse o rezistenţă desperată, dar scurtă» Locuitorii- au Jost nevpiti să se supună măcelului şi jafului, nuqăi meşteşugarii fiind cruţaţi, pentru a fi luaţi în rome şi trimişi ki Turkestanul răsăritean $i în Mongolia, unde au întemeiat mici oraşe şi aşezări în văile rîqrilor Ui şi Tărâm; atdo au fost puşi la treabă ca să confecţioneze echipamentul de război şi muniţiHe necesare armatelor mongole sau lucrurile de preţ cerute de nobilimea mongolă. Împotrivirea turcă La invazia mongolilor era o luptă desperată, dar râu organizată. Giratul, unde Mohamed îşi adunase cele mal bune oşti, rezistă ctteva luni, iar guvernatorul Oair-han, care ştia ce soartâ-1 aşteaptă, retuză să. se peedea, chiar atunci când orice Împotrivire erar cu neputinţă. Bl luptă până când toţi oamenii i-ait fost ucişi sau luaţi prizonieri, până când propriile lui arme j se frlnseră şi nu-i mai rămăsese altceva de ffciai decât să arunce cu pietre, singur. În duşmani, de pa meterezele cetăţii. La urmă a fost pruţs viu şi chiar Cingis Ua omorât. La Khogend, Timur-melik, comandantul cetăţii, îşi săpa îatârituri pe o insulă şt rezistă, vitejeşte. Mongolii i-£u pus pe locuitorii tadjicj (tranienj) să care piatră din munţi şi să tacă un drum până. Te insulă, unde au azvârlit cu catapultele cu ulei apf «ţs şi cu bolovani asupra intărlturilor, fără să izbutească să-i sperie pe apărători. Cel din garnizoană ăţţ fugit perfu, cu bărcile; fură descoperiţi mai jos de. Ostaşii lui Djdci şi fugi

161

Ră apoi, tn stepă, unde au ioal urmăriţi îndeaproape de mongoli. Până Ia urmă, mimai Timu singur izbuti să scape, găsi oastea tui Djelal ed-Din ai duse mai departe. Lupta împotriva irwadatorikr-ii&credindo$L

Prima fază ii războiului se poate soaoti încheiată în clipa când oştite mongole se îniilinsţră la Samarkand. În acest oraş frumos şi părăsit de unde se vedeau crestele albite ale munţilor Hifkfa Kuş, Cingis rămase în timpul toamnei şi iernii anului. 1220, refăcându-şi armata şi aştepţi nd veşti cje la corpul expediţtonar al lui S ubem Mongol li foecheeră că pe lingă sfra^tegLfeâadTJSitljEraţi genisiii^tolnlrrt |T urmăritori "fără cruţare. El îl toioseau^Jie locuitorii ţarii cucoKte pentru Iffl&yifnr oe ă^feTgPWtfflf să njăgfufasca fucruficâfc gr ff părut Cil IfflnlttKTy penntfT? Fanee a beea ~^c^djTff îflş rao^dfij^^g ur^ufj flTăfră, to. NeTOcţlF fle şog^rpoBuri"şi flflfturi — Şl wjpunind asftel naHjra^JorT aeale ori oferea ntmr" Mffta du^nWn-"

Monamed nu mai era în stare să arunce pe ornicul de bătaie o1 armată îndeajuns de puternică împotriva mongolilor. Fiul său, Djelal ed-Din, răcjta sforţări desperate ca1 şi înjghebeze o armată & manevră, dar nu bbuti aceasta decât după cădere; Sainarttoa>. Dului, când soarta războiului era peeefmiă. Vechea duşmănie dintre turci şi tadjlu i iraniejii era cea mat mare dintre piedicile unităţii horezmJene şi Cingis. Ştiu s-o folosească din plin. Aifă piedici era insă ura dintre bunică Şi nepot, dirrtre Turkan-khatun şi Djelal ed-Din, cea dinţii tmpiedicind orice; ajutor din Horezm pentru cel de-ai doilea, în timp ce

mulţi 4in-tre sprijinitorii partidului militar condus de ea arau mat degrabă dispuşi să tresei la mongoli ctotitt să se bată cu ei- în multe part numai poporul 44 >fnd< „negrii: tâlharii de drumuî-iriare şi ucigaşii", £um le spune Raşid, au încercat să. se. Împotrivească^.

Totuşi, ceea ce i-a aiutăt cu, adavăfn» fyuitiofigoli a fost faptul că basţeajlor iară o armată adevărată, Dine organizată, dtsupî&aţa ^ pusă sub o comandă

162

Liniei fritefflfei. Căreia au i se, puteau împotrivi ntcl cavafejsmuf^fe^ida4^ nkft aa-ajuMnTfcitiffi — orT-~-gTjK maHTTKig ele - şi mcl realsjegă dşape-JîŞff,. VO&mSI dar ne^r^oiiidl^Mwp^ carc-sj,

Lagonise. J^iJL^ajuipritadJi $^W^3L 5Sa^^

YffV<a fnj> T ^ a tn^mtinfle nok

Joc stăpinj fljn răairîL Conducătorul acestei afnţafe de năvaTitoqT. Nu mai era un simplu aventurier nomad, pentru că nu-i plăcea să se bată decât când nu se putea aţtfel, ci un geniu militar cum puţini aii existaţ-

Gmemrea e fost silită să se folosească de arma violenţei în Copilăria să, ca să poată Îndeplini marile prefaceri necesare pentru a se dezvolta. Şi nu putea) uita că pană la urmă conducerea războaielor cere cele mai puternite Însuşiri intelectuale, cele mai mari sforţări de voinţă, cea mai desăvârşită capacitate de coordonare, pe care. Le poale avea omul. Din această cauză, marii conducători de oştiri au fost totdeauna mai mult detit nişte militari, iar geniul lor are ceva legendar; mitologic. Printre puţinele genii de acest fel din lume, alături de Alexandru Macedon şi Napoleon, Cingis îşi aţe unul din cele. Mai însemnate locuri printre cei caie au fost în acelaşi timp distrugătorii şi constructorii udot lumi. Cnid cetatea, Samarkand ului. Cădea, el trecuse de şaizeci şi cinci de ani

II. VTNTUL.PUSTIITPR

R

#

Cingis putea fără grijă să-şi lase oamenii, obosiţi încă de groaznicul drum prin deşert, să se odihnească în Samarkand, pentru că nici o oaste duşmană nu-l mai amenipta. Deşi jumătate din cetate nu era decât o biată ruină Jumegindâ, era totuşi potrivită pentru refacerea acestor război nici sălbatici, căci se alia în mijlocul unui ţinut înverzjţţ şi mănos. Chiar şi Cin-gjs-haa se odthni în acest {ujzur neobişnuit, dîetrîn-du-şi generalii cu tocurile îngtiîţitOrilor de săbii şi

163.

Dansatorilor pe rrmgme, bine şi veseilndu-se u cîn-târeţele sultanului înfrîaL Totuşi, deşi, disciplina slăbise îrftrucîtva în acele sile şi prezenţa s^ftoţiloft rnbngofi beţi. Era obişnuită în oraşul cucerit, mintea marelui căpitan

de oşti nu trândăveai şi oamenii Iul nu-şi pierduseră vlagă. F.;.,..

La statul major mongol soseau inlrwa veşti. Hanul intrase în legătură cu Torkan-khatun prin NUarn el-Molk, vizirul sultanului; bătrâna intrigantă, deşi nu voia şase supună învingătorului, continua «4 im piedica trimiterea oricărui ajutor propriuhii ei iiu învins, într-adevăr, când ostile mongole intraseră în Bt^kbara şi Samarkcnd, strângătorii do biruri adunau încă bani pentru război, iar oamenii "cjiarnaţl. sub, arme — călări pe dromadere, cu arme «f merinde ^ — nu ajunseseră încă la locurile hotărâte de adunare. -

Deci nu fusese înlăturată posibilitatea adunării unei armate covuşitoare; sub conducerea sultanului fugar sau a fiului său, Djelaled-Din, ceea ce ar fi însemnat o mare primejdie. De aceea,.la Samarkand, învingătorul — obosit aşa cum era, şi pe deasupra suferind de o supărătoare boală de oehi, că toţi oălăretil în deşert — chibzura în amănunţime viitoarea desfăşurare a războiului. Sarcina d6 a-l urmări pe Mohamed fusese încredinţată, după cum am văzut, celor trei. Divizii comandate de Djebe, Şuboteişi-Ţokugear. Cingis le dăduse cele mai înţelepte şi mai amănunţite porunci cu privire la această Uimitoare urmărire. Dacă Mohamed Izbutea să adune io ţe puternice şi pregătea să reţiste, ei era ii datori să nu înceapă lupte, ci şase oprească, sa~l înştiinţeze pe ban şt. Să aştepte ordine. Toate veşHle primite arătau însă. Că sultanul eră. Îhspăimîntat-de> moarte şt că, apifcapo sigur, nu se va opri din fugă., iNu vă întoarceţi j&înâ-nu puneţi mfaa pe el. Chiar dacă îşi caută, adăpost; cu câţiva oameni prinlreVdealuri ori nisipufl pustii şi chiar dacă se ascunde "de ochii omeneşti ca duhurile tain Kt, voi să cădeţi peste ei ca vântul pustiitor;

164

Ţinta urmărită era pe do o parte să-l pedepsească pe vicleanul sultan pentru uciderea soiului — faptă de neiertat pentru, mongoli, după. A căror retina tribala viaţa solilor era stîrrţă — Iar pe de altă parte să-l împiedice să-şi adune o oaste din lăuturile îndepărtate ale întinsei sate ţărL După îndeplinirea acestei misiuni, expediţia urma să dea o raită largă dincolo de tducaz, în spatele Donului şi să se întoarcă apoi în Asia prin stepa klpclakă. Scopul acestei recunoaşteri era de-, a se asigura că nici o putere, duşmană nu primejduia ariergarda ş) comunicaţiile armatei mongole, în tjmp ce «. Ceasta fel vedea de treabă» în Afganistan şi Iran. Acolo tinde erau înlîmpU nate cu supunere, trupele expedtţîonare trebuiau să " statornicească suzeranitatea mongolă numind un guvernelor şi funcţionari în vederea ridicării de biruri. Oricine se împotrivea tretnna trecut prin sabie. Întreaga operaţie avea-să dureze trei ani, după care corpul expediţionar urma să se întoarcă la baza sa din Mongolia...: "

Hanul propuse să asigure ariergarda acestei coloane volante trimrttndu-l pe fiul său Tului să supună marile cetăţi afe; Khorasanului, în timp ce prinţii Djoci. Djagatai şi Ogodet intrau în Horezmul pro- priu-zis, pentru m cuceri oraşul de scaun al sultanei Turkart-khatun, Ostile urmau să se Intflnească, să

intre în reîacere şi să se reîmprospăteze prin noi recrutări în păşunile lor natale din jurul Kăra^Koru-muluî...;

Armata de urmărire merse după Mohamed ca un adevărat vint pustiitor. Soldaţii din armata lui Mohamed erau turci din tribul mamei şale şi do aceea nu-i împărtăşeau poîftita. Se hotărâră deci să-l o-moare în timpul noptn, înaă sultanul fiind prevestit şi-a schimbat culcuşul. A doua zi. Când. S-a trezit, a văzut cortul în care ar fî. Trebuit s£ doarmă atât de străpuns de -săgeţi, încât semăna mal degrabă cu un arici tnfetar. Împreună cu etţlva oameni credincioşi, sultanul tufei atât de repede —. Cât putea să-1. Ducă

Ml

De repede calul — la Nisapur, străduindu-se să trezească tit toate orasejle şi fortăreţele mtănite pe drum conştiinţa^ primejdiei mongole. Tn Ni^pur se simţi în sigiiranţă ş. ca să alunge amintirile^ se puse să bee şi şâf petreacă.

AxIlscoâdeJo îi aduceau în fiecare z%-ştiri despre apropierea rapidă a mongolilor, despre căderea unor. Oraşe sau trecerea prin foc şi sabie a altora. În cele din urmă. Sultanul păru că-şi dă seama că trebuia să facă ceva şt începu să ie măsuri pefttm a opri înaintarea duşmanului în munţii Luristanv în timp ce © oaste de 100000 de pedestraşi se aaWă în jurul lui, Era însă prea tfrziu» iar emirii care îi tăgăduiseră ajutor fugiră cât mâi ar» timp. Fugărit din oraş tn oraş, din fortăreaţă în fortăreaţă, atacat de oamenii simpli care nu puteau vedea în el decât uq groaznic asupritor, mnorocitul sultan a iost gonit ca im iepure speriat până la "ţărmurile Mării Casnice. Ia speranţa ca marea îi va îi de mai mult ajutor decât uscatul, trecu cu barca într-o insulă, părâsindu-şt nevestele şi copiii într-o cetăfuje de la ţărm. Dar cetăţuia căzu? N faţa asalturilor năvalnice ale urmăritorilor şi calat imea mongola işl struni pentru prima oară caii în lata unei mari sărate, Urmărirea se opti aici, căci Mohamed a fost dotorît la vestea prinderii nevestelor şi copiilor săi şi a jefuirii convoiului care-i ducea vistieria spre Samarkand. El a murit de. Oboseală, de durere şi de amărăciunea neputinţei la care fusese redus: înainte de a-şi da sfârşitul lăsă ca rnoşteaifqr?

«fiul cel mic, Djelal ed-DIn Mai obertf; în locul tului mai. Mare Uslak. Djebe şi Subdtel se îndreptară spre Caucaz; dttţă ce cuceriseră oîmpnle şt ajunseseră la mare, elitre-buiau acum să se caţere pe muţiţi. Mai întâi risipiră câlănmea georgiană — aceasta era prima lor întîl-ntre cu creştinii europeni şi apoi trecură prin trecătoare de la Dariei, frujnoa&ă dar plină de dificultăţi, aşezată În umbra muntelui Kazocc. În oîmpiile ruseşti dintre Terefc şi Don. Lmgă rfula. Kalka, în

M

Apropiere de Marea Azov, i: au bătut pe priotii ruşi şi au intrat, probabil pentru prima oară, în contact cu negustorii Italieni şi armeni, care mişunau în

forfota porturilor Mării Negre, pentru că aici se sfârşeau drumurile comerţului european.

Când, pornind de la Marea Caspkă, mongolii o luaseră spre Ca ucaz, supuşii sultanului din, Horezului propriu-zis au răsuflat uşuraţi. Djelal, veni. Ia Urgangi să-şi ceară drepturile asupra regatului, aflând cu acest pt ilej, spre marea lui rmilţumue, că se şi adunase o oaste de 00000 de oameni. Uitase însă că are un frate şi o bunică. Aceasta din urmă îl ura din tot sufletul, în timp ce Uslak, om slab, pleca uşor urechea la cei care-i şopteau că Djelaf îl despu-iase prin vicleşug de moştenirea ce i se cuvenea. O conspiraţie militară Ţi s3i pe Djelal să fugă în deşert, cu şaptezeci de tovarăşi credincioşi, feript că a scăpat cu viaţa. Desperaţi, fugarii şi-au făcut drum spre Ghazna din Afganistan, fieful lui Djelal, lupttndu-se la fiecare pas ca să înainteze prin cetele de mongoli care înţesaseră ţara. O dată cu el pierea cea din urmă nădejde de împotrivim fată de năvălitori în Horezm. Bătrâna Turkan-khalun era, desigur, un duşman neîmpăcat şi se pricepea să-şi conducă treburile, dar nu putea să. Aibă experienţă militară, nefiind în stare să. Unifice armata sfâşiată de invidii. Pfe deasupra, în clipele de cumpănă» se dovedi de o dezgustătoare şi crudă laşitate. Când sosi vestea că Djoci şi Djagatai înaintau spre. Urgangi, ea a fugit, punând însă mai intfi să fie ucişi prinţii selgiukizi pe care-i ţinea ca oslateci.

Pe călăuza care a aļuiat-o să fugă, un oarecare Omarrhan, îl omorî de îndată ce se văzu în siguranţă la cetăţuia de la IJaţ Semnificativ este faptul că nici unuf dintre locuHorfi Urgangi ului n-a vrut s-o urmeze, ci s-au pregătit să rămână lângă avutul lor, apârliMu-1 împotriva năvălitorilor.

Fuga eu i-a fost de nid un folos bătrânei Turkan-khatun. Vîrtejirt mongol 6 ajunse din urmă, nepoţii



El de parte bărbătească au fost ucişi sau făcuţi prizonieri, iar ea a fost trimisă În stopa mongolă, unde, dtsprefultă ŞI uitată, urma să-şi trăiască-ultimii ani amari ai vieţi, în corturile învingătorilor.

Supuşii el se arătată mai viteji. Deşi armata celor, trei prinţi a asediat Urganglul cu obişnuita energie a mongolilor — făcându-şi din duzi muniţii pentru catapulte deoarece pietrele lipseau din împrejurimi, abătând vadul rîului Amu pentru a-i lăsa pe asediaţi fără apă şi foloslrtdu-se de ulei aprins, obişnuita lor armă de asediu — întâmpină o împotrivire âttt de încdrjftă, încât chiar după şapte luni nu uţbuti înci să-l clintească pe apărători.. fn timpul acestui asediu îndelungat, prinţii Djoci şi Dlagatai începură sl se certe şi disciplina slăbi simţitor, fapt ce avu drept urmare creşterea pierderilor în armata de împresura re. Fiind încunoştinţat, Cingis cere trecuse în Khorasan, pe graniţa Afganistanului de astăzi — trteiise în cea mai mare grasă un sol care aducea1 numirea lui Ogddet la comandă. Supremă. Unitatea-fiind restabilită, cetatea a fost luată prin asalt, deşi rezistenţa apărătorilor nu a fost îrdrîhtă decât după ce

fiecare petic de pămtnt şi fiecare casă au fost cucerite prin câte o luptă de sine stătătoare.

Între timp, Cingis şi Tului acţionează Îh Afgan-KhorasaD, cucerind fortăreaţă după fortăreaţă. Împotrivirea pe care o întîmptnară aici fu mai puternică decât rezistenţa care li se opusese tn alte. Părţi, ceea ce era cu atât mai supărător, cu cât DJefâl ed-Din, ajuns cu bine la Gfaazna, îşi pregătea o-nouă1 oaste de câmp. Slji-kutuku, credinciosul şi înţeleptul administrator al yăsokului, a fost trimis ca să trateze cu Djelal, în timp ce corpul de. Armată principal porni bătălia. Împotriva mar Hor cetăţi, tn timpul acestei campanii din Khorasan, Îşi câştigă Cingis faima pentru distrugerile al măcelurile, lui gratuite. Oraşul Aierv, vestit prin bibliotecile lui r- dintre care; mia avea 12000 de cărţi —şi prin sistemul perfecţionat de di

168

Guri al terasămente, pentru a clror întreţinere lucrau nu maj puţin de 10 000 de muncitori, a fost pustiit cu sălbăticie, Jar marile lucrări de pe nul Murgab au fost nimicite; chiar în secolul XIV, geograful arab Ibn Ba Iuta apune că locul pe care fusese acest oraş arăta ca o mare ruină, pierdută într-o mlaştină pustie. Şi Balkhuî fusese un oraş vestit şt bogat, pe care Ibn Bătuta t-a apucat tot În rutne.. Clfl oameni au pierit în aceste măceluri ne este cu neputinţă să spunem. Se zice că printre ruinele Mer-yului s-au găsit nouă milioane de cadavre. Deşi această cifră este exagerată, soarta unui alt bras, Bamîyarul, ne arMă ce erau în stare să facă mongolii când se lăsau pradă furiei lor de distrugere: în timpul asediului o săgeată bine ţintită îl ucise pe Mutflken, băiatul lui Djagatai. Cingis porunci să nu fie lăsată în viaţa nici o fiinţă — om, vită sau pasăre — oraşul să fie ras de.pe faţa pămîrrtuluJ, Iar locul pe care se ridicase să fie nivelat cu pulberea dărtmâturlfor. Şt această poruncă a fost îndeplinită întocmai: Bamlyanul se prefăcu într-un pustiu de nelocuit, căruia învingătorii li dădură numele de „Mav Balik" adică „oraşul blestemat. Sus, în roasta muntelui, deasupra locului unde fusese altădată oraşul, se mar păstra încă, neatins, un semn lucrat de mâna omului, peştera lui Buda. Două statui ale acestuia, una roşie şi alta cenuşie, dăltuite în stfacă, păzeau intrarea unei Încăperi sprIlmite fn coloane, înăunlruf căreia se aflau multe alte statui — pline de, gravHate şi fără zâmbet — ale celui care căutase nemurirea în uitarea de sine; pe pereţi erau sculptate chipurile „tuturor păsărilor făcute de Ailah". Jos însă, nu era decât miros de stârv şi nu se vedeau decât vreo două-trei arătări ce-şi pierduseră minţile, şi care rătăceau, bolborosrttd într-o îimbă ne! N (eTeas5, pe loturile unde altădată1 se ridka oraşul lor. Călăreţii mongol! Ptecară mat departe.

Sljl-feultiku suferise între timp o grea înfrângere, fiind bătut de Djelal ed-Din, care izbutise să-şi strângă

10

O oaste însemnată. Într-adevăr» Iu Perwana, Djelal îi dăduse peste cap pe mongoli, a căror conducere ne-hotârîtâ, şovăind să pornească un atac do noapte, E îngădui să-şi concentreze trupele, superioare din punct de vedere numeric. Mulţi mongoli au căzut captivi şi au fost omorâţi În chinuri. Nesawi ne spune că lui Djelal, cafre-i privea cum mureau, t se luminase fala de bucurie. Oricum, era o bucurie ea e avea să fie scump plătită. Lui Cingis i se ridica la flecare răscruce a Vieţii "cât un duşman îndîrjft şi neîm-păcat. Djelal a fost cel din urmă, cel mai. Celebru şi cel mai puttn demn dintre toţi. A-: e$t prinţ, care avea titlul, dar nu şi puterea unui sultan, era un tipic aventurier turc, deşi ajunsese căpetenia repetentei naţionale Iraniene împotriva mongolilor.

Cingis primi cu linişte vestea înfrîmjefli de la Perwana. „Kiftuku s-a obişnuit să iasă totdeauna biruitor, să înfrângă şf să-1 copleşească pe duşman şi n-a gustat niciodată din nedreptăţile soartei. Acum, pentru că a aflat aceste nedreptăţi, are să ştie să fie mai chibzuit mal învăţat şi mai grijuliu în toate." Nu făcea decât să rezume propria lui experienţă. Cicd, ta cftva tknp mat tirriuy armato mongolă trecu din nou prin locurile uivde se dăduse bătălia, el îi puse pe generalii înfrânţi fă-i spună aşezarea exactă pe care o avuseseră oştite duşmane şi le arătă greşelile pe care le făcuseră În alegere» propriilor lor poziţii.

După căderea ultimei cetăţi care fe împiedicase înaintarea, ostile unite mongole au intrat în Afganistan în amil 1221, ca să-1 zdrobească pe Djelal ed-Dir» Sultanul nu-i putuse împiedfca pe nedisripliοatli conducători al oastei sale să &e certe pentru knpăr-lirea prăzii de la Perwana, aşa că a fost silit 4$ se retragă cu forţe micşorate spre Indus. Pe malurile acestui mare fluviu el a fost ajuns-din urmă de Cingis şi tot acolo a avut loc. cea din urmă bătălie însemnată din războiul cu Apusul.

170

Armata mongolă făcuse drumul cu repeziciunea obişnuit! Când Cingis află de la iscoadele sule că Djelal Îşi aşezase tabăra pe malul Indusului şi că aduna bărci ca să treacă râul în zorii zilei următoare El dădu atunci ordin de marş forţat pentru întreaga noapte, izbutind astfel să înconjure paziţiue sultanului. La ivirea zorilor, oastea turco-afganâ i-a văzut pe mongoli aşezaţi în jurul lor ca un arc a cărui coardă o formă râul, et fiind prinşi „între foc şi apă.

Mongolii atacară pe armudouă aripile, urmărind să-l împingă pe duşman către mijloc şi să-i taie legăturile cu fluviul Djelal. Care conducea lupta de! A mijloc se luptă vitejeşte din zori până la amiază şi apoi, văznnd că orice speranţă e pierdută, porunci să-i fie azvârliţi în valuri mama, nevasta şi cbpilf — preferind să-i vadă înecându-se decât în mîlnite duşmanului — iar el, cu sabla într-o mină şi cu stindardul negru în ceelaltăt încalecă pe un cal odihnit, î$t croi drum până la malul râului. Sări în apă şi trecu de partea cealaltă. Cingis

trimise o divizie de cavalerie pe urmele iui — prima oaste mongolă care intra fn India — dar incursiunea nu-şi -atinsese. Scopul şi Djelal îşi găsi adăpost sigur în Pun jab.

Înfrângerea şi fuga sultanului însemna că nu se mai afla nicf o forţă În Iran sau Turan care să se poată împotrivi mongolilor. Tulul desăvtrşi cucerirea knorasanuluf, prădând Heratul şi Nişapurul, în timp ce în Irak şi În alte, provinţii ale imperiului jncepu o anarhie fără margini, de Îndată ce se răspândi vestea că bătrlnul şah al Horezmului murise, iar fiul lui părăsise ţara; fiecare senior, căuta să pună min pe veniturile cât mai multor sate şi vechea ură rasială dintre turci şi iranieni izbucnea ia fiecare pas. În Irak, un alt fiu ai lui Mohamed, Chiytah ed-Din, căută să-şi impună sărmana lui autoritate, care avea însă s9 se prăbuşească îă prima Împotrivire. Această împotrivire a venit de a|eel nu de la mongoli — care deocamdată îşi întrerupseră marşul lor spre

171

Apus — ci chiar de la fratele prinţului, fugarul Djelal ed-Din.

Aventurier îndrăzneţ, Djelal îşi aduna ostaşi în India, făcea căsătorii interesate, îşi dădea importantă pretutindeni pe unde trecea, cădind să atragă din. Nou de-partea Iut pe cei care mai rămăseseră din foştii lut însoţitori. Puţine lucruri stat mai remarcabile decât ataşamentul pe care Nesawf, biograful său. 1-a avut pentru el. Senior al Nesei, acesta era cu totul altfel decât stăpânul său, adică blindt chibzuit, cărturar, credincios şi înzestrat cu un fel de dragoste aprigă, şi pentru bani şi pentru Învăţătură. Lui Djelal M plăceau pompa, intrigă, căsătoriile însemnate, femeile şi petrecerile, şi, ca mulţi turci din vremea aceea-, dovedea o poftă grozavă pentru băutură, and Cinţls se retrase în Mongolia fn vederea ultimei sale campanii din China. Djelal a strtns din nou în Pun |aţ> o armată mică, de Unde insă neastâmpăratul aventurier a fost expulzat de coaliţia prinţilor indieni şi silit să-şi caute adăpost în propriile sale domenii.

Porni cu oastea peste deşert înspre Irak, pierzând în această expediţie îngrozitoare toţi caN şi o bună parte din oameni, dar în cele din urmă Izbuti să ajungă cu 4000 de ostaşi, călare pe bot şi măgari, uhiytah se pregătea să i se împotrivească, dar Djelal îi trimise o sofîe de împăcare; descriindu: l nenorocirile sale. „Cu toată mărimea el, lumea e prea mică pentru mine. Am pierdut toate bunurile de care mă bucuram şi am venit aici să-mi găsesc, odihnă câteva zile. Dar tu n-ai de dat oaspeţilor tăi decât mierea spadelor şi strălucirea săbiilor". Trimişii care au dus această solie îndurerată l-au mituit pe emirii de la curtea lui OJiiytah şl, într-o noapte întunecată, ejnd nu se zăreau decât sclipirile vîrfuritor de lănci, 3000 de oameni odihniţi şi pe cai rigj atacară tabăra sub comanda fui Djelal. Aslfel, sultanul îşi reclştfei puterea, Iar nobilif turti, lacomi, au putut să Jefuiască după pofta inimii pe bieţii ţărani din Iran.

M

De abia după moartea tui Cingis, mongolii au cucerit irakul, şi Djelal 4u din nou silit să fugă. Ca şi tatăl lui, el îşi căută adăpost din fortăreaţă în fortăreaţă, din cetate de munte în cetate de munte, mereu cu mongolii pe urme, mereu de piosul Nesawi şi cărţile lui alături. Totul se sfârşi Într-o noapte neagră, în Kurdistan. Nesawi stătea şi scria în cortul lui, iar Djelal, copleşit, de nenorociri, adormise beat în alt cort, când un zgomot neaşteptat de arme. Şi strigătul santinelelor li ridică tn picioare. Djelal ed-Din fugi singur în munţi, unde a fost înjunghiat ca un câine de o căpetenie kurdă căreia îl ceruse găzduire. O dată. cu moartea Iul, În anul 1231, se sfîf-şea cea din urmă rezistentă împotriva stăpânirii mongole în acel bătrân imperiu. Nimeni nu-1 pLânse, fn afară. Poate de credinciosul senior al Nesei; pentru ţărănimea sleită de puteri, ordinea şi disciplina noilor stăpâni nu putea să aducă decât o oarecare alinare, pentru că totdeauna jaful după legş este preferabil bunului plac al aventurierului brutal care izbuteşte să-şi impună o putere: vremelnică.

111. ÎNŢELEPTUL ŞI CUCERITORUL

Cuceritorul îmbâtrtnea. Spaima pe care o răspin-dise în Khorasan îi apăsa în oarecare măsură conştiinţa» pentru că, în mijlocul oraşelor mari, al popoarelor de cultură, el nu putea să uite că nu era decât un analfabet sălbatic şi că soldaţii lui erau la fel de neciopliţi ca el. Cingis nu voie să moară. Cu cât înaintau mai mult armatele lui disciplinate, cu atât îşi dădea mai bine seama că ele împlineau o înnoire, că schimbau ceva în lumea prin care îşi croiau drum cu sabia. În mintea lui i se părea că yasăkul, codul lui de legi, cu alte cuvinte instinctul său mongol de disciplină, era cea mai mare dintre izbânzile cu care se puteau minori. Dacă acest spirit ar fi putut îi impus celorlalte popoare, dacă ordinea



Ar ii putut să fie adusă în toate ţările, dacă într-a devăr caii de postă şi caravanele ar fi umblat. În siguranţă pe toate drumurile, dacă locuitorii nomazi ai corfurnor de pâslă ar fi trăit în pac» între ei şi dacă sar fi putut îmbogăţi prin tributul şi foloasele păcii, atunci numele lui Cingis-han şi gloria yasctku-. Hi său ar fi rămas pentru totdeauna.

La Herat i-a fost adus, printre ceilalţi prizonieri, un foarte cucernic imam, căci se ştia că-i plăcea să stea de vorbă cu înţelepţii şi învăţat U întrebă pe acesta în legătură cu ce-1 chinuia mai mnir, căutfnd pe de o parte să justifice distrugerile: âe care le poruncise şi pe de. Artă să se explice pe$fte. -

„Şahul din Horezm nu era rege — spuse el imamu-. Lui — ci tâlhar. Dacă ar li fost într-adevăr rege, nu. Roi-ar fi ucis trimişii şi negustoru care au venit la Otrar, pentru că regii rm ucid soli",

Imamul fu de aceeaşi părere, pentru că biserica nu-1 iubea pe Mohamed-ben-Takaş. IXk Cingis nu se mulţumi numai cu a4îtt ci vru^ă ştie dacă toate celelalte lapte ale lia erau îndreptăţite. „Nu e aşa că numele meu va râraîne

puternic, după mine, în amintirea- oamenilor?" întrebă el. Imamiil era un om plin de curaj şi, cu toate că se temea de mânia hanului, îndrăzni să-i răspundă deschis, după ce ceru Făgăduia la ca nu va păţi nimic.: -i

„Numele nu poate să rămlnâ decât acolo unde mai sunt oameni care să-1 tină minte, spuse în cele din urmă imamul, căci amintirea jefuirii Heratului îi era prea proaspătă în minte, ca-să poată ascunefe adevărul şi să poată răspunde cu făţărnicie. Trftt-tmdu-şi de pământ arcul şi tolba, Cingis dădu şi plece, pradă unei puternice emoţii, pentru că ţts-punsul avusese răsunet în ef; dincolo de antttră, şi exprimase ceea ce lui ţi era frică singur jjM-şt spună. Stâpimndu-se cu greu, el se Întoarse >6ătre imam, plin de mustrări:, <8lnt mulţi regi pe teme şi pe unde au trecut copitele cailor lui Mohamed, pe acolo eu voi duce măcel şt ruină. Dar cetelatle po-

174

Poare care se alia în alte părţi aie lumii şi c rutul-toch celorlalte regate vor spune mai departe povestea mea".

Acest răspuns se adeveri, şi încă din plin. Nesawi ne povesteşte cum din cetăţile de munte de unde se vedeau odinioară câmpiile tnânoase de jos. se putea urmări înaintarea mongolilor după norul marc de pral care apărea Între satele jefuite şi distruse. Norul acesta era ridicat de gloatele nefericiţilor prizonieri şt de hergheliile de cai furaţi, care erau mânate din urmă. Prizonierii erau folosiţi pentru lucrările de asediere, după ce mai tnlîi erau despărţiţi de femei, de copii şi de meşteşugari, care erau trimişi în Mongolia. Uneori insă, aceşti călăreţi nesătui se îxifrinau de la jaf şi de la distrugere. Într-adevăr, toţi istoricii musulmani ne povestesc că ori de cile ori vreo cetate primea să^şi cumpere pacea plătind preţul în stofă, materiale, îmbrăcăminte de lână şi alte lucruri fo3<; st toaie, era lăsată în pace.

Sfetnicii de la curtea hanului îi sfătuiau într-una să-şi mai potolească cruzimea şi deseori erau ascultaţi. Mai stăruitor ra" această privinţă era Ye^iu Ciu-ţai. Înţeleptul dregător îşi dădu foarte bine seama că imperiul mongol nu putea să înfrunte vremea daco la temeliile lui nu stăteau docît nişle ruine fumegfcide. După bătălia de pe Indus, când hanul se gtndea să se întoarcă în stepele tai natale, Ye-liu găsi prHejul să4 arate primejdiile unui marş prin India şi peste Himalaia prin Tibet şi totodată să stăruie cu înţelepciune asupra necesităţii unei politici mai bfînde faţă de popoarele cucerite.: Se spune că iscoadele mongole au, dat în munţi peste o fiinţă tabuloaeă, un animal care semăna cu cerbul, avea coadă de cai, corpul verde şi un corn în frunte şi putea să. Trate vocea omului. Făptura ar fi strigat străjilor împăratului: „Spuneţi-l stâpînu-iui vostru să plece cât taai repede. Ciu-ţai, căruia I se ceru părerea despre <eemniticatia acestei apariţii, răspunse: „Această făptura minunată se numeşte

M

Kfetuan? 1 înţelege limbile din toate ţările lumii, li plac iiinţcle vii ei este îngrozit de vărsarea de sţnge. Arătarea ei este o prevestire pentru măria ta. Tu» doamne, eşti fiul cel mai mare al Cerului, dar popoarele sunt copii tăi şi aşteaptă de la tine simţămintele hărăzite de cer pentru buna lor stare"..

Poate că nu numai motive de ordin politic, ci în acelaşi timp şi acel imbold stăruitor da a căuta să-şi Înţeleagă rostul propriei lui vieţi — imbold născut pe semne din presimţirea morţii şale apropiată şi din dorinţa pătimaşa de a continua, totuşi să trăiască — l-au făcut pe Cingis să-l poftească în tabăra lui pe pustnicul chinez Cian-ctuen. Cian-ciuen — pe atunci- bătrân, pentru că se născuse în anul 1148 — primi această înştiinţare fn sihâs-. Tria lui de munte ţie la Şantun, în anul1 1221 £1 era taoist, inchinfndu-şi aşadar via {a, după chipul lui de a glndi, cercetării tacului, spiritului secret sau Izvorului vieţii, precum şi problemei nemuririi. Taoismul, în formele lui primitive, era amestecat cu alchimia- şi căutarea pietrei filozofate, dar speculaţiile lui Cian-ciuen şi ale şcolii sale erau de ordin filozofic şi spiritual

Putem fi siguri că, auzind despre marele învăţător, Cingts a crezut la început că e vorba de un vrăjitor care cunoaşte secretul vieţii şi că a Încercat şi capete de ia el acest secret aşa cum primise şi aite lucruri de preţ din toate colţurile imperiului său. Cât despre motivele care l-au determinat pe bătrinut filozof sfi se încumete în călătoria lui de-a lungul Asiei până în tabăra de ungă Indus a hanului, ele erau, fără îndoială, În mare măsură mai mult ^de ordin material, decât spiritual.;.; «

Speranţele oamenilor, aspiraţiile, idealurile de viaţă şi-au găsit totdeauna expresie în abstracţiile înalte şt frumoase ale religiei şl. Filozofiei. Prin ele imul a căutat totdeauna o explicaţie asupra vieţii şi lumii. Dar religiile, cu toate că vor să pară un produs de dincolo de om, sunt în realitate produsul vieţii ome-

Nestt, al ciocnirilor de clasă sau dintre naţiuni, iar dinooio de aparenţa lor nei urnească se ascund suferinţele şi conflictele cele mai lumeşti. Ele nu sm, t. decât nişte imagini idealizate ale istoriei, pe care însă. Realitatea acesteia — care nu este decât continuarea şi dezvoltarea istoriei naturale — ajunge din timp În timp să le sfâşie, căutând credinţe noi în lupta el, peste măsură de complexă, de a supune forţele naturii.

Astfel stând lucrurile nu se poate nega că într-a vreme de tulburări sinceroese că aceea prin care trecea China în secolul XIII, retragerea într-o peşteră frumoasă;, pierdută în munţi, putea fi determinată şi de alte motive decât de simpla dorinţă de contemplaţie. În acest fel, conducătorul unei secte religioase cu mari influente politice şi cu însemnate proprietăţi — aşa cum era Cian-Ciuen — se putea ţine departe. de anarhia provocată de prăbuşirea statului, aştep-tînd clipa potrivită pentru a-şi face apariţia şi a Interveni cu folos

în favoarea adepţilor săi

Curtea împăraţilor kin din nord şi aceea a împăraţilor sun din sud ţi ceruseră deseori puternicului Cian-ciuen să le vină în ajutor, dar el se ţinuse fără şovăire departe de ele. Sprijinul adepţilor săi era de mar» însemnătate pentru fiecare din cei doi împăraţi, dar pentru ol era mai important să păstreze o atitudine neutră până ta apariţia unui cîrmui-tor puternic, în stare să-1 ofere cea mai deplină apărare. Un asemenea clrmuitor se ivise în stepa sălbatică şi bătrânul înţelept ştia prea t>me aceasta în peştera hâi din munţi.

Scrisoarea prin care era poftit la curtea hanului, redactată desigur cu ajutorul învăţaţilor chinezi din tabără şi fără îndoiala sub îndrumarea lui Ye-iui Cm-ţai, este de cel mai mare interes, nu numai pentru că este singurul document care ne-a rămas de la Cingis. Dar şi pentru că aruncă lumină asupra stării Iul sufleteşti şi asupra ierului său de a vedea, din vremea când apogeul puterii tul vremelnice se amestecă cu conştiinţa vârstei şi a slăbiciunii lui trupeşti.

177

„Cerul — îi scria Cingis lui Cian-cluen — a părăsit Chine din pricina desertâciuau şi a desfrâului ei fără margini. Dar eu, care trăiesc în sălbăticia nordului, nu sunt robul patfcnilor nemăsurate. Sunt cumpătat şi urăsc huzurul. Mănânc aceeaşi înfocare şi sunt îmbrăcat În aceleaşi zdrenţe.ca şi păstorii mei cei umili, Poporul mi-este la fel da aproape ca

Qprii mei copii şi mă îngrijesc de oamenii Inzes-i ca de fraţii mei. Avem totdeauna aceleaşi păreri şi suntem uniţi de aceeaşi dragoste unii faţă de alţii. În îndeletnicirile ostăşeşti sunt totdeauna tn frunte, iar ta război nu rămân niciodată tn urmă. În răstimp de şapte ani am izbutit să fac lucruri mari şi să adun întreaga lume într-o singură Împărăţie. Sigur că nu am însuşiri deosebite. Dar clrmu-ir&a împăratului km e nestatornică şi de aceea Cerut m-a ajutat să dobândesc tronul (împăratului kin). Împăraţii sun din miazăzi, hui-j; o din miazănoapte, hsia din răsărit şi barbarii din apus, toţi mi s-au supus. Cred că din îndepărtatele vremuri ale banilor Şăn-Yii (hani ei humlor), ou s-a mai văzut nici o împărăţie atât de. Mare. Dar dacă într-adevăr chemarea mea e mare, îndatoririle mele sunt grele; şi mă tem că, într-un fel, clnmuirh mele îi lipseşte ceva. Ca să trecem o apă ne lacom bănci şi liopeţi de cârmuit. Tot astfel, ca să ţinem împărăţia în bună rtnduta la. Chemăm la noi oameni înţelept! Şi sfetnici destoinici. De când m-am urcat pe von, am pus totdeauna la inimă ohmuiree poporului meu; dar n-am găsit oameni care să merite să se îndeletnicească cu slujbele Celor trei şi Celor nouă. În legătură cu aceste împrejurări, am făcut cercetări şi am aflat că tu, învăţătontle, eşti pătruns de adevjr şi mergi pe drumul cel bun. Învăţat şi Înţelept cum eşti, ai cercetat în amănunţime legile. Sfinţenia ta a ajuns vădită. Te-at păstrai În străşnicii rânduieli ale înţelepţilor din vechime. Eşti--înzestrat cu însuşirile deosebite ale oamenilor vestiţi. Vreme

îndelungată ai vEeti.it în peşterile munţilor şi te-al ferit de lume; şl
I7B

Ţoii cei car». au dofcineV sfinţenia vin ia tine tn mulţime nenumărată, oa norii pe urmele nemuritorilor. Am aflat că după război ai rămas tot în acelaşi loc, în Şantun, şi mă gândeam mereu la tine. Ştiu povestea cu întoarcerea în aceeaşi căruţă, de la râul Vei, şi cu peeiirea de trei ori înnoită, În coliba de trestie- Ce să tac însă? Între noi sunt munţi ai ampli şi nu-ţi pot ieşi întru întâmpinare. Nu pot decât să mă dau jos de pe tron şi să stau lângă tine. Am postit şi m-am spălat Am poruncit ajutorului meu, Liu Ciu-lu, să pregătească o escortă şi o cănită pentru rine. Nu ie înspăimânta de drumul uesfîrşlt, de mii de. Te rog din suflet să-ţi urneşti sfintele picioare. Nu te gmdl le întinderea deşertului de nisip. Gândeşte-Uj înea la starea de astăzi a poporului şi al milă de mine şi împărtăşeşte-ml mijloacele de prelungire a vierii, tar ou am să-ţi slujesc ţie. Frag nădejde că o «să-mi dai cel puţin o fărâmă din înţelepciunea ta. Spune-mi numai o vorbă şi am să fiu fericit. În această scrisoare ţl-am arătat pe scurt gindirfle mele şi nădăjduiesc că al să le Înţelegi. Mai sper că tu, care eşti pătruns de învăţătura Marelui Tao, o să ai înţelegere pentru ceea ce e drept şi nu ei să te împotriveşti dorinţelor poporului-" Această scrisoare este trimisă în primăvara anului 1219. Ia începutul campaniei împotriva şahului din Hot&zul Ea ajunse la Ciarrciiten în vremea în care China de nord era crunt bătută de Mukuti, viceregele hanului, şi atacată în aceiaşi timp din spate de Împăratul sun. Dar Mtikull avea să moară curând după aceea, iar îzblnda surilor ar fi avut drept urmare să-i pună pe mongoli fată în faţă cu puternicul imperiu de miazăzi, clrmuit de o dinastie naţională chineză. În asemenea împrejurări, sprijinul deschis al preoţilor taotşti, care reprezentau religia naţională chineză în mult mai rtiare măsură decât confu-cianişnt, ar fi fost un ajutor de cea mal mare însemnătate politică. Sprijinul budiştttor n-ar fi fost de ajuna, pentru că ei treceau drept trădători de
17»
Ţâră, de vreme ce budlşti erau şi mulţi dintre năvălitorii barbari. Îndărătul simplităţii şi umilinţei aparente a scrisorii lui Cingis, se ascundea aşadar o manevră politică bine chibzuită. Într-adevăr, el era nu numai în căutarea înţelepciunii şi a tainei, dar şi în aceea a unui sistem sănătos de organizare. A marelui imperiu pe care şi-t clădea. Ultimele fraze din această scrisoare remarcabilă trădează dublul scop ai invitaţiei făcute, căci Cingis îi. Spune lui Cian-ciuen că „nădăjduieşte că le va înţelege.".

Răspunsul învăţatului şi mai ales frazele de la început, sunt tot atât do dibaci moşteşugKe: „Kin-Olu Ki, din Sl-hia-hien, a primit înalta poruncă de departe. Trebuie să spun că oamenii de lângă molul mării sunt lipsit! De virtuţi. Mărturisesc că sunt nepriceput în cele lumeşti şi că n-am izbutit să aflu taina

tao-utui, deşi am făcut tot ce mi-a stat în putinţă, Am fmbă-trlnit şi n-am murit încă. Faima mea s-a răspândit în. Toate ţările; cât despre sfinţenie însă, nu sunt mai bun decât ceilalţi oameni şi când mă întorc În mine mă simt ruşinat Cine cunoaşte gândurile mele tainice 7 Am fost poftit mai înainte în miazănoapte (la împăratul kin) şi de împăratul sun, dar nu m-am dus. Dar acum, la cea dinţii chemare a Curţii dragonului (curtea mongolă), sunt gata. De ce? Am auzit că împăratul a tosl înzestrat de Cer cu afi. Ta virtute şi înţelepciune cum nu s-a văzut în vechime şi kv timpurile noastre. Falni&a măreţie se însoţeşte într-Însul cu dreptatea. Chinezii şi barbarii, i ş-au supus în aceeaşi măsură. La început arm fost nehotărlt dacă să mă ascund în munţi. Sau să fug într-un oslrpv pe mare. Dar n artn îndrăznit să mă împotrivesc poruncii. Am hotărât să înfrunt gerul şi zăpada ca să mi înfăţişez în sfârşit împăratului."

Acest răspuns clin care n-am reprodus decât începutul, purta data de aprilie 1220, lună în care se dădea atacul pentru Bukhara-. - Şi Samarfcand Călătoria tacepu, după multe amânări, în anul următor şt ucenicul care a făcut însemnarea zilnică a drumului

180

Scrie despre învăţătorul său că „era mereu vesel» îl plăcea să stea de vorbă şi scria versuri. Prima parte a drumului a fost tulburată intrucltva de faptul că piosul bătrân trebuia să călătorească cu un însufleţit convoi de fete trimise pentru haremul hanului, comentariu plin de haz la simplitatea puritană cu care se lăuda Cingis în scrisoarea lui. SimtJndu-se fignit, Cian-ciuen protestă pe lingă căpitanul escortei: „Nu sîrtt decât un sălbatic din munţi, dar nu cred că-ţi poţi -închipui că am să călătoresc împreună cu nişte fete de harem. Conflictul fiind aplanat ei continuară singuri drumul, ajunglnd astfel la trecă-toarea spre pustiul podiş mongol, de unde se ui Ură în urmă cu părore de rău, la câmpiile înverzite ale propriei lor. Ţări..

Trecură apoi prin stepa mongolă, însemnindu şi cu grijă obiceiurile învingătorilor şi pătrunseră în ţinuturile na imanilor, unde au văzut ogoare lucrate şi undeva, o aşezare mi ţi tară clădită, în care locuiau numai prizonieri de război, şi anume 300 de ftamilii din Honan care se ocupau cu ţesutul linii şi 300 de familii din Asia centrală care se îndeletniceau cu ţesutul brocartului de aur. Meşteşugarii şi lucrătorii chinezi îşi lăsară treburile şi se îngrămădiră afară din oraş ca să-l primească pe învăţător.,

. Toţt erau fncintaţi; îl intîmpmară cu strigăte de bucurie se închinară în faţa Sul şi-l însoţiră cu. Umbrele bălţate şi flori parfumate. Erau şi două ţiitoare ale împăratului [un, Cîan-Ţun, precum şi mama unei prinţese chineze care l-au primit pe învăţător cu stricate şi lacrimi. Aceasta din urmă. Spuse:.. De multă vreme am auzit de faimă şi de virtuţile tale şi mî-a părut rău că nu te-am putut vedea; şi iată că acum, când nici nu mă aşteptam, le-am întHnît în ţara aceasta-. Ţ

Pentru ele, „ţara aceasta era cam ceea ce ar însemna pentru doamnele din societatea londoneză exilul în insulele Hobrîde, Pentru lucrători, ca şi

181,

Pentru prinţese, bâtrtnul acela zbhclt -şt slab părea. A aduce ou ei spiritul patriei pe care ei o pierduseră.

Urmă, o trecere peste munţi, îndelungau şi anevoioasă, cu toate greutăţile inerente, şi apoi călătoria continuă prm ţinuturile uigure — stapînne odinioară de Împăraţii Tan — de unde se puteau Încă vedea crestele înzăpezite. Ale muoUktr Tien-şan. Ploaia, zăpada şi hirtuna ii însoţeau, tntr-o noapte În care se adăpostiseră într-o vie, ie dezlănţul o furtună cumplită, ale cărei răbufniri scuturau un copac puternic de la marginea viei. Bătrtnui învăţat era ostenit şi nemulţumit susţinui doar de dorinţa de a-şi Impune secta, înainte de a muri, în ochii noului cuceritor barbar către care pornise, Lăsând vântul să bată mamte, se mfngîie cu singura bucurie carc-i mai rămăsese, poezia;

„Tu îmi vorbeai de-im drum Jlra sUrţjU
Şi-fl locuit unde nu e Irig am fi sosit
Dacă triteac iau mor, cui o să-i pese oare?
Ca păpădia sini partal de-a vIntuluf suflare".

I

Ajunseră În cete din urmă la Samarkand, ca să descopere acolo că Cingis pormse în urmărirea lui Djelal ed-Din, dincolo de munţii Afgani. În schimb, învăţatului 1 se dădu o cameră somptuoasă în palat, cu vedere spre mun (i, unde a putut s^şi odihnească trupul bătrln câteva luni. Oraşul jumătate pustiit mai păstrase ceva din frumuseţea de odinioară şi Cian-ciuen fu nevoit să recunoască că nici chiar grădinile clrinezeştl nu puteau fi asemănate cu cele din Să- markand. I se păru însă că erau prea liniştite şi că ntei o pasăre nu chita în ele. Împrejurimile oraşului erau înţesate de cete de tâlhari, „datorită greutăţii de a găsi de mâncare" şi în primăvara aceea, În fiecare seară, putu să vadă de pe terasele palatului cerul înroşit de flăcări. Ţara era prada unei răscoale ţărăneşti, pentru că în toate părţile lipsea hrana, într-adevăr, i âzbbiul împiedicase lucrările agricole

M

Şi oraşul se umplea treptat cu ţărani lihniţi d foame. Învăţatul dădea de mine are celor care soseau Înfometat de la (ară, din prisosul cămării sale, făcându-le fierturi de făină, dar numărul celor care veneau să-i cerşească mila era totdeauna mai mare decât posibilităţile lui.

Bl îşi mai însemnă încă un fapt. Oraşul era plin de tarafeitaftl, chinezi şi tanguţi. „Lucrătorii chinezi trăiesc pretutindeni." Aceasta pentru că fusese numit guvernator un kara-kitan, adică un nemusulman.

Ajunse în rfîrşit în tabăra imperială de pe malul Induşi: ui. Unde fu primit

cu căldură de nan. „Ai venit, prea sftntufe, a n mari depărtări. N-ai un leac care să aducă nemurirea? Fu cea dinţii întrebare a nerăbdătorului Cingis.. după obişnuitul schhnb de curtenii. „Mijloace care să-ţi apere viaţa sunt. Dar leac pentru nemurire nu", răspunse înţeleptul. Apoi îi arată cu răbdare hanului ce fel de viaţa trebuie să ducă omul. Ce trebuie să facă şt să nu facă, pentru a-şi prelungi viate. Deşi această convorbire nu nea fost transmisă, bănuim că sfaturile date de Cfcan-ctuen erau de natură morală şi conforme ou idealismul taoiat. Mult mai târziu, într-o colibă dinir-o pădure aşezată fă crteva zile de mers de locul unde avusese loc această convorbire, un alt înţelept — profesor de biochimie — care se odihnea, la tel ca autorul cărţii de te {â, în urma unei munci copleşitoare, explica într-o seară că este în puterea oricărui om să şi prelungească viaţa până la 130 de ani.

„Nici un om — spunea el — nu moare în zilele noastre de moarte naturală. Este însă posibil să a) ungi la o vârstă foarte înaintată, fără să-ţi pierzi ntcf o facultate şi apoi să mori uşor, pur şi simplu pentru că organismul «tcetează într-o bună zi să mai lunctkffteze. Aşa st întrmplâ printre oamenii de la munte, din Caucaz, unde vtrsta înaintată este regulă obişnuită. Boala în generali ca şi bolile tn special, pot fi înlăturate. Singurele cauze care ne împiedica astăzi să>i dăruim omului viaţa sunt de natură so-

193

Cială şi ele vor dispărea o dată cu construirea unei lumi noi Şi toţi oei ca: e ascultau cuvintele opti-mişte alb savantului — şi aproape toţi erau tineri şi tinere porniţi să creeze acea lume nouă — s^au simţit întăriţi şi fericiţi.

Hanul amină convorbirea pentru o -altă zl, când urma să asculte întreaga învăţătură a. teoiamulul, dar a fost împiedicat de răscoala locuitorilor din dealurile Afganistanului. După aceasta, a început marele marş de întoarcere în Mongolia, potrivit planului hotă rit mai ftiainfe De două ori au avut loc convorbiri îndelungate şi pline de miez între cuce-rrtor şi înţelept, în care acesta din urmă combătu cu blândeţe superstiţiile mongolilor, interclnd aă-î cîş-Uge pentru o viaţă mai civilizată. Când, odată la vânătoare, Cingk căzu rău de pe cal, a fost întlm-pinat de mustrările btrade ale lui Cian-chien, care îi spuse că un om de vârsta lui trebuie să aroă mai multă grijă de persoana lui şi să se ferească de asemenea primejdii. Timp de două luni, Cingis, care se născuse fn şa şi se învăţase de mic cu vtnătoarea, trebui să-i urmeze statul. În cele din urmă se despărţiră. Iar învăţatul se întoarse la adăpostul Iul liniştit din munţii de Ungă mare, departe de tabăra hanului, ducând cu el şi porunca acestuia de scutire da biruri a preoţilor şi aşezămintelor taoiste. Putea să moară acum fericit, misiunea sa fiind împlinită.

## IV. CĂLĂTORIA SPRE CASĂ

Călătoria spre casă începu În primăvara anului 1223. Cingis avea şaizeci

şi opt de ani şi pînăvia această vtrstă îniâptulse mai mult decât oricare altul din neamul (uf, mal mult chiar decât hanii de demult ai hunilor, aşa cum el însuşi o spusese — îi pe drept cuvânt +- la scrisoarea către Uan-ciueo, Căderea de pe cât fusese un fel de prevestire şi CWigis putea să se resemneze să-şi petreacă setata viaţa pe care o mai avea de trâlt în liniştea stepei oalele

IM

Pe care o iubea atât Dar — aşa cum îi spusese înţeleptul chinez — mongolii erau născuţi pe şa şi ştiau de mici să folosească arcul, iar despre el In: suşi se putea spune că se născuse sub steaua războiului şi a urii. Trebuia deci să moară în şa, în luptă, şi Înainte de a muri trebuia să mai cunoască şi alte amărăciuni din partea copiilor săi.

La primul popas după trecerea Şirului, Djoci, fiul cel mare al hanului, băiatul îndoielnic al primei sale neveste, Borte, pregăti o vânătoare. Djoci arătase oarecare semne ele nemulţumire încă din timpul asediului de la Urgaitţi, Iar mal târziu se retrăsese în domeniile sale din stepa Kipciakă, retuzînd să se Întoarcă în tabăra tatălui său. Nu era o taină că ceilalţi fraţi nu-1 puteau suferi. Încă înainte de campania din Apus, ei îşi arătaseră deschis simţămintele chiar în faţa tatălui tor, când se discută problema moştenirii,

„Tată, Îmi închipui c nu vrei să-l laşi moştenitor pe Djoci şi să ne conducă pe noi, el care vine din clanul merkiţilor? Spuse Djagatai. Aluzia era la năvălitorii merktţi care d răpiseră pe Borte, pe timpul cfnd abia se măritase cu Temugin Cei doi tineri se luară apoi de piept în faţa propriilor lor părinţi şi, lucru demn de reţinut, nu Cingis. Care ţi privea încruntat în facere, îi despărţi, ci îndrumătorul lui Djagatai, care fi certă luând apărarea mamei lor: XInd Tu nu te născuseşi încă, Djagatai, şi lumea era plină de dezordine, când oamenii se Jefuiau şt se omorau unii pe alţii şi nimeni nu putea trăi în linişte, înţeleaptă şi slăvită ta mamă a fost răpită dfai nefericire. ŞI tu crezi că astfel de cuvinte ca cele pe care le-ai rostit adineauri nu-l frâng inima? Akătuindu-şi împărăţia, Util tău şi-a împărţit grijile cu mame aceasta a ta. El v-au crescut pe voi copiii, în speranţa că o să. Ajungeţi bărbaţi. Mama ta e strălucitoare ca soarele şi ca mărea de adlrrcă. Cum poţi vorbi astfel despre cineva înzestrat cu asemenea daruri?"

18$

Se pare că DjSci era un soldai destoinic, dar lipsit. de imaginaţie, că nu gusta noua viaţă de plăceri de La curtea mongolă şi că îşi pierduse vremea vîrrînd pe întinsele stepe ale Kazabstanumi. ŢI plăcea să privească spre marile cmtpii şi păduri ale Rusiei şi să viseze la crearea unei mari şi libere naţiuni de stepă, iar ultimii ani din viaţă şU petrecu în urzeli împotriva tatălui său.

Oatstea, la care se adaug ase ră şi toţi prinţii în al ară de Dj5ci, Înainta încet spre ţara dintre Tuia şi Seleoga, în apropiere de oraşul Kara-Korum. Aid s-a odihnit din nou în Cursul toamnei şi iernii, iar când a început vara timpurie se

pregătiră de serbări şi de jocuri, căci cumis era din belşug, iar stepa le dădea pentru scurt timp tot ce aveau nevoie, Na-. Dornul, acele întreceri naţionale, a fost şi de data aceea o mare sărbătoare. Cele două şiruri de luptători gol şi puternici se înclinară în faţa hanului, care stătea Înaintea marelui său cort sub stindardul cu nouă cozi; încurajaţi de ajutoarele lor, luptătorii îşi încercară puterile în lata ochilor umflaţi dar viol ai actskiiat cărora nu le scăpa nimic.

Printre bărbaţii care se întreceau astfel se aflau veterani care purtam semnele sutelor de bătăiil la care participaseră, sau tineri veniţi pentru prima dată, doritori să arate că merită să fie primiţi în rmdurlle acestei armate care cucerise întreaga lume. Ctştigătorîi primelor lupte erau răsplătiţi cu cumis Şi cu pesmeţi. Apoi, cu cât întrecerile se aţroplau de sfârşit cu atât premiie se făceau mat însemnate Cfştigâtonit acelor zile putea fi sigur că va căpăta mătăsuri bogate, cămile, vreun armăsar cu port semeţ ba poate chiar o prizonieră vopsită din haremurile -Chinei sau ale şahului din Horezm. Urmau apoi tragerile cu arcul şi în cele din iama alergările de căi de toate telurile, de la cei de doi ani, până la mult preţuiţii buiestraşi. Călăreţii erau băieţi. Între zece şi doisprezece ani.. îmbrăcaţi în culori vesele.. Catul care câştiga ucigătoarea probă de treizeci de

M

Mile îşi atrăgea citeţe şt preţuire printre nomazi, pentru că mongolii aveau o adevărată veneraţie pentru caii lor, care ie aduceau într-adevăr totul, şi mâncare şt băutură, adică mijloacele de trai. HircHe aJtoite de cal, tra mate de corturi, capetele şi pieile straniu întinse între stîlpt aşezaţi în cine ştie ce locuri pustii, sunt semne ale acestui cult al catului, care mai dăinuie încă şi astăzi la ei în ţară.

După întreceri urmi sfatul, kurittaiul. Această adunare de vară fusese odinioară o întflnire dintre bătrinK tribului, când se sfătuiau asupra marşului oare trebuia făcut m fiecare an pentru căutarea păşunilor, asupra împărţirii locurifor de păşune între diferitele familii, a drumului de urmat şi asupra altor probleme care ţineau de modul tor de viaţă. Acum insă, kurUiaiul ajunsese un siat de seniori feudali şi de căpetenii militare, chemat să dezbată poruncile hanului, tn vara aceea a anului 1226 treoulau să asculte porunca de a se pregăti din nou de război, de data aceasta împotriva regelui tangut care sc ra scul ase pe faţă.

Cmgis se hotărî să-i liniştească pentru totdeauna pe tartffuţi şi ajpoi să continue războiul în China, unde. Rfupâ moartea Uri Mukuit, kinîi ridicaseră iarăşi capul. De astă dată voia să-i atace din altă direcţie, folosind regatul tangut ca bază de operaţii împotriva Chinei. Mintea lui era la fel de limpede ca totdeauna, avea aceeaşi capacitate de a vedea lucrurile în mare şi de a prinde esenţialul, dar trupul începuse să nu-1 mat asculte. Când, în toamnă, armata se puse în mişcare ca să-şi ocupe poziţiile de luptă, roibul pa care călărea hanul se

sperie de uneai sălbatic şi-1 trânti la pământ.

În noaptea aceea, Cingis zăcu la pat cu tebră. Astfel ci Yesul. Nevasta lui, care-1 însoţea la război, trebui să adune sfatul generalilor. Aceştia au fost de părere să se amâne atacul, dar hătrînul han, căruia i ee adusese la cunoştinţă hotărârea lor, nvcl nu vru să audă de aşa ceva. „Am să mă simt mai bine aici,

187

Pe cîmpifţ de bătcie. Nu vreau să creadă aceşti tan-guţl că mi-e Irită de ei." Un sol iu trimis înainte ca să-i ceară duşmanului să se supună, lucru pe care acesta Na refuzat do îndată. „Chiar dacă ar Ii să mor — spuse Cingis am să-i chem să dea socoteală. Jur pe Cerul cei veşnic 1"

Raşid ne povesteşte că în tot timpul campaniei, hanul era sub impresia morţii sale apropfate. Într-o noapte visă chiar că murise şi în zori Îi chemă pe cei dor fii, Ogedei şi Tulul, porunci ndu-îe tuturor celorlalţi să-1 lase singur cu ei.

„Copil — le spuse el în ciuda tuturor aşteptărilor, vremea bătăliei mele din urmă şi a trecerii mele e aproape." Apoi le porunci să trăiască tn pace în marele imperiu pe care îl ridicase pentru ei, fie care inulusui sau domeniul său, iar pe Ogtidei, cel mal înţelept. Îl lăsă moştenitor. „Aş vrea să mor acasă, adăugă el. Înainte de a-şi da sfârşitul, ît veni vestea că Djoci se răsculase În Îndepărtatul Kipciak împotriva lui. Porunci să fie trimisă o oaste împotriva fiului rebel, care de fapt nu era al lui, dar înainte de a fi adunată această oaste; sosi ştirea morţii lui Djoci.

Desigur că nu se putea bucura de o asemenea veste. Dar unul ca Cingis, care făcuse a ţi tea războaie şi avusese de-a face cu tot felul de oameni, trebuie să-şi fi pierdut de timpuriu senii meniul de fericire personală, mintea fiindu-i lot timpul ocupată de treburile unei jumătăţi din lume. Realist şi viclean cum era, trebuie să f! Simţit fără îndoială o oarecare uşurare, amestecată cu amărăciune, căci moartea răsculatului însemna că avea să le fie mai uşor celorlalţi copii să se înţeleagă între er şi să păstreze neatins imperiul mongol. Pentru aceasta nu era-nevoie decât de un singur lucru: să respecte yatoâkui şi să-l silească şi pe ceilalţi să-1 respecte.

Tanguţll au fost înfrinU, regele lor împresurat în cetatea lut de scaun, bărbaţii mai tineri luaţi prizonieri, iar fetele au trecut în paturile învingătorilor.

186

Armata sa întoarse apoi către China, Zi de zl — spune Rasid — boala hanului se înrăutăţea şi el îţi dădea seama că stîrşîtul îi este aproape. „Moartea mea să nu vă iacă să lăsaţi armele — le spunea el. Generalilor — şi să nu mă plângeţi sau să mă jeliţi, că nu cumva să afle duşmanul că am murit Ultime poruncă a fost să fie măcelăriţi regele tângui şi însoţitorii lui de îndată ce va cădea cetatea de scaun. În august 1227 Cingis murea, pe valea de sus a râului Vei, în apropierea graniţei dintre provinciile moderne Kan-su şi Şensi. N-a murit

acasă, aşa cum dorise, ci pe crmpui de bătaie, în mijlocul oaslei, după cum trăise. Sicriul t-a fost luat pe sus, pus fntr-un car cu două roate şi însoţit Îndărăt spre dealurile şi pădurile în care se născuse. În apropierea acelor nuri ale căror unde sunt — după cum spune Cian-ciuen — fermecător de limpezi şi reci şi clipocesc ca nişte clopote de jad

În drumul carului mortuar, mongolii utiseră toate fiinfete înttlnite, om sau fiară, că nu cumva vestea pierderii suferite să ajungă la urechile duşmanului. Merglnd — spune Sanan Seceh — Kiluken-Baga tur din tribul sunud îşi ridică glasul, cântând:

„Ca joi mul tu xtrurai odinioară

Şi aatăfl. Acîrţfijtd, un car te poartt

Ai părăsit, lutr-adevăr. Nevastă şi copil fi ţari?

O, regal

Tu ne duceai. Id zbor aemeţ odtntoari Şl-mpleticU «ţi ai cinit lovit de aoartl. Cum cade mlnaul ne-ovaţat ai sări. O, rage T

Locul unde a fost înmormântat nu se cunoaşte nici astăzi.. Bl se ascunde poate undeva pe dealul Burkan Kaldun unde T «nugin îşi găsise odinioară

Cuvfotul Buraan tatearaoft în limb mongoli,. Îtot,.<Uvln", Firi îndoiala", numda_anuntehil la cari e odihnite Clngla tjt ara ori ginta din rachiul obicei mongol de a incarna tpatHaJor munţilor, rfurifor al pădurilor.

Adăpost împotriva duşmanilor, Jntfmptare care a rămas pentru totdeauna simtă iu amintirea popom Lui său. Raşrd ne spune că o dată, fn timpul unei vfnători prin acele meleaguri, Cingis s-a oprit lingă un copac singuratic caret sttrnree mirarea. Un ceas întreg rămăsese sub el, cuprins de visare. Când se ridică, spuse celor ce-1 însoţeau: „Acest loc e potrivit pentru odihna mea. Ţine-li minte ce v-am spus".

V. MOŞTENIREA LUI CIKOIS-HAK

Sunt multe semne care ne fac să credem că în ultimii ani ai vieţii sale, Cingis se gtodea să-şi schimbe politica. Aşa cum o dovedeşte felul fn care a ştiut să organizeze poporul mongol, geniul său era departe de a fi distructiv şi, de la cucerirea Chinei, a avut mereu în jur sfetnici înţelepţi şi plinf de omenie. Poate că nici convorbirile cu Cian-ciuen n-au rămas fără folos, istoria chineză lasă să se întrevadă foarte limpede această nouă înclinaţie a minţii sale, consemoînd vorbele pe care le-a spus generalilor mongoli, Înainte de a muri: „Mi-a sosit vremea. Când iarna trecută cele cinci planete s-au arătat în acelaş pătrar, n-a fost oare un semn că trebuie să pun capăt măcelurilor? Iar eu n-am ştiut să iau seama la această prevestire- Să se spună acum sus şi tare, în toate colţurile în care flutură stindardele noastre, că dorinţa mea cea mai adîncfi este că de aci înainte vieţile duşmanilor noştri să nu mai fie jertfite degeaba".

Înrâurirea lui Ye-liu Ciu-ţai s-a îndreptat fără îndoială către omenie şi către munca paşnică de qons- fryctie. Oastea. Mongolă fusese devorată de o

molimă puternică în timpul ultimei campanii. După obiceiul lor, generalii nu se gândiseră decât la fetui eum să strângă mat mult aur şi lucruri de preţ; dac înţeleptul dregător adunase numaK cărţi şi produse naturale,

190

Ca de plkJă revent, pe care îi împărţi soldaţilor bol navi. Înrâurirea puternică pe care o avusese până atunci asupra nxtfrgoîitor a fost întărită mai mult de această dovadă a bunelor sale însuşiri.

Biografia iui este un tablou viu al stării ţărilor cucerite înainte de moartea lui Cingis. Hanul îşi petrecuse toată viaţa în tabără şi în războaie, aşa că nu era în stare să dea grila cuvenită administraţiei civile ori numkii dregătorilor şi Judecătorilor. Viaţa şi moartea oamenilor depindeau — după cum ni se spune — de capriciile celor puternici Atrocităţile săvîrşrte de guvernatorul din Yankin l-au făcut pe Ye-liu Ciu-ţai să protesteze pe Ungă împărat care de atunci încolo porunci să nu mai exercite puterea decât cei care primeai! O împuternicire din partea lui. O asemenea măsură era, prin ea însăşi, o reformă de cea mai mare Importanţă, căci punea capăt anarhiei feudale care domnea aproape în întreaga Asie şi la adăpostul căreia cei puternici şi lipsiţi de scrupule puneau mâna pe putere din proprie iniţiativă.

Tn Horezm, de pildă, chiar În timpul când Moha med era fn culmea puterii» guvernatorii locali asupreau şi jefuiau nestinghcriţi populaţia şi Nesawi ne povesteşte că într-un timp jaful ajunsese atât de Îngrozitor, încât sultanul dădu voie localnicilor să-l ardă pe wazlr de viu. Se pare că n-au izbutit s-o fată şi că mai târziu fostul wazlr ajunsese marele sfetnic al lui Djelal, puţind să-şi continue jaful, nu numai asupra unei provincii, ci chiar asupra unui întreg regat

Asemenea relaţii între monarh şi funcţionarii săi încetară să mei fie cu putinţă în noua organizare a imperiului mongol Din porunca hanului, cum spune un scriitor cnlnez, „vrntul măcelurilor. Începu să nu mal bată". Câştigarea lui Cingis la noua politică a bUtndeţii n-a fost totuşi o treabă uşoară, câţi în jurul lui roiau generali la fel de necruţători ca ei, care erau lipsiţi însă de geniul Şi de vederile lui largi. La întoarcerea armatei din Apus, China era

191

Uit nesfîrşrt desert; foametea domnea pretutindeni, hambarele şi depozitele erau goale. Pentru mintea simplă şi necruţătoare a militar iştilor mongoli mijlocul cel mal uşor- de a Înlătura urmările economice ale războiului era măcelărirea populaţiei în masă.

Generaţii mongoli îl sugerară cu toată seriozitatea împăratului că într-adevăr Chinezii nu sunt de nici un folos statului şi că populaţia provinciilor cucerite er trebui să fie ejrterminată, cetăţile rase de pe faţa pământului, iar ogoarele prefăcute tn păşune. Ye-lfai Clu-ţai se împotrivi cu dibăcie acestei propuneri Bl ţi arătă lui Cingis că armatele mongole ce urmau să pătrundă în sudul Chinei vor avea nevoie de o sumedenie de lucruri, care s-ar ţi putut

procura uşor dacă s-ar fi stabilit impozite teritoriale şi comerciale raţionale pe sare, fier. Vin, oţet şi pe produsele extrase din munţi şt lacuri.

Tn felul acesta, el putea sirînge anual 500000 de Uncii de argint, 80 000 de bucăţi de stofă, peste 40 000 chintale de grâne, pe scurt tot ce era necesar pentru întreţinerea trupelor. „Cum se poale susţine — încheie ei — că un asemenea popor nu este de nici lin folos statului?" Aşa cum remarcă biograful chinez, „filozofia i-ar fi putut da temeiuri mai grăitoare împotriva măcelului propus, dar nici unul n-ar fi mers mai de-a dreptul la inima mongolilor, care erau cii adevărat în stare să săvârşească această ticăloşie, într-adevăr, amestecul de lăcomie, bun simţ şi şiretenie era unul din acele caractere mongole care explică cum a fost posibilă cucerirea lumii de către acest mic popor necunoscut. De aceea, politica. Lui Ciu-ţaî li s-a impus numai pentru că era atât de plină de foloase şi începând de atunci influenţa noii-tariştilor în stat începu să scadă După moartea lui Cingis, dregătorul kitan a fost însărcinat cu întocmirea unul nou cod administrativ pentru Ogodei, a cărui înrâurire ajunsese precumpănitoare.

Se poate cuprinde oare în cuvinte viaţa unei personalităţi atât de neobişnuite ca aceea a lui Cingis

192

Han? Nu exîslă în toată istoria mei un fenomen care să se poată compara cu acea cucerire a unei lumi în douăzeci de ani de către un nomad analfabet, care în cea mai mare parte a vieţii habar n-avusese de lumea pe oare avea s-o cucerească; cu tot ompul iau larg de activitate, ei n-a ajuns niciodată să vadă marea. Contemporanii lui din Europa şi din Asia erau deplin conştienţi de valoarea sa. „Cingis era un bărbat Înzestrat cu cele mai deosebite daruri şi ştia să-şi poarle ostile ca un zeu... Asemenea daruri s (nt minunate şi pierderea lor trebuie deplânsa din adine 4, scria istoria oficială chineză. Djuzdjani, exprimând În istoria sa punctul de vedere musulman, favorabil lui Cingis, era desigur mai larg în judecată. Aprecierea lui este plină de interes, deoarece ea cuprinde în acelaşi timp şi portretul îi zic cel măi dar pe care îl avem despre cuceritor:

Oameni pe mărturia cărora ne putem bizui au spus despre Cingis-han că, în vremea tmd a venit în Khorasan, avea cincizeci şi cinci de ani şi era înalt de stat, puternic 4a trup, cu barba şi mustăţile rare şi albite, cu oohi de pisică, plin de vigoare, de judecată, de înţelepciune şi de pătrundere; că era înfricoşător, nu se dădea înapoi de la măceluri; că era drept, hotărât. Biruitor asupra duşmanilor, neînfricat, sângeros şi crud... Credea în vrăji şi Înşelătorii şi era prieten cu unii dintre draci".. Ai; i istorici musulmani, mai puţin aplecaţi să-şi arate slugărnicia faţă de cârmuitorii de origină mongolă, privesc altfel lucrurile. Pentru Ibn el-Athirr de pildă, cucerirea Apusului de această armată de necredincioşi reprezenta o catastrofă îngrozitoare pentru islam, o tntîmplare i cărei amintire trezea dezgust şi ură. „Mulţi ani Îşi începe el această parte a

istoriei sale — n-am putut să scriu întâmplările, pentru că le socoteam groaznice şi mă umpleau de soîrbă. Începeam şi mă opream." Oricum, acesta este un punct de vedere puţin împărtăşit, deşi se

193

Oglindeşte fn operele unora dintre autorii europeni moderni.

Bunul Joinville10 cronicarul Iui Ludovic cel Sfînl, a scris favorabil despre Cingis. Pentru Marcp Polo. Reprezentantul tinerei claee comerciale din Europa, „el era un bărbat cu mari însuşiri, înzestrat (cu darul de a vorbi) şi plin <fe virtuto". Până şi Cbau-cer11 scrie despre „Cambiskan, care a timpul său s-a bucurat de atâta faimă, că nkăeri, în nici o ţară, domn mei bun nu se afla întru toate4.

Istoria n-a Izbutit până la urmă să-l aşeze în locul potrivit. Urmărind numai realizările politice ale imperiului mongol, istoricii au privit opera lui Cingis ca ceva vremelnic şi trecător, potrivit cu natură cu totul întâmplătoare a biruinţelor sate şi a întregii sale vieţi, după cum socotesc ei. Totuşi, chiar din această perspectivă mărginită, şi chiar dacâ-1 raportăm la toată istoria lumii, fenomenul rămâne. Întinderea mioenulut mongol, după întregirea Iul de către. - Copiii şi nepoţii lui Cingis. Cuprindea efectiv jumătate din rasa umană din acel timp.

E adevărat că după o anumită vreme — şi nu după prea multă — unitatea acestui imperiu a ajuns pur formală: între regatele chineze, din Asia centrală, rus şi persan, relaţiile erau dintre cele mai şubrede şi, în cele din urmă, marele Imperiu se risipi în părţile lui componente, cu toate că fiecare continua să rămână sub cirmuiion mongoli. Baber — un urmaş al marelui han, care vorbea limba turcă şi era complet islamizat — a cucerit mai tfrziu India, întemeind dinastia marelui Mogul. Nici o ţară din Asia nu scăpă de o anumită inriurtre mongolă asupra vieţii şi instituţiilor ei.

Profesorul Barthold a izbutit să ne facă să înţelegem cauzele politice, ale sîâr rmării Imperiului mongol. „Edeea unităţii imperiului, combinată, tn acejaţi timp, cu aceea a conducerii lut de mai mulţi cir mu. Tor i îşi are originea? N proprietatea de clan. Clanul şi proprietatea de elan constituiau împreună un tot,

M

Care putea ii administrat de o singură persoană — în măsura în care autoritatea ei era recunoscută de toţi (cum s a întâmplat cu Cingis) — sau de o adunare de reprezentanţi sau de împuterniciţi ai clanului, cum s-a întknplat pe timpul tui Ogodei, urmaşul său. Persoană sau adunarea numea guvernatori în provinciile civilizate, care erau sursa principală de venit un a dinastiei. Cu toate că autoritatea acestor guvernatori lua naştere din puterea mai înaltă care-i numise ei erau obligaţi să tini seama de prinţii locaii nemongoli. O dată cu descreşterea unităţii clanului, puterea acestor prinţi locali creştea şi nu arareori

izbutea să controleze torţele armate." Pe drept o-.: vini. Barthold indică rebeliunea lut Djoci ca primul semn de slăbiciune internă a unităţii clanului, datând chiar din timpul vieţii luj Cingis.

Socotim că Crousset şi Cahun, ca şi Otven Latti-more au mers prea departe când au văzut în operă politică a lui Cingis urinarea unei mari mişcări naţionale, combinată ou ambiţia conştienta „de a-i uni pe toţi cei ce locuiesc în corturi de plslâ", la care dl. Lattimore adăugă, ca bază economică, superioritatea economiei pastorale mongole faţă de economia agricolă a celorlalte popoare vecine. La fel de exagerate ni se par poziţiile mistice şi naţionaliste ale autorului modern mongol K ara-Davan, care îi atribuie lui Cingis conştiinţa unei misiuni mongole de a cuceri lumea. Trebuie să recunoaştem totuşi ca poporul mongol, căruia Cinş i-a dat pentru prima dată o organizare adevărata şi o conştiinţa naţională, a dat dovadă de calităţi deosebite. Cei mai slabi dintre urmaşii marelui han erau mai puternici decât toţi monarhii pe care i-au alungat. Iar geniul militar al acestui mic popor n-a fost egalat niciodată în istorie. Subotei era un general la le) de mare ca Cmgts şi chiar prinţii de sânge s-au dovedit a ţi mai murt decât nişte războinici oarecare.

În cuprinsul cărţii de faţă am încercat să explicăm fiecare fază din viu ţa acestui geniu nomad (ier menul se menţine şi astăzi, aşa cum se impunea contemporanilor şi urmaşilor săi, oh de oiţe ori vor-, beau despre el). Unirea triburilor nomade n-a fost o întfmplare, ci o treaptă inevitabilă în cursul pro4 cesului de dezvoltare a feudalismului m mijlocul, unui popor nomad şi pastoral. Relaţiile dintre popoa- -rele nomade şi marile oivilicatii asiatice nu erau rezultatul Intîmp lânii sau al temperamentului diferitelor naţiuni, ci al necesităţii vieţii economice. Dacă China era O tară puternică şi unită, nici un Cingis han n-ar fi putut s-o cucerească, oricât de „divină ar fi fost priceperea lui militară. Acelaşi lucru se poate spune şi despre Asia crutrală sau despre iran. Bacă cele două mari sociali, cea chineză pe de o parte Şi cea Uirco-iraniană pe de alta, n-ar fi fost În plină descompunere, Temugin ar fi rămas Temugin, neştiind nhnic despre lumea de dincolo de stepele lur natale.

Numai prăbuşirea completă a producţiei, haosul economic şi anarhia politică a marilor puteri vecine — fată de care mongolii se găseau, rând pe rând, în stare de dependentă economică — Iau silit pe Cingis să devină cuceritorul lumii. Nici vorbă n-a fost de „dorinţa iul de a cuceri o mare parte a lumii 1, cum vrea să ne facă să credem Marco Polo. Numai oportunismul negustorilor musulmani şi uiguri, care treceau cii caravanele lor prin locurile slapînlte de Cingis şi care locuiau În Kara-Korum şi fn oraşele de stepă de lingă marele zid,. A izbutit să vadă în geniul lui un mijloc de înlăturare a haosului care domnea pe marile drumuri de comerţ. Aceşti oameni uL dintre care mulţi erau analfabeţi ca Cingis — cunoşteau Asia; ca în palmă. Erau pricepuţi în afacetl şi în intrigi. Au izbutit să-i înfăţişeze lumea, care altfel ar fi rămas pentru

el de nepătruns. Nu este deci de loc de mirare că în Instrucţiunile către oft terii săi. Cingis vorbeşte atât de respectuos despre aceşti negustori: „Aşa cum negustorii noştri, ducând veşminte de brocart şi lucruri folositoare în

190

Speranţa câştigului, au ajuns deosebit de pricepuţi în. Asemenea bunuri sau lucruri, tot astfel trebuie şi mal marii oştilor să-i înveţe pe băieţii cei tineri să tragă şi să călărească, făcându-i îndrăzneţi şi curajoşi după cum negustorii sfat pricepuţi ia meseria lor

Poate numai o minte atât de cuprinzătoare ca a iui Cingis ar li fost în stare să prindă aşa de repede imaginea lumii, astfel cum i-o înfăţişau acei negustori. Desigur, tinereţea lui, iu care fusese În acelaşi timp şi vi nat şi. Vânător, lia învăţat să aibă simţul orientării, adică acea capacitate — atât de necesară în războaie — de a reţine repede trăsăturile şi poziţiile naturale Fără nicl: f hartă, lămurindu-se numai din conversaţii, el a izbutit să vadă lumea de parcă ar fi avut în fată o hartă de stat major. Aceasta câte o însuşire militară esenţială, pe care trebuie s-o fi avut, în aceeaşi măsură, şi marii lui generali, Djebe, Subotef şi Mukuli. Deosebirea dintre ei şi conducătorul lor constă în dibăcia acestuia de a se folosi de atest dar şi pentru marile ţeluri politice. Bineînţeles, nu trebuie să uităm că Cingis n-a trecui niciodată,. Dincolo de Bukhara înspre apus. Şi că înaintările oştilor sale În Persia şi peşte Ca ucaz sunt mai degrabă nişte mari incursiuni, decât adevărate cuceriri. Acestea au fost opera fiilor şi nepoţilor lui. Dar 0 operă pe care niciodată n-ar fi izbutit s-o realiieze fără geniul celui din care se născuseră.

Nu putem fi de acord cu Vladimlrţov, care crede că: „... în ansamblu, planurile pline de ambiţie ale lui Cingis s-au înecat în Insuccese. Imperiul lui s-a risipit iar mongolii care au lost aduşi de forţa geniului său politic şi militar pe scena istoriei lumii n-au fost în stare să rămtită mult în această situaţie. În ţările cucerite, ei au fost absorbiţi de popoarele mai numeroase sau mai civilizate în mijlocul cărora se găseau, iar în (ara lor au; căzut din nou în starea din care? I scosese cârmuirea lui. Toate aceste afirmaţii ou sunt adevărate decât pe jumătate şi este ât pre

Ia?

Supus cj nici marele cunoscător al istoriei mongolilor care le-a scris nu le-ar mai fi susţinut În ultimii ani ai vieţii sale Dacă ni le-am însuşi, ar însemna să reducem viaţa lui Cingis la nişte simple cuceriri sângeroase, să-1 transformam pe Temugln-Cingfcs cel real într-un Cingis-han sperietoare şi să nu vedem din adevăratele monumente ale poporului mongol decât faimoasa piramidă de ţeste din tablourile lui Veresceagbin

Piramida de ţeste nu poate îi, desigur, uitată. Militarist! Consecvenţi, mongolii împingeau războiul până la abstracţiunea lui finală, concepfndu-l ca pe o artă pură, al caret material e viaţa omenească. Da, piramida aceea

reprezintă un fundal obsedant, dar nu întreaga realitate.

Măcelurile şi pustiirile provocate de trecerea oştirilor mongole au fost înfricoşătoare. Un fugar din Bukhara scria acest vers care evocă totul: „Au venit, au dă rimat au dat foc, au ucis, şi-au încărcat prada şi s-au dus!" Violenţa Insă este una din armele istoriei, iar iu Istoria tulburată a Asiei ea a jucat un rol deosebit. Pustiirile care au însoţit înaintarea mongolilor au distrus multe lucruri de neînlocuit şi răul pe care l-au produs a lost într-o oarecare măsură ireparabil, dar ar fl o greşeala să nu se vadă decât aceste urmări negative.

Tn primul rând, nu trebuie să uităm că attt în China, cât şi fn Asia apuseană, suferinţele oamenilor şi rapacitatea unora dintre ei fuseseră, secole de-o rândul, oete mai de seamă trăsături ale vieţii sociale, după cum, o dată cu descompur. Erea feudalismului, ele aveau să ajungă trăsăturile cele mai importante ale vieţii sociale şi În Europa. În ai doilea rtri8, este în afară de orice îndoială că, deşi nu au jeuşlt să oprească acest proces care pătrunsese prea adine în structura socială, totuşi cuceririle mongole au oprit cel puţin deoHnuj societăţii asiatice cu aproape două secole. Dacă n-au izbutit să revttalizeze această societate, măcar au putut face dovada că cea din urmă.

196

Formă a civilizaţiei asiatice a fost la fel de glorioasă ca şi cele care o procedaseră. Perioada Ytian din China, arta şi literatura tnogula din india şi Pensia au dat umanităţii comori care vor râmi ne pentru totdeauna printre avuţiile ei de preţ.

Toate acestea sunt însă numai oglindirea politică a marii opere realizate de mongoli. În adevăr, cuce nrile lor înseamnă o mare cotitură în istoria lumii, care apa e la fel de evidentă pentru Europa şi civilizaţia noastră, ca şi pentru Asia. Dacă Cingis nu s-ar fi îndreptat, m ultimii ani ai vieţii, către o operă constructivă, dacă n-ar fi dat astfel frâu liber geniului politic pe care i-a arătat încă din tinereţe, oînd a izbutit să înfăptuiască unirea propriului său popor, mongolii n-ar fi lăsat în istoria decât urmele pe care le lasă un vârtej. Înţelepciunea hotărârilor sale. Încrederea pe care o avea fn miniştrii şi sfetnicii săi şi dibăcia pe care a dovedit-o în alegerea lor, au produs într-adevăr cele mai revoluţionare efecte asupra lumii, în anii de după moartea lui. Mongolii au arătat prin fapte că erau tot atât de buni organizatori, pe cîterau de buni soldaţi. Marile drumuri de poştă, care, f uncţioirînd cu o exactitate de ceasornk, legau între ele toate colţurile Imperiului, cinstea şi disciplina de lier a aparatului militar însuşi, grija pe care o arătau hanii faţă de creşterea şi încurajarea negoţului, siguranţa pe care au ştiut s o realizeze înăuntrul graniţelor ţării, acestea toate au provocat mari prefaceri în relaţiile din-tre Asia şi Europa. Ctfmurlorii mongoli au arătat înainte de toate că au o viziune internaţionala, că sunt lummaţi şi lipsiţi de prejudecăţi, în mult mai mare măsură decât efrmuitorii musulmani din Asia chică şi Anatolia şi chiar-declt monarhii creştini

cu care foarte de timpuriu Intraseră în legături t atât de prjeteneşti.:

Ascensiunea Iul Cingis s-a petrecut aproape în aHpfcfaşi timp cu aceea a ordinului franciscan. Două generaţii mai tîrzhi, călugării franciscani şi domi

199,

Nicanl pătrundeau; cu cîţtva negustori îndrăzneli. Kln colturile cele mai îndepărtate ale imperiului mongol, punlnd fată fn faţă Apusul şi Răsăritul pentru prima oară de ia Alexandru cel Mare şi făcând să triumfe evanghelia aurului împotriva evangheliei sărăciei. Puterile creştine văzură în mongoli nişte aliaţi împotriva sarazinilor. Oraşele comerciale în plină dezvoltare din bazinul mediteranean şi din Levant — care începu ^ seră $ă se bucure de belşugul vârstei lor de aur — vedeau intr-tnşii nişte oameni care le redeschiseseri drumurile de comerţ, închise sau nesigure timp.de generaţii Întregi, şi care n-aveau nimic împotriva ii| Cuprinderilor comerciale străine din domeniul lor.

Tn secolul XI11 şi În prima parte a secolului XIV, în nici o parte a lumii nu domnea, o linişte afli de sigură că aceea din imperiul mongol. „Pacea nomadă" a fost numită de proi. Beaziey. Pegolotti, negustorul Italian pe care l-am citat mai sus, scria că „drumul care te duce de la Taua la Cathay este cu totul sigur, atât zâja, cât şi noaptea, aşa cum spun negustorii care l-au folosit. Primejdios este numai în vreme de Interregnum, când vechiul senior a murit, iar cei nou n-a fost încă investit". Cea, mai nesigură parte a călătoriei era cea de la început, intre Tana, de la Marea Azov şi Sărai, de pe Volga, „dar şi aici, cU o strajă de şaizeci de oameni, poţi ii la lai de sigur că la tine acasă. --

Restaurând unitatea Chinei, mongolii au dat aripi dezvoltării comerţului cu Apusul. Dar nu numai drumurile continentale ajunseseră aglomerate, ci şi comerţul maritim cu India începuse să la proporţii. Corăbii înalte de război, cu câte trei punţi una peste alta, cu nori de pânze, cu o mulţime de călători. - Cu culcuşuri scumpe, ridicau ancora din porturiledin sud, treceau prin strâmtori şi se îndreptau spre Cal-curta. Căpitanii chinezi de pe vasele de comerţ cu India ajunseră personaje la fel de importante, ca de pildă, căpitanii englezi din secolul XVIII, ibn Bătuta u ne-a descris debarcarea unui asemenea căpitan de

100

Corabie şi drumul lui din port spre agenţi În mijlocul unei adevărate procesiuni comerciale: înaintea tui mergeau arcaşi şi robi necri, înarmaţi cu săbii şi suliţe, bătând în tobe.; sunmd din trîmblţe şi lovind talgere. Memoriile Iul Marco Polo sunt pline de descrierea bogăţiei şi întinderii oraşelor chineze. Şi răi e nici o mirare că jupân Pegolotti spunea despre Pekin că „este o mare adunare de negustori".

Efectul pozitiv al întemeierii imperiului mongol oonstâ în crearea condiţiilor necesare pentru existenţa unei pieţe mondiale şi a unui comerţ mondial, care aveau să se menţină mai bine de un secol. China, Pers ia, India,

Asia centrală, bogatele regiuni de la Marca Neagră, Kipciakul (Rusia de mlazăz! Şi Ka-zahstanul). Moscova, toate au fost atrase fn acest mare comerţ Negustorii Kalleni din Genova şi Veneţia, care deţineau monopolul comerţului cu Răsăritul, tăceau pe rând negoţ cu Franţa, Germania, Flandra şi Anglia. Patronii casei Bardj din Florenţa, în slujba căreia se afla Pegolotti. Erau „negustori ai regelui" pe timpul lut Eduard UI al Angliei şi dădură faliment în 1339. Oînd acesta încetă plata datoriilor sale.

+

Toate foloasele negoţului bogat reveneau, până Ia urma, Furoprt. Deşi Răsăritul era ffrozav de înavuţii sistemul Iul social era putred până în măduva oaselor şi nici cîrmuîtorli mongoli nici ceilalţi cîr-muiiorî n-au Izbutit să schimbe această stare de lu-eţurl. Cu toată bogăţia şi prosperitatea el, China rjimase, sub administraţia lui Kubilaf. Aceeaşi ţară a suferinţei şi lipsurilor. Miniştrii lui de finanţe uzbeci jefutrâ poporul într-un chrp ta Iei de neruşinat ca miniştrii împăraţilor kin sau sun. Cămătăria se răs-ptndea, mâdnînd temeliile societăţii ca un putregai, otrăvitoare, distructivă, incapabilă de orice schimbare. Feudalismul oriental a avut o singură însuşire. Şi anume putinţa de a opri orice progres, de a împiedica şi micşora creşterea oricărei noi clase capă

901

Bile să dario» vechea structură pulredâ şi să mcea-pâ construcţia alteia, noi.

În Europa, bogăţia adusă oraşelor de comerţul cu Răsăritul a fost îndreptată în cele din urmă către scopuri productive. Ea a întării nouă clasă capitalistă şi independenţa îndrăzneaţă a comunelor, a osândit pentru totdeauna feudalismul şi a eliberai individul din cătuşele evului mediu. Sabia lui Cingis-han a provocat o mare revoluţie, de pe urma căreia însă Asia a fost în pierdere şi Europa în c$ştig. Călăreţul mongol, care totdeauna se exprimă în stilul cetei mal autentice poezii epice, care fusese smuls din viaţa stepei lui de baştină, care se mândrea a fi stăpuuri celor patru dini sălbatici adăpaţi cu rouă şi călări pe vânt. Nu «şi putuse închipui, cu toată prietenia lut pentru negustorii uiguri şi uzbeci, că viaţa şi cuceririle sate aveau să folosească întreprinderilor înţeleptului Jupân Fraocesco Balducci Pegoloftti, care, aşezat în căruţa lui confortabilă, avea să cutreiere Asia cu nevasta, tălmaciul şi cu micul convoi de mărfuri.

Jupân Francesco era întruchiparea viitorului. Ef nu gândea în stilul poeziei epice. În inima lui se înălţa att oîntec, nou, şi, cum ştia să scrie, ni l-a lăsat Aşa era i

„Bine e să hi cinstit
ŞI când sili şi bagi de seaml.
Tine CMi făgăduit,
Far când poftele te cheamă

Nu te lisa ispitit
Să stil ci e cu fota
Să ţii preţ bun la vtruar
Şi sdxut la cumpărare.
Tns4 ei te porţi frtfmoi.
Rugăciune» nc uita
ŞI din toată munca ţi
O parte tfă-io lui Dumnezeu
Ctre te ajută mereu.
M

Ca s ajungi înfloritor Să ţii În prct, eşti dator Şi 9i fug] cum fngt de foc de carnlti şi de Joc. La scris fii <ie grijă plin Şi să nu ţrtţţţtd. Amin".

Bietul jupân Francescol El era totuşi noul cuceritor al Asiei, el, filistinul blând, cucernic şi ipocrit, care călătorea prin stepă, socotindu-şi cu chibzuială cisti guri le şi pierderile. Ce călăreţ nomad, privind de pe micul lui rojb lăţos cum trece o asemenea caravana liniştită, şi-ar fi putut închipui că acei căîă-. Tori sunt precursorii unor cuceritori mai lipsiţi de milă decât chiar cei patru câini ai lui Temugin!

Eîleen Power a exprimai atât de bine această latură a imperiului mongol, întrt se cuvine să-i reproducem în întregime cuvintele: „Negustorii italieni făceau negoţ şi călugării italieni slujeau liturghia în porturile şi cetăţile din India şi China, se plimbau neatin icniţi în caravane pe marile drumuri ale mătăsii de-a lungul Asiei centrale, sau străbăteau Per-sie ca să iaca apoi cu corabia marea călătorie pe mare. Răsăritul şi Apusul veneau pentru prima dată în contact. Şi dacă s-ar pune întrebarea cum s-a în-tHnplat această adevărată revoluţie, răspunsul ar îi neaşteptat: ca urmare a războaielor duse de un popor nomad din Asia centrală, din acelaşi neam cu ţuicii, de un popor care, pe deasupra, a rămas în istorie cu fahna distrugerilor prosteşti, asemănându-se din acest punct de vedere cu vandalii. Acest popor este mai cunoscut sub numele lui medieval, de tătari... Se cade să le recunoaştem meritul de a fi promovat o politică atât de inspirată în favoarea schimburilor comerciale între naţiuni, înoît au primit cu braţele deschise expediţiile negustoreşti, au micşorat vâmUe, au acordat protecţie caravanelor şi au pa jt drumurile în toate ţinuturile stăpânite de ci, menti-nîrlţj liberul fcchimb în tot Ringul şi Jatul Asiei, fapt
M

Ce I-a determinai pe drept cuvmt pe Beazley să numească această perioadă «epoca picii nomade», jar

Îe Henry Howorth să scrie despre această confrun-are a popoarelor din apus şi răsărit: «Sunt absolut sigur că arta tiparului, compasul marinarilor, armele de foc şi multe din caracterele vieţii sociale n-au fost născocite În

Europa, cl au fost importate cu ajutorul influentei mongole din orientul îndepărtat» ".

Temugin a deschis pentru lumea Apusului drumul spre bogăţiile Astei, ajutând astlel la crearea omului modern. Pe fundalul huzurului răsăritean, s-a deschis în Italia grijuliului Pegolottl iioarea Renaşterii Individul se născuse, şi-a întins mâinile şi picioarele tul frumoase şi puternice, a zărit sărăcia ascupsâ Îndărătul splendorii şi bogăţiilor şi a înţeles, cu struţ gere de inimă, vremelnicia vieţii. A încăput apoi pe mâinile jupirmlul Pegolotti şi ceea ce era proaspăt în el s-a stins. Pentru că s-a născut şi a trăit în tragica luptă.cu timpul, trebuia să scape de trecutul mort, de întunecatul trecut medieval, ale cărui mţlni uscate îl ţineau încă prins şi mai trebuia să privească în fată viitorul, al cărui dumnezeu de aur menea şi ei moarte.

„Ctnd am văzut asemenea schimbări de slavă.
Sau slava însăţi preficutl-rt scrum,
Ani înţeles dlo decădere cum
Vremea venind va risipi iubirea mea suavă.
E-un gţnd ca moartea: nu poate alege.
Dar vraa ce nu poate culege."

-

Temugin a Însemnat sfîrşltul unei epoci. De atunci, nkî o altă căpetenie nomadă necunoscută n-a măi Izbutit să-şi ducă ostile sălbatice la cucerirea Jumiî. Al ţi oameni din neamul lui au reuşit să cîştlgfr şi să piardă regate însemnate, dar el nu erau dejctt nişte seniori sau prinţişori oarecare, care porniţi să-şi caute norocul şi stirşind prin Însuşirea câte unul regat, au fost asimilaţi şi prefăcuţi de cultura celor pe care ţi btrutseră, Baber, Tamerlan sunt nume mari în Istorie, dar n-au făcui nici jumătate din ce realizase Gngis-haa şi minunata lui armată. Dacă numele lor se păstrează în amintirea oamenilor, numele lui Cingis nu e decât o legendă, la fel de nesigură ş] nepâ-trunsă, ca şi tainicul lui mormânt din dealurile împădurite, printre care curg apeJe rlurilor pe malurile cărora se născuse. Dar această legendă s-a păstrat vje în poezia populară a neamului său. Iar numele lui, împreună cu cel al lui Alexandru cei Mare, este cunoscut de ţoii oamenii simpli din Asia, care dovedesc astfel că au mai multă putere de judecată decât Istoricii.



NOTE EXPLICATIVE

La iMtţi? 0 (1) Imperiul bizonii a importa mătase dm Chino

Pnn tnlermediiil Pernei, care ipecuU aceasta. În vremea Kii Juiliniari fund imperiul În război cu Perşii, împăratul duce iraletiec cu Turcii pentru a uiguri importul mMfish prin intermediul acestora.

La pag, 24 (2) Henri Cord ier sinolog francez din a doua Jumătate a «cotului trecut.

Lc pag. 25 (3) Poveste originară din Pieardia, din primul

Pătrar al secolului al XlII-lea fn cart ţţ na-reazJJ uneori cu ironie draţroatMi naiva a ţî-nlrului Aucassm ru captiva sarazini Ni-ootetta.

La tot. 2ff (4) N eston.im m. eresie a patriarhului Nestor din

Constanunopol, care j pA.%tont Între anii 428—431. Calugan n eston eni din Siria au râspîndil eresia ţi În lumea mongoli. La începutul secolului al 7-lea li s-a permis con slrturea unei biserici.

Im pag. 23 (5). Brrk-hristm, religie a lui mani, fn se

Colul al ITMea, care s-a rfopindit tj Ta China prin influenţa Perşilor. Mankheenii au rict>t tn Cliina. la 584, primul lor templu.

La pug. 107 (6> Taobl. Adept al fnviiţiitiirii mistico-©udislc

Iniţiată de (Uozotul chine? Î, ; io-kc tn sec. VI tn. E. n.

Ljt pag. IU (7) Gond>ra numele indian al elmpiei de În gra

Riiţn de K.W. a Indici. Ea a lost cuceriţi de fă Perşi de către Alexandru Maccdon ţi ptnjl" sec 1 o e. n. an existai acolo rnki principate, conduse de monarhi greci. Între secolele 2 tn. E. o. ţi secolul al 5 lea al erei noastre ia dezvoltat aici o artă grec o-budistă.

Ia pat m. () tn R5.5. Casabl.

La pag, Îţi (9) Arheologi germani cart- au făcut importante

Descoperiri ţa nordul b arinului rîima Tar im.

La pag, 194 (10) Joi n vi II {Jean de), istoric francez dm secolul

Al XHMea (1224-1317).

La pag, 194 (11) Cbaucer, (GtOffrif). Poet englez dm secoM.

Al XIV-tea.

Ia pag. 200 (12) Ibn Salut (130 —1378} vestit cllitor fi

Geograf arab care a străbătut Asia da apus, Rusja, Ptraia. India. China. Spania,. Nord-estul Alricei fi Sudanul. Bl a lasal însemnările acestor cititorii.



CUPRINS